

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ХОРОШЕВ МАКСИМ ІГОРОВИЧ

УДК 330.1+004]:331.101.262:338.3:316.344.2:330.8(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
«СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ
ЕКОНОМІКИ»

051 – Економіка

(галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки)

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ / М.І.Хорошев

Науковий керівник: Соболєв Володимир Михайлович, доктор економічних наук,
професор

Харків – 2026

АНОТАЦІЯ

Хорошев М.І. Соціальний захист населення в умовах цифрової економіки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка (Галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки). – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2026.

Здійснено комплексне теоретико-методологічне обґрунтування трансформації системи соціального захисту населення в умовах цифровізації та розроблено концептуальні та практичні засади її модернізації в Україні з урахуванням сучасних соціально-економічних викликів, міжнародного досвіду та умов воєнного стану. Доведено, що в XXI столітті соціальний захист перестає бути виключно механізмом компенсації соціальних ризиків і трансформується у стратегічний інструмент забезпечення соціальної справедливості, підтримки людського капіталу, зміцнення суспільної довіри та забезпечення стійкості держави в умовах кризових трансформацій.

Обґрунтовано, що сучасна система соціального захисту повинна розглядатися не лише як сукупність соціальних виплат, субсидій, пенсійного забезпечення чи допомоги вразливим верствам населення, а як багаторівнева інституційна система управління соціальними ризиками, спрямована на забезпечення гідного рівня життя, зменшення нерівності, підтримку соціальної інтеграції та формування передумов для сталого соціально-економічного розвитку. Визначено, що в умовах цифрової економіки соціальний захист набуває нової функціональної ролі, поєднуючи традиційні механізми державної підтримки з інструментами цифрового адміністрування, автоматизації, прогнозування та персоналізації соціальних послуг.

Систематизовано теоретичні підходи до визначення сутності соціального захисту населення та уточнено його місце в структурі сучасної соціальної політики. Встановлено, що соціальний захист виконує не лише захисну, компенсаційну та стабілізаційну функції, а й інноваційну, стимулюючу та

трансформаційну функції, спрямовані на підвищення рівня самозабезпечення населення, розвиток людського потенціалу та розширення можливостей соціальної мобільності. Особливу увагу приділено концепціям соціальної справедливості, солідарності, адаптивної рівності, персоналізації та нового соціального контракту між державою і громадянином.

Доведено, що в сучасних умовах соціальна справедливість повинна розглядатися не як механічне вирівнювання доходів, а як адаптивна система забезпечення рівності можливостей із урахуванням індивідуальної вразливості, життєвих обставин та здатності до самозабезпечення. Обґрунтовано необхідність переходу від пасивної моделі соціального захисту до проактивної моделі, в якій держава не лише реагує на вже наявні соціальні проблеми, а й здійснює превентивне управління ризиками, використовуючи цифрові технології, великі дані, алгоритмічне прогнозування та автоматизовані механізми прийняття рішень.

Установлено, що цифровізація виступає не автономним технологічним процесом, а системоутворювальним фактором модернізації соціально-економічних відносин. Показано, що цифрова трансформація соціального захисту передбачає зміну інституційної архітектури системи, перехід від бюрократичної моделі адміністрування до клієнтоорієнтованої моделі, заснованої на інтеграції реєстрів, автоматизації процедур, цифровій ідентифікації, міжвідомчій взаємодії та мінімізації людського фактору в процесах призначення соціальної допомоги.

Особливу увагу приділено дослідженню сучасного стану системи соціального захисту в Україні. Проаналізовано структуру соціального захисту, яка включає державний сектор (пенсійне забезпечення, соціальні виплати, допомогу малозабезпеченим, підтримку осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій населення) і приватний сектор (страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, благодійні організації, міжнародні донори). Обґрунтовано доцільність розвитку саме гібридної моделі соціального захисту, яка поєднує державні гарантії з приватними та донорськими

механізмами підтримки, забезпечує диверсифікацію джерел фінансування та знижує надмірне навантаження на державний бюджет .

Здійснено ґрунтовний аналіз фінансового забезпечення соціального захисту в Україні. Встановлено, що протягом 2013–2022 років обсяг видатків зведеного бюджету України на соціальний захист зріс із 145 млрд грн до понад 455 млрд грн, що свідчить про зростання ролі держави у забезпеченні соціальних гарантій, однак одночасно підкреслює високу бюджетну залежність чинної моделі соціального захисту. Визначено, що частка соціальних витрат у структурі бюджету в окремі роки досягала майже третини всіх державних видатків, що створює додаткові фіскальні ризики та актуалізує необхідність структурної модернізації системи фінансування соціальної політики .

Систематизовано ключові структурні проблеми пенсійної системи: дефіцит Пенсійного фонду, старіння населення, скорочення частки працездатного населення, високий рівень тіньової зайнятості, низький рівень довіри до накопичувальних механізмів та значну внутрішню диференціацію пенсійного забезпечення. Виявлено, що значна частина пенсіонерів отримує пенсії на рівні, недостатньому для забезпечення базових потреб, а зростання номінальних пенсій не компенсує реального зростання прожиткового мінімуму та інфляційного тиску. Доведено необхідність переходу до більш гнучкої, багаторівневої та фінансово стійкої пенсійної моделі з урахуванням довгострокових демографічних тенденцій .

Досліджено цифровізацію соціального захисту в Україні в умовах війни. Встановлено, що повномасштабне вторгнення Російської Федерації суттєво змінило структуру попиту на соціальні послуги, спричинило масове внутрішнє переміщення населення, різке зростання рівня бідності, збільшення кількості отримувачів гуманітарної допомоги та появу нових категорій соціально вразливих груп. За цих умов цифрові інструменти стали не просто механізмом модернізації, а інструментом забезпечення безперервності функціонування соціальної системи та стабілізації державного управління.

Доведено, що ключову роль у цифровій трансформації соціального захисту відіграють Єдина інформаційна система соціальної сфери (ЄІССС), портал «Дія», цифрова платформа «єДопомога», а також інтеграція державних сервісів із банківськими установами та міжнародними організаціями. Показано, що впровадження цих інструментів дозволило суттєво спростити доступ громадян до соціальних виплат, скоротити бюрократичні процедури, зменшити дублювання виплат, підвищити адресність допомоги та знизити корупційні ризики. Обґрунтовано, що цифрові платформи слід розглядати не лише як технічні рішення, а як інституційні механізми реалізації базових соціальних прав людини та формування нової соціальної етики держави .

Проаналізовано масштаби гуманітарної кризи та її вплив на систему соціального захисту. Встановлено, що кількість отримувачів гуманітарної допомоги зросла з 91 тис. осіб у 2020 році до 6,2 млн осіб у 2024 році, а внутрішньо переміщені особи стали основною групою користувачів цифрових соціальних сервісів. Досліджено вікову, гендерну та регіональну структуру ВПО, що дозволило виявити нерівномірність навантаження на цифрову соціальну інфраструктуру та обґрунтувати необхідність регіональної децентралізації цифрових сервісів і підвищення їх вікової та соціальної інклюзивності .

Здійснено порівняльний аналіз міжнародного досвіду цифровізації соціального захисту. Встановлено, що ефективність цифрових реформ залежить не лише від рівня технологічного розвитку, а передусім від інституційної спроможності держави, правового забезпечення, рівня цифрової грамотності населення та рівня довіри до цифрових сервісів. Визначено, що найбільш релевантними для України є : електронна ідентифікація, єдині реєстри отримувачів соціальної допомоги, pre-filled forms, цифрові соціальні паспорти, автоматичне призначення допомоги, використання великих даних і штучного інтелекту для прогнозування соціальних ризиків, а також застосування блокчейн-технологій для забезпечення прозорості соціальних виплат.

Узагальнено досвід ЄС, зокрема системи EESSI (Electronic Exchange of Social Security Information), European Social Security Pass, e-Estonia, BankID у

Швеції, Jobcenter Digital у Німеччині та цифрові пенсійні сервіси країн із високими показниками DESI. Доведено, що цифрова доступність соціального захисту в сучасних європейських моделях фактично набуває статусу нового соціального права, а цифровізація стає складовою соціального громадянства, що забезпечує доступ до соціальних гарантій незалежно від місця перебування громадянина .

Водночас встановлено, що цифровізація супроводжується значними ризиками та бар'єрами. Серед основних викликів визначено цифрову нерівність між містом і селом, низький рівень цифрової грамотності окремих соціальних груп, недостатнє покриття широкопasmовим інтернетом, проблеми захисту персональних даних, ризики алгоритмічної дискримінації, недостатню міжвідомчу інтеграцію реєстрів, а також загрозу технократичного знеособлення людини в системі соціального адміністрування. Доведено, що без подолання цих бар'єрів цифровізація може не зменшувати, а поглиблювати соціальну нерівність.

Розроблено концептуальну модель цифрової модернізації системи соціального захисту населення України, яка поєднує технологічні інновації з принципами соціальної справедливості, інклюзивності, адаптивності та сталого розвитку. Уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження цифрової економіки в контексті соціальної політики; поглиблено теоретичне розуміння соціального захисту як системи управління соціальними ризиками в умовах цифрової трансформації; обґрунтовано необхідність переходу до проактивної персоналізованої моделі соціального захисту; визначено основні ризики цифровізації та запропоновано механізми їх подолання; розроблено модель гібридного соціального захисту, орієнтовану на поєднання державних, приватних та міжнародних ресурсів.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання отриманих результатів при формуванні державної політики у сфері соціального захисту, розробці стратегій цифрової модернізації соціальної сфери, удосконаленні механізмів адміністрування соціальних програм, впровадженні електронних

сервісів, інтеграції державних реєстрів, автоматизації процедур перевірки права на допомогу та оцінки ефективності соціальних програм.

Результати дисертаційного дослідження формують науково обґрунтовану концептуальну основу для побудови нової моделі соціального захисту в Україні, орієнтованої на людину, цифрову інклюзивність, прозорість, справедливість та ефективність. Доведено, що успішна модернізація соціального захисту можлива лише за умови комплексного поєднання технологічних, інституційних, економічних та соціально-ціннісних факторів, а цифровізація повинна розглядатися не як самоціль, а як інструмент забезпечення гідного життя, соціальної безпеки та стійкого розвитку суспільства.

Ключові слова: соцзахист, цифровізація, соцполітика, інклюзія, е-платформи, ШІ, демографічні зміни, нерівність, пенсійні реформи, зайнятість, повоєнний розвиток, міграція.

ABSTRACT

Khoroshev M.I. Social protection of the population in the digital economy. – Qualification scientific work as a manuscript. Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 051 – Economics (Field of Knowledge 05 – Social and Behavioral Sciences). – V.N. Karazin Kharkiv National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2026.

The dissertation research provides a comprehensive theoretical and methodological substantiation of the transformation of the population social protection system under the conditions of the digital economy and develops conceptual and practical foundations for its modernization in Ukraine, taking into account current socio-economic challenges, international experience, and wartime conditions. It has been proven that in the 21st century social protection ceases to be exclusively a mechanism for compensating social risks and is transformed into a strategic instrument for ensuring social justice, supporting human capital, strengthening public trust, and ensuring the resilience of the state under conditions of crisis transformations.

It is substantiated that the modern social protection system should be considered not only as a set of social payments, subsidies, pension provision, or assistance to vulnerable population groups, but also as a multi-level institutional system of social risk management aimed at ensuring a decent standard of living, reducing inequality, supporting social integration, and creating prerequisites for sustainable socio-economic development. It is determined that under the conditions of the digital economy social protection acquires a new functional role, combining traditional mechanisms of state support with instruments of digital administration, automation, forecasting, and personalization of social services.

The study systematizes theoretical approaches to defining the essence of population social protection and clarifies its place in the structure of modern social policy. Based on the analysis of the works of domestic and foreign scholars, materials of the International Labour Organization, the United Nations, the European Union, and other international organizations, it has been established that social protection performs not only protective, compensatory, and stabilizing functions, but also innovative,

stimulating, and transformative functions aimed at increasing the level of self-sufficiency of the population, developing human potential, and expanding opportunities for social mobility. Particular attention is paid to the concepts of social justice, solidarity, adaptive equality, personalization, and a new social contract between the state and the citizen.

It is proved that under modern conditions social justice should be considered not as a mechanical equalization of incomes, but as an adaptive system for ensuring equal opportunities, taking into account individual vulnerability, life circumstances, and the capacity for self-support. The necessity of transition from a passive model of social protection to a proactive model is substantiated, in which the state not only responds to existing social problems but also carries out preventive risk management using digital technologies, big data, algorithmic forecasting, and automated decision-making mechanisms.

It has been established that digitalization acts not as an autonomous technological process, but as a system-forming factor in the modernization of socio-economic relations. It is shown that the digital transformation of social protection involves a change in the institutional architecture of the system, the transition from a bureaucratic model of administration to a client-oriented model based on the integration of registers, automation of procedures, digital identification, interdepartmental interaction, and minimization of the human factor in the processes of assigning social assistance.

Special attention is paid to the study of the current state of the social protection system in Ukraine. The structure of social protection has been analyzed, which includes the public sector (pension provision, social payments, assistance to low-income households, support for persons with disabilities, internally displaced persons, and other vulnerable population groups) and the private sector (insurance companies, non-state pension funds, charitable organizations, and international donors). The expediency of developing a hybrid model of social protection is substantiated, which combines state guarantees with private and donor support mechanisms, ensures diversification of funding sources, and reduces excessive pressure on the state budget.

The paper provides a thorough analysis of the financial support of social protection in Ukraine. It has been established that during 2013–2022 the volume of consolidated budget expenditures on social protection increased from UAH 145 billion to more than UAH 455 billion, which indicates the growing role of the state in ensuring social guarantees, but at the same time emphasizes the high budget dependence of the current social protection model. It is determined that the share of social expenditures in the budget structure in certain years reached almost one-third of all state expenditures, which creates additional fiscal risks and actualizes the need for structural modernization of the social policy financing system.

The analysis of the pension system made it possible to identify its key structural problems: the deficit of the Pension Fund, population aging, a decrease in the share of the working-age population, a high level of shadow employment, a low level of trust in accumulative mechanisms, and significant internal differentiation of pension provision. It was found that a significant proportion of pensioners receive pensions at a level insufficient to meet basic needs, while the growth of nominal pensions does not compensate for the real increase in the subsistence minimum and inflationary pressure. The necessity of transition to a more flexible, multi-level, and financially sustainable pension model taking into account long-term demographic trends has been proved.

A separate focus is placed on the digitalization of social protection in Ukraine under wartime conditions. It has been established that the full-scale invasion of the Russian Federation significantly changed the structure of demand for social services, caused mass internal displacement of the population, a sharp increase in poverty, a rise in the number of recipients of humanitarian assistance, and the emergence of new categories of socially vulnerable groups. Under these conditions, digital instruments became not merely a mechanism of modernization, but also a tool for ensuring the continuity of the social system functioning and stabilizing public administration.

It is proved that the key role in the digital transformation of social protection is played by the Unified Information System of the Social Sphere, the Diia portal, the eDopomoga digital platform, as well as the integration of public services with banking institutions and international organizations. It is shown that the implementation of these

instruments has significantly simplified citizens' access to social payments, reduced bureaucratic procedures, minimized duplication of payments, increased the targeting of assistance, and lowered corruption risks. It is substantiated that digital platforms should be considered not only as technical solutions, but also as institutional mechanisms for the realization of basic human social rights and the formation of a new social ethics of the state.

The paper carries out a comparative analysis of international experience in the digitalization of social protection. It has been established that the effectiveness of digital reforms depends not only on the level of technological development, but primarily on the institutional capacity of the state, legal support, the level of digital literacy of the population, and the level of trust in digital services. It is determined that the most relevant practices for Ukraine are electronic identification, unified registers of social assistance recipients, pre-filled forms, digital social passports, automatic assignment of assistance, the use of big data and artificial intelligence for forecasting social risks, as well as the application of blockchain technologies to ensure transparency of social payments.

Particular attention is paid to the experience of the European Union, including the EESSI system (Electronic Exchange of Social Security Information), the European Social Security Pass, e-Estonia, BankID in Sweden, Jobcenter Digital in Germany, and digital pension services in countries with high DESI indicators. It has been proved that digital accessibility of social protection in modern European models actually acquires the status of a new social right, while digitalization becomes a component of social citizenship ensuring access to social guarantees regardless of the citizen's place of residence.

At the same time, it has been established that digitalization is accompanied by significant risks and barriers. Among the main challenges are digital inequality between urban and rural areas, low digital literacy of certain social groups, insufficient broadband Internet coverage, personal data protection problems, risks of algorithmic discrimination, insufficient interdepartmental integration of registers, as well as the threat of technocratic depersonalization of individuals in the system of social

administration. It has been proved that without overcoming these barriers digitalization may not reduce, but rather deepen social inequality.

The scientific novelty of the study lies in the development of a conceptual model of digital modernization of the population social protection system in Ukraine, which combines technological innovations with the principles of social justice, inclusiveness, adaptability, and sustainable development. The conceptual and categorical apparatus of digital economy research in the context of social policy has been clarified; the theoretical understanding of social protection as a system of social risk management under conditions of digital transformation has been deepened; the necessity of transition to a proactive personalized model of social protection has been substantiated; the main risks of digitalization have been identified and mechanisms for overcoming them have been proposed; and a model of hybrid social protection focused on combining state, private, and international resources has been developed.

The practical significance of the work lies in the possibility of using the obtained results in the formation of state policy in the field of social protection, the development of strategies for digital modernization of the social sphere, improvement of social program administration mechanisms, implementation of electronic services, integration of state registers, automation of procedures for verifying the right to assistance, and evaluation of the effectiveness of social programs.

Thus, the results of the dissertation research form a scientifically grounded conceptual basis for building a new model of social protection in Ukraine focused on human-centeredness, digital inclusiveness, transparency, justice, and efficiency. It has been proved that successful modernization of social protection is possible only under conditions of a comprehensive combination of technological, institutional, economic, and socio-value factors, while digitalization should be considered not as an end in itself, but as an instrument for ensuring a decent life, social security, and sustainable development of society.

Keywords: social protection, digitalization, social policy, inclusion, e-platforms, AI, demographic changes, inequality, pension reforms, employment, post-war development, migration.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Публікації у фахових виданнях України категорії «Б»:

1. Хорошев М. І. Зміни демографічної ситуації в Україні під час війни та їх вплив на соціальну політику. *Бізнес–Інформ*. 2024. № 8. С. 259–269.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-8-259-269>

URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-8_0-pages-259_269.pdf

2. Хорошев М. І. Ефективність системи соціального захисту в Україні в умовах війни. *Бізнес–Інформ*. 2024. № 10. С. 268–277.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-10-268-277>

URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-10_0-pages-268_277.pdf

3. Соболев В. М., Хорошев М. І. Цифровізація соціального захисту населення: сучасні глобальні виклики та ризики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 24. С. 58–66.

DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.24.58>

URL: <https://nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/8404/8542>

Особистий внесок Хорошева М.І. – виявлення та систематизація сучасних тенденцій цифровізації соціально-економічних процесів в Україні та світі, виявлення каналів впливу цифровізації на соціальний захист населення та змістовне розкриття цього впливу, узагальнення ризиків цифровізації соціального захисту та засобів їх нейтралізації.

Особистий внесок Соболева В.М. – участь у підборі джерел для написання статті, підготовці огляду цих джерел, складенні списку використаних джерел та остаточне редагування тексту.

4. Соболев В. М., Хорошев М. І. Особливості та перспективи цифрової модернізації соціального захисту в Україні. *Бізнес-Інформ*. 2025. № 11. С. 205–216.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-11-205-216>

URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2025-11_0-pages-205_216.pdf

Особистий внесок Хорошева М.І. – обґрунтування шляхів підвищення ефективності використання цифрових технологій у системі соціального захисту населення в Україні, узагальнення світового досвіду цифровізації системи соціального захисту населення та основні риси національної моделі цифровізованого соціального захисту населення для України.

Особистий внесок Соболева В.М. – участь у підборі джерел для написання статті, підготовці огляду цих джерел, складенні списку використаних джерел та остаточне редагування тексту.

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Хорошев М. І. Статистичне дослідження міграційних процесів внаслідок російської військової агресії. *Сучасна статистика: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали XXII Міжнародної науково–практичної конференції з нагоди Дня статистики працівників. Київ: «Інформаційно–аналітичне агентство», 2024. С.184–186.

URL: <https://irb.nasoa.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9c2d3a28-be02-4b5f-a038-25f5c7a77820/content>

6. Хорошев М. І. Ефективність системи соціального захисту в Україні в умовах війни // *Управління розвитком економічного середовища в умовах глобальних трансформацій* : тези доп. наук.–практ. конф. (6 лютого 2025 р.). Харків : [б. в.], 2025. С. 145–146.

URL:<https://econmgmt.uepa.karazin.ua/wp-content/uploads/2025/03/.pdf>

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ТА АБРЕВІАТУР	16
ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	26
1.1. Сутність та етапи розвитку системи соціального захисту населення.....	26
1.2. Взаємозв'язок цифровізації та соціального захисту	44
1.3. Теоретичні моделі ефективного соціального захисту в цифровому середовищі	56
Висновки до розділу 1.....	68
РОЗДІЛ 2. ДИНАМІКА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ. 70	
2.1. Сучасний стан системи соціального захисту в Україні.....	70
2.2. Цифровізація соціального захисту в Україні та її протиріччя.....	104
2.3. Порівняльна характеристика цифровізації соціального захисту в Україні та світі	125
Висновки до розділу 2.....	169
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	171
3.1. Виклики цифрової трансформації системи соціального захисту.....	171
3.2. Стратегії вдосконалення цифрових соціальних послуг	180
3.3. Перспективи розвитку соціального захисту у цифрову епоху.....	199
Висновки до розділу 3.....	2212
ВИСНОВКИ.....	224
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	226
ДОДАТКИ	259

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ТА АБРЕВІАТУР

API – Application Programming Interface (інтерфейс прикладного програмування)

CBDC – Central Bank Digital Currency (цифрова валюта центрального банку)

DAO – Decentralized Autonomous Organization (Децентралізована автономна організація)

DESI – Digital Economy and Society Index (Індекс цифрової економіки та суспільства, ЄС)

DSA – Digital Services Act (Акт про цифрові послуги, законодавство ЄС)

EBT – Electronic Benefit Transfer (електронна передача соціальних виплат, США)

EESSI – Electronic Exchange of Social Security Information (Електронний обмін інформацією у сфері соціального забезпечення)

EGDI – Індекс розвитку електронного урядування.

E-SOCIAL – Єдина електронна система соціального захисту

OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development (Організація економічного співробітництва та розвитку)

SNAP – Supplemental Nutrition Assistance Program (Програма додаткової продовольчої допомоги)

SSBG – Social Services Block Grant (Федеральна програма фінансування соціальних послуг)

TNF – Temporary Assistance for Needy Families (Тимчасова допомога малозабезпеченим сім'ям)

USDA – United States Department of Agriculture (Міністерство сільського господарства США)

ВВП – Валовий внутрішній продукт

ВПО – ВПО

ЄІССС – Єдина інформаційна система соціальної сфери

ЄС – ЄС

ЄСВ – Єдиний соціальний внесок

ІТ – Інформаційні технології

КНР – Китайська Народна Республіка

МВФ – Міжнародний валютний фонд

МОП – Міжнародна організація праці

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ПДВ – Податок на додану вартість

ПРООН – Програма розвитку ООН

ПФУ – Пенсійний фонд України

США – Сполучені штати Америки

УПСЗН – Управління праці та соціального захисту населення

ШІ – ШІ

ЮНІСЕФ – Дитячий фонд ООН

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасні соціально–економічні процеси характеризуються стрімким розвитком цифрових технологій, що проникають у всі сфери суспільного життя, змінюючи засади функціонування економіки, публічного управління та соціальної політики. У цих умовах система соціального захисту населення постає перед викликами, які вимагають переосмислення її структури, функцій і механізмів дії. Цифрова трансформація, з одного боку, відкриває нові можливості для забезпечення адресності, прозорості й ефективності соціальної підтримки, а з іншого – загострює проблеми цифрової нерівності, доступу до сервісів та захисту персональних даних.

Особливої актуальності питання соціального захисту набули в умовах повномасштабної російської військової агресії проти України, яка супроводжується масовим переміщенням населення, зростанням рівня бідності, соціального напруження та посиленням вразливості окремих категорій громадян. За цих умов держава повинна оперативно адаптувати соціальну політику до нових реалій, спираючись на цифрові інструменти як засіб забезпечення швидкого реагування, прозорого адміністрування та справедливого розподілу ресурсів.

Актуальність дослідження зумовлена нагальною потребою теоретичного осмислення та практичного впровадження цифрових рішень у сфері соціального захисту, що дозволить модернізувати чинну систему відповідно до принципів соціальної справедливості, сталого розвитку та євроінтеграційних зобов'язань України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах планової теми науково–дослідних робіт кафедри економічної теорії та економічних методів управління Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Сучасна господарська система: інформаційно–комунікаційні імперативи посткризового розвитку» (номер

державної реєстрації 0121U100453). У межах зазначеної теми дисертантом особисто розкрито тенденції трансформації інститутів соціального захисту в умовах цифрової економіки, визначено напрями інтеграції цифрових технологій у систему соціальної підтримки, систематизовано ризики та можливості цифровізації соціальних сервісів, а також поглиблено наукові уявлення про взаємозв'язок соціальної справедливості та економічної ефективності у процесі цифрової модернізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика соціального захисту населення, цифрової трансформації, економічної нерівності, демографічної безпеки та розвитку соціальної політики в умовах глобальних змін знайшла ґрунтовне відображення у працях таких вітчизняних авторів, як О. Васильєв [150], Г. Герасименко [23], О. Гладун [40 – 42, 111, 112], Г. Давиденко Г. [26], Ж. Денисюк [184], О. Довгаль [34, 222 - 223], О. Єфремова [193], В. Заяць [150, 199], А. Каркач [55], О. Карпенко [184], З. Кісіль [21], Ю. Клименко [150, 199], Ю. Когатько [150, 199], М. Копитко [21], Н. Коровіна [37, 63, 64], О. Крикун [199], Е. Лібанова [74 – 77, 165], Ю. Мірясов [101, 102, 307], В. Наместнік [184], О. Осауленко [75], І. Островський [104 - 106, 119], О. Пишуліна [124], О. Піжук [120], С. Пирожков [123], В. Полякова [48, 150, 189, 199], А. Реут [150, 199], В. Саріогло [144, 187], Т. Семигіна [55], Н. Сітнікова [187], В. Соболев [148, 149], Л. Тереняк [158], Л. Українська та Н. Шифріна [163, 164], Н. Хамітов [123], М. Хаустова [193], Л. Черенько [48, 75, 150, 187 – 189, 199], О. Шаповалова [193], В. Шишкін [48, 150, 189, 199] та ін.

Серед зарубіжних дослідників слід відзначити внесок таких авторів, як С. Aspalter [206], В. Brik [211], S. Espuelas [225], M. Fisher [233], В. Greve [235, 237, 238], L. Hantrais [241], С. Howard [243], S. Jafree [250], W. Knapik [255], M. Kowalska [255], T. Masłyk [255], D. Moravčiková [255], A. Larsson [258], R. Teigland [258], L. Leisering [272], G. Lichand [260], A. Serdeira [260], B. Rizardi [260], D. Matthews [263], R. Nugroho [267], L. Patel [273], S. Plagerson [273], I. Chinyoka [273], S. Patti [274], D. Rauhut [278], F. Sielker [278], A. Humer [278], S. Sinclair [240], S. Baglioni [240], T. Skocpol [281], M. Żakowska [304 – 306], D.

Domalewska [305, 306], Z. Irving [290] та ін. Вони розкривають широке коло теоретичних і прикладних аспектів цифровізації соціального захисту, соціальної нерівності, трансформації держави загального добробуту та викликів, зумовлених сучасними глобальними процесами.

Незважаючи на активну розробку проблематики цифровізації національних систем соціального захисту населення, багато аспектів поки що не знайшли належного висвітлення. Серед них такі, як розширення функцій системи соціального захисту і цифровізація механізмів їх реалізації, виникнення і загострення цифрової нерівності, ризику посилення віджуження отримувачів соціальних послуг внаслідок алгоритмізації процедур їх надання, корупційні ризику тощо. Додаткового дослідження потребує наукове обґрунтування щодо адаптації світового досвіду цифровізації системи соціального захисту до українських реалій, обумовлених, зокрема, російською агресією.

Виходячи з актуальності теми та ступеню її наукової розробки, нами було визначено мету і завдання дослідження, що, у свою чергу, обумовило його структуру і зміст.

Мета дослідження полягає у науковому обґрунтуванні напрямів модернізації системи соціального захисту населення України в умовах цифрової трансформації суспільства, з урахуванням міжнародного досвіду та сучасних викликів соціально–економічного розвитку.

Для досягнення поставленої мети у дисертації було поставлено такі **завдання**:

1. Обґрунтувати теоретико–методологічні засади функціонування системи соціального захисту в умовах цифрової економіки.
2. З'ясувати сутність та особливості впливу цифрових технологій на розвиток системи соціального захисту.
3. Розкрити еволюцію функцій системи соціального захисту під впливом цифровізації соціально-економічних процесів.
4. Виявити та оцінити сучасний стан системи соціального захисту в Україні та визначити перспективи і можливості її цифрової модернізації.

5. Узагальнити зарубіжний досвід цифровізації соціального захисту (на прикладі ЄС, США, Китаю) та виокремити ефективні практики для адаптації в Україні.

6. Виявити основні ризики та бар'єри для цифрової трансформації соціального захисту.

7. Розробити концептуальну модель цифрової модернізації соціального захисту населення України, що поєднує технологічні інновації з принципами соціальної справедливості та сталого розвитку.

8. Структурувати цифрові моделі соціального захисту з метою виявлення потенціалу їх використання в Україні.

Об'єктом дослідження є сучасна система соціального захисту населення.

Предметом дослідження виступають теоретичні засади, інституційні механізми та інструменти реалізації соціального захисту населення в умовах цифрової трансформації.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить поєднання загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечили комплексний аналіз трансформації соціального захисту в умовах цифрової економіки. Діалектичний метод використано для розкриття сутності соціального захисту та його місця в соціально–економічних відносинах; аналіз і синтез – для вивчення структурних елементів системи та узагальнення напрямів модернізації; історико–логічний – для простеження еволюції підходів до соціальної політики; порівняльний аналіз – для оцінки зарубіжного досвіду; статистичні методи – для вимірювання динаміки соціальних витрат, рівня бідності й демографічних змін; системний підхід – для розгляду соціального захисту як цілісної системи; експертні оцінки – для уточнення ризиків цифрової трансформації; моделювання – для формування концептуальної архітектури цифрової модернізації. Використання комплексу методів забезпечило об'єктивність аналізу, наукову новизну та обґрунтованість висновків.

Інформаційну основу дослідження становили наукові праці українських і зарубіжних учених у галузі соціальної політики, цифрової економіки та

державного управління, а також матеріали міжнародних і національних науково–практичних конференцій. Фактологічну базу склали статистичні звіти міжнародних організацій (ООН, МОП, Світового банку, OECD, ЄС), аналітичні огляди глобальних і національних інформаційно–аналітичних центрів, нормативно–правові акти України у сфері соціального захисту та цифрової трансформації, а також практичні дані державних цифрових ініціатив («Дія», «ЄДопомога», ЄІССС) та зарубіжних програм (ЄС, США, Китаю).

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в удосконаленні теоретико–методологічних засад формування системи соціального захисту населення в умовах цифрової трансформації, а також у розробці практичних підходів до підвищення її ефективності.

Наукова новизна результатів дослідження, отриманих особисто здобувачем, полягає у наступному:

вперше:

–обґрунтовано необхідність і доцільність запровадження в Україні гібридної моделі соціального захисту, що забезпечує баланс економічної ефективності та соціальної справедливості шляхом органічного поєднання державних гарантій, приватних механізмів, інтеграції страхування, податкових інструментів та цифрових платформ, гнучкої адаптації до демографічних і ринкових змін, широкого використання міжнародної підтримки;

–розроблено три сценарії розвитку цифрових соціальних послуг в Україні до 2030 року: песимістичний (інерційна фрагментація – збереження адміністративної розпорошеності, низький рівень координації між платформами, та локальними реєстрами, обмежене фінансування реформ у поєднанні з політичними ризиками); базовий (поступова інтеграція – успішне масштабування наявних рішень, розширення програм цифрової грамотності та покращення міжвідомчої взаємодії); оптимістичний (повна цифрова трансформація на основі інноваційного прориву за наявності політичної волі, інституційної сталості та залучення міжнародної допомоги) та визначено головні

чинники впливу на їх реалізацію (інституційна спроможність держави та належне інвестиційне підкріплення).

удосконалено:

–методику порівняння еволюції моделей цифрової трансформації соціального захисту в Україні і світі за критерієм базової основи відповідної моделі: в ЄС – цифрова зрілість, в США – програмна адресність, в Китаї – масштаб і централізація, в Україні – кризове навантаження та адаптація;

дістали подальшого розвитку:

–систематизація ризиків цифрової трансформації системи соціального захисту населення в Україні: інституційна фрагментація та неузгодженість рішень, опір змінам у державному секторі, недостатній рівень цифрових компетенцій, обмежена технічна та інфраструктурна спроможність, необхідність балансування швидкості змін і якості їх впровадження), які знижують економічну ефективність цифровізації;

–теоретичне узагальнення каналів впливу цифровізації на ефективність соціальної політики в Україні, а саме: підвищення адресності, посилення прозорості та зниження корупційних ризиків;

–розкриття сутності соціального захисту в цифровій економіці шляхом виділення таких її базових характеристик, як проактивний характер, персоналізація та етична орієнтація;

–обґрунтування змісту технологічної структури цифрових моделей соціального захисту як системного динамічного поєднання та інтеграції реєстрів, платформ самосервісу, ШІ та блокчейн-рішень;

–наукові уявлення щодо сучасних викликів стійкому розвитку національних систем соціального захисту (старіння населення, глобалізація мобільності робочої сили, нестабільність зайнятості, розвиток нестандартних форм праці, цифрова нерівність);

–теоретичні уявлення щодо еволюції функцій системи соціального захисту під впливом цифровізації соціально-економічних процесів шляхом виділення та розкриття наступних функцій: мінімізація соціальних ризиків, зменшення

нерівності, соціальна стабільність та згуртованість, розвиток людського потенціалу.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх застосування для удосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері соціального захисту населення в умовах цифрової трансформації.

Запропоновані у дисертації підходи до модернізації системи соціального захисту можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування під час розробки програм цифровізації соціальних послуг, забезпечення адресності соціальної допомоги та підвищення рівня доступності сервісів для вразливих груп населення. Аналітичні матеріали та узагальнені висновки дослідження можуть слугувати інформаційною основою для підготовки нормативно–правових актів, що регулюють порядок надання соціальних послуг із використанням цифрових технологій.

Матеріали дисертації також можуть бути використані в освітньому процесі під час викладання навчальних дисциплін соціально–економічного спрямування, зокрема, курсів з теорії соціальної політики, електронного урядування, цифрової економіки та публічного управління.

Окремі результати можуть бути використані для проведення подальших наукових досліджень з питань цифрової трансформації соціальної сфери, а також для підготовки стратегічних документів на рівні міністерств, територіальних громад і міжнародних донорських проєктів.

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, отримані в дисертаційній роботі і винесені на захист, здобуто особисто автором і відображено в одноосібних наукових публікаціях [176, 178]. З наукових праць, опублікованих у співавторстві з науковим керівником [148, 149], у дисертації використані лише ті ідеї, які є особистим доробком автора.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження були апробовані в процесі участі в міжнародних науково–практичних конференціях, а також шляхом публічного обговорення на наукових заходах:

- XXII Міжнародна науково–практична конференція «Сучасна статистика: проблеми та перспективи розвитку» (м. Київ, 6 грудня 2024 р.) [179];
- III Міжнародна науково–практична конференція «Управління розвитком економічного середовища в умовах глобальних трансформацій» (м. Харків, 6–7 лютого 2025 р.) [177].

Публікації. За темою дисертації опубліковано 6 наукових праць, серед яких: 4 статті у фахових виданнях України категорії «Б», а також 2 матеріалів тез доповідей на науково–практичних конференціях

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів та висновків до них, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 260 сторінок, у т. ч. основний текст обіймає 208 сторінок. Матеріали дисертації проілюстровано 36 рисунками та 4 таблицями. Робота містить 1 додаток. Список використаних джерел складається з 307 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Сутність та етапи розвитку системи соціального захисту населення

У сучасних умовах соціальний захист розглядається як ключовий елемент державної політики, спрямований на забезпечення добробуту громадян і зменшення соціальних ризиків. МОП визначає соціальний захист як систему заходів, що сприяють забезпеченню мінімальних соціальних стандартів, адаптованих до політики кожної держави [246]. Департамент економічних і соціальних питань ООН визначає соціальний захист як сукупність заходів, що допомагають долати нерівність у розподілі ресурсів та створюють умови для рівномірного розвитку суспільства [296]. В Україні стратегічні напрями розвитку соціального захисту визначаються Міністерством соціальної політики, яке наголошує на необхідності інтеграції соціальних послуг у загальнонаціональну систему задля підтримки вразливих груп населення [93].

У науковій літературі соціальний захист трактується як система економічних, правових та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення соціальних прав громадян та зменшення негативного впливу факторів, що погіршують якість життя. Його структура включає державні програми, серед яких пенсійне та медичне страхування, соціальні виплати, субсидії та інші механізми підтримки [84]. Водночас житлові умови розглядаються як важлива складова рівня життя населення, що формує базове середовище існування та забезпечує задоволення найнеобхідніших потреб людини [48, с. 10].

До базових соціальних інститутів, на які спирається система соціального захисту, належить і сім'я. Її підтримка важлива не лише з точки зору репродуктивної функції, але й як механізм первинної соціальної взаємодії. У дослідженні Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи підкреслюється, що сім'я є складним соціальним організмом із власними закономірностями функціонування та логікою розвитку, а також значною

інституційною автономією, без якої неможливе виконання її функцій [192, с. 5]. Таким чином, це вказує на необхідність урахування специфіки сім'ї як автономного інституту, що формує соціальний капітал. Підтримка сім'ї має бути комплексною та включати не лише фінансову допомогу, а й освітній, психологічний і соціальний виміри.

У ширшому сенсі, актуальність соціального захисту визначається масштабами бідності. Лібанова зазначає, що сучасне визначення бідності ґрунтується на позбавленні найнеобхіднішого – житла, їжі, одягу, доступу до якісної медицини та освіти, що призводить до поганого здоров'я, низького людського капіталу й підвищених ризиків безробіття та низької оплати праці. У результаті формується хронічна, спадкоємна бідність, яка передається між поколіннями, а також має психологічні прояви, пов'язані з невпевненістю у майбутньому [74, с. 9]. Таким чином, бідність постає як системне соціальне явище, що охоплює не лише матеріальні аспекти, а й психологічні та міжпоколінні виміри. Ефективна боротьба з нею повинна бути проактивною та спрямованою на подолання не тільки наслідків, а й глибинних причин – передусім через розвиток людського капіталу й підтримку дітей із вразливих родин.

На наш погляд, трактування соціального захисту лише як сукупності програм підтримки є надто вузьким: у XXI столітті соціальний захист набуває стратегічної функції розвитку людського потенціалу, цифрової інтеграції та зміцнення довіри до держави як гаранта справедливості. Відтак цифрова трансформація постає системоутворювальним чинником модернізації, що безпосередньо впливає на оновлення моделей соціального захисту та механізмів державної політики.

Розвиток демографічної політики тісно пов'язаний із глобальними демографічними трансформаціями, які створюють нові виклики для національних економічних систем. Якщо для низки регіонів світу актуальною є проблема надмірного зростання населення, то для європейських держав і України ключовими ризиками стають низька народжуваність, старіння

населення, депопуляція та скорочення частки працездатних громадян [112, с. 132]. Відповідно, формування ефективної соціальної політики вимагає врахування демографічного контексту. Ігнорування факторів старіння та зменшення працездатної частини суспільства може призвести до послаблення стабільності системи соціального захисту у середньо– та довгостроковій перспективі.

Після розгляду загального поняття соціального захисту, зосередимося на його ключових функціях і завданнях у сучасному суспільстві. Функції соціального захисту є багатогранними. По–перше, він запобігає негативним наслідкам життєвих ризиків, таких як безробіття, втрата працездатності або годувальника, через систему соціального страхування та адресної допомоги. По–друге, сприяє зменшенню соціальної нерівності шляхом перерозподілу доходів і забезпечення рівного доступу до соціальних благ [84; 246]. По–третє, соціальний захист підтримує інтеграцію всіх громадян у суспільне життя, особливо осіб з обмеженими можливостями, людей похилого віку та соціально вразливих груп. Нарешті, він відіграє стабілізуючу роль, запобігаючи соціальним кризам і підтримуючи економічну активність, що є критично важливим у періоди економічних потрясінь або суспільних трансформацій [155; 296]. Розуміння цих функцій дозволяє формувати цілісну та ефективну систему соціального захисту, здатну відповідати сучасним викликам.

У цьому контексті доречно звернутися до міжнародних практик вимірювання вразливості, що лежать в основі політик соціального захисту. Зокрема, Е.Лібанова зі співавторами зазначають, що індекс багатовимірної бідності застосовується для моніторингу депривації у трьох ключових сферах – здоров'я, освіти та рівня життя. Він враховує десять показників, серед яких дитяча смертність, харчування, тривалість та охоплення освітою, а також доступ до базових ресурсів: води, електроенергії, санітарії, палива для приготування їжі, матеріалу підлоги та майнових благ [75]. Такий підхід відображає сучасне міжнародне розуміння вразливості як багатовимірного явища і, на нашу думку,

має стати орієнтиром і для вітчизняної політики соціального захисту, особливо в умовах багатовимірних криз.

Погоджуємося з думкою, що стабілізаційна функція соціального захисту особливо актуальна в умовах системних криз. Водночас вона має доповнюватися інноваційною функцією – тобто створенням нових моделей самозабезпечення через навчання, перекваліфікацію та інклюзію в цифрову економіку.

Добре розвинена система соціального захисту також сприяє економічному розвитку. Вона підвищує якість людського капіталу через забезпечення доступу до медицини, освіти та професійного навчання, що в довгостроковій перспективі зменшує витрати, пов'язані з соціальними кризами та бідністю [246]. Цей взаємозв'язок між соціальним захистом та економічним розвитком знаходить підтвердження в емпіричних дослідженнях. Саме підтримка освіти й медицини виступає ключовою умовою сталого економічного зростання та скорочення масштабів бідності, а якісна освіта та доступна медицина залишаються необхідною передумовою особистісного, суспільного й економічного розвитку в сучасному світі [199]. На нашу думку, ці висновки переконливо демонструють взаємозв'язок між ефективною соціальною політикою та економічним зростанням, підкреслюючи роль інвестицій у людський капітал як фундаментального чинника сталого розвитку.

Крім того, наявність ефективної соціальної політики створює сприятливий інвестиційний клімат, оскільки стабільне соціальне середовище підвищує довіру як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів [300]. Водночас ефективність системи соціального захисту залежить від раціонального використання бюджетних коштів, оскільки надмірні соціальні витрати можуть спричинити дисбаланси у державних фінансах [151].

Вважаємо слушною тезу про вплив соціального захисту на інвестиційну привабливість держави. Проте цей вплив проявляється лише за умови, що система є не просто витратною, а результативною – із чітко визначеними показниками ефективності, мінімізацією зловживань та постійним моніторингом програм. Отже, результативність цифрових рішень у соціальній сфері

безпосередньо залежить від якості інституційної архітектури та управлінської спроможності держави.

Таким чином, соціальний захист виконує як соціальну, так і економічну функції, забезпечуючи баланс між підтримкою вразливих верств населення та сприянням економічному розвитку. Його ефективність визначається здатністю держави адаптувати систему до сучасних викликів, включаючи економічні, демографічні та глобалізаційні фактори, а також дотриманням принципу соціальної солідарності [155; 300].

У цьому контексті особливої ваги набуває адаптивність системи соціального захисту – її здатність швидко реагувати на нові ризики, як – от пандемії, війна, або цифрова трансформація ринку праці. Саме адаптивність і прогнозування, на нашу думку, мають стати ключовими критеріями оцінки якості соціальної політики. Таким чином, у періоди війни чи пандемії цифрові інструменти виконують не тільки модернізаційну, а й стабілізаційно-захисну функцію, підтримуючи безперервність надання соціальних послуг та управлінських процесів.

Виходячи з цього, доцільно звернутися до концептуальних основ соціального захисту, адже саме їх сучасне теоретичне осмислення дає змогу зрозуміти його нову роль у XXI столітті.

Соціальний захист у XXI столітті перетворився з інструмента компенсації на фундаментальний елемент суспільного договору, що формує образ держави, визначає її соціальні зобов'язання та рівень довіри громадян. Його сутність уже давно виходить за межі допомоги малозабезпеченим. Він дедалі більше розглядається як цілісна система публічної відповідальності за соціальну сталість, гідність і справедливість, що виявляється як у матеріальних, так і в нематеріальних формах – через участь та інклюзію [154]. У європейській політичній думці соціальна політика завжди розглядалася як складова державного ладу. Як підкреслює Хантрайс, високорозвинені системи соціального захисту становлять фундаментальний компонент європейської моделі суспільства, яка ґрунтується на цінностях демократії, прав особистості, вільного

колективного переговорного права, ринкової економіки, рівності можливостей, соціального благополуччя та солідарності [241, с. 46]. Таким чином, соціальний захист постає не лише інструментом соціальної підтримки, а й ключовим елементом політичної ідентичності демократичних держав, виконуючи інтеграційну та стабілізуючу функцію, що сприяє суспільній довірі та легітимності державної влади.

На нашу думку, в основі сучасного теоретичного осмислення соціального захисту має лежати ціннісна трансформація, яка відповідає новим умовам глобального ризику, цифрової нерівності та гібридної вразливості. У цій моделі важливу роль відіграє баланс між економічною ефективністю та соціальною справедливістю. Дане твердження, на нашу думку, підтверджує необхідність переосмислення соціального захисту через гармонізацію економічних і соціальних орієнтирів сучасної моделі добробуту. Класичні підходи, засновані на розподілі між тими, хто «заслуговує» і «не заслуговує» на допомогу, вже не працюють у реаліях війни, масових переміщень, змін ринку праці та руйнування соціальних зв'язків [21]. Деякі науковці слушно зауважують, що не всяка рівність є справедливою і не вся нерівність є несправедливою, адже складність соціальних систем потребує певного рівня неоднаковості, яка може не суперечити принципам справедливості [40, с. 13]. Це свідчить, що сучасна соціальна політика має відходити від спрощених уявлень про рівність і базуватися на контекстуальному розумінні справедливості, здатному враховувати складність нових соціальних викликів.

Одним з наріжних каменів є поняття соціальної справедливості. У науковому дискурсі воно осмислюється щонайменше у двох площинах: як рівність можливостей (*liberal equality*) і як вирівнювання результатів (*redistributive justice*) [217]. На нашу думку, в умовах української реальності обидві парадигми мають бути інтегровані. Рівність можливостей без адресного вирівнювання стартових умов у суспільстві, де мільйони людей втратили домівки, доходи, рідних і соціальні зв'язки, перетворюється на фікцію. Водночас

надмірна концентрація на розподілі може гальмувати мобілізацію внутрішнього потенціалу.

Вважаємо, що сучасний соціальний захист має бути побудований на адаптивному розумінні справедливості – тобто такої, що враховує ситуаційний контекст, уразливість, здатність до самозабезпечення, але при цьому не принижує гідність отримувача допомоги. Особливо це важливо в умовах масового використання цифрових інструментів, коли алгоритми можуть приймати рішення, не враховуючи індивідуальних життєвих обставин.

Не менш важливою є концепція солідарності. Вона виводить соціальний захист за межі ринкових і навіть правових конструкцій – у простір цінностей, колективної відповідальності та моральної економіки [271]. Ми вважаємо, що солідарність не повинна обмежуватися горизонтальними практиками (волонтерство, громадянська підтримка), а має бути вбудована в дизайн політик – через загальні податки, універсальні гарантії, а також механізми, які не створюють стигматизації отримувачів допомоги.

Ідея соціального контракту між державою і громадянином у XXI столітті потребує переосмислення. Якщо класична модель передбачала умовну «угоду»: громадянин сплачує податки – держава захищає у разі ризику, то сьогодні ця логіка вже не працює. Значна частина населення – особливо ВПО, пенсіонери, працівники неформального сектору – або не мають стабільних податкових надходжень, або не встигають формально підтвердити свої потреби [268]. У таких умовах, на нашу думку, концепція контракту має набувати асиметричного характеру: держава діє проактивно, не чекаючи звернення, і створює умови, за яких підтримка – не привілей, а соціальна гарантія.

Особливої ваги набуває персоналізація як концептуальний підхід. Це вже не просто адаптація послуг до окремих потреб, а філософія управління, у якій людина – не об'єкт, а суб'єкт [154]. На наш погляд, це найбільш перспективна концепція сучасного соціального захисту, проте вона потребує дотримання двох умов: по-перше, високої цифрової культури держави, яка здатна гарантувати безпечно й етично використання даних; по-друге, наявності механізмів

оскарження, людського супроводу та захисту від технократичного знеособлення. Отже, персоналізація може стати ефективним механізмом адресної підтримки лише тоді, коли спирається на відповідальну цифрову культуру держави та чіткі гарантії інформаційної безпеки.

У цьому контексті концепція соціальної інклюзії стає не лише соціальною політикою, а й показником демократичності держави. Ми вважаємо, що соціальний захист має розглядатися як ресурс соціального включення – особливо для маргіналізованих груп (осіб з інвалідністю, тимчасово переміщених, багатодітних сімей, осіб у похилому віці, ветеранів) [212]. Водночас Раухут, Зількер і Хумер підкреслюють, що поєднання соціальної організації та моделей соціального захисту з політичною й адміністративною структурою країни є ключовим чинником процесів соціальної інклюзії або виключення [278]. Отже, ефективність соціального включення залежить не лише від наявності програм, а й від їхньої інтегрованості у ширший інституційний та управлінський контекст.

Окремо слід торкнутися напруженої дискусії щодо універсальності проти таргетованості. На нашу думку, протиставлення цих підходів є надмірно поляризованим. Універсальні системи не суперечать адресності – вони можуть виступати як базова гарантія, що покриває всіх, а таргетовані – як надбудова для найбільш уразливих [282]. Як зазначає Еспуелас, подібні заходи сприяли покращенню соціального захисту осіб, які не мали доступу до внескових соціальних пільг, і стали кроком у напрямі універсалізації соціальної політики [225]. Отже, поєднання універсальних і таргетованих механізмів видається доцільним, адже перші забезпечують широке охоплення, а другі – захист найбільш уразливих груп у кризових ситуаціях.

Також заслуговує на увагу ціннісний аспект цифрової трансформації соціального захисту. Йдеться не про інструменти як такі, а про нову філософію взаємодії: відкритість, обопільну прозорість, превентивність, довіру. На наш погляд, цифровізація лише тоді буде ефективною, коли вона буде впроваджена не з міркувань економії чи контролю, а з переконання, що кожна людина має право на гідний сервіс, швидку реакцію держави та недискримінаційне ставлення

[234]. У цьому контексті доречно згадати думку Б. Грєве, який зазначає, що з огляду на демографічні зміни постає не лише потреба зберегти рівень видатків на соціальну політику, а й нові завдання та очікування перед державами добробуту [235]. Таким чином, цифрова трансформація соціального захисту повинна враховувати не тільки технологічні, а й ціннісні виклики сучасності.

З огляду на це, зміни в демографічній структурі суспільства та зростання очікувань громадян щодо сервісу і гідного ставлення вимагають від держав нової етики взаємодії – відкритої, чутливої до потреб і орієнтованої на запобігання, а не лише реагування. Н. Шифріна зазначає, що сучасний розвиток суспільства нерозривно пов'язаний із цифровізацією, яка формує новий тип соціальної взаємодії та підвищує вимоги громадян до відкритості й ефективності державних сервісів [163, с. 174]. З огляду на це, цифрова трансформація змінює логіку взаємодії держави й суспільства.

Підсумовуючи, можна сказати, що сучасне концептуальне розуміння соціального захисту – це не догма і не набір механічних моделей, а цілісна ціннісна конструкція, у якій поєднуються:

- справедливість, що враховує контекст;
- солідарність, яка не вимагає заслуг;
- персоналізація, яка зберігає людське обличчя;
- цифрова гнучкість без втрати етичної чутливості;
- соціальний контракт, у якому держава бере на себе перший крок.

На нашу думку, саме така рамка має лягти в основу реформування соціального захисту в Україні – як у короткостроковому періоді воєнного та післявоєнного реагування, так і в довгостроковій перспективі сталого, справедливого розвитку.

Отже, уточнений підхід до соціального захисту в цифровій економіці полягає у переході від технологічної модернізації як самоцілі до формування нової моделі взаємодії держави й громадян, заснованої на відкритості, персоналізації, превентивності та етичній чутливості. Така концепція дозволяє поєднати інструменти цифровізації із ціннісними орієнтирами сучасного

суспільства, роблячи соціальний захист не лише ефективним з погляду сервісу, а й легітимним з погляду суспільного схвалення та соціальної справедливості.

Щоб краще усвідомити сучасні виклики та перспективи, варто простежити еволюцію соціального захисту – від традиційних моделей взаємодопомоги до інноваційних цифрових механізмів, які формують його нинішню архітектуру.

Система соціального захисту зазнала значних змін упродовж історії, адаптуючись до соціально–економічних трансформацій та розвитку державного управління. Від традиційних форм взаємодопомоги в доіндустріальному суспільстві до сучасних цифрових платформ соціального адміністрування – цей процес демонструє послідовне розширення відповідальності держави за добробут громадян та вдосконалення механізмів соціальної підтримки [200].

На ранніх етапах суспільного розвитку механізми соціального захисту базувалися на локальних формах підтримки, зокрема родинних зв'язках, релігійних громадах та професійних гільдіях. Така допомога мала добровільний характер і ґрунтувалася на традиційних суспільних інститутах [54].

Перехід до індустріального виробництва та урбанізації сприяв руйнуванню традиційних структур взаємодопомоги, що зумовило необхідність створення нових механізмів соціального захисту. У відповідь на соціальні виклики почали з'являтися страхові системи, які базувалися на внесках працівників і роботодавців для фінансування допомоги у випадках безробіття, нещасних випадків чи втрати працездатності [302].

Саме індустріалізація започаткувала перехід соціального захисту від моральної категорії до сфери державної відповідальності. Відтоді соціальна підтримка набула системного характеру, що створило основу для подальших етапів її інституціоналізації. У підсумку, соціальний захист від початку формувався як складова державного управління, а не як сукупність розрізнених практик допомоги, що й зумовило його подальшу еволюцію в межах соціально-економічного порядку.

Запровадження соціального страхування стало основою для подальшого розширення державного соціального забезпечення. У період індустріалізації

було створено спеціалізовані фонди, які акумулювали внески громадян, що забезпечило фінансову стійкість відповідних програм і закріпило їх інституційний характер. Це сприяло поступовому переходу від вибіркової допомоги до системного охоплення основних категорій населення [160].

Історичну еволюцію продовжило масштабне реформування соціального захисту у ХХ столітті, яке відбулося під впливом глобальних подій. Після Другої світової війни відбулося розширення та вдосконалення систем соціального захисту, що існували ще з кінця ХІХ століття. Було запроваджено пенсійні системи, програми державного медичного страхування та механізми соціальної підтримки малозабезпечених громадян [170].

Ми підтримуємо тезу, що саме післявоєнна модернізація соціального захисту поклала початок парадигмі держави загального добробуту, у якій соціальна політика стала центральним елементом післякризового відновлення та стабілізації.

У цей період було концептуально оформлено модель держави загального добробуту, що передбачала розширені соціальні гарантії та активну роль держави у регулюванні соціальних ризиків. Основна увага приділялася загальній доступності соціальних послуг і забезпеченню стабільного фінансування системи через податкові механізми та обов'язкове соціальне страхування [83].

Однак у другій половині ХХ століття зростання соціальних витрат почало створювати додатковий тиск на державні бюджети. Це зумовило пошук оптимальних механізмів фінансування, що сприяло реформуванню соціального захисту. Уряди почали впроваджувати гнучкіші підходи до соціальної допомоги, акцентуючи увагу на адресності підтримки та стимулюванні працевлаштування серед отримувачів виплат [200].

На межі ХХ–ХХІ століть на перший план вийшли не лише фінансові виклики, а й технологічні інновації, які відкрили новий етап трансформації соціального захисту.

Сучасний етап розвитку соціального захисту тісно пов'язаний із цифровізацією, що докорінно змінює підходи до управління соціальними

програмами. Відтак, показовою є позиція Н.Коровіної, яка зазначає, що цифровізація радикально трансформує бізнес-процеси та соціально-економічні відносини, змінюючи природу зайнятості й архітектуру систем соціального страхування [63, с. 3]. Враховуючи зазначене, технологічні зрушення зумовлюють перегляд моделей соціального захисту та адаптацію страхових механізмів до нових форм трудових відносин.

Як зазначають Патель, Плагерсон і Чиньйока, цифрові технології дійсно забезпечують ефективнішу перевірку особистості, оцінку права на допомогу, здійснення виплат і контроль за шахрайством. Водночас дослідники застерігають, що цифровізація соціального захисту часто супроводжується скороченням бюджетів, звуженням кола бенефіціарів, скасуванням окремих послуг, запровадженням надмірно вимогливих умов отримання допомоги та спробами регулювати поведінку громадян [273, с. 5]. Це підтверджує суперечливий характер цифрової трансформації: поряд із функціональними перевагами вона може стати інструментом обмеження доступу до соціального захисту.

Отже, важливо не лише впроваджувати цифрові інструменти, а й уважно оцінювати їхні ціннісні та соціальні наслідки.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття соціальний захист почав активно інтегрувати цифрові технології, що дало змогу автоматизувати адміністративні процеси, підвищити оперативність надання допомоги та зменшити бюрократичні бар'єри. З розвитком інформаційних технологій більшість розвинених країн прагнули перевести дані з паперових носіїв в електронні реєстри. Це стало основою створення системи реєстрів, яка мала усунути дублювання інформації та забезпечити державним структурам і залученим особам доступ до максимально повного обсягу даних, необхідних для прийняття управлінських рішень [40, с. 7]. Таким чином, цифровізація соціального захисту розпочалася саме зі створення електронних реєстрів як базової інфраструктури, що підвищує точність, прозорість і ефективність управління, забезпечуючи централізацію та інтеграцію даних.

Окрім технічної модернізації, цифровізація змінює концепцію соціального захисту, роблячи його більш персоналізованим та адаптивним до потреб громадян. Як зазначається у «Digital Services Act Handbook», інституалізація алгоритмічного контролю підкреслює важливість чітко окреслених цифрових правил і процедур у публічному управлінні, що може бути адаптовано і до сфери соціального захисту, де прозорість прийняття рішень має критичне значення [220]. В такому випадку, зростає роль алгоритмічного управління як нового інструменту соціального адміністрування, що вимагає чітких рамок і стандартів. У сфері соціального захисту це означає необхідність гарантувати прозорість, підзвітність і недискримінаційність алгоритмів, які дедалі більше визначають доступ громадян до допомоги та послуг.

У підсумку варто підкреслити, як змінилася логіка соціального захисту – від локальної допомоги до цифрових інфраструктур. Еволюція соціального захисту демонструє поступовий перехід від локальних систем взаємодопомоги до всеосяжних державних програм, а згодом – до цифрових механізмів адміністрування. Якщо раніше основний акцент робився на розширенні соціальних гарантій, то сьогодні головним завданням є оптимізація системи та підвищення її ефективності через технологічні інновації [54; 57]. Причому цифровізація соціального захисту має й соціальну місію – подолати ізоляцію найбідніших. Е.Лібанова зазначає, що бідні люди часто стикаються з соціальними обмеженнями та відсутністю можливості брати участь у суспільному житті; водночас найефективніший спосіб зниження бідності полягає у їхньому залученні до соціально–економічного й політичного життя [74, с. 17]. Звідси випливає, що цифровізація має не лише адміністративний, а й соціальний вимір, адже вона здатна долати ізоляцію та відкривати простір для участі вразливих груп. У такому разі інновації в соціальній політиці повинні орієнтуватися не тільки на ефективність, а й на інклюзію та людську гідність як ключові цінності нової моделі добробуту.

На сучасному етапі особливе значення має не стільки саме впровадження цифрових інструментів, скільки забезпечення їх інклюзивності, етичності та

юридичної обґрунтованості. Ефективність системи вимірюється не лише швидкістю, а й здатністю не виключати соціально вразливих громадян із цифрових сервісів[73]. Відповідно, цифрові реформи у соціальному захисті мають поєднуватися з превентивними механізмами недопущення нових форм соціального виключення та нерівності, щоб технологічний прогрес не поглиблював наявні соціальні дисбаланси.

Майбутній розвиток соціального захисту залежить від здатності держав ефективно інтегрувати цифрові рішення у практику управління, зберігаючи баланс між інноваційністю та соціальною чутливістю. Оптимальне поєднання адресності допомоги, автоматизованих процесів та прозорих механізмів підтримки стане основою для формування стійкої соціальної політики в умовах цифрової економіки.

Разом із внутрішніми трансформаціями на систему соціального захисту істотно впливають і зовнішні чинники, передусім глобалізація та технологічний прогрес, які формують нові можливості та водночас породжують додаткові ризики.

Глобалізація суттєво вплинула на розвиток систем соціального захисту, змінюючи механізми розподілу ресурсів та соціальних гарантій. З одного боку, вона сприяє економічному зростанню, підвищенню мобільності робочої сили та створенню нових можливостей для соціального розвитку. З іншого боку, глобалізаційні процеси породжують нові соціальні ризики, серед яких посилення нерівності, нестабільність ринку праці та нерівномірний доступ до соціальних послуг [138]. Як зазначає Аспалтер, ключові проблеми сучасності – це системна нерівність і системна бідність, що супроводжуються дискримінацією та соціальним виключенням [206, с. 15]. В підсумку – зростаюча відкритість економік поєднується з поглибленням соціальних розривів, а сучасна соціальна політика має не лише адаптуватися до глобалізаційних процесів, а й активно протидіяти структурним формам нерівності, які відтворюються у нових глобальних умовах.

Проблематику глобалізаційних зрушень розкривають І.Островський та Б.Юхнов, які зазначають, що наслідки глобальних шоків мають стохастичний характер і пов'язані з непередбачуваними процесами, здатними порушувати досягнуті економічні баланси та контрактні домовленості. Автори наголошують, що такі трансформації впливають не лише на макроекономічну динаміку, а й на сталі соціальні механізми перерозподілу [119, с. 33]. Тобто, глобалізацію слід розглядати не тільки як економічне розширення, а як комплекс структурних зрушень, що трансформують усталені соціальні домовленості та моделі соціального захисту.

Зміни у структурі ринку праці, спричинені зростанням міжнародної торгівлі, діяльністю транснаціональних корпорацій та мобільністю робочої сили, стали одними з основних викликів для національних систем соціального захисту. Урядам доводиться адаптувати механізми підтримки до потреб мігрантів та тимчасових працівників, які часто не охоплюються традиційними програмами соціального забезпечення [247]. Це засвідчує економічну природу міграційних потоків і їхній безпосередній вплив на національні системи соціального захисту. Відповідно, держави мають переглядати підходи до забезпечення мобільного населення, розробляючи гнучкі та транснаціонально узгоджені механізми підтримки, що враховують реалії економічної міграції.

У результаті соціальні системи дедалі глибше інтегруються у глобальні потоки праці, що потребує координації механізмів соціального забезпечення поза межами національних юрисдикцій. За таких умов національні моделі соціального захисту не завжди відповідають динаміці транснаціональної мобільності, що ставить під сумнів їхню універсальність і потребує розвитку наднаціональних або транскордонних механізмів соціальної координації.

Доцільно підкреслити, що національні моделі соціального захисту часто не встигають за динамікою транснаціональної мобільності, що ставить під сумнів їхню універсальність. Саме тому нагальним є розвиток наднаціональних або транскордонних механізмів соціальної координації.

Окрім транснаціональних викликів, нові форми праці вимагають перегляду й внутрішніх підходів до соціального страхування.

Автоматизація та зростання гнучкої зайнятості також створюють проблеми для класичних механізмів соціального страхування. Багато працівників, зайнятих на основі короткострокових контрактів або в неформальному секторі, залишаються поза межами державних соціальних програм, що підвищує ризик соціального відчуження [270]. Це гостро окреслює одну з ключових суперечностей сучасної соціальної політики: формально спрямована на підтримку, система може відтворювати соціальну нерівність, якщо не враховує специфіку нестабільної чи неформальної зайнятості. У контексті зростання гнучких форм праці це вказує на потребу перегляду підходів до соціального страхування та податкового навантаження.

Крім того, фінансова взаємозалежність держав посилює вплив глобальних економічних криз на бюджети країн, що змушує уряди переглядати стратегії фінансування соціального захисту.

За таких умов стратегічна відповідь держав полягає у трансформації самих систем соціального захисту. У відповідь на нові виклики країни здійснюють реформи своїх систем соціального захисту, орієнтуючись на підвищення адресності виплат та посилення міжнародної співпраці. Важливим напрямом розвитку стає багаторівневий соціальний захист, що передбачає поєднання державних програм із приватними ініціативами. Наприклад, запровадження страхових накопичувальних фондів дозволяє створювати гнучкіші механізми фінансування соціальної підтримки [138]. Як підкреслюють Жаковська та Домалевська, соціальний захист має гарантувати, що люди, які з певних причин – інвалідності, освіти, статі чи походження – позбавлені доступу до належних ресурсів, не залишаться без засобів до існування [305]. Отже, ключове завдання сучасної системи полягає у запобіганні соціальному виключенню та гарантуванні базової безпеки для всіх, незалежно від статусу чи вразливості. У контексті трансформаційних процесів це означає, що навіть за умов реформ, діджиталізації

та децентралізації незмінним лишається гуманітарний орієнтир – забезпечення гідного життя для кожної людини.

Глобальні соціальні стандарти, зокрема рекомендації Міжнародної організації праці (МОП) та ініціативи ООН, сприяють гармонізації політики соціального захисту. Як зазначає Ірвінг, соціальний захист – це широке поняття, що у міжнародних політичних колах трактується як забезпечення людей від ризиків і шкоди, можливість відновлення після криз та гарантія гідного життя [290, с. 108]. Відповідно, національні стратегії мають формуватися не лише з огляду на внутрішні соціальні пріоритети, а й у тісному узгодженні з глобальними етичними рамками.

Наступним важливим аспектом впливу глобалізації є загострення проблеми соціальної нерівності, зокрема в умовах цифрової трансформації. Це ще раз підтверджує, що модернізація систем не завжди гарантує зменшення диспропорцій. Нерівномірний розподіл економічних вигод між країнами та регіонами загострює диспропорції у рівні добробуту населення. Фактори, такі як аутсорсинг виробництва та концентрація капіталу в розвинених країнах, ускладнюють підтримку високих соціальних стандартів у країнах, що розвиваються [161].

Додатковим викликом є цифровий розрив, що обмежує можливості громадян користуватися сучасними соціальними послугами. Малозабезпечені групи населення, жителі сільських територій та літні люди часто мають обмежений доступ до цифрових технологій, що ускладнює використання онлайн-платформ соціального забезпечення [46].

Варто підкреслити, що цифрова нерівність поступово витісняє класичну соціально-економічну – відсутність доступу до інтернету чи цифрових навичок стає новою формою соціального виключення. У зв'язку з цим, цифрову інклюзію доцільно розглядати не як додатковий компонент, а як базовий елемент соціального захисту. Відтак, цифрова нерівність набуває структурного характеру, перетворюючись на бар'єр реалізації базових соціально-економічних прав і можливостей.

Уряди запроваджують програми цифрової інклюзії, які передбачають навчання цифровій грамотності, розширення доступу до Інтернету та підтримку придбання цифрових пристроїв. Важливим напрямом є також багатоканальний доступ до соціальних послуг, що дозволяє поєднувати традиційні та цифрові методи взаємодії [181; 249].

Таким чином, глобалізація справляє суперечливий вплив на національні системи соціального захисту, породжуючи нові виклики стійкому розвитку цих систем. На нашу думку, до ключових таких викликів відносяться: старіння населення, глобалізація мобільності робочої сили, нестабільність зайнятості, розвиток нестандартних форм праці, цифрова нерівність.

Завершуючи розгляд, логічно окреслити ключові напрями адаптації соціального захисту до умов глобальної економіки. Глобалізація має двоякий вплив на соціальний захист: з одного боку, вона сприяє розширенню економічних можливостей та уніфікації соціальних стандартів, а з іншого – створює нові соціальні виклики, зокрема посилення нерівності та нестабільність ринку праці [118]. Отже, адаптація системи соціального захисту до нових реалій – таких як цифрова нерівність, трудова мобільність чи нестабільність праці – є не технічним питанням, а політичним вибором, що визначає рівень справедливості, соціального включення та життєздатності суспільства в цілому.

Доцільно визнати, що в умовах глобалізації національні соціальні системи повинні водночас прагнути до відкритості та автономії. Без здатності оперативного реагувати на глобальні шоки та водночас захищати власну соціальну архітектуру, держави ризикують втратити і керованість, і довіру громадян.

Ефективна адаптація систем соціального захисту до умов глобальної економіки вимагає:

- розробки гнучких механізмів підтримки для нестабільно зайнятих працівників;
- посилення міжнародної співпраці у сфері соціального забезпечення;
- розширення цифрової інклюзії, що дозволить громадянам незалежно від соціального статусу мати рівний доступ до соціальних послуг [26].

Комплексний підхід до вирішення цих питань дозволить забезпечити стабільність та ефективність соціальної політики в умовах глобальних змін.

Підсумовуючи, можна зазначити, що соціальний захист у XXI столітті слід розглядати не лише як набір програм допомоги, а як стратегічний інститут, покликаний забезпечувати соціальну стійкість і адаптацію суспільства до демографічних та глобальних викликів. Його сучасна концепція поєднує принципи солідарності та соціальної справедливості з інноваційними механізмами цифрової інтеграції, міжнародної кооперації та інклюзивності. Такий підхід дозволяє не тільки зміцнити авторитет держави, але й сформувати цілісну систему публічної відповідальності, що підтримує розвиток людського потенціалу та легітимність соціальної політики.

1.2. Взаємозв'язок цифровізації та соціального захисту

Цифровізація є важливим інструментом модернізації системи соціального захисту, що оптимізує керування процесами соціальної підтримки та підвищує адресність виплат. Вона охоплює перехід від традиційних форм документообігу до інтегрованих цифрових платформ, що сприяє ефективнішому розподілу ресурсів і підвищенню адресності допомоги [44]. Перехід від паперового до комп'ютерного обліку значно розширив її функціональність: від реєстрації отримувачів і ініціювання виплат до обробки заявок, розгляду скарг та запобігання подвійним виплатам. Добре спроектована MIS підвищує ефективність, точність, оперативність і підзвітність як для держави, так і для бенефіціарів [273]. Отже, впровадження таких систем не лише спрощує адміністративні процедури, а й робить соціальний захист прозорішим і доступнішим.

У сучасних умовах цифровізація розглядається не лише як технічна модернізація, а як системна трансформація логіки соціального управління. Йдеться про перехід від декларативного до проактивного соціального захисту, де держава проактивно ідентифікує потребу в допомозі без необхідності звернення.

Одним із ключових напрямів цієї трансформації є автоматизація управління соціальними програмами та впровадження електронної інфраструктури.

Розвиток цифрових рішень у цій сфері спрямований на автоматизацію управління соціальними програмами, що дозволяє значно знизити бюрократичні бар'єри та прискорити ухвалення рішень. Використання онлайн-платформ та електронних баз даних спрощує процедури звернень за допомогою, знижує адміністративні витрати й робить систему соціального забезпечення більш доступною та прозорою [299].

Однією з ключових особливостей цифровізації є впровадження централізованих цифрових реєстрів, які унеможливають повторне призначення виплат одній особі, покращувати координацію між державними установами та підвищувати ефективність використання бюджетних коштів. Завдяки інтеграції електронних реєстрів державні органи отримують можливість швидше реагувати на зміни соціально-економічного становища громадян та оперативно коригувати соціальні програми [80]. Нвм рівнем використання адміністративних даних» стало створення систем взаємопов'язаних реєстрів, що дозволяє державним установам обмінюватися інформацією без залучення додаткових джерел. Це не лише забезпечує ефективнішу координацію між інституціями, а й сприяє підвищенню якості статистики, яка використовується для ухвалення рішень [40, с. 24]. Відповідно, цифрова інтеграція реєстрів має подвійний ефект – підвищує точність соціальної підтримки та розширює можливості аналізу в реальному часі.

Після розгляду інституційних змін перейдемо до аналізу того, як цифровізація впливає на якість соціального захисту. Однією з головних переваг цифрової трансформації є підвищення точності соціальних виплат. Автоматизовані алгоритми дозволяють зменшити ймовірність помилок у розрахунках, прискорити обробку заявок та знизити кількість неправомірних призначень соціальної допомоги [44].

Доцільно зазначити, що цифровізація стає також чинником соціального капіталу: зменшення корупційних ризиків і пришвидшення обробки звернень без

участі посередників сприяє зміцненню довіри до держави як ефективного й передбачуваного інституту. При цьому важливо забезпечити прозорість самих алгоритмів. Доступ до даних із платформ є ключовим питанням, особливо для державних структур, які потребують прозорості алгоритмів задля ефективного контролю. Проблема ж полягає в тому, що великі платформи часто уникають обов'язку надавати повну інформацію про роботу своїх систем модерації чи персоналізації[220]. Отже, постає проблема прозорості алгоритмічного управління в цифровій соціальній політиці: хоча цифровізація підвищує точність і зменшує корупційні ризики, закритість алгоритмів може підірвати довіру до їх об'єктивності й справедливості. Тому необхідним є забезпечення відкритого контролю та регулювання алгоритмічних систем у сфері соціального захисту, аби зберегти довіру громадян до цифрових рішень.

Однак цифровізація має не лише переваги, а й виклики – зокрема, пов'язані з цифровою нерівністю. Однією з головних проблем залишається цифровий розрив, який обмежує доступ до електронних послуг для літніх людей, мешканців віддалених регіонів та малозабезпечених громадян. Відсутність необхідних цифрових навичок або технічних засобів може стати перешкодою для отримання соціальної допомоги, що вимагає розширення цифрової інфраструктури та проведення освітніх ініціатив [175].

З огляду на це, цифрову інклюзію слід трактувати як форму нової соціальної справедливості. У разі ігнорування цього чинника цифровізація може не подолати, а відтворити соціальну нерівність в нових технологічних формах.

Паралельно з питанням доступу, актуалізується проблема безпеки цифрових платформ. Поряд із проблемою доступу актуалізується й інституційно-правовий вимір цифровізації.

У цьому контексті питання безпеки цифрових платформ та кіберзахисту персональних даних набуває системного значення. Великий обсяг конфіденційної інформації, що зберігається в електронних системах, потребує надійного захисту від кібератак і несанкціонованого доступу. Для мінімізації цих ризиків державні установи впроваджують сучасні методи шифрування,

багаторівневу автентифікацію та постійний моніторинг інформаційних систем [299].

Необхідно наголосити, що без сталого інституційного контролю за інформаційною безпекою цифрові платформи соціального захисту можуть стати вразливою точкою держави, оскільки втрата даних у цій сфері має не лише технічні, а й глибокі гуманітарні наслідки.

Таким чином, підсумовуючи, цифровізація постає як ключовий чинник ефективності соціальної політики за умови її етичного та інклюзивного впровадження.

Отже, цифровізація постає ключовим чинником ефективності соціальної політики лише за умови її етичного, інклюзивного та безпечного впровадження. Вона дозволяє скоротити бюрократичні процедури, прискорити надання допомоги та забезпечити контрольоване та обґрунтоване використання бюджетних ресурсів. Однак її реалізація вимагає вирішення питань цифрової рівності, кібербезпеки та адаптації державних установ до нових технологічних умов [43].

Комплексний підхід до цифрових реформ повинен поєднувати технологічні інновації з політикою соціальної інклюзії, що забезпечить рівний доступ громадян до соціальних послуг та сприятиме підвищенню довіри до державних цифрових платформ. За таких обставин, цифровізація соціального захисту має зберігати чітку соціальну спрямованість, інакше інноваційні рішення можуть втратити свій гуманітарний зміст і стратегічну легітимність.

Таким чином, цифрову трансформацію доцільно розглядати не лише як концептуальний вектор розвитку, а як практичний механізм перебудови архітектури державного управління соціальною сферою.

Цифровізація соціального захисту є важливим напрямом модернізації державного управління, що сприяє підвищенню прозорості, швидкості та ефективності соціальних програм. Інтеграція цифрових технологій дозволяє автоматизувати адміністративні процедури, підвищити рівень адресності соціальної підтримки та запобігти неефективному використанню бюджетних

коштів. Упровадження електронних сервісів для надання соціальних послуг, розвиток цифрових реєстрів і використання алгоритмів ШІ змінюють механізми взаємодії між державними структурами та громадянами [81]. Використання цифрових технологій у регулюванні онлайн-платформ покликане забезпечити більшу прозорість та відповідальність у наданні цифрових послуг, що безпосередньо впливає на користувачів і підвищує якість сервісів [220]. Хоча йдеться передусім про онлайн-платформи, закладена логіка прозорості та підзвітності є цілком релевантною і для цифровізації соціального захисту. Це означає, що цифрові інструменти здатні не лише підвищувати ефективність сервісів, а й зміцнювати довіру користувачів через відкритість процедур і відповідальність надавачів послуг.

Цифрову трансформацію доцільно трактувати не лише як інструмент технологічної оптимізації, а як нову філософію соціального управління, яка передбачає проактивність, передбачуваність та сервісну модель державної взаємодії з громадянами[123].

Передусім важливо розглянути, як автоматизація змінює управління соціальними виплатами та забезпечує прозорість процесів.

Однією з ключових особливостей цифрової трансформації є автоматизація управління соціальними виплатами, що значно спрощує процеси ухвалення рішень та зменшує адміністративне навантаження. Використання інтегрованих реєстрів отримувачів допомоги дозволяє державним органам швидше перевіряти відповідність громадян критеріям соціальної підтримки, уникаючи дублювання виплат та зловживань. Електронні системи розрахунку соціальної допомоги також мінімізують ризик помилок, пов'язаних із людським фактором, що підвищує точність нарахувань і прискорює отримання виплат [10; 126]. В зазначеному контексті, Н.Можайкіна та І.Островський зазначають, що боротьба з бідністю в Україні дедалі більше розглядається як складова бюджетно-фінансової політики, орієнтована на адресне забезпечення подолання соціальної вразливості [104, с. 23]. Автори підкреслюють, що результативність соціальних програм визначається не лише обсягами фінансування, а й спроможністю

держави застосовувати належні фінансові механізми для досягнення стратегічних соціальних цілей.

Єдиний державний реєстр соціальної сфери та Єдина інформаційно–аналітична система управління соціальною підтримкою населення України (E–SOCIAL) забезпечують інформаційну взаємодію з державними електронними ресурсами через шлюзи обміну чи інші механізми отримання даних [42, с. 174]. Таким чином, інтеграція цифрових реєстрів та міжвідомча взаємодія створюють інституційну інфраструктуру ефективного адміністрування соціальної підтримки, у межах якої E–SOCIAL виступає системоутворювальним елементом модернізації соціального захисту в Україні.

Паралельно з технічним оновленням інституцій, змінюється і сам формат взаємодії громадянина з державою – відбувається зсув у бік цифрового самосервісу.

Паралельно з внутрішньою автоматизацією змінюється і модель зовнішньої взаємодії держави з громадянином.

Цифрові платформи відіграють важливу роль у спрощенні взаємодії громадян із соціальними установами. Завдяки онлайн–сервісам громадяни можуть подавати заявки на соціальні виплати дистанційно, відстежувати статус звернень і отримувати консультації без необхідності особистого відвідування державних органів. Це не лише підвищує доступність соціального забезпечення, а й сприяє зміцненню довіри до державних інституцій, оскільки громадяни отримують більше можливостей для самостійного керування соціальними послугами [264].

Зміщення центру тяжіння у напрямку «соціального самосервісу» є важливим результатом цифровізації: користувач соціальної послуги перестає бути прохачем і перетворюється на активного суб'єкта цифрової взаємодії.

Наступним етапом цифрової трансформації є впровадження технологій ШІ, які дозволяють зробити соціальну політику гнучкішою та персоналізованішою. Застосування ШІ й аналізу великих даних забезпечує прогнозування соціальних потреб, точніше визначення вразливих груп та

оперативну адаптацію програм підтримки до змін соціально-економічних умов [157].

Автоматизований аналіз великих даних дозволяє формувати персоналізовані пакети підтримки для громадян, що підвищує ефективність використання бюджетних ресурсів і сприяє соціальній справедливості. Окрім цього, ШІ допомагає державним установам виявляти аномалії у виплатах, вчасно коригувати допомогу та запобігати фінансовим зловживанням [287].

Разом з тим, ми наголошуємо на необхідності етичного супроводу впровадження ШІ: прийняття соціально значущих рішень має базуватися не лише на точності алгоритмів, а й на прозорих, підконтрольних суспільству процедурах. Тому застосування ШІ та алгоритмічних систем у соціальній сфері потребує чітких етичних і правових рамок.

Ще одним важливим інституційним елементом цифрової трансформації є електронний уряд. У цій рамці здійснюється цифрова модернізація соціальної політики, зокрема централізоване адміністрування соціальних послуг та інтеграція інформаційних ресурсів держави. Це дозволяє громадянам оперативно отримувати інформацію про соціальні виплати, подавати звернення онлайн і взаємодіяти з установами без зайвих бюрократичних процедур [285]. Як підкреслює Е.Лібанова, регуляторна модель DSA акцентує на необхідності уніфікації стандартів у межах ЄС для забезпечення єдиного ринку цифрових послуг, і цей підхід може бути корисним для країн, що реформують свою цифрову соціальну інфраструктуру [76]. Інакше кажучи, гармонізація стандартів за моделлю DSA розглядається як інструмент забезпечення сумісності, прозорості та ефективності цифрових соціальних сервісів.

Одним із ключових напрямів розвитку цифрового управління є уніфікація інформаційних систем, що передбачає синхронізацію даних про отримувачів соціальної допомоги між різними державними реєстрами. Це позбавляє громадян необхідності подавати ті самі документи у різні установи, спрощує процес отримання допомоги та забезпечує оперативне оновлення інформації [88].

Таким чином, з точки зору розуміння технологічної структури цифрових моделей соціального захисту, ми вважаємо, що ця структура являє собою системне динамічне поєднання та інтеграцію реєстрів, платформ самосервісу, ШІ та блокчейн-рішень. Це осприяє уніфікації інформаційних систем і має розглядатися не як технічна задача, а як інструмент підвищення правової визначеності для громадян, які мають право розраховувати на однакові умови незалежно від регіону, установи чи форми звернення.

Окрім цього, цифрові платформи забезпечують прозорість соціальних програм. Усі операції, пов'язані з нарахуванням соціальної допомоги, фіксуються в електронних системах, що дозволяє ефективніше контролювати рух бюджетних коштів та запобігати корупційним ризикам [168]. У цьому аспекті Л.Українська та Н.Шифріна зазначають, що рівень і якість соціально-економічного розвитку держави прямо корелюють із ступенем цифровізації економіки та суспільного життя [163, с. 174]. У такому вимірі прозорість соціальних виплат і цифровий контроль бюджетних потоків постають не лише інструментами підвищення ефективності, а й показниками інституційної зрілості держави та її спроможності забезпечувати довіру до соціальної політики.

Завершуючи розгляд, підкреслимо стратегічне значення цифрової трансформації в контексті викликів сучасності.

Цифрова трансформація соціального захисту є ключовим чинником підвищення ефективності соціальної політики. Автоматизація адміністративних процесів, використання ШІ та впровадження електронного уряду дозволяють прискорити ухвалення рішень, зменшити адміністративне навантаження та забезпечити більш адресний розподіл ресурсів [213].

В умовах воєнної та поствоєнної реальності особливого значення набуває здатність цифрових систем реагувати на динаміку потреб. Ефективність цифровізації вимірюється не кількістю впроваджених інструментів, а здатністю скоротити час між настанням потреби та отриманням підтримки. Водночас реалізація цифрових реформ потребує розв'язання низки викликів, таких як забезпечення кібербезпеки, подолання цифрового розриву та адаптація

державного управління до нових технологічних умов. Отже, успішна цифрова трансформація соціального захисту можлива лише за умови розвитку інформаційної інфраструктури, належного кіберзахисту та забезпечення рівного доступу громадян до цифрових послуг, що дозволяє поєднати технологічні рішення з етичними, інклюзивними та безпечними підходами.

Наступним кроком є окреслення ключових сфер цифровізації соціального захисту, адже саме вони визначають практичний вимір перетворень і демонструють, як технології змінюють надання соціальних послуг.

Розвиток цифрових технологій сприяє поступовій модернізації соціального захисту, що охоплює автоматизацію виплат, вдосконалення механізмів надання соціальних послуг та перехід до цифрового документообігу. Інтеграція інформаційних систем у соціальну політику дозволяє не лише оптимізувати управління державними ресурсами, а й забезпечити більш прозорий, ефективний та гнучкий механізм підтримки громадян [89].

Важливо зазначити, що цифровізація соціального захисту є не стільки технічним трендом, скільки відповіддю на структурні виклики сучасності – зростаючу мобільність населення, підвищену динаміку потреб та запити на оперативність адміністративних процедур.

Один із найочевидніших напрямів цифровізації – це перехід до електронних виплат, що змінює сам підхід до фінансової підтримки. Запровадження електронних виплат дозволяє державним установам зменшити адміністративні витрати, підвищити оперативність розподілу фінансової допомоги та мінімізувати ризики зловживань. Як слушно зауважує Грєве, автоматична реєстрація та виплата соціальних допомог здатна зменшити стигму, пов'язану з їх отриманням [238]. Отже, цифровізація не лише підвищує ефективність розподілу ресурсів, а й має важливий соціально–психологічний ефект: нормалізує ставлення до отримання допомоги, знижує відчуття сорому чи осуду та робить взаємодію з державною системою анонімнішою, доступнішою і менш травматичною для вразливих категорій громадян. Н.Можайкіна та І.Островський підкреслюють, що соціальна політика має бути спрямована на

недопущення бідності та гарантування зайнятим громадянам гідного рівня життя [104, с. 14]. Автори наголошують, що ключовим орієнтиром соціальної держави є не формальне надання допомоги, а забезпечення соціальних стандартів, які відповідають принципу людської гідності. У цьому сенсі електронні виплати трансформують філософію соціальної підтримки, поєднуючи ефективність адміністрування з повагою до гідності отримувача.

Слід зазначити, що електронні виплати також змінюють філософію соціальної допомоги: громадянин отримує ресурс без зайвого посередництва й стигматизації, що сприяє збереженню його гідності.

Автоматизовані системи контролю фінансових потоків дозволяють громадянам відстежувати свої соціальні виплати у режимі реального часу, що знижує ризик затримок та покращує загальний рівень довіри до державних соціальних програм. Водночас розширення цифрових інструментів забезпечує можливість отримання виплат через різні платіжні канали, включно з банківськими рахунками, електронними гаманцями та іншими фінансовими сервісами, що підвищує доступність допомоги для осіб, які не мають постійного доступу до банківських установ [248].

Окрім фінансової сфери, цифровізація змінює і формат безпосереднього контакту громадян із державною системою.

Не менш важливим напрямом є дистанційна взаємодія громадян із системою соціального захисту, яка реалізується через онлайн-платформи. Запровадження цифрових платформ соціального захисту сприяє підвищенню доступності державних послуг та зменшенню бюрократичного навантаження на громадян. Використання онлайн-сервісів дозволяє подавати заявки на соціальну допомогу без особистого відвідування установ, що значно спрощує процес отримання виплат та прискорює розгляд звернень [110].

Доцільно підкреслити, що розвиток єдиних цифрових платформ сприяє не лише адміністративній оптимізації, але й формуванню цілісного цифрового профілю громадянина, який дозволяє реалізувати підхід «одне звернення – багато послуг». Єдині державні соціальні платформи забезпечують

централізований доступ до всіх видів соціальної підтримки, об'єднуючи інформацію про критерії отримання допомоги, умови нарахування виплат та поточний статус заявок. Це дозволяє громадянам уніфіковано взаємодіяти з різними державними органами без необхідності дублювати документи чи звернення до кількох інстанцій [110].

Додатково розвиваються інтерактивні механізми взаємодії, що включають можливість онлайн-консультацій, чат-ботів та гарячих ліній, які надають громадянам необхідну підтримку без потреби у фізичному контакті з державними установами. Це сприяє підвищенню прозорості соціальної політики та зменшенню адміністративного навантаження на державний апарат [252].

Ще одним наріжним елементом цифровізації є перехід до електронного документообігу та об'єднання цифрових реєстрів.

Цифровий документообіг виступає ключовим чинником підвищення ефективності соціального адміністрування, оскільки використання електронних реєстрів дозволяє державним органам швидко обробляти дані про отримувачів допомоги, уникати дублювання виплат та забезпечувати актуальність інформації в режимі реального часу [190]. О.Довгаль наголошує, що в умовах переходу до «зеленої» економіки та цифрової трансформації змінюється сам характер управлінських рішень, що безпосередньо впливає на структуру державного управління [34, с. 27]. Тобто, електронний документообіг і цифрові реєстри слід розглядати не як технічну надбудову, а як елемент структурної перебудови публічного управління, що посилює стандартизацію процедур, відповідальність і контроль за реалізацією соціальних ініціатив.

Автоматизація документообігу сприяє оптимізації процесів верифікації громадян та їхніх запитів на соціальну підтримку. Запровадження електронного підпису дозволяє громадянам подавати документи та укладати юридично значущі угоди дистанційно, що мінімізує потребу у фізичних візитах до соціальних установ та пришвидшує ухвалення рішень [8].

Важливо зауважити, що цифровий документообіг знижує ризики дискримінації та суб'єктивізму при розгляді заяв громадян, оскільки автоматизовані системи оцінки сприяють стандартизації процедур.

Інтеграція цифрових реєстрів між різними державними органами сприяє усуненню інформаційних бар'єрів, що дозволяє синхронізувати дані про отримувачів соціальної підтримки та зменшити ризик помилкових або нецільових виплат. Як зазначається у монографії «Електронні реєстри: напрями використання», запропоновано низку практичних рішень щодо об'єднання державних реєстрів, зокрема реєстру надавачів і отримувачів соціальних послуг та реєстрів територіальних громад. Це створює реальний інструмент для органів місцевого самоврядування у сфері надання соціальних послуг [41, с. 238]. Таким чином, інтеграція реєстрів є не лише технічною оптимізацією, а й важливим засобом підвищення ефективності управління на місцевому рівні. Вона дозволяє органам влади діяти оперативніше й точніше, враховувати конкретні потреби громад та мінімізувати дублювання даних.

Цифровізація соціального захисту сприяє трансформації ключових механізмів соціальної підтримки, зменшуючи адміністративне навантаження, підвищуючи точність виплат та покращуючи доступність державних послуг. Використання електронних переказів дозволяє оптимізувати фінансові витрати та зробити процес виплат більш оперативним, онлайн-сервіси забезпечують громадянам можливість дистанційної взаємодії з державними установами, а автоматизація документообігу мінімізує бюрократичні процедури та підвищує рівень координації між органами соціального захисту [11].

Проте впровадження цифрових технологій потребує відповідного правового забезпечення, надійного технічного супроводу та кваліфікованого персоналу, здатного ефективно адмініструвати соціальні платформи. Комплексний підхід до цифровізації дозволить створити ефективну, прозору та доступну систему соціального захисту, що відповідатиме сучасним потребам населення [8; 10; 11].

Успішність цифровізації у сфері соціального захисту великою мірою визначається здатністю держави не лише впроваджувати технології, а й управляти супутніми соціальними ризиками: цифровим розривом, кібербезпекою та гарантіями прав людини у цифрових процесах. Лише тоді цифровізація стане не лише інструментом економії ресурсів, а й засобом посилення соціальної справедливості та гідності.

1.3. Теоретичні моделі ефективного соціального захисту в цифровому середовищі

У науковій літературі традиційно виділяють три основні напрямки до організації системи соціального захисту: континентальна (консервативна), скандинавська (соціал–демократична) та англосаксонська (ліберальна) моделі. Вони відрізняються рівнем державного втручання, механізмами фінансування та принципами розподілу ресурсів. Кожна з них має свої переваги й обмеження, що впливають на доступність соціальних послуг та рівень соціальної безпеки [275].

У контексті сучасних викликів доцільно оцінювати ці моделі не лише за ступенем витратності чи роллю держави, а за здатністю забезпечувати соціальну адаптивність, гнучкість і довіру – тобто здатність системи реагувати на потреби громадян у реальному часі.

Отже, почнемо з континентальної моделі, яка базується на принципі соціального страхування та поширена в країнах континентальної Європи. Континентальна система соціального захисту, поширена в таких країнах, як Німеччина, Франція, Австрія, ґрунтується на принципах солідарності та обов'язкового соціального страхування. Фінансування соціальних програм здійснюється через систему внесків роботодавців і працівників, що дозволяє забезпечувати стабільність соціальних виплат та підтримувати баланс у державних бюджетах [201].

Однією з ключових особливостей континентальної моделі є поєднання державного регулювання з ринковими механізмами. Держава визначає

стандарти та загальні правила, але водночас страхові фонди та приватні компанії можуть надавати додаткові соціальні послуги, формуючи конкурентне середовище. Це дозволяє поєднати економічну стабільність із високим рівнем соціального захисту [201].

Проте фінансування системи соціального страхування потребує значних бюджетних ресурсів. Тому багато країн впроваджують механізми адресної підтримки, які дозволяють точніше визначати категорії громадян, що потребують допомоги. Такий підхід допомагає оптимізувати соціальні витрати та забезпечити ефективне використання бюджетних коштів [227].

Систему континентального типу доцільно вважати найбільш збалансованою серед трьох класичних моделей – вона поєднує принцип солідарності з елементами конкуренції, однак її складність та високі адміністративні витрати вимагають регулярного реформування. Як зазначає Н.Коровіна, цифровізація є ключовим чинником трансформації господарських відносин і нових форм зайнятості, що унеможливує збереження класичних моделей соціального захисту в їх статичному вигляді та обумовлює потребу їх адаптації до цифрового середовища, зокрема в межах континентальної моделі [63, с. 19], що актуалізує необхідність її модернізації через впровадження цифрових інструментів управління, автоматизацію процедур та перегляд механізмів фінансування й адміністрування соціальних виплат.

Скандинавська модель, на відміну від континентальної, робить ставку на універсальність та загальнодоступність соціальних благ.

Дана модель функціонує у Швеції, Норвегії, Данії та Фінляндії, характеризується універсальністю соціальних прав та загальним доступом до соціальних послуг, незалежно від рівня доходу чи трудового стажу. Фінансування цієї моделі здійснюється за рахунок загального оподаткування, зокрема прогресивного прибуткового податку та податку на додану вартість (ПДВ). Це дозволяє державі забезпечувати широкий спектр соціальних програм, включаючи безкоштовну освіту, медицину та високі соціальні стандарти [147].

Головною особливістю скандинавської моделі є активна політика зайнятості, яка спрямована на стимулювання працевлаштування, перенавчання та професійний розвиток громадян. Це дозволяє знизити рівень залежності від соціальної допомоги, сприяючи економічній активності населення [236].

Особливої уваги заслуговує підхід до політики зайнятості як соціального інструмента профілактики – не компенсації наслідків, а упередження вразливості. Така філософія соціального захисту має перспективу адаптації й в інших європейських країнах.

Скандинавські країни також акцентують увагу на гнучкості системи соціального захисту, що дає змогу адаптувати соціальні програми до змін у демографічній та економічній ситуації. Така модель вимагає значних фінансових витрат, але забезпечує високий рівень соціальної стабільності та захисту громадян [236].

Попри високий рівень соціального захисту в попередніх моделях, існує третій напрямок, що принципово відрізняється.

На противагу цим моделям стоїть англосаксонська система, в якій переважає ринковий підхід та мінімальне втручання держави. Англосаксонська система соціального захисту суттєво відрізняється від континентальної і скандинавської моделей, оскільки базується на мінімальному державному втручанні. Основним механізмом забезпечення добробуту є приватне страхування, а державна підтримка зосереджена на окремих програмах для найбільш вразливих груп населення (наприклад, Medicaid, SNAP, Social Security) [32]. Як зауважує К. Говард, американська система соціального захисту має водночас значний потенціал і жорсткі обмеження, а також характеризується чітким розмежуванням між поняттями «соціального забезпечення» (Social Security), яке сприймається як обов'язок держави, і «допомоги» (welfare), що трактується як роздача пільг [243]. Така ціннісна дихотомія ілюструє структурні особливості англосаксонської моделі: поєднання високої інституційної потужності (зокрема у програмі Social Security) з вибірковістю та стигматизацією соціальної допомоги. Саме цей контраст між сприйняттям «забезпечення» і

«допомоги» відображає глибокий ідеологічний поділ у розумінні ролі держави у сфері добробуту.

На відміну від континентальної системи, англосаксонська модель не передбачає загального обов'язкового соціального страхування для всіх громадян. Значна частина соціальної допомоги надається через благодійні організації, приватні ініціативи та волонтерські фонди. Це дозволяє знизити навантаження на державний бюджет, але водночас призводить до вищого рівня соціальної нерівності, оскільки доступ до послуг залежить від фінансових можливостей громадян [256].

Хоча держава фінансує соціальні програми для певних категорій населення, їхня фрагментованість і відсутність централізованої політики створює труднощі у забезпеченні рівного доступу до соціальних послуг у різних штатах [256].

Попри економічну ефективність, англосаксонська модель демонструє низьку стійкість до кризових викликів, особливо у сферах охорони здоров'я та підтримки незахищених верств населення. Вона значною мірою спирається на нерегулярні джерела фінансування, що ставить під сумнів її довгострокову соціальну сталість. О.Довгаль наголошує, що цифровізація, поряд із підвищенням ефективності бізнесу та масштабування, водночас стимулює концентрацію капіталу й посилює монополні позиції ринкових лідерів [223, с. 43]. З огляду на це, англосаксонську модель у цифровому середовищі доцільно розглядати як більш чутливу до зростання структурних диспропорцій, адже за домінування ринкових механізмів монополізація може звужувати доступ до послуг і поглиблювати соціально-економічну диференціацію.

Щоб краще зрозуміти переваги та обмеження кожної з моделей, варто зробити загальне порівняння.

Попри значні відмінності, всі три моделі соціального захисту мають спільні риси та тенденції розвитку:

- континентальна модель поєднує державне втручання та ринкові механізми, фінансуючи соціальні програми через страхові внески та податки;

Вона забезпечує стабільність соціального захисту, однак потребує значних бюджетних ресурсів, що може впливати на економічну гнучкість.

- скандинавська модель базується на принципі загальнодоступності соціальних послуг, що фінансуються за рахунок високих податків, але водночас гарантує найвищий рівень соціального добробуту;

- англосаксонська модель відрізняється мінімальним рівнем державного втручання, що забезпечує економічну ефективність, але створює вищий рівень соціальної нерівності.

У сучасних умовах найефективнішими вважаються гібридні моделі, які комбінують стабілізаційний потенціал континентального підходу, універсальність скандинавської моделі та операційну гнучкість англосаксонської системи. Ірвінг підкреслює, що соціальне забезпечення може надаватися в різних формах – через державу, роботодавців, фіскальні пільги або приватні ініціативи [290, с. 15]. Це свідчить про еволюцію до гібридних моделей соціального захисту, у яких класичні підходи поєднуються залежно від національного контексту. Сучасні системи дедалі частіше використовують комбіновані механізми забезпечення добробуту, що охоплюють як державні інструменти, так і приватні джерела підтримки. Така динамічна синергія дозволяє гнучко реагувати на нові виклики, зберігаючи водночас основні принципи справедливості, ефективності й доступності.

Саме така інтеграція дає змогу досягти балансу між економікою та соціальною відповідальністю. Усі три моделі продовжують розвиватися, адаптуючись до нових викликів, включаючи зміни у структурі ринку праці, демографічні тенденції та необхідність підвищення адресності соціальної підтримки.

Підсумовуючи, можемо зробити висновок: жодна модель не є універсальною, але кожна має елементи, варті адаптації. Різні моделі соціального захисту формувалися під впливом історичних, економічних та політичних чинників, що зумовило їхні відмінності у фінансуванні, організації та рівні державного втручання.

Континентальна та скандинавська системи роблять акцент на солідарності та загальнодоступності, забезпечуючи високий рівень соціальної безпеки, тоді як англосаксонська модель орієнтується на приватну ініціативу та мінімальну роль держави.

У сучасних умовах соціальні системи різних країн зазнають реформування, спрямованого на зниження бюджетного навантаження, оптимізацію соціальних програм та підвищення їхньої ефективності. Подальший розвиток соціального захисту залежатиме від здатності країн між потребами ринку і зобов'язаннями перед суспільством – саме цей баланс визначає ефективність сучасних моделей соціального захисту. Водночас сучасні моделі соціального захисту дедалі більше трансформуються під впливом цифрових технологій, які змінюють не лише інструменти, а й саму логіку соціальної політики. О.Довгаль зазначає, що перехід до цифрової площини став катализатором комплексної трансформації економіки та соціальної сфери [34, с. 29], а цифровізацію соціального захисту слід розглядати як системний чинник модернізації соціальних інститутів.

Цифровізація соціальної сфери змінює механізми державної підтримки, роблячи системи соціального захисту більш оперативними, прозорими та ефективними. Використання автоматизованих алгоритмів, технологій блокчейну та аналітики великих даних дозволяє оптимізувати процеси адміністрування виплат, підвищити їхню адресність та адаптивність до соціально–економічних змін [137; 156].

Доцільно визнати, що цифровізація соціального захисту є не лише технічним удосконаленням існуючих процесів, а фактичною зміною парадигми управління соціальними ризиками – від реактивної до превентивної. Як справедливо зауважує Б.Греве, у певних обставинах соціальну проблему можна не допустити: наприклад, інвестування в розвиток дітей може бути економічно вигідним для держави загалом [238]. Таким чином, відбувається парадигмальний зсув у соціальній політиці – від пасивного реагування на вже наявні проблеми до активного запобігання соціальним ризикам. Сучасні цифрові інструменти,

зокрема аналітика даних, відкривають можливості для превентивної соціальної політики, у якій своєчасні інвестиції у вразливі групи (зокрема дітей) не лише підвищують добробут, а й знижують майбутні витрати держави.

Почнемо з автоматизації соціальних виплат як одного з найважливіших чинників цифрової ефективності.

Ключовим аспектом цифрової трансформації є автоматизація соціальних виплат, що усуває дублювання та помилки у нарахуванні допомоги. Електронні реєстри отримувачів дають змогу швидко перевіряти відповідність критеріям підтримки, а алгоритмічні системи допомагають визначати пріоритетні категорії громадян, які потребують допомоги. Це сприяє ефективному розподілу державних ресурсів та мінімізує ймовірність шахрайства [214].

Автоматизація соціальних виплат створює умови для переходу до безперервного моніторингу потреб населення, що дозволяє адаптувати обсяг і форми допомоги до реальної ситуації без необхідності складних бюрократичних процедур.

Не менш значущим напрямом є прискорення ухвалення рішень завдяки цифровій інтеграції та координації між установами. Розвиток цифрових технологій також значно впливає на швидкість ухвалення рішень. Автоматизовані системи обробки запитів дозволяють скоротити бюрократичні процедури, а інтегровані інформаційні бази спрощують координацію між державними установами. Це дає змогу державі оперативно реагувати на соціальні виклики та адаптувати програми відповідно до змін у рівні доходів населення чи інших соціально–економічних факторів [136].

Окремої уваги заслуговує впровадження блокчейн–технологій, що змінює уявлення про прозорість та контрольованість соціальних програм. Використання блокчейну у сфері соціального забезпечення відкриває нові можливості для підвищення прозорості виплат. Децентралізовані реєстри забезпечують надійний контроль за розподілом коштів, дозволяючи фіксувати історію транзакцій без можливості втручання або підробки. Це сприяє

підвищенню довіри до державних програм підтримки та знижує ризик корупційних схем [156; 168].

Варто наголосити, що застосування блокчейн-технологій у соціальному захисті формує новий стандарт фінансової відповідальності держави перед громадянами, де прозорість стає не декларацією, а технічно гарантованою властивістю системи.

Доповненням до цього виступають смарт-контракти – автоматизовані цифрові угоди, які змінюють механіку виплат.

Смарт-контракти є ще одним ефективним інструментом цифровізації соціального захисту. Вони дозволяють автоматично виконувати виплати відповідно до заздалегідь визначених умов, виключаючи людський фактор та бюрократичні затримки. Такі технології роблять фінансові операції прогнозованими, зменшують витрати на адміністрування та сприяють раціональному використанню соціальних бюджетів [203].

Разом із тим, імплементація смарт-контрактів у соціальні програми потребує особливої уваги до проектування умов контрактів, аби уникнути ризику механічної відмови у підтримці в складних, нестандартних життєвих ситуаціях.

Третім стратегічним напрямом є аналітика великих даних, яка відкриває нові горизонти для прогнозування соціальних потреб.

Важливим напрямом цифровізації є використання великих даних для прогнозування соціальних потреб населення. Використання алгоритмів ШІ у поєднанні з масивами даних про економічну ситуацію, демографічні показники та рівень зайнятості дозволяє урядам визначати групи ризику та вживати превентивних заходів для запобігання соціальним кризам [29]. Як підкреслює В. Саріогло, моделювання на мікрорівні забезпечує високу точність оцінки потенційних наслідків реалізації політики для окремих груп населення чи домогосподарств [144, с. 16]. Це свідчить, що сучасні методи аналітики дозволяють урядам прогнозувати вплив соціальної політики на конкретні категорії громадян, що особливо важливо для превентивного управління ризиками. Такий підхід відкриває можливості для оптимізації соціальних

програм, роблячи їх більш адресними й ефективними з точки зору довгострокового планування та раціонального використання ресурсів.

Підхід до прогнозування на основі великих даних дозволяє перейти від реактивної до проактивної соціальної політики, орієнтованої на запобігання погіршенню життєвих умов, а не лише на компенсацію вже настання негативних подій.

Отже, цифрові технології змінюють не лише інструменти, а й саму логіку соціальної політики.

Вони відіграють вирішальну роль у підвищенні ефективності соціальних моделей, забезпечуючи швидший, прозоріший і більш точний розподіл державної допомоги. Автоматизовані системи адміністрування скорочують бюрократичні бар'єри, блокчейн-технології забезпечують контрольованість фінансових потоків, а аналітика даних допомагає прогнозувати соціальні потреби та адаптувати політику до змін [29; 287]. Як підкреслює Греве, використання ШІ та ІТ в адмініструванні соціальної політики здатне допомогти впоратися з очікуваними масштабними трансформаціями на ринку праці [235]. Отже, цифровізація постає не лише як інструмент удосконалення наявних механізмів, а й як ресурс стратегічної адаптації до майбутніх викликів. Інноваційні ІТ-рішення і ШІ не просто підвищують оперативність чи точність, а стають відповіддю на структурні зміни у соціально-економічному середовищі.

Порівняння з практиками цифровізації соціального захисту в ЄС, США та Китаї дозволяє побачити як спільні риси (широке використання цифрових реєстрів, автоматизація перевірок, підтримка через мобільні платформи), так і відмінності – зокрема в підходах до інклюзії та захисту персональних даних. У контексті України це дає змогу виявити не лише досягнення, а й системні обмеження цифрових рішень, зокрема фрагментарність, нерівність доступу та вразливість інфраструктури.

Однак слід враховувати, що технологічна ефективність не може бути самоціллю: кінцевим критерієм успіху цифрової трансформації має залишатися рівень соціальної справедливості та доступності допомоги для найуразливіших

категорій населення. Адже саме вразливі мають бути першими, хто відчує переваги цифрових інновацій, а не останніми, кого вони охоплять.

З огляду на це, важливо визначити основні критерії ефективності соціального захисту в умовах цифровізації, адже саме вони дозволяють оцінити не лише технічний прогрес, а й реальний соціальний результат.

Цифрова трансформація соціального захисту передбачає не лише впровадження новітніх технологій, а й підвищення ефективності соціальних програм відповідно до потреб населення. Основними критеріями оцінювання цифрових рішень у цій сфері є доступність послуг, точність і адресність виплат, а також захист персональних даних та кібербезпека [182]. Це узгоджується з підходом, згідно з яким ефективність соціальної політики, зокрема щодо подолання бідності, має оцінюватися не лише за фінансовими чи технічними показниками, а й за її реальним впливом на бідні верстви населення. Лібанова підкреслює, що політика подолання бідності й підтримки вразливих груп потребує чіткої логіки формування та ретельної оцінки результатів [74, с. 2]. Ми вважаємо, що цифрові інструменти повинні стати засобом змістовного підсилення соціальної політики, а не заміною її ціннісної сутності.

Доцільно зазначити, що підвищення ефективності цифровізації має розглядатися не лише через технологічні показники, а через реальне поліпшення життєвого становища найбільш вразливих груп населення.

Насамперед важливо оцінити рівень доступності цифрових соціальних послуг як базовий елемент ефективної системи.

Цифровізація соціального захисту має забезпечувати рівний доступ до послуг незалежно від рівня доходів, місця проживання чи цифрових навичок громадян. Важливим завданням держави є розвиток цифрової інфраструктури, що включає покращення доступу до широкопasmового Інтернету та мобільного зв'язку навіть у віддалених регіонах.

Однак наявність онлайн-платформ не гарантує ефективності цифрових послуг, якщо значна частина населення не може ними користуватися. Тому необхідно навчати цифровій грамотності, особливо серед літніх людей та

малозабезпечених громадян, а також забезпечувати альтернативні канали взаємодії (телефонні консультації, офлайн-підтримка) для тих, хто не може використовувати онлайн-сервіси [139; 181].

Особливої уваги потребує забезпечення багатоканальності доступу до соціальних послуг, аби цифровізація не перетворилася на нову форму дискримінації уразливих груп населення.

Другою складовою ефективності є точність і адресність соціальних виплат, що забезпечуються автоматизованими системами.

Автоматизація соціальних виплат сприяє оптимізації розподілу державних ресурсів. Використання електронних реєстрів отримувачів допомоги та алгоритмів ШІ дозволяє визначати групи населення, які найбільше потребують підтримки, та запобігати можливим зловживанням [67].

Цифрові системи аналізують дані про заявників (рівень доходів, сімейний стан, працевлаштування), що дозволяє державним органам ухвалювати рішення швидше та точніше. У кризові періоди такі технології допомагають оперативно коригувати розмір виплат, що забезпечує стабільність соціальних програм [45].

Черенько зауважує, що проблема має не лише методологічний, а й практичний вимір, адже виокремлення кола осіб за комплексом ознак потребує спеціального інформаційного забезпечення, а ігнорування одного з критеріїв через брак інформації призводить до зміщення оцінок [188, с. 265]. Отже, адресність соціальних виплат безпосередньо залежить від якості й повноти вхідних даних: навіть технічно досконалі системи за їх нестачі можуть викривляти оцінку потреб і помилково визначати право на допомогу. Тому ключовим викликом цифровізації залишається забезпечення доступу до комплексних та перевірених даних про заявників.

Доцільно підкреслити, що точність і адресність виплат мають доповнюватися адаптивністю цифрових механізмів, які повинні передбачати виняткові ситуації, що не завжди можуть бути повністю формалізовані в електронних реєстрах.

Третім критичним аспектом ефективності цифрової системи є кібербезпека – захист персональних даних отримувачів.

Швидка цифровізація соціальної сфери призводить до обробки значних обсягів конфіденційної інформації, що потребує надійного захисту. Ефективні механізми кібербезпеки включають сучасні методи шифрування, багаторівневу автентифікацію та моніторинг загроз для запобігання несанкціонованому доступу до даних [244].

Також важливим фактором є створення ефективної нормативно–правової бази, яка встановлює чіткі правила обробки персональних даних та передбачає відповідальність за їхнє неправомірне використання [7]. Як наголошує Джефрі, успішна цифровізація можлива лише тоді, коли захист персональних даних розглядається не як технічний аспект, а як фундаментальне право користувачів соціальних послуг [250]. Отже, безпека даних у системі соціального захисту є не стільки питанням технічної надійності, скільки довіри, етики та прав людини. Цифрова трансформація має ґрунтуватися на повазі до гідності громадян, для яких захист персональної інформації є не менш важливим, ніж отримання самої соціальної допомоги. О.Довгаль зазначає, що в умовах глибоких структурних змін цифровізація та глобалізація породжують нові виклики, пов'язані з управлінням інформаційними потоками та масивами даних [34, с. 26]. Авторка наголошує, що технологічна модернізація супроводжується зростанням ризиків у сфері кібербезпеки, етики та контролю інформації. Відтак, цифрова трансформація соціального захисту потребує не лише технічного оновлення, а й системного посилення механізмів безпеки та регуляторного нагляду.

Високий рівень безпеки інформаційних систем не лише мінімізує ризики кібератак, а й сприяє зміцненню довіри громадян до цифрових соціальних сервісів.

Ефективність цифрової трансформації соціального захисту визначається за трьома ключовими критеріями: доступністю послуг, точністю та адресністю виплат, а також забезпеченням кібербезпеки:

- досягнення високої доступності вимагає подолання цифрового розриву та створення альтернативних каналів доступу до послуг [26; 161].
- точність і адресність виплат забезпечуються автоматизованими системами та інтегрованими електронними реєстрами [10].
- кібербезпека гарантує захист конфіденційної інформації громадян, що підвищує рівень довіри до цифрових соціальних інструментів [244].

Комплексний підхід до цифровізації соціального захисту дозволяє створити ефективну, доступну та безпечну систему підтримки громадян в умовах сучасного технологічного розвитку.

Висновки до розділу 1

Цифрова трансформація соціального захисту є невідворотним процесом, що вимагає не лише технічних змін, а й нового бачення соціальної політики. Інтеграція цифрових технологій та електронних реєстрів дозволяє оптимізувати адміністрування виплат, підвищити їхню адресність, уникати дублювання та зменшувати рівень бюрократії. Це сприяє швидшій обробці заяв і прогнозуванню соціальних ризиків, що забезпечує адаптивність соціальних програм до демографічних та економічних змін. Використання державних онлайн-платформ, зокрема сервісів електронної взаємодії з громадянами, підвищує доступність допомоги та зміцнює довіру до соціальних інституцій.

Разом з тим, цифровізація супроводжується низкою викликів. Насамперед це питання прозорості роботи алгоритмів і можливості громадян оскаржувати автоматизовані рішення, щоб уникнути ризику відчуження людини від процесів ухвалення важливих соціальних рішень. Значним викликом є й захист персональних даних: цифрові реєстри потребують сучасних механізмів шифрування, багаторівневої автентифікації та постійного моніторингу кіберзагроз.

Не менш важливою проблемою залишається цифровий розрив. Онлайн-сервіси ефективні лише тоді, коли всі групи населення мають рівний доступ до інтернету й необхідних навичок. Це вимагає державної політики щодо розвитку цифрової

інфраструктури, підвищення цифрової грамотності та створення альтернативних каналів доступу до соціальних послуг для тих, хто не користується електронними платформами.

Вирішальним фактором успіху є формування довіри громадян до цифрових рішень. Якщо користувачі не розумітимуть принципів роботи автоматизованих систем або побоюватимуться витоку персональних даних, це може нівелювати позитивний ефект реформ. Тому важливо забезпечити прозорість цифрових алгоритмів, інформувати населення про їхні переваги та гарантувати можливість контролю з боку суспільства.

Окремого значення набуває уточнення концептуальних підходів: соціальний захист у цифровій економіці має розглядатися не лише як набір технічних інструментів, а як модель взаємодії держави й громадян, заснована на відкритості, персоналізації та етичній чутливості. Такий підхід забезпечує не тільки ефективність сервісів, а й їхню легітимність у суспільній свідомості.

Соціальний захист XXI століття доцільно трактувати як стратегічний інститут, покликаний гарантувати стійкість суспільства в умовах демографічних і глобальних викликів. Його сучасна концепція поєднує принципи солідарності та соціальної справедливості з механізмами цифрової інтеграції, міжнародної кооперації та інклюзивності, що створює основу для зростання суспільної впевненості у соціальній політиці.

Отже, сутність соціального захисту в цифровій економіці може бути розкрита через її базові характеристики, до яких мають бути включені проактивний характер, персоналізація та етична орієнтація. Цифрова трансформація соціального захисту відкриває значні можливості для підвищення ефективності, швидкості та прозорості соціальної політики. Проте її успішність залежить від здатності держави збалансувати технологічний прогрес із принципами соціальної справедливості, інклюзивності та відповідальності.

Положення та висновки, що вкладені у цьому розділі, опубліковано нами у статтях [148], [149], [178].

РОЗДІЛ 2. ДИНАМІКА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

2.1. Сучасний стан системи соціального захисту в Україні

Система соціального захисту в Україні складається з державних і приватних механізмів, які забезпечують підтримку різних категорій населення. Державний сектор реалізує соціальну політику через державний бюджет, Пенсійний фонд, фонди соціального страхування та спеціалізовані програми соціальної допомоги [229]. Його основні функції включають пенсійне забезпечення, підтримку малозабезпечених, соціальні виплати людям з інвалідністю та допомогу ВПО [191].

Ілюстрацією значущості державного сектора у забезпеченні соціального захисту є динаміка бюджетних видатків України на відповідні цілі протягом останнього десятиліття (рис.2.1).

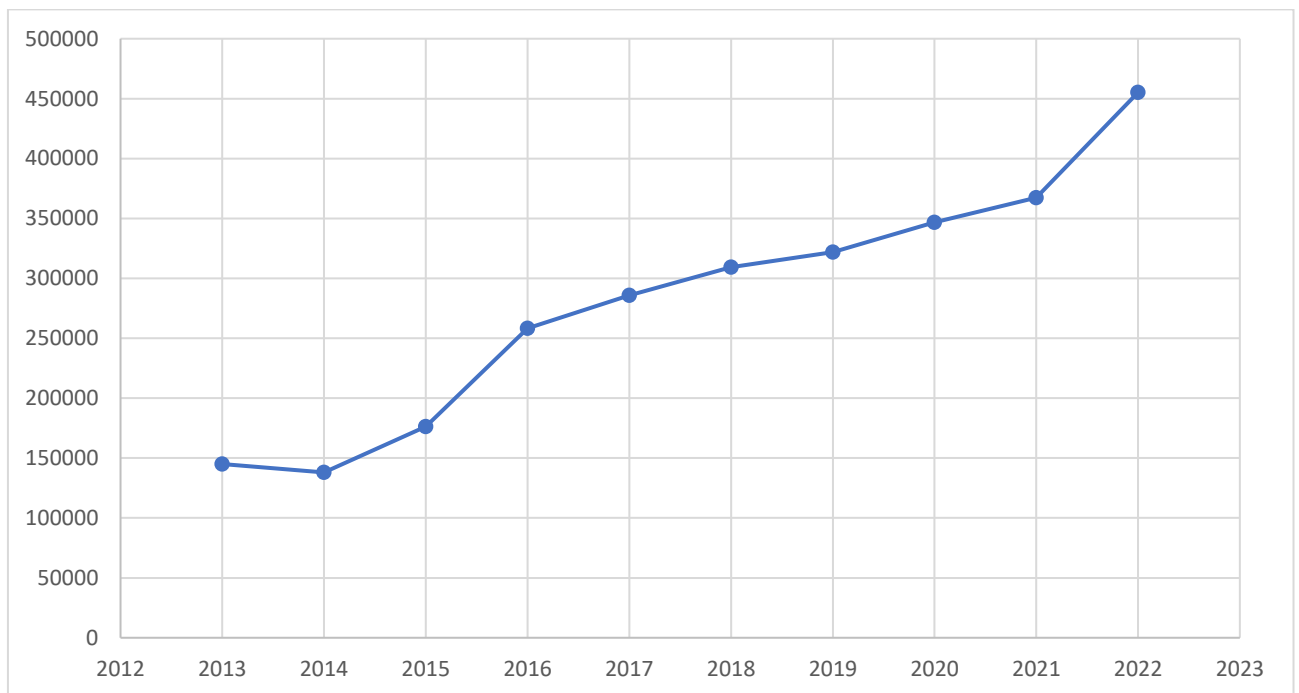

Рисунок 2.1. Сума видатків зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення за 2013 – 2022 роки, млн.грн

Складено автором за: [153]

Динаміка бюджетних витрат демонструє стабільне зростання фінансування соціального захисту в Україні: з 145 млрд грн у 2013 році до понад 455 млрд грн у 2022–му. Це свідчить про зростання ролі держави у забезпеченні соціальних гарантій, водночас підкреслює залежність системи соціального захисту від бюджетного навантаження. Стрімке збільшення видатків після 2016 року корелює з реформуванням галузі та загальним зростанням соціальних потреб населення в умовах криз і війни.

Разом із абсолютним зростанням витрат важливо враховувати й те, яке місце соціальний захист посідав у загальній структурі бюджету країни та як змінювалося його співвідношення до валового внутрішнього продукту (рис. 2.2).

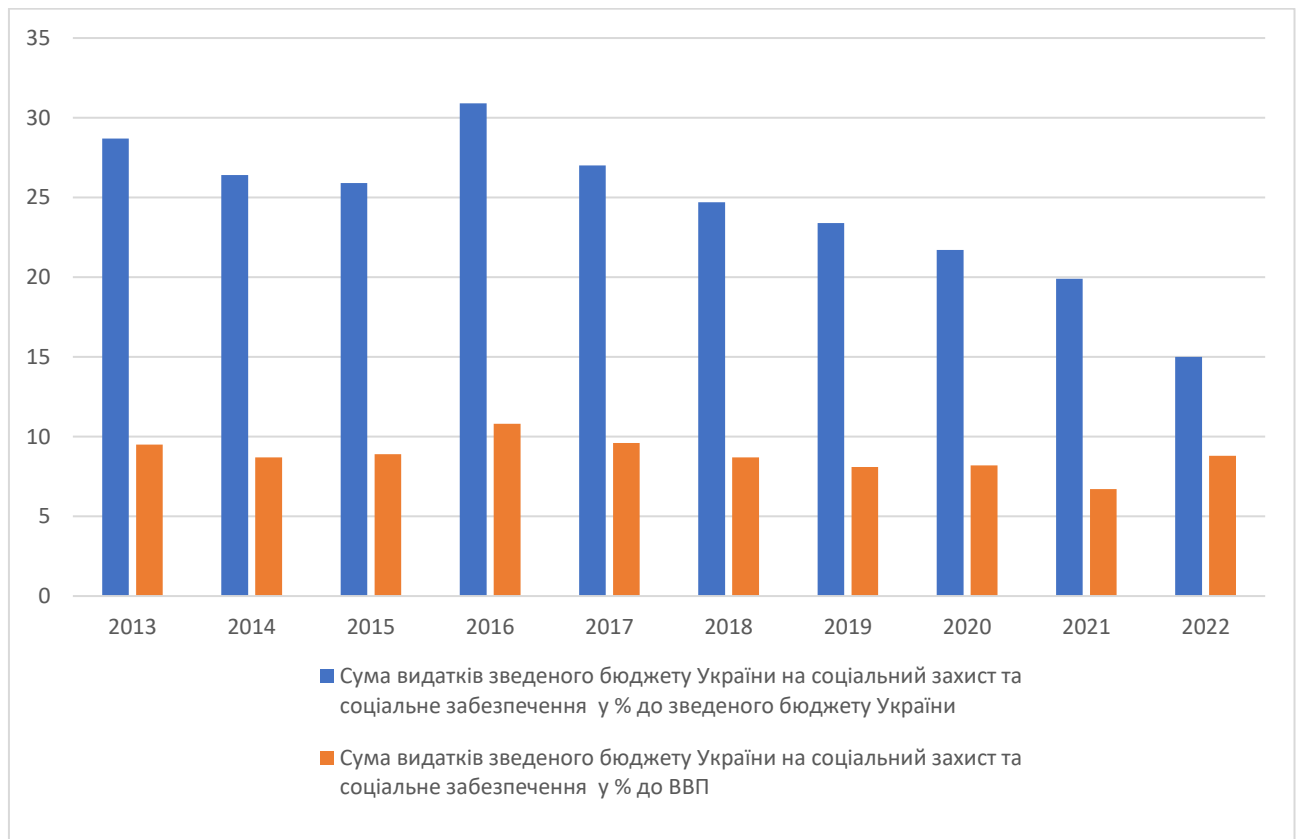

Рисунок 2.2. Частка видатків на соціальний захист у зведеному бюджеті України та у ВВП, 2013–2022 рр.,%

Складено автором за: [153]

У структурі бюджету соціальні витрати в окремі роки сягали майже третини всіх видатків (30,9% у 2016 р.), а у відношенні до ВВП – перевищували

10%. Проте у 2022 році ці показники суттєво зменшилися – до 15% бюджету, що може свідчити про зміну розстановки пріоритетів на користь оборонного сектора або про використання позабюджетних джерел допомоги. Водночас така динаміка демонструє вразливість чинної моделі, яка значною мірою спирається на державні витрати, та актуалізує потребу у диверсифікації джерел фінансування й розвитку гібридних моделей соціального захисту.

Приватний сектор також відіграє значну роль у додатковому соціальному забезпеченні. Приватні пенсійні фонди, страхові компанії та благодійні організації доповнюють державні програми, надаючи альтернативні механізми фінансової підтримки. Перспективною для України є гібридна модель соціального захисту, яка поєднує державні гарантії з приватними ініціативами. Вона сприяє диверсифікації джерел фінансування, підвищенню ефективності соціальних програм і зниженню навантаження на державний бюджет [128].

Доцільно визнати, що гібридна модель соціального захисту є найбільш перспективною для України в умовах фінансових обмежень, оскільки дозволяє поєднати принципи солідарності з ринковими механізмами розподілу ресурсів.

Першим структуроутворювальним елементом соціального захисту виступає пенсійне забезпечення, яке має складну багаторівневу структуру та потребує системного реформування.

Українська пенсійна система складається з трьох рівнів: солідарної системи, що фінансується за рахунок Єдиного соціального внеску (ЄСВ), накопичувальної системи, яка передбачає обов'язкові пенсійні заощадження (перебуває на стадії впровадження), та добровільного пенсійного страхування на основі особистих внесків [133]. Це свідчить, що реформування пенсійної моделі не зводиться до диверсифікації джерел фінансування, а залежить від макроекономічної стабільності та інституційної спроможності. Тому, багаторівнева структура сама по собі не гарантує стійкості системи без належного економічного підґрунтя.

Головними викликами пенсійної системи залишаються дефіцит Пенсійного фонду, старіння населення та зменшення кількості працюючих, а

також високий рівень тіньової зайнятості. Н.Коровіна зауважує, що без системних змін у середньостроковій перспективі Україна може зіткнутися зі скороченням чисельності населення та зростанням частки осіб віком понад 60 років [37, с. 58]. Такі демографічні зрушення посилюють дисбаланс солідарної системи й загрожують фінансовій стійкості Пенсійного фонду. Це актуалізує необхідність модернізації пенсійного забезпечення з урахуванням довгострокових демографічних тенденцій. Для покращення ситуації пропонуються такі заходи, як підвищення пенсійного віку, збільшення пенсійних відрахувань, стимулювання добровільного страхування та розвиток приватних пенсійних фондів [96].

Оцінюючи пенсійну систему, важливо враховувати не лише розміри виплат, а й кількість осіб, що користуються пенсійним забезпеченням, а також розподіл пенсіонерів за категоріями (рис.2.3).

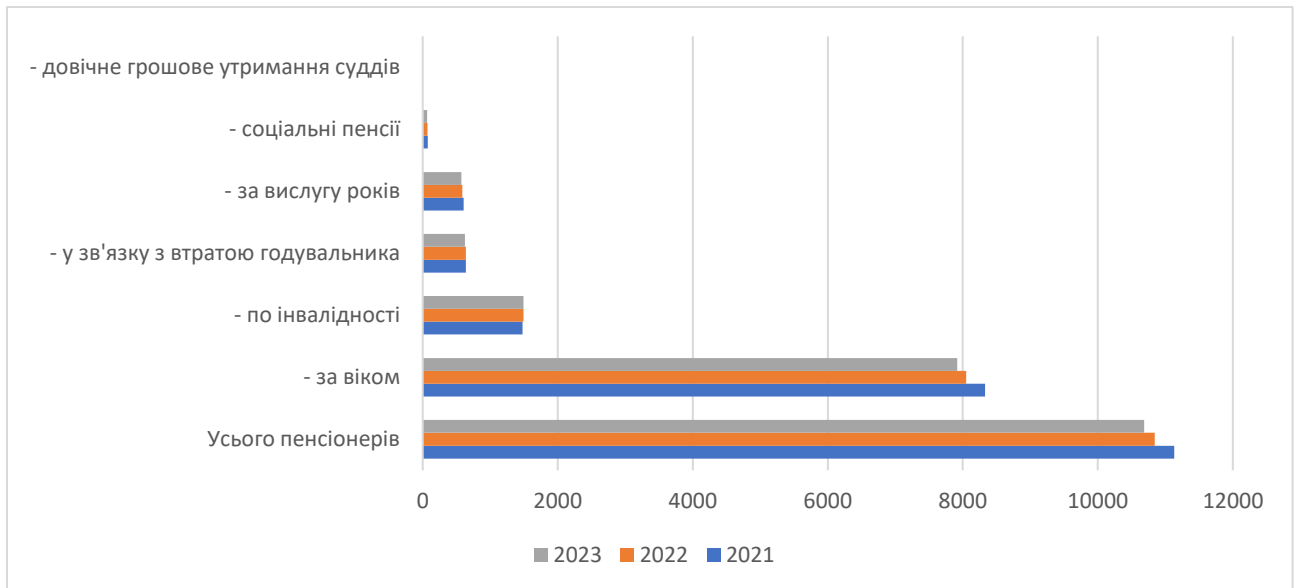

Рисунок 2.3. Кількість пенсіонерів усіх категорій в 2021–2023 рр., млн.осіб

Складено автором за: [153]

Як видно з даних на рисунку 2.3, загальна кількість пенсіонерів в Україні зменшилась з 11,1 млн осіб у 2021 році до 10,7 млн у 2023 році. Найбільше скорочення спостерігалось серед пенсіонерів за віком – з 8,3 млн до 7,9 млн, що

може бути наслідком як демографічних змін, так і зростання трудової міграції або втрат, пов'язаних із воєнними подіями.

Водночас кількість пенсіонерів по інвалідності залишалася відносно стабільною з тенденцією до легкого зростання, що може бути пов'язано зі збільшенням травматизму чи погіршенням здоров'я населення в умовах війни. Зниження кількості пенсій за вислугу років та соціальних пенсій вказує на поступову зміну складу пенсійного контингенту.

Такі дані мають ключове значення при плануванні навантаження на Пенсійний фонд, особливо в контексті обмежених бюджетних ресурсів та пошуку шляхів забезпечення фінансової стійкості системи. Врахування демографічних трендів має стати підґрунтям для подальших реформ, зокрема – у напрямі гнучкого пенсійного віку, диференціації джерел фінансування та цільової адресності пільг.

Для глибшого розуміння розподілу пенсійного навантаження доцільно звернутись до регіонального аналізу структури пенсіонерів за категоріями. Такий підхід дозволяє виявити просторові диспропорції та особливості соціального навантаження в окремих областях (рис. 2.4).

Станом на 1 січня 2023 року найбільше пенсіонерів проживало у місті Києві (понад 744 тис.), а також у Дніпропетровській (887 тис.) та Харківській (730 тис.) областях. Висока концентрація пенсіонерів у цих регіонах пояснюється як чисельністю населення, так і розвиненими промисловими зонами, що історично формували великі трудові колективи.

Натомість найменша кількість пенсіонерів зафіксована в Чернівецькій та Закарпатській областях, що відображає не лише демографічні масштаби регіону, а й значний рівень трудової міграції.

Помітною є також варіативність частки соціальних пенсій – наприклад, у Полтавській області вона становила понад 25 тис. випадків, що суттєво

Рисунок 2.4. Кількість пенсіонерів за категоріями та регіонами станом на 01.01.2023 року.

Складено автором за: [153]

перевищує показники більшості інших регіонів. Така ситуація може свідчити про локальні економічні виклики, недоступність повноцінного стажу або інші структурні проблеми.

У місті Києві, навпаки, спостерігається одна з найбільших категорій пенсіонерів за вислугу років (понад 58 тис.), що відображає специфіку столиці як адміністративного, судового та освітнього центру.

Урахування таких міжрегіональних відмінностей має стати основою для адресного планування соціальної політики, ресурсного балансування між регіонами та розробки адаптивних програм підтримки залежно від місцевого контексту.

Наочне уявлення про справжній рівень забезпеченості різних категорій пенсіонерів дає аналіз динаміки середнього розміру призначених місячних пенсій (рис. 2.5).

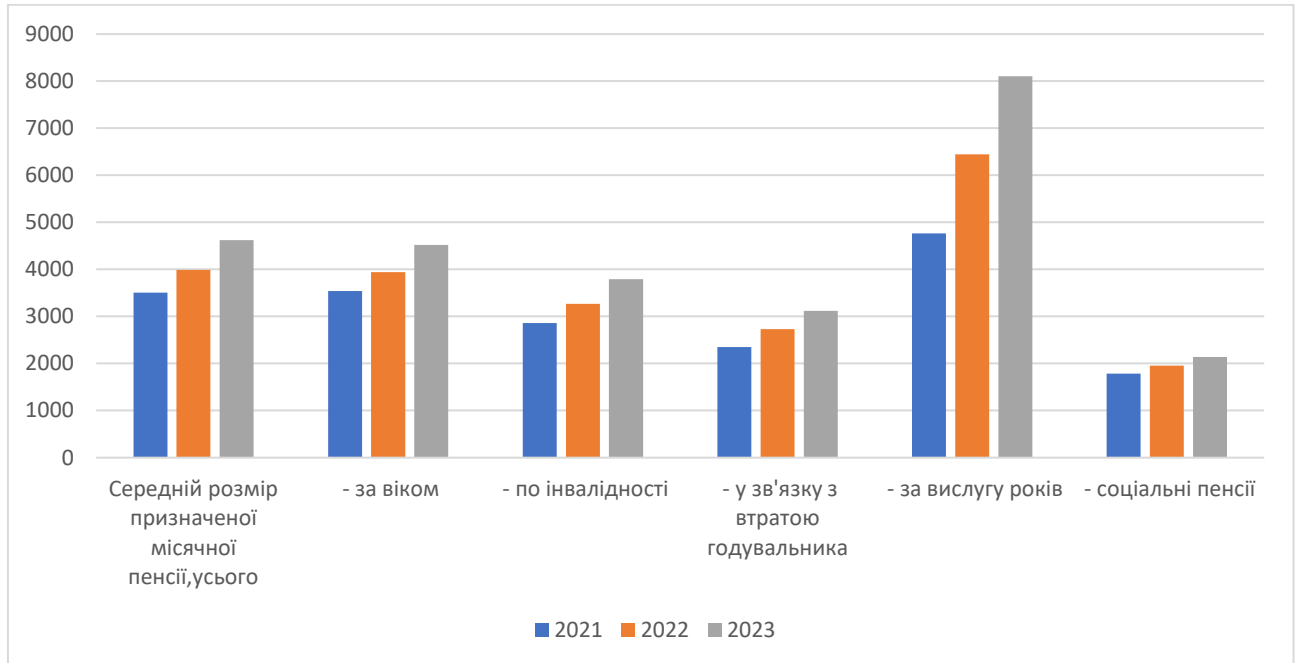

Рисунок 2.5. Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерів усіх категорій в Україні в 2021–2023 рр., гривень

Складено автором за: [153]

У 2021 році середній розмір пенсії загалом становив близько 3507 грн, а вже у 2023–му – понад 4622 грн. Протягом трьох років найбільше зростання спостерігалось серед пенсій, призначених за вислугу років – із 4763 грн у 2021 році до понад 8100 грн у 2023–му, що наочно демонструє нерівномірність у структурі пенсійного забезпечення.

Пенсії по інвалідності також мали позитивну динаміку – з 2859 грн до 3790 грн, однак їх розмір залишався істотно нижчим від загального середнього значення. Пенсії у зв'язку з втратою годувальника хоч і зростали щороку, проте зберігали статус найнижчих серед нестрахових видів забезпечення. Найменшими залишаються соціальні пенсії – у 2023 році їх середній розмір становив лише 2140 грн, що майже вдвічі менше, ніж загальний середній

показник. Це вказує на особливу вразливість цієї категорії одержувачів і потребу у додатковому механізмі підтримки.

Таким чином, внутрішня диференціація у розмірах пенсій відображає як характер трудового шляху, так і обмеження самої системи щодо забезпечення рівності, що має враховуватись при розробці стратегії подальшого реформування пенсійного забезпечення.

Для глибшого розуміння регіональної специфіки пенсійного забезпечення доцільно враховувати не лише кількість одержувачів, а й середній розмір призначених пенсій за категоріями в кожній області. Це дозволяє оцінити диференціацію рівня забезпеченості пенсіонерів залежно від територіального розташування (рис. 2.6).

На 1 січня 2023 року найвищі середні пенсії були зафіксовані у місті Києві, Луганській, Донецькій та Дніпропетровській областях. Зокрема, у Луганській області середня пенсія за вислугу років сягала понад 11,4 тис. грн, що вдвічі перевищує аналогічні показники в західних регіонах. Водночас у Закарпатській, Івано–Франківській, Чернівецькій областях загальний середній розмір пенсій є найнижчим, що частково зумовлено меншою питомою вагою високосплатуваних професій, специфікою зайнятості та трудової міграції.

Різниця у виплатах за категоріями теж є суттєвою: пенсії за вислугу років у всіх регіонах значно перевищують пенсії по інвалідності, втраті годувальника чи соціальні пенсії. Наприклад, у Донецькій області пенсії за вислугу перевищували 10,6 тис. грн, тоді як соціальні – лише близько 2,1 тис. грн.

Це свідчить про збереження значного внутрішнього розриву в рівнях соціального забезпечення та потребу у стандартизації підходів, а також врахування регіональних особливостей при бюджетному плануванні та визначенні обсягів трансфертів Пенсійному фонду.

Остаточне уявлення про рівень соціального захисту пенсіонерів дає аналіз розподілу пенсій за фактичними розмірами щомісячних виплат (рис. 2.7).

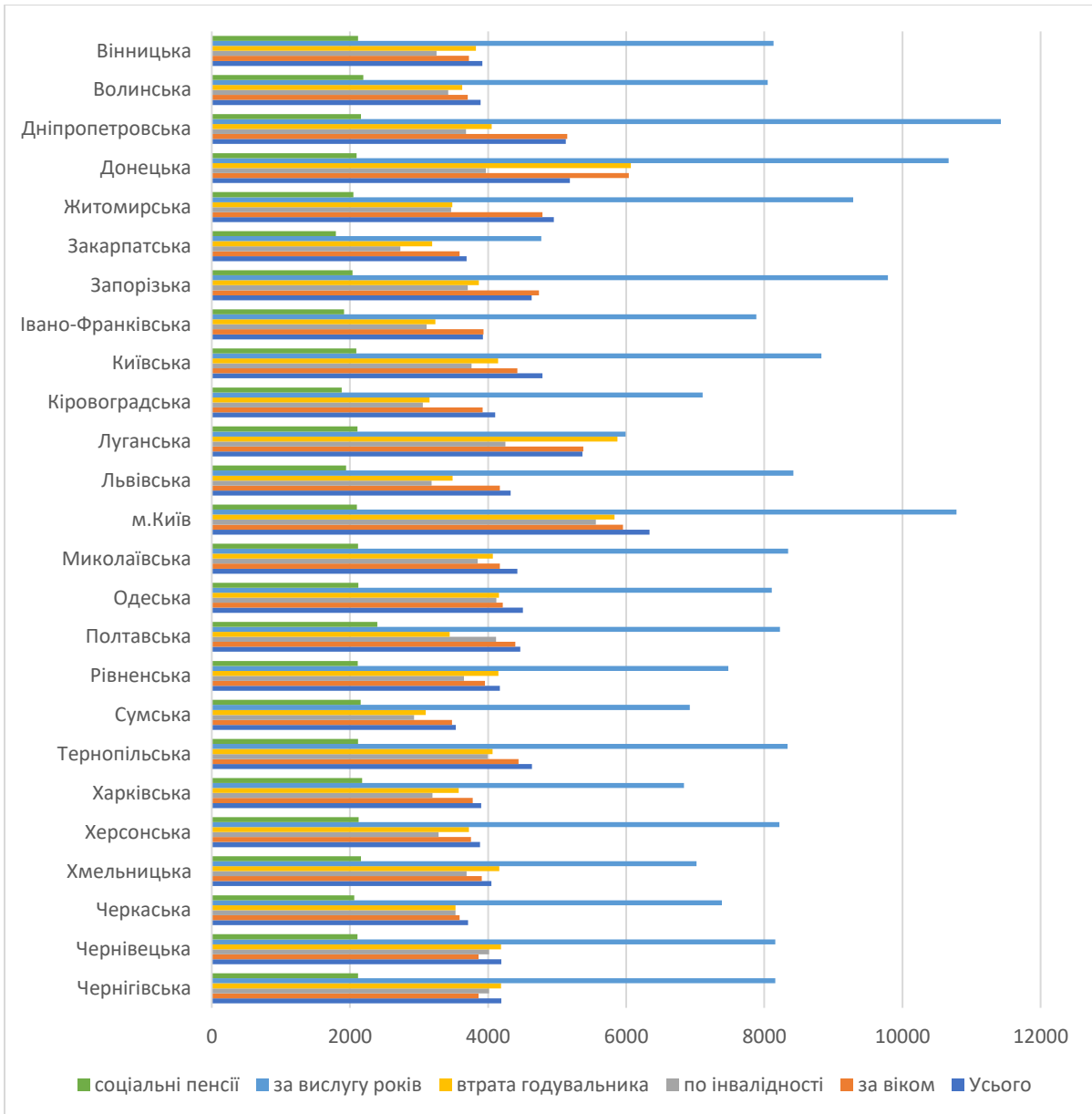

Рисунок 2.6. Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерів за категоріями та регіонами станом на 01.01.2023

Складено автором за: [153]

Найбільша кількість пенсіонерів – понад 4 мільйони осіб – отримує від 2001 до 3000 грн, ще майже 2 мільйони – від 3001 до 4000 грн. Це свідчить, що основна маса населення пенсійного віку перебуває у стані мінімальної матеріальної забезпеченості, де навіть не йдеться про достатній рівень життя, а лише про покриття базових потреб. Разом із тим, майже 1,95 млн пенсіонерів отримують від 5001 до 10000 грн, і понад 770 тис. – більше ніж 10000 грн. Це

вказує на існування верхнього сегмента, який охоплює осіб із довгим стажем, високими зарплатами або спецпенсіями.

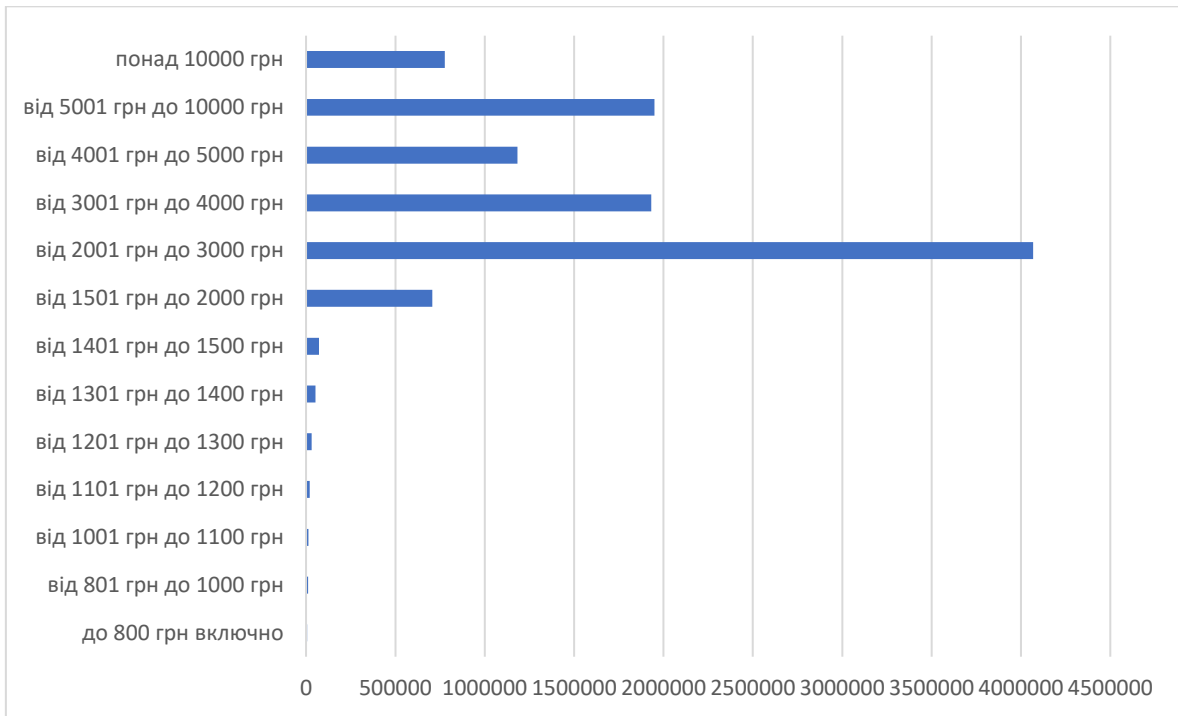

Рисунок 2.7. Розподіл пенсіонерів усіх категорій за розмірами місячних пенсій станом на 01.01.2023

Складено автором за: [153]

Найбільш уразливою категорією залишаються понад 900 тис. осіб, які отримують менше 2000 грн, зокрема – 6925 осіб із пенсією до 800 грн, що свідчить про гостру соціальну несправедливість і потребу в перегляді мінімального рівня пенсійного забезпечення.

Таким чином, навіть в умовах загального підвищення пенсій спостерігається значна внутрішня нерівність, яка має стати об'єктом цільової державної політики.

Разом із тим, необхідно враховувати, що підвищення пенсійного віку чи ставок внесків має бути соціально збалансованим: без довіри до системи накопичення реформування ризикує поглибити тінізацію економіки. Це підтверджує необхідність соціально збалансованого підходу до реформ, аби вони не посилювали тінізацію економіки та недовіру до системи.

Другим напрямом виступає система соціальної допомоги, яка покликана забезпечити підтримку найбільш вразливим верствам населення.

Соціальна допомога в Україні охоплює грошові виплати, натуральну допомогу та соціальні послуги. Основними її отримувачами є малозабезпечені сім'ї, особи з інвалідністю, сім'ї з дітьми, ВПО та інші вразливі групи [128].

Конкретні параметри соціальної підтримки населення фіксуються через систему державних соціальних стандартів і гарантій. Але формальне закріплення соціальних стандартів не гарантує їх практичної реалізації без відповідного ресурсного підкріплення. Вони визначають мінімально допустимі рівні життєвого забезпечення, до яких прив'язується розрахунок основних соціальних виплат (рис. 2.8).

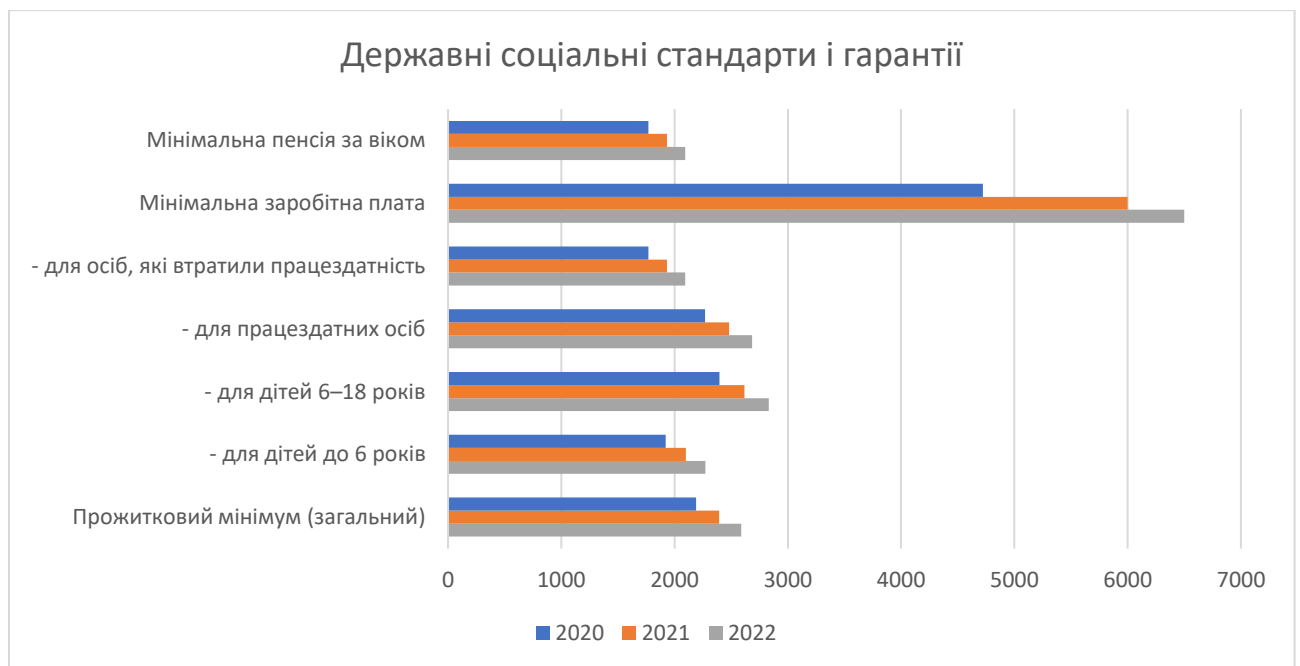

Рисунок 2.8. Державні соціальні стандарти і гарантії в Україні в 2020–2022 рр., гривень

Складено автором за: [153]

Як показують наведені дані, у 2020–2022 роках прожитковий мінімум поступово зростав – із 2189 грн до 2589 грн для загального населення. Мінімальна заробітна плата зросла майже на 38% за два роки, а мінімальна пенсія за віком – на 324 грн. Це свідчить про намагання держави коригувати базові

соціальні гарантії відповідно до інфляційних процесів. Втім, попри зростання номінальних показників, їх реальна купівельна спроможність залишається недостатньою для повноцінного задоволення базових потреб домогосподарств, особливо в умовах воєнного часу, зростання цін і вимушеного переміщення населення.

До окремої категорії отримувачів соціальної підтримки належать особи, які не мають права на пенсію, але перебувають у складних життєвих обставинах та потребують допомоги від держави (рис. 2.9).

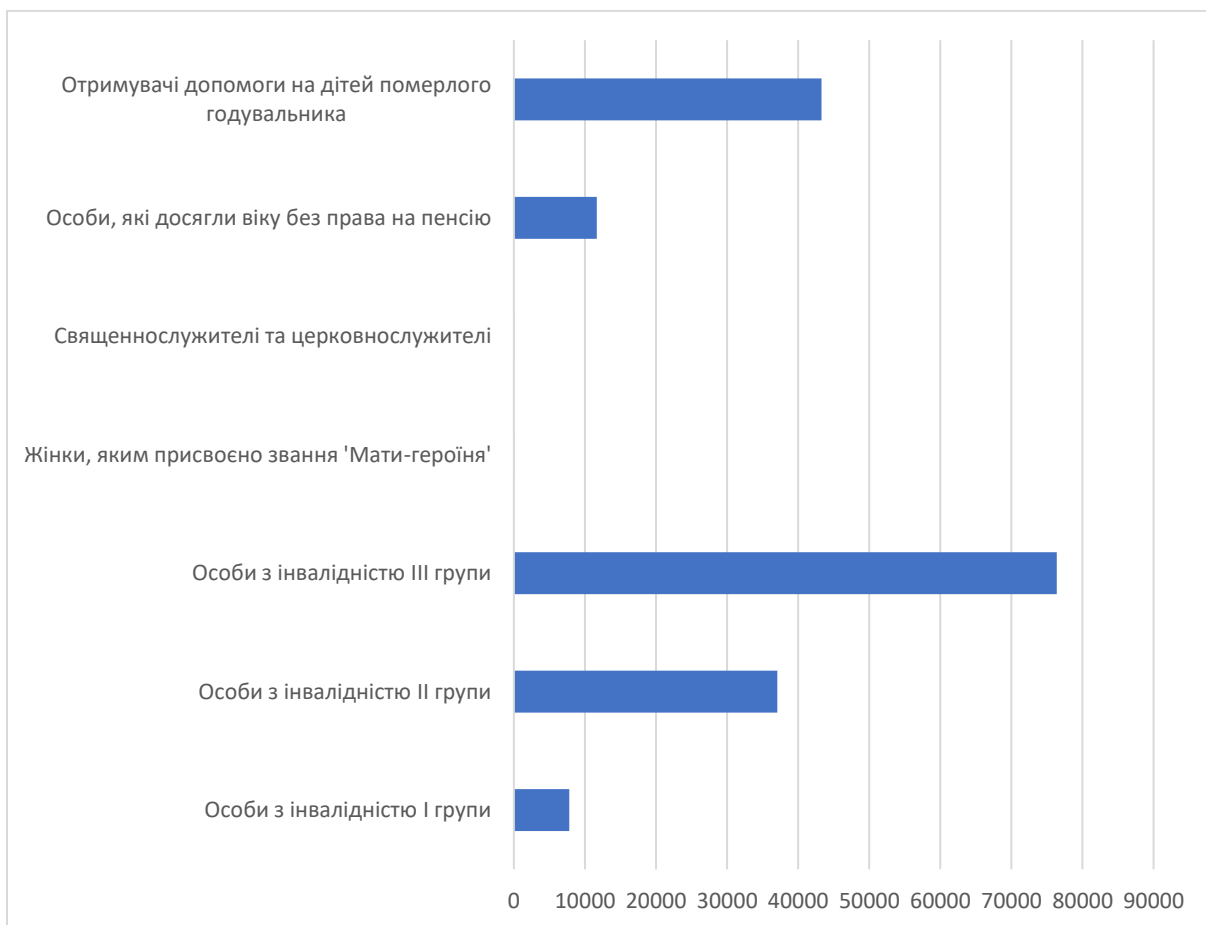

Рисунок 2.9. Державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю станом на 01.01.2023

Складено автором за: [153]

Як свідчать наведені дані, середній розмір державної допомоги для осіб з інвалідністю становить від 2083 до 2177 грн залежно від групи, тоді як допомога на дітей померлого годувальника сягає 2226 грн. Інші категорії, зокрема жінки зі

званням «Мати–героїня», священнослужителі та особи без страхового стажу, отримують у межах 2090–2100 грн.

Ці показники хоч і не є критично низькими, однак залишаються у зоні економічної вразливості та потребують посилення або прив'язки до прожиткового мінімуму. Важливим завданням державної політики є не лише формальне охоплення таких осіб допомогою, а й реальне підвищення якості їх життя за допомогою інтегрованих соціальних сервісів і адресної підтримки.

Окремою складовою соціального захисту є надання адресної державної допомоги на догляд – як літнім особам, так і людям з інвалідністю, які не можуть самостійно себе обслуговувати (рис. 2.10).

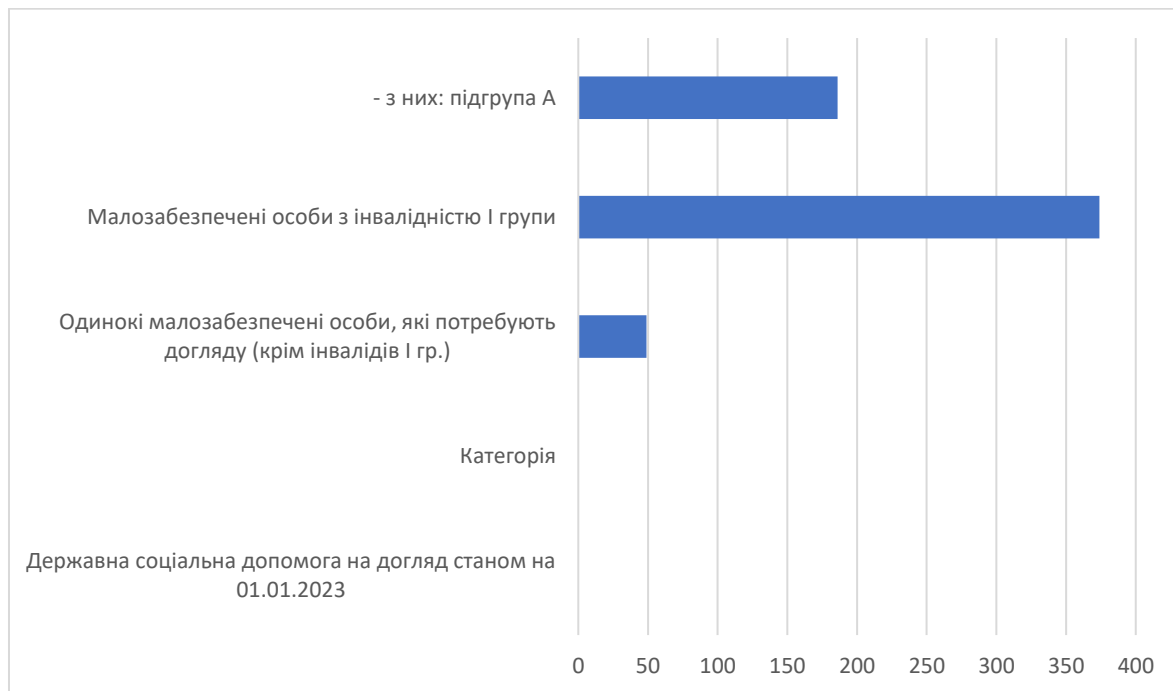

Рисунок 2.10. Державна соціальна допомога на догляд станом на 01.01.2023

Складено автором за: [153]

Станом на 2023 рік найбільший середній розмір допомоги на догляд отримують особи віком 80+ – 838,04 грн на місяць. Для осіб з інвалідністю I групи ця сума становить 483,85 грн, зокрема для підгрупи А – 633,80 грн, а для

підгрупи Б – 335,46 грн. Одинокі малозабезпечені особи, які потребують догляду (крім інвалідів І групи), отримують в середньому 348,94 грн.

Наведені суми є вкрай низькими й не покривають фактичні витрати на догляд або супровід, особливо в умовах інфляції та зростання цін на соціальні послуги. Це свідчить про потребу у суттєвому підвищенні таких виплат та паралельному розвитку послуг з догляду за місцем проживання в громадах.

На особливу увагу заслуговує аналіз співвідношення фактичних пенсійних виплат до законодавчо встановленого прожиткового мінімуму, оскільки саме цей показник демонструє реальну здатність пенсій забезпечити мінімальні соціальні потреби (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1. Співвідношення середнього розміру призначених місячних пенсій та прожиткового мінімуму в Україні в 2020–2022 рр.

Показник	2020	2021	2022
Прожитковий мінімум на одну особу	2189	2393	2589
– для осіб, які втратили працездатність	1769	1934	2093
Розмір пенсій у % до прожиткового мінімуму (загального)	160,3	166,8	178,6
Розмір пенсій у % до прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність	198,3	206,4	220,9
Ланцюгові темпи зростання прожиткового мінімуму на одну особу	–	109,32%	108,19%
Ланцюгові темпи зростання прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність	–	109,33%	108,22%
Базисні темпи зростання прожиткового мінімуму на одну особу	–	109,32%	118,27%
Базисні темпи зростання прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність	–	109,33%	118,32%
Ланцюгові темпи зростання розміру пенсій у % до прожиткового мінімуму (загального)	–	104,05%	107,07%
Ланцюгові темпи зростання розміру пенсій у % до прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність	–	104,08%	107,03%
Базисні темпи зростання розміру пенсій у % до прожиткового мінімуму (загального)	–	104,05%	111,42%
Базисні темпи зростання розміру пенсій у % до прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність	–	104,08%	111,40%

Складено автором за: [153]

У 2021 році ланцюгові темпи зростання прожиткового мінімуму становили приблизно 109,3% як для загального населення, так і для осіб, які втратили працездатність. У 2022 році ці показники дещо знизилися до 108,2%, що свідчить про сповільнення зростання державних соціальних стандартів на фоні ускладненої економічної ситуації. Водночас базисні темпи зростання за два роки становили 118,3%, що вказує на загальне підвищення рівня прожиткового мінімуму більш ніж на 18% у порівнянні з 2020 роком.

Паралельно зростали і пенсійні виплати, проте їх динаміка не відповідала темпам зростання прожиткового мінімуму. Так, у 2021 році ланцюгові темпи зростання середнього розміру пенсії у відсотках до прожиткового мінімуму (як загального, так і для осіб, які втратили працездатність) становили лише 104%, а у 2022 році – близько 107%. У базисному порівнянні (2022 до 2020 року) зростання пенсійного коефіцієнта склало 111,4%, що майже на 7% менше за темп підвищення самого прожиткового мінімуму. Така ситуація вказує на зниження реальної цінності пенсійних доходів навіть попри їх формальне підвищення.

Таким чином, зростання пенсій не в повній мірі компенсує збільшення прожиткового мінімуму, а відтак – не гарантує збереження достатнього рівня життя для осіб пенсійного віку. В умовах воєнної економіки та інфляційного тиску така диспропорція стає особливо критичною й вимагає перегляду механізмів індексації пенсій, посилення їх прив'язки до споживчого кошика та запровадження гнучких компенсаторних механізмів для найбільш уразливих категорій громадян.

Окремим важливим індикатором соціального добробуту пенсіонерів є співвідношення середнього розміру пенсій до середньої заробітної плати, що відображає рівень пенсійної адекватності в економіці (табл. 2.2).

Як свідчать наведені дані, у 2021 році пенсії склали в середньому 30,3% від заробітної плати, у 2022 році – 28,5%, а у 2023–му показник дещо зріс до 31,1%. Це означає, що попри номінальне зростання пенсій, їх співвідношення до зарплат є несталим, а у 2022 році – навіть скоротилось.

Таблиця 2.2. Співвідношення середнього розміру призначених місячних пенсій та середньомісячної заробітної плати в Україні в 2020–2022 рр.

Показник	2021	2022	2023
Середній розмір призначених пенсій	3508	3992	4623
Середньомісячна заробітна плата	11591	14014	14847
Розмір пенсії у % до зарплати	30,3	28,5	31,1
Ланцюгові темпи зростання середнього розміру призначених пенсій	–	113,80%	115,81%
Базисні темпи зростання середнього розміру призначених пенсій	–	113,80%	131,78%
Ланцюгові темпи зростання середньомісячної заробітної плати	–	120,90%	105,94%
Базисні темпи зростання середньомісячної заробітної плати	–	120,90%	128,09%
Ланцюгові темпи зростання розміру пенсії у % до зарплати	–	94,06%	109,12%
Базисні темпи зростання розміру пенсії у % до зарплати	–	94,06%	102,64%

Складено автором за: [153]

Особливо показовими є темпи зростання: заробітна плата у 2022 році зросла на 20,9%, тоді як пенсії – лише на 13,8%, що й призвело до зниження відносного рівня пенсій. У 2023 році ситуація дещо вирівнялась: темпи зростання пенсій (15,8%) випередили зарплатні (5,9%), що дозволило згладити негативні наслідки попереднього року.

Загалом базисне зростання пенсій за два роки становило 31,8%, а зарплат – 28,1%, однак за рахунок коливань коефіцієнт співвідношення пенсій до зарплат залишився практично незмінним (30–31%). Це свідчить про слабку динаміку зростання реального пенсійного добробуту в Україні. Для досягнення стабільності та соціальної справедливості необхідне нормативне закріплення мінімального співвідношення пенсії до зарплати на рівні, який гарантує достойний рівень життя в умовах ринкової економіки.

Грошові виплати включають допомогу при народженні дитини, субсидії на оплату житлово–комунальних послуг, компенсації ВПО та соціальні пенсії [72].

У структурі грошових виплат значну частину становлять програми підтримки сімей з дітьми, що реалізуються через органи соціального захисту населення (рис. 2.11).

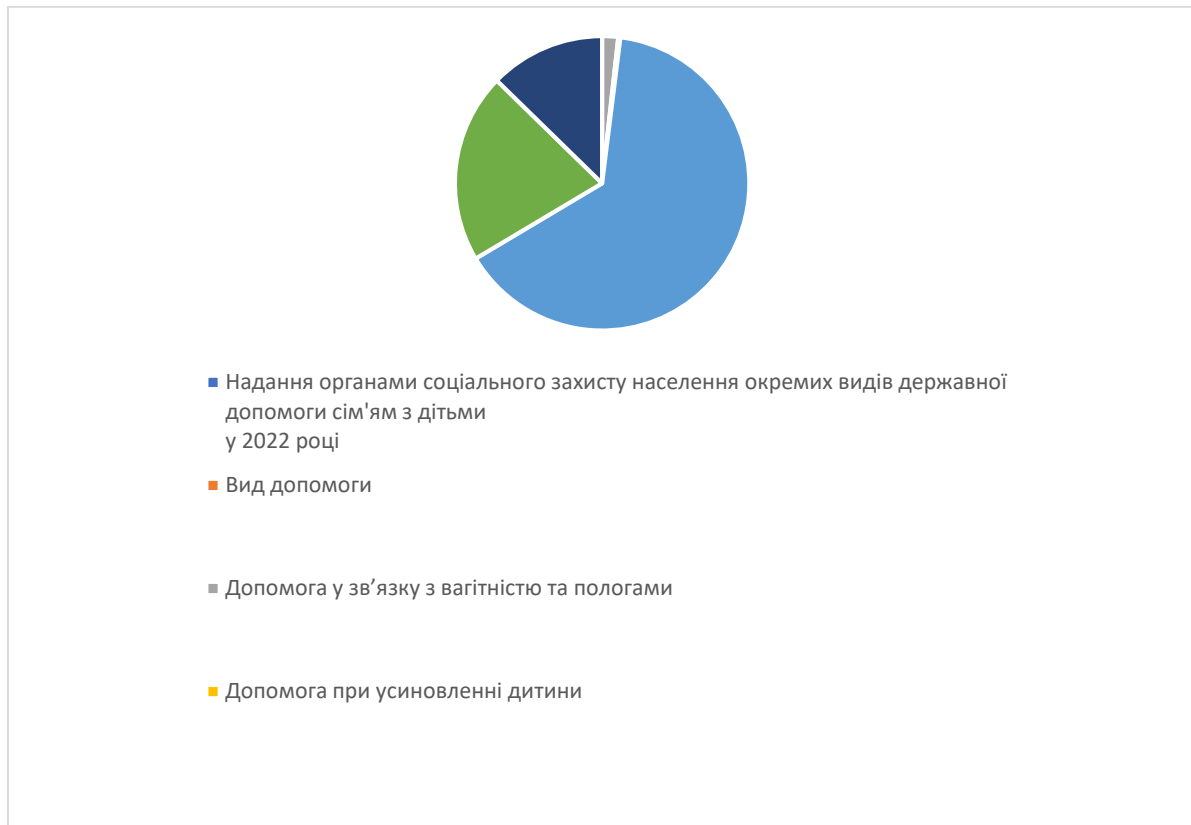

Рисунок 2.11. Надання органами соціального захисту населення окремих видів державної допомоги сім'ям з дітьми у 2022 році

Складено автором за: [153]

Як свідчать дані, найбільший обсяг фінансування спрямовується на допомогу при народженні дитини – понад 9,1 млрд грн, що підкреслює її вагу серед інших видів підтримки. Значними також є обсяги виплат на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування (2,97 млрд грн), та на дітей самотніми особам (1,8 млрд грн).

Фінансування підтримки дітей у гірській місцевості також становить лише 323 млн грн, попри специфічні логістичні та соціальні виклики цих територій. Загалом ці дані дають підстави говорити про пріоритетну підтримку народжуваності, але водночас – про необхідність перерозподілу ресурсів для

належної підтримки особливо вразливих дитячих груп. Н.Можайкіна та І.Островський зазначають, що для подолання бідності й нерівності держава має застосовувати комплекс інструментів, які охоплюють не лише прямі соціальні виплати, а й фінансування заходів із розвитку людського капіталу [104, с. 14]. Дослідники зауважують, що ефективність соціальної політики визначається не обсягом видатків, а їх адресністю та здатністю впливати на структурні причини бідності. У цьому контексті бюджетна підтримка дітей набуває інвестиційного характеру. За оцінками ЮНІСЕФ, соціальні виплати у грошовій та натуральній формах справляють позитивний вплив на зменшення бідності сімей із дітьми [9, с. 11]. Отже, фінансова підтримка виступає не лише демографічним інструментом, а й соціальною інвестицією, здатною знижувати рівень дитячої бідності, що зумовлює необхідність оптимального розподілу коштів між різними категоріями отримувачів.

Важливим аспектом залишається адресність допомоги, яка передбачає її спрямування лише тим, хто її реально потребує. Цифровізація процесу дозволяє ефективніше ідентифікувати таких осіб [94]. За даними аналітичного дослідження Карітас України, лише близько 83,8 % домогосподарств змогли повністю переселити своїх членів, тоді як особи, які не потребують державної допомоги, зазвичай не звертаються до органів соціального захисту [173]. Це свідчить, що традиційні механізми виявлення отримувачів допомоги не завжди формують повну і точну картину, що, своєю чергою, може призводити як до недоотримання підтримки вразливими особами, так і до ресурсних втрат. Саме тому впровадження цифрових систем верифікації і перехресної перевірки даних є критичним для підвищення точності призначень.

Адресність соціальної допомоги доцільно розглядати як баланс між оперативністю призначення і точністю відбору отримувачів: надмірна бюрократизація або, навпаки, некритичне спрощення процедур однаково шкодять ефективності підтримки.

Допомога у натуральній формі забезпечує населення продуктами харчування, медикаментами та гуманітарною підтримкою, що особливо важливо

в умовах війни . Соціальні послуги включають підтримку людей з особливими потребами, догляд за літніми людьми, психологічну допомогу та реабілітацію [55]. Б. Брік зазначає, що ці послуги орієнтовані на осіб, які пережили хворобу, втрату близьких, нещасні випадки, стихійні лиха, інвалідність, насильство, розпад сім'ї, безробіття, бойові дії чи вимушене переселення [211]. Це підкреслює широкий охоплюючий характер соціальних послуг, які мають адаптуватися до різних складних життєвих обставин.

З урахуванням вразливості окремих категорій населення, особливої уваги потребує аналіз кількісного складу осіб з інвалідністю в регіональному розрізі (рис. 2.12).

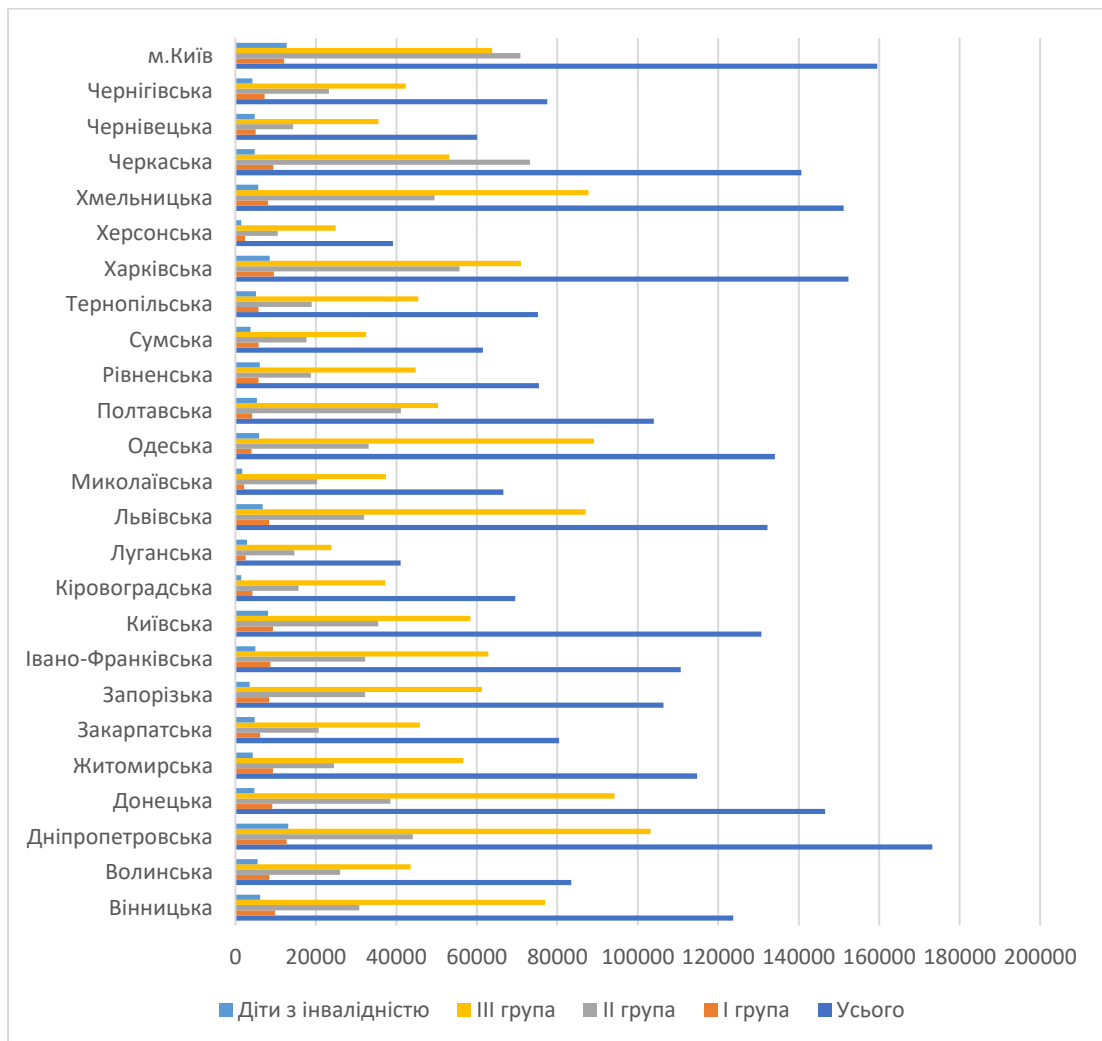

Рисунок 2.12. Кількість осіб з інвалідністю за регіонами станом на 01.01.2023

Складено автором за: [153]

Найбільшу кількість осіб з інвалідністю зафіксовано у місті Києві (понад 159 тис.), Дніпропетровській (173 тис.), Одеській (134 тис.) та Львівській (132 тис.) областях. Водночас найменше осіб з інвалідністю проживає у Херсонській, Луганській та Кіровоградській областях.

Переважаючою є III група інвалідності, що свідчить про відносну трудову спроможність значної частини цієї категорії, але водночас – про потребу в адаптованих програмах підтримки. Окрема категорія – діти з інвалідністю – становить у межах 4–12 тис. у кожному регіоні, при цьому в Києві вона найбільша (12769 осіб).

Такі дані мають враховуватись при формуванні обсягу цільових трансфертів, плануванні послуг медико–соціальної реабілітації, інклюзивної освіти та персоналізованої підтримки в межах цифрових сервісів соціального захисту.

Окрему складову в системі соціального захисту становлять програми, орієнтовані на підтримку осіб з інвалідністю з дитинства та дітей з інвалідністю, що потребують постійної сторонньої допомоги (рис. 2.13).

У 2022 році на виплати особам з інвалідністю з дитинства було спрямовано понад 9 млрд грн, а на підтримку дітей з інвалідністю до 18 років – ще 5,6 млрд грн. Це свідчить про високу фінансову вагу цього напрямку в загальній системі допомог. Значним є також обсяг надбавок на догляд – 4,7 млрд грн, що свідчить про потребу у доглядових послугах на постійній основі. Допомога самотнім батькам, які здійснюють нагляд за дитиною, становила 205 млн грн. Інші статті, як–от допомога на поховання, мають менший фінансовий обсяг, але все ж залишаються актуальними для окремих сімей. Ці дані свідчать про системну спрямованість державної політики на підтримку сімей із дітьми з інвалідністю, але також вказують на потенціал для зміцнення комплексної допомоги – з урахуванням інклюзивних потреб, довгострокового догляду та інтеграції у соціум.

Рисунок 2.13. Структура отримувачів державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю у 2022 році

Складено автором за: [153]

Третім елементом є соціальне страхування як механізм превентивного захисту від соціальних ризиків.

Соціальне страхування є ключовим механізмом захисту від ризиків втрати працездатності, безробіття, хвороби чи нещасного випадку. В Україні до недавнього часу діяли окремі фонди соціального страхування, зокрема Фонд соціального страхування, який здійснював виплати у разі тимчасової втрати працездатності та нещасних випадків на виробництві. З 1 січня 2023 року його функції передані Пенсійному фонду України (ПФУ) [128].

Також функції Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, що забезпечував виплати безробітним і фінансував програми перекваліфікації, тепер виконує Державний центр зайнятості [72]. У монографії Метью Д. підкреслено що соціальне забезпечення є потужним інструментом регулювання життя найбільш вразливих груп

суспільства, оскільки воно сприяє їхньому відтворенню як робочої сили [263, с. 101]. Таким чином, стратегічна функція соціального страхування полягає не лише у компенсації тимчасових втрат доходу, а й у забезпеченні відновлення економічної активності вразливих осіб. Л.Українська та Н.Шифріна наголошують, що держава має контролювати впровадження нових технологій для збереження зайнятості та мінімізації ризиків масового вивільнення працівників [163, с. 177]. Це розширює розуміння соціального страхування як інструменту активного регулювання структурних змін ринку праці, який в умовах його нестабільності набуває значення ключової передумови соціальної стійкості та збереження трудового потенціалу суспільства.

Медичне страхування поки що не є обов'язковим, однак перспективи його запровадження активно обговорюються. Проблемами соціального страхування залишаються недостатнє фінансування, неефективне управління фондами, низький рівень охоплення населення та тіньова зайнятість, що призводить до недоотримання внесків.

У цьому контексті слід наголосити, що ефективний розвиток медичного страхування в Україні потребує комплексної стратегії, яка враховує специфіку зайнятості, рівень доходів і готовність громадян брати участь у страхових програмах.

Для розвитку системи необхідно реформувати механізм страхових внесків, посилити контроль за сплатою ЄСВ, розширити обов'язкове медичне страхування та впровадити державне співфінансування для осіб із нестабільними доходами [128].

Таким чином, система соціального захисту України охоплює три взаємопов'язані сфери: пенсію, допомогу та страхування.

Вона включає державні та приватні механізми, які забезпечують пенсійне забезпечення, соціальну допомогу та страхові програми [72]. Основними викликами залишаються недостатнє фінансування, демографічні зміни, бюрократичні бар'єри та корупційні ризики. Лібанова зауважує, що Україна належить до найбільш бідніших європейських країн і характеризується високим рівнем

бідності населення [74, с. 9–10]. Це свідчить про структурну вразливість системи соціального захисту, яка обмежена дефіцитом ресурсів і значною кількістю людей, що потребують підтримки.

Для підвищення ефективності системи необхідне подальше реформування, спрямоване на автоматизацію процесів, розширення страхових механізмів і підвищення адресності соціальної допомоги [96]. Ефективне управління соціальним захистом потребує системного збору актуальних даних, який дозволяє своєчасно реагувати на зміни та адаптувати програми підтримки. Однак цифровізація має розглядатися не як самоціль, а як інструмент досягнення соціальної справедливості, ефективності та збереження гідності отримувачів допомоги у кожній взаємодії з державою.

Разом із тим, окремої уваги потребує питання фінансування та дієвості традиційних механізмів соціального захисту, адже саме фінансова спроможність держави визначає реальні межі та ефективність усієї системи.

Фінансування соціального захисту в Україні здійснюється за рахунок державного бюджету, міжнародної допомоги та альтернативних механізмів.

Основним джерелом є державний бюджет, який покриває пенсійні виплати, допомогу малозабезпеченим, субсидії та страхові виплати [229]. Водночас економічна нестабільність та війна суттєво збільшують навантаження на бюджет, що ускладнює стійкість соціальних програм [191]. У монографії «Якість життя населення України та перші наслідки війни» зазначається, що у 2022 році очікувалося суттєве падіння доходів населення і зростання масштабів бідності, адже ВВП міг скоротитися на третину, а реальні доходи – більш ніж на 30% [199]. Це свідчить про системний характер ризиків для економіки та фінансування соціального захисту: потреба у підтримці зростає на тлі скорочення ресурсів. Такий підхід дозволяє розглядати війні події як фактор, що суттєво змінює умови функціонування економіки та фінансування соціального захисту. Відтак забезпечення фінансово стійких і збалансованих механізмів допомоги стає ключовим завданням державної політики.

У цих умовах держава почала зміщувати акценти з традиційних форм виплат на оперативну цифрову підтримку – через автоматизовані платформи, спрощене адміністрування та цільові онлайн–програми допомоги.

Таким чином, оцінювання фінансової стійкості соціального захисту в умовах війни засвідчило: попри зростання абсолютних видатків, їхня частка у бюджеті та ВВП знизилася, що відображає пріоритет оборонних потреб. Структура пенсійного контингенту змінилася – скорочення пенсій за віком та відносна стабільність по інвалідності вказують на демографічні та воєнні чинники. У результаті акценти державної підтримки зміщуються від традиційних виплат до цифрових і цільових програм, тоді як фінансова стійкість системи дедалі більше залежить від зовнішніх ресурсів.

Це, у свою чергу, передбачає активніше залучення зовнішніх ресурсів, адже без підтримки міжнародних партнерів забезпечити фінансову стійкість системи в умовах війни практично неможливо. Міжнародна допомога відіграє важливу роль у підтримці соціально вразливих груп, залучаючи гранти, кредити міжнародних фінансових організацій та донорські внески [128]. Фінансовими партнерами України є Світовий банк, МВФ, ЄС, ООН. Однак залежність від зовнішнього фінансування створює ризики у разі зміни політичної ситуації чи скорочення міжнародної підтримки [133].

У цьому контексті необхідно підкреслити: фінансова стабільність соціального захисту має ґрунтуватися на внутрішніх ресурсах, тоді як міжнародна допомога – лише підтримуючий, а не системоутворювальний компонент.

Однією з ключових проблем фінансування соціального захисту є неефективний розподіл бюджетних коштів та недостатній контроль за їх використанням. До основних викликів належать нецільові витрати, бюрократичні затримки та низький рівень прозорості соціальних програм [130]. Відсутність єдиного реєстру отримувачів соціальних виплат призводить до дублювання допомоги та можливих зловживань [94]. Така ситуація свідчить про адміністративні та процедурні бар'єри, які обмежують доступ до соціальної

допомоги. Надмірна бюрократизація процесу оформлення документів і недостатній розмір виплат знижують ефективність розподілу коштів, адже частина населення відмовляється від звернення. У результаті не лише дефіцит бюджету, а й недоліки управління формують соціальну неефективність.

Для підвищення фінансової прозорості необхідне впровадження автоматизованих систем моніторингу та аудиту соціальних виплат [72], цифровізація соціального захисту для мінімізації корупційних ризиків та посилення громадського контролю за розподілом коштів [96].

Фінансова прозорість повинна стати не лише технічним пріоритетом, а й частиною нової суспільної культури відповідальності держави перед громадянами.

Не менш серйозною проблемою є постійний дефіцит Пенсійного фонду, що ставить під загрозу стійкість пенсійної системи.

Хронічний дефіцит Пенсійного фонду України є одним із головних викликів фінансової системи. Основними причинами є демографічні зміни, скорочення кількості працюючих, тіньова економіка та зменшення податкових надходжень. Співвідношення працюючих до пенсіонерів постійно погіршується, що створює додатковий тиск на солідарну пенсійну систему [111]. Такий демографічний тренд посилює дефіцит Пенсійного фонду та підриває стабільність економіки і соціального забезпечення. Тому реформування пенсійного забезпечення має ґрунтуватися на врахуванні стійких демографічних тенденцій, і спиратися на реалістичну оцінку ресурсної бази.

Дефіцит Пенсійного фонду призводить до затримок виплат, зниження купівельної спроможності пенсіонерів через недостатню індексацію виплат та обмежених можливостей реформування, оскільки всі ресурси спрямовуються на поточні виплати, а не на розвиток накопичувальної системи [130].

Для вирішення цієї проблеми необхідні комплексні заходи, зокрема стимулювання добровільного пенсійного страхування, легалізація трудових відносин і залучення нових джерел фінансування [96].

Важливо підкреслити, що фінансова стійкість пенсійної системи має забезпечуватися не лише фіскальними заходами, а й довгостроковою стратегією розвитку людського капіталу, що дозволить зменшити навантаження на солідарну модель.

На тлі обмеженості державного фінансування все більшого значення набувають альтернативні механізми забезпечення соціального захисту.

Обмеженість державного фінансування змушує Україну активніше розвивати альтернативні механізми соціального захисту. Одним із таких напрямів є приватне страхування, що доповнює державні виплати через приватні пенсійні фонди, медичне страхування та страхові компанії [141]. Це дозволяє знизити навантаження на бюджет і забезпечити громадянам додатковий рівень соціального захисту.

Ще одним ефективним механізмом є публічно–приватне партнерство, що передбачає залучення бізнесу до фінансування соціальних програм. Це може включати співфінансування медичних та освітніх програм, будівництво соціального житла та підтримку соціального підприємництва [169]. Такі ініціативи сприяють підвищенню якості соціальних послуг та зменшенню державних витрат [195]. Ми вважаємо, що це демонструє, як публічно–приватне партнерство може реалізовуватися через житлові механізми, орієнтовані на соціально вразливі групи, водночас знижуючи бюджетне навантаження та стимулюючи розвиток відповідального бізнесу.

Водночас необхідно усвідомлювати, що розвиток публічно–приватного партнерства має супроводжуватися чітким регулюванням і гарантіями захисту від комерціалізації базових соціальних прав.

Додатковим джерелом фінансування стають краудфандингові платформи та благодійні ініціативи, які особливо важливі в умовах гуманітарних криз [159]. Взаємодія держави, громадських організацій та бізнесу дозволяє створити більш гнучку та стійку систему соціального захисту, здатну ефективно реагувати на сучасні виклики [145].

Підсумовуючи, варто визнати, що проблеми фінансування соціального захисту мають системний характер і потребують комплексного перегляду традиційної архітектури.

Система фінансування соціального захисту в Україні стикається з серйозними викликами, серед яких дефіцит Пенсійного фонду, неефективне використання коштів і низька фінансова прозорість. Для забезпечення стабільності соціальних програм необхідно розширювати цифровізацію, що сприятиме ефективному розподілу ресурсів [72], запроваджувати альтернативні механізми фінансування для зменшення залежності від державного бюджету [133] та розширювати співпрацю з приватним сектором і міжнародними партнерами [96].

Комплексна стратегія фінансової стійкості соціального захисту повинна базуватися на принципах довгострокової прогнозованості, справедливого розподілу ресурсів та стійкого поєднання державних і приватних інструментів.

Одним із найбільш відчутних наслідків війни для соціальної сфери стало зростання потреб у соціальній допомозі через війну та вимушене переселення.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну значно збільшило потребу в соціальній допомозі. Велика кількість громадян стали внутрішньо переміщеними особами (ВПО), що потребують житла, фінансової підтримки, медичних послуг та інтеграції у нові громади [229]. Особливо вразливими залишаються сім'ї з дітьми, особи з інвалідністю, пенсіонери та малозабезпечені категорії населення, які втратили стабільні джерела доходу. У звіті ЮНІСЕФ наголошується, що війна спричинила «зсув бідності», коли за межу бідності потрапили домогосподарства, які втратили житло, інфраструктуру, джерела доходів та заощадження [30, с. 4]. Така ситуація свідчить, що до традиційно бідних груп додалися нові категорії населення, які раніше мали економічну стабільність, що вимагає гнучкішої та більш інклюзивної соціальної політики.

Доцільно наголосити, що ефективна підтримка ВПО повинна враховувати не лише короткострокову допомогу, а й довгострокову інтеграцію в нові громади, з акцентом на працевлаштування, освіту та соціальну адаптацію.

Держава запровадила цільові програми для ВПО, включаючи грошові виплати, компенсації за житло та гуманітарну підтримку [145]. Важливу роль у наданні допомоги відіграють міжнародні організації, такі як ООН, Червоний Хрест, ЮНІСЕФ. Завдяки цифровим платформам, таким як «Допомога та Дія», ВПО можуть оперативно отримувати фінансову підтримку навіть у разі постійного переміщення[108].

Паралельно з ростом потреб у допомозі постає ще одна критично важлива проблема – руйнування соціальної інфраструктури та проблема відновлення.

Війна призвела до знищення житлового фонду, медичних закладів, шкіл, установ соціального захисту та адміністративних будівель [229]. Через це багато громад втратили доступ до базових соціальних послуг [128]. В останніх дослідженнях наголошується, що масштаби руйнувань житлових будівель перевищують обсяги всього нового житла, введеного в експлуатацію за останні сім років [199]. Такий масштаб, на нашу думку, свідчить про глибину інфраструктурної кризи: руйнування житлового фонду унеможливорює стабільний доступ до соціальних послуг і потребує довгострокових стратегій відбудови з акцентом на соціальну інфраструктуру.

Відновлення інфраструктури потребує значних фінансових ресурсів та координації між державними органами, міжнародними партнерами та місцевими громадами [95].

Розуміння відновлення має виходити за рамки фізичної реконструкції будівель і включати відновлення повноцінного доступу до соціальних послуг, що має стати пріоритетом на етапі післявоєнного розвитку.

Одним із ключових інструментів компенсації руйнувань стала цифровізація соціального захисту. Вона дозволяє компенсувати фізичну відсутність соціальних установ через надання послуг онлайн, централізовано обробляти дані про соціальні виплати, скорочувати адміністративні витрати та підвищувати прозорість фінансових потоків, мінімізуючи ризики зловживань [72; 133; 182].

Війна та економічна криза спричинили значне скорочення податкових надходжень, що ускладнило фінансування соціальних програм [131]. Багато підприємств припинили діяльність або скоротили обсяги виробництва, що зменшило податкові надходження, зокрема від податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску [5].

Економічна нестабільність змушує уряд шукати нові фінансові механізми – перерозподіл бюджетних видатків, підвищення податків, залучення кредитів міжнародних організацій [95]. Водночас зростає рівень безробіття, що збільшує навантаження на систему соціального захисту.

У цьому контексті особливої актуальності набуває впровадження адаптивних програм підтримки для незайнятих осіб, орієнтованих не лише на виплати, а й на активізацію працевлаштування та перекваліфікацію.

З огляду на зростання фінансового навантаження на бюджет особливо гостро постає питання про залежність від міжнародної допомоги та необхідність реформ.

Через економічні втрати та зростаючі соціальні зобов'язання Україна значною мірою залежить від міжнародної фінансової підтримки. У цьому контексті Н.Коровіна зазначає, що в післявоєнний період Україна стикається з комплексом бюджетних, інвестиційних і макроекономічних викликів, що вимагають раціонального використання ресурсів і формування стійкої соціально-економічної бази [37, с. 60]. Авторки зауважують, що фінансова стабільність системи соціального захисту безпосередньо залежить від активізації економічної діяльності та зростання зайнятості, які формують податкову базу й знижують навантаження на соціальні фонди. Отже, міжнародна підтримка має поєднуватися з внутрішнім економічним відновленням, а не підміняти його.

Кредити та гранти від МВФ, Світового банку та ЄС є основним джерелом покриття дефіциту бюджету, включаючи соціальні виплати [99]. Водночас міжнародні організації підтримують не лише фінансування, а й структурні трансформації у сфері соціального захисту. Так, в аналітичному резюме «Мігранти з нерегульованим статусом в Україні» наголошується на

необхідності надати частині неврегульованих мігрантів законний статус через програми регуляризації [86, с. 11]. Такий підхід свідчить, що міжнародні партнери орієнтуються не лише на короткострокову стабілізацію, а й на довгострокові інтеграційні рішення, спрямовані на включення вразливих груп у формальні механізми соціального захисту.

Водночас міжнародні партнери наполягають на проведенні реформ, серед яких оптимізація соціальних програм, підвищення адресності підтримки та забезпечення прозорості фінансових операцій у соціальній сфері. У цьому контексті цифровізація відіграє ключову роль, дозволяючи автоматизувати обробку заявок, контролювати використання коштів та створювати єдиний реєстр отримувачів допомоги, що зменшує ризики шахрайства та неефективного витрачання ресурсів [169].

Доцільно підкреслити, що вимога до реформування соціального захисту має базуватися не лише на фіскальній ефективності, а й на збереженні принципів соціальної справедливості та інклюзивності.

Світовий досвід показує, що одним із варіантів реформування може стати ширше впровадження принципу співфінансування, коли частина соціальних витрат покривається державою, а частина – через страхові та приватні механізми. Подібна модель вже активно використовується в ЄС у рамках Electronic Exchange of Social Security Information (EESSI), що дозволяє ефективно координувати соціальні виплати між країнами [228].

Цифрові платформи, такі як Дія та єДопомога, відіграють критичну роль у забезпеченні доступу громадян до соціальної підтримки [169]. Важливо збалансувати нагальні соціальні потреби із стратегічним розвитком соціальної сфери, що стане основою для майбутнього відновлення України [132]. Ми вважаємо, що така позиція акцентує увагу на тому, що відбудова соціальної сфери має охоплювати не лише термінову підтримку, а й системні реформи у сфері праці, житла, медицини та інфраструктури, перетворюючи соціальний захист на інструмент довгострокового розвитку.

Успішність відновлення залежатиме від здатності інтегрувати негайну допомогу із довгостроковою стратегією побудови стійких соціальних інституцій, здатних витримувати майбутні виклики.

Проведений аналіз дозволяє виокремити головні канали впливу цифровізації на ефективність соціальної політики в Україні, а саме: підвищення адресності, посилення прозорості та зниження корупційних ризиків

Суттєвим бар'єром на шляху до ефективного функціонування соціальної сфери залишається складність взаємодії громадян з адміністративною системою.

Оформлення соціальної допомоги в Україні супроводжується складними бюрократичними процедурами. Від громадян вимагається значний пакет документів, які потрібно отримувати в різних установах, що створює додаткові труднощі для пенсіонерів, осіб з інвалідністю та ВПО [167].

Тривалі строки розгляду заявок ще більше ускладнюють ситуацію. Дослідження показують, що оформлення соціальної допомоги може охоплювати до п'яти державних установ, а рішення ухвалюється щонайменше десятьма фахівцями, що значно затримує процес [130].

Доцільно наголосити, що надмірна бюрократизація соціальної підтримки фактично перетворює її на привілей для найстійкіших, а не на гарантоване право для найбільш уразливих громадян. О. Довгаль зазначає, що міські жителі значно активніше користуються Інтернетом, а отже мають ширший доступ до можливостей цифрового середовища [223, с. 43]. Це свідчить, що цифровізація соціальних послуг за відсутності рівного доступу може посилювати нерівність, перетворюючи формально універсальні гарантії на інструмент фактичного відбору отримувачів допомоги.

Для спрощення процедури потрібно:

- зменшити кількість необхідних документів та спростити подачу заявок [94].
- інтегрувати цифрові реєстри для оперативного обміну інформацією між державними установами .

- мінімізувати фізичний контакт громадян із чиновниками, що зменшить черги та пришвидшить ухвалення рішень [96].

Ще одним чинником, що системно ускладнює адміністрування допомоги, є технічна роз'єднаність і неузгодженість інформаційних потоків.

Відсутність єдиного цифрового реєстру отримувачів соціальних виплат призводить до дублювання даних, що ускладнює адміністрування та збільшує ризики шахрайства [120]. Різні державні установи, такі як Пенсійний фонд, Фонд соціального страхування та Міністерство соціальної політики, ведуть окремі бази даних, що унеможлиблює ефективну координацію між ними [96].

Це спричиняє ситуації, коли громадяни змушені подавати однакові документи в різні інстанції, витрачаючи додатковий час і ресурси [128]. Впровадження Єдиної інформаційної системи соціального захисту (ЄІССС) допоможе:

- усунути дублювання інформації та покращити точність даних [72].
- скоротити адміністративне навантаження на держустанови [133].
- автоматизувати верифікацію заявників, запобігаючи зловживанням [94].

Звіт ПРООН зазначає, що жінки переважають серед вразливих груп населення та більше залежать від суспільних послуг у зв'язку з сімейними обов'язками [65]. Ми переконані, що такий акцент показує гендерний вимір доступу до соціальної підтримки. Бюрократичні процедури, дублювання документів і роз'єднаність цифрових систем особливо ускладнюють отримання допомоги для жінок, які виконують більшість доглядових функцій. Відповідно, реформа соціального адміністрування має ґрунтуватися на принципах гендерної справедливості й враховувати реальні життєві обставини заявників.

Корупція є одним із найбільших викликів у системі соціального забезпечення. Основні схеми зловживань включають:

- фіктивні виплати – допомога нараховується «мертвим душам» або особам, які не відповідають критеріям [72];

- зловживання посадовими особами – вимагання хабарів за прискорений розгляд заяв або видачу виплат громадянам, які не мають на них права [202];

- маніпуляції з документами – підробка інформації про фінансовий стан громадян для отримання завищених виплат або оформлення допомоги на підставних осіб [5].

За оцінками, 10–12% соціальних виплат в Україні можуть мати корупційний характер, що призводить до мільярдних втрат бюджету [94]. Це підриває довіру громадян до системи соціального захисту та ускладнює її ефективність.

Боротьба з корупцією у соціальному захисті має стати частиною загальної стратегії відновлення суспільного договору між громадянами та державою, де прозорість і відповідальність – ключові цінності.

Відповіддю на ці виклики має стати не фрагментарне реагування, а комплексна цифрова трансформація, спрямована на запобігання корупційним ризикам.

Одним із ключових методів боротьби з корупцією є цифровізація соціального захисту. Використання блокчейн-технологій, ШІ та автоматизованих реєстрів дозволяє мінімізувати людський фактор, що зменшує можливості для зловживань .

Серед основних антикорупційних заходів:

- єдиний реєстр соціальних виплат, що унеможливорює повторне отримання допомоги та виключає фіктивні виплати [169].

- електронний документообіг, який знижує рівень бюрократичної взаємодії громадян із чиновниками та усуває можливість хабарництва [167].

- автоматизована система перевірки заявників, що виявляє невідповідності в документах та запобігає шахрайству [35].

- відкриті дані та громадський контроль, які підвищують прозорість розподілу бюджетних коштів та забезпечують можливість моніторингу витрат [191].

Е.Лібанова зазначає, що в очах бідних чи не єдиним джерелом багатства в Україні постає протизаконна діяльність [74, с. 11]. Такий висновок відображає глибину соціального розчарування, зумовленого корупцією та непрозорістю механізмів допомоги. Коли доступ до підтримки пов'язаний не з правом, а з хабарем чи підробкою документів, суспільна довіра руйнується. У цих умовах цифрова трансформація має стати не лише інструментом оптимізації, а й засобом відновлення довіри серед найбідніших верств.

Водночас цифровізація повинна супроводжуватись належними механізмами оскарження рішень і захисту прав громадян, аби не створювати нових бар'єрів замість старих.

Загалом, усунення бюрократичних бар'єрів і подолання корупції є передумовою відновлення довіри до соціальної політики.

Надмірна складність оформлення виплат, фрагментованість баз даних і непрозорість фінансових потоків призводять до затримок, неефективного розподілу коштів та втрати довіри населення [120].

Реформа системи соціального захисту має ґрунтуватися на цифрових технологіях та автоматизації процесів. Впровадження Єдиної інформаційної системи соціального захисту (ЄІССС) дозволить усунути дублювання даних, а електронний документообіг мінімізує корупційні ризики. Відкритий доступ до інформації та посилення громадського контролю сприятимуть більш ефективному використанню бюджетних коштів [128]. У цьому контексті прозорість, підзвітність і цифрова зручність виступають інструментами досягнення соціальної справедливості. Отже, реформа має орієнтуватися не тільки на ефективність, а й на посилення гуманітарної сутності соціального захисту.

Подальша цифровізація має розглядатися як стратегічний шлях не лише до підвищення ефективності, а й до відновлення громадської довіри та забезпечення соціальної справедливості в Україні.

2.2. Цифровізація соціального захисту в Україні та її протиріччя

Цифровізація соціального захисту в Україні стала особливо актуальною в умовах суспільно–політичної кризи та війни, спричиненої російським вторгненням з 24 лютого 2022 року. Як підкреслює О.Довгаль, сучасний етап розвитку характеризується інтеграцією всіх держав у глобальний цифровий простір незалежно від рівня їх економічного розвитку [223, с. 44]. Це означає, що цифровізація соціального захисту в Україні є складовою ширших трансформацій державного управління в умовах глобальної цифрової економіки, а не ізольованою внутрішньою реформою. В умовах воєнного стану така трансформація набула прикладного виміру, оскільки створення нових соціальних е–сервісів стало критично важливим для оперативної підтримки постраждалого населення.

Основною метою цифровізації соціальної сфери є перехід до єдиної електронної системи соціального захисту, що дозволить заощаджувати до 11 млрд грн щорічно та підвищити ефективність використання державних коштів. Завдяки централізованій цифровій інфраструктурі можливо не лише прискорити процес надання соціальної допомоги, а й усунути бюрократичні бар'єри, зменшити випадки дублювання виплат та запобігти шахрайству [183].

Доцільно підкреслити, що ефективне функціонування ЄІССС є не просто питанням технічного прогресу, а умовою для відновлення довіри до системи соціального захисту в умовах післявоєнної реконструкції.

Останні дослідження цифрової трансформації державних послуг, зокрема роботи Ларсона та Тейгланда, наголошують, що, незважаючи на зростаючий попит на цифрові рішення, для соціального захисту вони часто є складними для масштабування [258]. Це пов'язано з високими вимогами до інституційної координації, технічної інфраструктури та забезпечення рівного доступу до цифрових сервісів. Водночас, в умовах, коли соціальний захист має бути доступним для всіх, особливо в кризові моменти, як це сталося під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну, цифровізація набуває важливого

значення. Вона активно впроваджується у сфері соціальних виплат та соціальної роботи, де дистанційні форми взаємодії дають змогу забезпечити підтримку вразливим верствам населення на засадах індивідуального підходу. Н.Коровіна зазначає, що в період пандемії COVID-19 та повномасштабної війни відбулося істотне посилення інтеграції інформаційних технологій у діяльність підприємств, державних органів і повсякденне життя населення [63, с. 4], що засвідчує системний характер цифрових змін.

На нашу думку, важливо зберігати баланс між технологічною інноваційністю та інклюзивністю, щоб цифрові сервіси не перетворилися на бар'єр для частини соціально вразливих категорій. О.Довгаль зазначає, що рівень довіри до цифрових сервісів є не менш важливим, ніж їх технологічна ефективність [223, с. 43], тому без інклюзивності та прозорості цифрові рішення можуть викликати соціальний спротив.

Запровадження Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС) стало важливим кроком у реформуванні соціального захисту в Україні. Ця система спрямована на централізацію та обробку інформації про отримувачів соціальних послуг, що дозволяє забезпечити оперативність у призначенні виплат, уникнути дублювань та покращити моніторинг використання бюджетних коштів [141; 182].

Завдяки цифровізації громадяни можуть дистанційно подавати заявки на допомогу, що спрощує доступ до соціальних послуг, особливо для мешканців віддалених регіонів або осіб з обмеженими можливостями [128].

Паралельно з розвитком ЄІССС особливої популярності набув ще один інструмент цифрової взаємодії – портал «Дія». Він значно спростив доступ громадян до державних послуг, зокрема соціального захисту. Він дозволяє оформлювати допомогу онлайн, уникаючи необхідності фізичного відвідування установ [169].

Основні можливості:

- подання заявок на соціальну допомогу (субсидії, допомога ВПО, пенсійні виплати) .

- автоматичне оновлення інформації про отримувачів без особистого звернення .
- інтеграція з державними реєстрами для спрощення подачі документів .
- використання цифрових документів (пенсійне посвідчення, довідки про доходи) [108; 195].

Цифровий формат обслуговування не лише знижує навантаження на державні органи, а й скорочує час отримання допомоги, усуваючи бюрократичні перешкоди [96].

Слід визнати, що функціонал «Дії» задає новий стандарт для взаємодії громадянина з державою – простий, мобільний і мінімально залежний від людського чинника. Ірвінг наголошує, що соціальний захист є широким поняттям, яке у міжнародних політичних колах трактується як захист людей від шкоди, можливість відновлення після криз і забезпечення гідного життя [290, с. 108]. Це демонструє, що соціальний захист охоплює не лише виплати чи послуги, а й гарантії гідного життя. У цьому сенсі цифрові платформи на кшталт «Дії» та ЄІССС слід трактувати як інструменти реалізації базових прав людини, що формують нову соціальну етику держави, орієнтовану на гідність, безпеку й рівність доступу.

Доповненням до цього екосередовища стала спеціалізована цифрова платформа «єДопомога» – це цифровий інструмент для швидкого надання фінансової підтримки постраждалим від війни, економічної нестабільності та кризових ситуацій [195].

Її функціонал включає:

- грошові виплати постраждалим громадянам за підтримки міжнародних організацій.
- подання заявок на допомогу від благодійних фондів .
- програми цільової підтримки (матеріальна допомога на житло, продукти, медикаменти) .

- взаємодію з донорами та волонтерами для безпосередньої допомоги громадянам [195].

Завдяки цій платформі ВПО, малозабезпечені сім'ї, особи з інвалідністю та ті, хто втратив житло, можуть швидко отримати необхідну фінансову підтримку без складних процедур [130].

Доцільно розглядати «єДопомогу» не лише як технічну платформу, а як соціальний міст між державою, громадянським суспільством і донорами, що формує нову модель довіри та взаємної відповідальності.

На рівні логістики та виплат ключову роль у цифровій модернізації відіграє співпраця держави з банками та міжнародними організаціями.

Цифровізація соціального захисту передбачає тісну взаємодію з фінансовими установами та міжнародними партнерами. Це дозволяє автоматизувати виплати та підвищити їхню прозорість .

Основні напрями співпраці:

- проведення соціальних виплат через банківські установи.
- фінансування соціальних програм міжнародними організаціями (ООН, Червоний Хрест, Світовий банк) [132].
- верифікація отримувачів допомоги через банківські платформи для запобігання шахрайству та нецільовому використанню коштів [3].

Таке партнерство дозволяє забезпечити зручний і швидкий доступ до соціальної допомоги через банківські картки, мобільні додатки та онлайн-системи, що мінімізує затримки виплат і усуває бюрократичні обмеження [169]. Ірвінг підкреслює, що соціальний захист є не лише інструментом перерозподілу, а й платформою для відновлення після криз, інклюзії та забезпечення гідного життя [290, с. 108]. Такий підхід демонструє стратегічне значення цифрових ініціатив на кшталт «єДопомоги», які виступають не просто каналами виплат, а інфраструктурою підтримки й адаптації. Через партнерство держави, громадянського суспільства, банків та міжнародних організацій формується нова довіра між владою і громадянами, де цифрові рішення стають інструментом не лише зручності, а й справедливості.

Таким чином, гібридна модель соціального захисту для України постає як найбільш реалістичний і перспективний сценарій у сучасних умовах. Вона поєднує державні гарантії з приватними ініціативами, інтеграцію страхування, податкових інструментів та цифрових платформ, гнучкої адаптації до демографічних і ринкових змін, широкого використання міжнародної підтримки спирається на цифрові сервіси, що забезпечують прозорість і зручність доступу. Такий підхід не лише диверсифікує джерела фінансування, знижуючи навантаження на бюджет, а й створює нову систему взаємодії між державою, суспільством і громадянами. У результаті гібридна модель дозволяє поєднати принципи солідарності з ринковою гнучкістю, забезпечуючи фінансову стійкість та інклюзивність соціального захисту.

Вважається, що розвиток цифрової взаємодії з фінансовими установами має розглядатися як основа формування сучасної інфраструктури соціальних послуг, орієнтованої на швидкість, підзвітність і зручність.

У цьому контексті цифрові ініціативи формують цілісну екосистему, що забезпечує системну відповідь держави на соціальні виклики. Завдяки впровадженню ЄІССС, порталу «Дія», платформи «єДопомога» та співпраці з фінансовими установами і міжнародними партнерами вдалося суттєво спростити доступ громадян до соціальних виплат і скоротити бюрократичні процеси [128].

Подальша цифровізація соціальних послуг сприятиме ще більшій прозорості, зменшенню корупційних ризиків та оптимізації державних витрат. Єдина інформаційна система соціальної сфери (ЄІССС) є ключовим механізмом у цій трансформації, дозволяючи більш ефективно адмініструвати соціальні програми та уникати нераціонального використання бюджетних коштів.

Успішна цифровізація соціальної сфери має оцінюватися не лише за кількістю сервісів, а передусім за здатністю зменшити соціальну нерівність і розширити реальний доступ до підтримки для тих, хто її потребує найбільше.

Таким чином, цифрові ініціативи у сфері соціального захисту формують нову якість державної взаємодії з громадянами – засновану на принципах доступності, прозорості та гідності.

Проте справжня результативність цифрової трансформації визначається не лише кількістю сервісів чи рівнем їхньої автоматизації, а передусім доступністю для всіх верств населення, незалежно від місця проживання чи соціального статусу.

Розвиток цифрових технологій значно покращив доступ до соціальних послуг, однак залишається низка географічних та соціальних бар'єрів, які ускладнюють їх використання для певних категорій громадян.

У сільських та віддалених районах спостерігається низький рівень інтернет-покриття, що обмежує можливості доступу до онлайн-платформ соціального захисту [167]. Крім того, економічна нерівність впливає на доступність сучасних пристроїв, необхідних для користування цифровими сервісами [182]. У звіті ЮНІСЕФ зазначається, що чимало дітей із сільської місцевості мають обмежений доступ до якісної освіти, а відсутність закладів охорони здоров'я є характерною проблемою для сільських домогосподарств з дітьми [9, с. 10]. Ми вважаємо, що це свідчить про системний цифровий та соціально-економічний розрив між містом і селом, який охоплює не лише освіту та медицину, а й соціальний захист. Відсутність якісного інтернету, нестача обладнання та сервісів у віддалених громадах створює реальні бар'єри для користування цифровими соціальними платформами, знижуючи ефективність їх запровадження [294]. Отже, розвиток цифрових сервісів має супроводжуватись політикою подолання територіальної та соціальної нерівності.

Згідно зі щорічним звітом Global Digital Overview, станом на початок 2023 року Інтернетом користувалися 5,16 млрд. людей, а це приблизно 64% від населення Землі. При цьому серед міського населення рівень користування Інтернетом становить 78,3%, а серед сільського — лише 45,8% [62]. Проблема цифрової нерівності в Україні зумовлена двома головними чинниками: відсутністю швидкісного Інтернету (дротового та мобільного) у низці населених пунктів, особливо в сільській місцевості та низьким рівнем цифрової грамотності частини населення. Розглядаючи глобальні тенденції цифровізації, О.Довгаль

зазначає, що у світі кількість чоловіків, які користуються Інтернетом, перевищує кількість жінок приблизно на 250 мільйонів осіб [223, с. 43]. Враховуючи зазначене, цифровий розрив має не лише регіональний, а й виразний гендерний вимір, який необхідно враховувати при формуванні інклюзивної соціальної політики.

Регіональна цифрова нерівність може суттєво обмежувати результативність реформ, якщо їх реалізація фактично зосереджується лише у містах або серед соціально активних груп населення.

Соціальні чинники також є суттєвим бар'єром. Люди старшого віку, малозабезпечені громадяни та ВПО часто стикаються з труднощами через недостатні цифрові навички або відсутність досвіду користування електронними системами [130].

Для розширення доступу до цифрових послуг необхідно:

- розвивати інфраструктуру широкопasmового інтернету у віддалених регіонах [31].
- запровадити безкоштовний доступ до цифрових сервісів у центрах соціального обслуговування [72]
- створювати альтернативні канали комунікації для людей без доступу до сучасних технологій [191].

Згідно з наведеними даними, рівень цифрової готовності у різних регіонах України суттєво відрізняється. Так, у Київській, Львівській та Дніпропетровській областях середня кількість працівників, що працюють з цифровими послугами, є значно вищою, ніж у спустошених війною регіонах, таких як Луганська, Херсонська області та автономна республіка Крим та місто Севастополь. Це свідчить про нерівномірний розвиток цифрових соціальних сервісів та необхідність посилення програм цифрової трансформації на рівні регіонів (табл. 2.3).

Окрім територіального чинника, важливим бар'єром виступає рівень цифрової грамотності серед різних вікових груп. Одним із ключових викликів цифровізації є саме недостатній рівень цифрової компетентності населення.

Таблиця 2.3. Кількість громад та співробітників, що взяли участь в оцінці рівня цифрової готовності надавачів цифрових послуг

Область	Кількість громад, що борали участь, шт.	Кількість працівників, чол.	Середня кількість працівників на одну громаду, чол./громаду	Відносна кількість працівників до загальної кількості, що були перевірені, %
АР Крим та м. Севастополь	0	0	0,00	0,00%
Вінницька	62	1980	31,9	5,46%
Волинська	40	1083	27,1	2,99%
Дніпропетровська	114	5175	45,4	14,27%
Донецька	77	1056	13,7	2,91%
Житомирська	55	1337	24,3	3,69%
Закарпатська	58	685	11,8	1,89%
Запорізька	32	597	18,7	1,65%
Івано-Франківська	42	1038	24,7	2,86%
Київська	66	3109	47,1	8,57%
Кіровоградська	42	762	18,1	2,10%
Луганська	11	162	14,7	0,45%
Львівська	62	1952	31,5	5,38%
м.Київ	20	1047	52,4	2,89%
Миколаївська	32	864	27,0	2,38%
Одеська	56	1842	32,9	5,08%
Полтавська	59	2677	45,4	7,38%
Рівненська	36	1140	31,7	3,14%
Сумська	38	1268	33,4	3,50%
Тернопільська	24	632	26,3	1,74%
Харківська	86	2948	34,3	8,13%
Херсонська	14	187	13,4	0,52%
Хмельницька	69	1872	27,1	5,16%
Черкаська	42	976	23,2	2,69%
Чернівецька	20	350	17,5	0,97%
Чернігівська	42	1525	36,3	4,21%
Всього	1199	36264	30,3	100,00%

Складено автором за: [28]

Н.Коровіна вказує на те, що цифровізація економіки зумовлює зростання попиту на цифрові навички та потребу у системній підготовці й перепідготовці працівників [63, с. 15], а отже цифрова компетентність стає умовою повноцінного доступу до соціальних прав у цифровому середовищі.

Літні люди часто не мають навичок роботи з мобільними додатками та веб-порталами, що обмежує їхній доступ до онлайн-послуг [117]. Водночас, молодь більш впевнено використовує цифрові сервіси, однак через недостатнє розуміння кібербезпеки вони можуть ставати жертвами шахрайських схем.

Таким чином, цифрова компетентність слід розглядати не лише як інструмент доступу до інформації, а як структурну передумову реалізації соціальних прав у цифровому середовищі.

Для вирішення цих проблем необхідно:

- запровадити навчальні програми з цифрової грамотності для різних вікових груп [259];
- розвивати консультаційні центри та гарячі лінії для підтримки користувачів;
- адаптувати мобільні додатки для літніх людей через спрощений інтерфейс і голосові підказки [55].

Водночас рівень залученості до цифрових послуг багато в чому залежить від технологічної поведінки громадян – їхнього досвіду користування мобільними застосунками та державними вебпорталами.

Швидке впровадження цифрових платформ сприяло зростанню кількості користувачів, що дозволило спростити отримання соціальних виплат [133].

Найбільш популярними є мобільні додатки «Дія» та «єДопомога», які дозволяють громадянам подавати заявки на соціальну допомогу та отримувати інформацію про пільги [195].

Однак рівень використання цифрових послуг залежить від:

- вікової категорії (молодь активніше користується мобільними застосунками, тоді як старше покоління часто віддає перевагу традиційним методам) [117].

- освіти (люди з вищою освітою частіше користуються електронними сервісами).
- технічних можливостей (не всі громадяни мають смартфони або стабільний доступ до інтернету) [70].

У цьому контексті важливо враховувати, що цифрова трансформація не повинна спиратися виключно на мобільні сервіси, ігноруючи потребу в офлайн–альтернативах для малотехнологізованих груп.

Для покращення доступності цифрових послуг необхідно:

- розширювати функціонал мобільних додатків та веб–порталів, спрощуючи їхній інтерфейс .
- запровадити альтернативні канали підтримки для громадян, які мають труднощі у користуванні технологіями [169].
- забезпечити підтримку цифрових платформ на різних пристроях, включаючи телефони з базовими функціями [96].

Водночас забезпечення інклюзивності цифрових послуг для осіб з інвалідністю залишається надзвичайно актуальним завданням

Створення інклюзивних цифрових рішень залишається одним із ключових завдань у сфері соціального захисту [15; 117]. У виданні «Social security in the Balkans» зазначається, що існують групи, не охоплені системою страхування і водночас не настільки бідні за адміністративними критеріями, щоб мати право на допомогу останньої інстанції; це, зокрема, люди похилого віку, особи з інвалідністю та діти–сироти [304, с. 55]. Такий висновок демонструє явище «прихованої вразливості», коли люди потребують допомоги, але формально її позбавлені. У контексті цифрової трансформації це означає, що інклюзивні цифрові рішення мають охоплювати не лише офіційно зареєстровані категорії, а й ті групи, які через прогалини в нормативному чи технічному забезпеченні залишаються поза увагою системи. Такий підхід забезпечує реальну, а не лише номінальну інклюзію в соціальному захисті.

Люди з інвалідністю стикаються з низкою обмежень, серед яких:

- відсутність адаптованих версій веб–порталів і мобільних застосунків для людей із порушеннями зору та слуху.
- обмежена кількість функцій голосового управління та екранних рідерів у державних цифрових сервісах.
- недостатня підтримка людей із когнітивними порушеннями, яким складно опрацьовувати інформацію [131].

Доцільно наголосити, що інклюзивність цифрових сервісів – це не лише про етичні стандарти, а й про реалізацію конституційного права на рівний доступ до соціальної допомоги.

Для покращення доступності цифрових соціальних послуг необхідно:

- інтегрувати технології голосового управління та екранного зчитування у цифрові сервіси.
- адаптувати мобільні додатки для користувачів із порушеннями зору та слуху .
- створити гарячу лінію підтримки, яка допоможе особам з інвалідністю користуватися цифровими послугами [131].

Попри суттєвий розвиток цифрових соціальних послуг, залишається низка проблем, які обмежують доступ окремих категорій громадян [133].

Основні виклики:

- географічні обмеження та нерівномірний рівень інтернет–покриття .
- низька цифрова грамотність серед літніх людей і недостатня обізнаність щодо кібербезпеки серед молоді [55].
- відсутність адаптованих цифрових рішень для осіб з інвалідністю [167].

Для підвищення доступності цифрових послуг необхідно розвивати цифрову освіту, адаптувати мобільні додатки для різних категорій користувачів та забезпечувати інклюзивність цифрових платформ [128].

Успішна цифровізація соціального захисту можлива лише за умови, що в її основі лежить принцип справедливого доступу, а не лише технологічна ефективність.

Подальше розширення програм цифрової освіти та розвиток спеціалізованих сервісів для малозахищених категорій населення стане важливим напрямом модернізації соціального захисту в Україні [191]. М. Фішер наголошує, що уряди повинні інвестувати в розвиток спільнот добробуту на універсальній основі, але приділяти більше ресурсів тим, які зазнають соціальних, економічних чи територіальних труднощів [233, с. 120]. Така позиція підкреслює принцип справедливості, адже навіть універсальні цифрові інструменти потребують адаптації до нерівних стартових умов різних груп і громад. Це означає, що реальні інвестиції мають бути спрямовані передусім туди, де доступ до цифрових сервісів є найменшим, аби досягти не лише формальної рівності, а й фактичної справедливості у доступі до соціальних прав.

Таким чином, цифрова трансформація соціального захисту в Україні, що реалізується через ЄІССС, «Дію» та «ЄДопомогу», забезпечила відкритість, оперативність і цифрову інклюзію. Водночас порівняння з практиками ЄС, США та Китаю показує наявність обмежень – нерівного доступу, фрагментарності й технічної вразливості. Це свідчить, що головним критерієм успіху має залишатися справедливий доступ до соціальних прав, а не лише технологічна ефективність.

Проте на шляху до такої справедливості постає низка викликів цифровізації, серед яких ключовим залишається подолання структурної нерівності між різними соціальними та територіальними групами.

Одним із найпомітніших структурних викликів цифрової трансформації є збереження глибокої нерівності між містами і селами в доступі до цифрових можливостей.

Попри значний прогрес у цифровізації соціального захисту, цифрова нерівність залишається серйозною проблемою. Доступ до якісного інтернет-з'єднання є нерівномірним – у великих містах спостерігається високий рівень покриття, тоді як у сільських та віддалених регіонах мешканці часто стикаються з низькою швидкістю Інтернету або його повною відсутністю. Недостатній розвиток цифрової інфраструктури безпосередньо звужує можливості

мешканців сільських територій користуватися цифровими сервісами, зокрема подавати заявки на соціальну допомогу чи отримувати електронні документи [16].

Доцільно зауважити, що цифрова рівність має розглядатися як елемент соціальної справедливості, а не лише як технічний виклик інфраструктурного розвитку.

Цифрова нерівність зачіпає не лише громадян, а й самі установи, які надають соціальні послуги, – адже їхнє технічне оснащення часто є застарілим або недостатнім (рис. 2.14).

Рисунок 2.14. Рівень матеріально–технічного забезпечення надавачів цифрових соціальних послуг, %

Складено автором за: [28]

Окрім проблем із покриттям Інтернету, цифрова нерівність також пов'язана з технічним забезпеченням установ, які безпосередньо надають соціальні послуги. Як видно з рисунку, значна частина організацій стикається з застарілим або недостатнім обладнанням, що безпосередньо впливає на швидкість та якість надання соціальних послуг онлайн. Недостатній рівень

забезпечення особливо характерний для установ у малих містах і сільській місцевості, що створює додаткові труднощі для громадян, які намагаються скористатися цифровими сервісами. Деякі автори зазначають, що державна служба зайнятості та її мережа потребують покращення інформаційної бази, технічного забезпечення й організаційної структури, а також об'єднання в єдину комп'ютеризовану інформаційну мережу з доступом до даних про шукачів роботи та вакансії по всій Україні [245]. Ми гадаємо, що це демонструє системну проблему низької технічної спроможності державних установ соціальної сфери, особливо на місцевому рівні. Недостатня комп'ютеризація, відсутність єдиних цифрових платформ та застаріле обладнання обмежують можливості впровадження цифрових сервісів, навіть за наявності політичної волі та нормативної бази. Отже, реальна цифрова трансформація соціального захисту повинна починатися з інституційного укріплення та технічного оновлення відповідних органів влади.

Для усунення цієї проблеми необхідно:

- оновити матеріально–технічну базу соціальних установ у регіонах, забезпечивши їх сучасним обладнанням;
- забезпечити рівномірний розвиток цифрової інфраструктури в усіх областях України;
- залучити міжнародну фінансову підтримку для покращення технічного оснащення установ, що надають цифрові соціальні послуги [31].

Таким чином, вирішення проблеми матеріально–технічного забезпечення є важливим елементом подолання цифрової нерівності та забезпечення рівного доступу до соціальних послуг для всіх громадян.

Іншим критичним вектором ризику є забезпечення кібербезпеки – зокрема, захисту персональних даних громадян у цифрових реєстрах.

Швидка цифровізація соціального захисту підвищує ризики кіберзлочинності та потребує надійних механізмів захисту персональних даних громадян. Витік інформації або несанкціонований доступ до державних реєстрів можуть призвести до фінансових махінацій, шахрайства або викрадення

особистих даних [202]. Н. Коровіна зосереджує увагу на тому, що сучасні дослідження фіксують дефіцит кваліфікованих кіберфахівців [63, с. 14], а тому без належного кадрового потенціалу навіть технологічно розвинена система не здатна гарантувати належний рівень захисту персональних даних, що посилює системні ризики цифрової трансформації соціальної сфери.

Основними викликами у сфері кібербезпеки є:

- необхідність впровадження сучасних методів шифрування та захисту інформаційних систем.
- створення ефективних механізмів ідентифікації громадян для запобігання підробці цифрових документів.
- підвищення рівня кіберграмотності державних службовців і користувачів щодо ризиків цифрового шахрайства [202].

Особливої уваги потребує створення постійно діючих механізмів реагування на кіберінциденти у сфері соціального захисту, які мають бути інтегровані у загальну архітектуру цифрової безпеки держави.

Розвиток кібербезпеки має бути пріоритетним напрямком державної політики у сфері цифрового соціального захисту, що сприятиме підвищенню довіри населення до електронних сервісів [80].

Не менш важливим є правове забезпечення цифрової трансформації – воно має йти в ногу з технологічними змінами.

Широке використання цифрових реєстрів і баз даних у соціальному захисті потребує чітких юридичних норм, які регулюватимуть питання доступу, обміну та використання персональних даних [49]. Важливо забезпечити:

- уніфікацію правових стандартів щодо цифрових документів.
- гарантії прав громадян на захист особистих даних.
- правові механізми відповідальності за порушення у сфері цифрового адміністрування.

Нугрохо зазначає, що соціальна політика є і науковою дисципліною, і практичною діяльністю, яка потребує міждисциплінарного підходу, зокрема правового, для забезпечення соціального добробуту [267]. Це свідчить, що

впровадження цифрових інструментів у соціальній сфері неможливе без належного правового регулювання. Цифрова трансформація постає не лише як технологічна інновація, а як зміна принципів взаємодії між державою і громадянами, що вимагає чітких і справедливих юридичних механізмів для гарантування захисту прав, прозорості дій влади та відповідальності за зловживання. Отже, правове забезпечення є фундаментом довгострокової довіри до цифрової соціальної політики.

Актуальним питанням також залишається міжнародне співробітництво у сфері цифрових послуг, оскільки частина соціальних виплат фінансується міжнародними організаціями, що вимагає синхронізації українського законодавства з міжнародними стандартами [49].

На нашу думку, саме від темпів та якості юридичної адаптації до цифрової трансформації залежить не лише законність, а й легітимність електронного управління в очах громадян.

Технологічні інновації у сфері соціального захисту також несуть етичні ризики – зокрема, у контексті використання ШІ для ухвалення рішень.

Використання ШІ у соціальному захисті відкриває нові можливості, але також породжує етичні питання, пов'язані з автоматизованими рішеннями щодо соціальних виплат та підтримки населення. Зокрема, йдеться про автоматизоване ухвалення рішень щодо надання чи відмови у допомозі без участі людини.

Як свідчать дані, державні органи, відповідальні за соціальний захист, також стикаються з проблемою недостатнього матеріально-технічного забезпечення. Відсутність сучасного обладнання в управліннях праці та соціального захисту населення (УПСЗН) обмежує їх можливості у впровадженні цифрових рішень, що, у свою чергу, сповільнює обробку соціальних виплат та впровадження автоматизованих систем підтримки (рис.2.15).

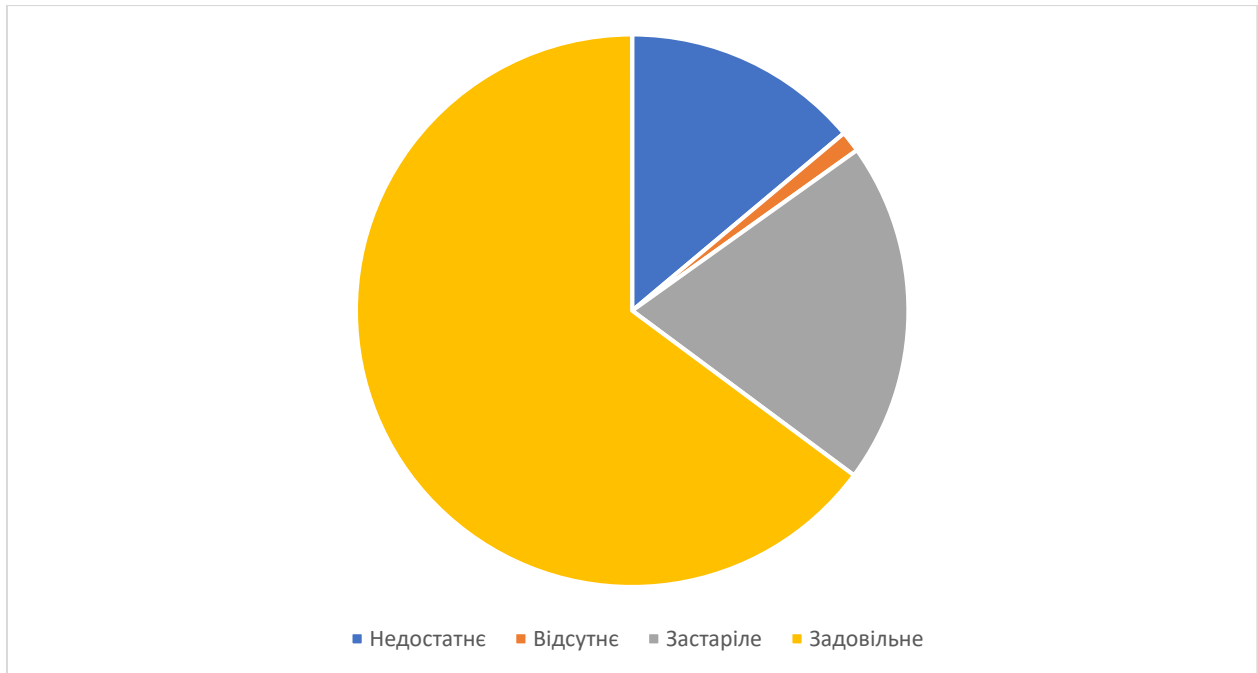

Рисунок 2.15. Рівень матеріально–технічного забезпечення управлінь праці та соціального захисту населення(УПСЗН) за 2024 рік,%

Складено автором за: [28]

Це викликає питання щодо ефективності використання ІІІ у соціальному адмініструванні. Основні етичні виклики тут такі:

- можливі упередження в алгоритмах, які можуть призводити до дискримінації або неправильного оцінювання потреб громадян.
- обмеження людського впливу на ухвалення соціально важливих рішень, що може призводити до помилок або формального підходу.
- необхідність створення прозорих механізмів контролю за роботою ІІІ у сфері соціального захисту[137].

Вважається, що розгортання ІІІ у сфері соціального захисту має відбуватися виключно з дотриманням принципів пояснюваності, справедливості та можливості оскарження автоматизованих рішень.

Забезпечення етичної відповідності технологій у соціальній політиці вимагає створення нормативних стандартів щодо використання ІІІ та посилення ролі громадського контролю [80].

Процес цифровізації соціального захисту супроводжується численними викликами, які потребують комплексних рішень. Необхідно:

- скоротити цифровий розрив між містами і селами.
- підвищити рівень кібербезпеки та захист персональних даних громадян[202].
- сформувавши ефективне правове регулювання цифрових реєстрів.
- забезпечити етичне використання ШІ у соціальному адмініструванні[216].

Подолання цих викликів дозволить зробити цифрові соціальні послуги ефективними, доступними та безпечними для всіх громадян.

На завершення варто підкреслити, що цифровізація соціального захисту не може бути технократичною. Лише системний і збалансований підхід до технічних, правових, етичних та соціальних викликів дозволить розкрити її потенціал як інструменту соціальної справедливості.

Разом із тим, аби повніше оцінити результати цифровізації, необхідно порівняти ефективність традиційних і цифрових соціальних послуг, що дозволяє виявити їхні сильні та слабкі сторони.

Сфера соціального захисту вимагає значних державних витрат, що робить її однією з найбільш трудомістких. Ці витрати мають суттєвий вплив, особливо в розвинутих країнах. У цьому контексті цифровізація соціальних послуг відкриває нові можливості для радикальної трансформації цієї сфери. Як зазначено в звіті OECD [270], реалізовано численні проекти цифровізації в таких сферах, як освіта, охорона здоров'я та соціальний захист.

Цифрові технології значно прискорили процеси призначення соціальних виплат. У традиційній системі громадяни змушені відвідувати державні установи, подавати паперові документи та очікувати довготривалого розгляду заявки. Це створює бюрократичні затримки та перевантажує держслужбовців [167].

Натомість цифрові сервіси, як-от портал «Дія» та ЄІССС, демонструють принципово інший підхід до взаємодії з громадянами – вони забезпечують оперативність, мінімізацію людського втручання та значне скорочення часу ухвалення рішень [141].

Доцільно наголосити, що перевага цифрових платформ полягає не лише у швидкості, а й у зниженні психологічного та фізичного бар'єру доступу до соціальних прав, що особливо важливо для вразливих груп.

Ще одним критичним фактором ефективності є здатність системи адаптуватися до потреб конкретної особи, а не діяти за принципом «однакове для всіх».

Традиційна система соціального захисту часто має загальний характер, де допомога розподіляється без урахування індивідуальних потреб отримувачів. Це може призводити до неефективного використання коштів та недоотримання допомоги вразливими групами через застарілі критерії визначення права на підтримку [47].

Цифрові технології дозволяють персоналізувати соціальні виплати завдяки аналізу Big Data та інтеграції з державними базами даних. Це допомагає уникати дублювання виплат, запобігати шахрайству та більш точно оцінювати потреби кожного заявника [169]. Черенько, Полякова та Шишкін зазначають, що рівень бідності за абсолютним критерієм серед одержувачів допомоги після її надання у 2018 році скоротився на 13,4 в.п. (з 76,7 до 63,3 %) [189, с. 18], що демонструє ефективність таргетованих цифрових рішень.

Н.Можайкіна та І.Островський зазначають, що моделі, засновані на актуарних принципах, зокрема індивідуальних накопичувальних рахунках, можуть знижувати доходи осіб із нестабільною зайнятістю та нерегулярними внесками, відтак — відтворювати ринкову нерівність [105, с. 1265]. Це засвідчує, що формальна фінансова збалансованість не завжди тотожна соціальній справедливості. Крім того, ШІ може автоматично адаптувати соціальні програми до конкретної ситуації особи чи сім'ї, що підвищує адресність і обґрунтованість розподілу ресурсів [259].

Отже, цифровізація формує нову якість адресності, за якої соціальна підтримка перестає бути «усередненою» та набуває гнучкого, контекстно чутливого характеру. Л.Українська та Н.Шифріна зазначають, що нормативне регулювання платформної зайнятості в Україні залишається фрагментарним,

зокрема щодо правового статусу онлайн-працівників [164, с. 85], що, в свою чергу, створює ризики звуження соціальних гарантій.

Ефективність цифрових рішень проявляється і на рівні економіки – зменшення витрат та підвищення результативності стають реальними наслідками автоматизації.

Традиційні механізми соціального захисту передбачають значні адміністративні витрати: друк документів, утримання великих штатів держслужбовців та ручну перевірку заяв. Це не лише уповільнює процеси, а й створює корупційні ризики, наприклад, можливість вимагання хабарів за пришвидшене ухвалення рішень [141].

Цифровізація дозволяє зменшити витрати на адміністрування програм, усунути дублювання виплат через автоматизовані перевірки даних та прискорити перерахування коштів, уникаючи затримок [128]. За оцінками Міністерства цифрової трансформації України, повна цифровізація соціального захисту може щорічно заощаджувати до 30 млрд грн [169].

Цей тренд підтверджується й міжнародною практикою – країни з розвиненою цифровою інфраструктурою демонструють високий рівень ефективності в управлінні соціальними програмами.

Країни, які вже впровадили цифрові сервіси у сфері соціального захисту, демонструють значне підвищення ефективності:

- Естонія. 90% державних послуг надаються онлайн через систему e-Government, що включає автоматичне призначення соціальних виплат без необхідності особистого звернення громадян [284].

- Фінляндія. Використовує алгоритми ШІ для автоматичного визначення права на соціальну допомогу, що зменшує витрати на адміністрування та підвищує адресність виплат [303].

- Німеччина запровадила систему електронного соціального страхування, яка об'єднує всі виплати в єдиний цифровий простір, що спрощує контроль та адміністрування [152]. Крім цього застосовується федеральний підхід, де місцева влада відповідає за управління соціальною допомогою, а

Федеральне міністерство праці й соціальних питань – за загальнодержавну стратегію. Особливістю цієї системи є механізм перерозподілу фінансів між регіонами, що забезпечує вирівнювання життєвих умов громадян. У соціальній політиці переважає змішаний державно–приватний підхід із акцентом на обов’язкову колективну відповідальність [251].

На нашу думку, саме приклад Німеччини демонструє, що цифрова система може бути не лише автоматизованою, а й соціально збалансованою, із збереженням регіональної справедливості через поєднання централізованої платформи з децентралізованим управлінням на місцевому рівні.

Україна вже активно впроваджує подібні механізми через портал «Дія» та ЄІССС, однак подальша модернізація цифрових рішень та адаптація міжнародного досвіду дозволить зробити систему соціального захисту ще ефективнішою [96].

Порівняння традиційних і цифрових підходів до соціального захисту показує очевидні переваги цифровізації. Вона забезпечує:

- швидке ухвалення рішень, скорочуючи бюрократичні затримки [167].
- більш ефективний розподіл ресурсів завдяки персоналізації допомоги [169].
- фінансову економію та зменшення адміністративних витрат [141].
- підвищену прозорість системи, що знижує рівень шахрайства.

Водночас цифрові сервіси мають бути доступними для всіх верств населення, включаючи малозабезпечених громадян, осіб з обмеженими можливостями та мешканців віддалених регіонів [72]. Герасименко зазначає, що актуальність цієї проблеми зростає в умовах реформ, адже системна криза та політика жорсткої економії уряду негативно впливають на рівень життя населення [23, с. 8]. Тому цифрова трансформація соціального захисту має супроводжуватися не лише технічними, а й соціальними компенсаторами, здатними запобігти поглибленню виключення.

Подальший розвиток цифрових соціальних послуг дозволить зробити їх інклюзивними, зручними та максимально ефективними, підвищуючи рівень довіри громадян до системи соціального захисту [191].

Важливо не допустити ситуації, коли технічна досконалість цифрових рішень не супроводжується реальним доступом до них для найбільш уразливих груп.

2.3. Порівняльна характеристика цифровізації соціального захисту в Україні та світі

Одним із найвизначальніших факторів, що вплинув на трансформацію попиту на соціальні сервіси, стало повномасштабне вторгнення росії.

Масові внутрішні переміщення населення, руйнування інфраструктури та економічні труднощі призвели до різкого зростання попиту на дистанційні сервіси отримання допомоги.

Однією з ключових змін стало стрімке зростання кількості отримувачів гуманітарної допомоги. Якщо у 2020 році її отримали лише 91 тис. осіб, а у 2021 році – 85 тис., то у 2023 році цей показник зріс до 3,7 млн, а у 2024 році – до 6,2 млн осіб. Це понад 6800% зростання у порівнянні з 2020 роком. Основним фактором такого різкого збільшення є бойові дії, які спричинили втрату житла, роботи та джерел доходу для мільйонів українців (рис. 2.16.). Черенько, Соріогло та Сітнікова відзначають, що раптова бідність набула значних масштабів через загибель і травмування мирного населення, втрату майна, руйнування житлового фонду та інфраструктури, проблеми з енергопостачанням, опаленням, водопостачанням і обмеження доступу до базових соціальних послуг [187, с. 2]. Ми погоджуємося з тим, що зростання кількості отримувачів допомоги є наслідком глибокої гуманітарної кризи, а не лише статистичним фактом.

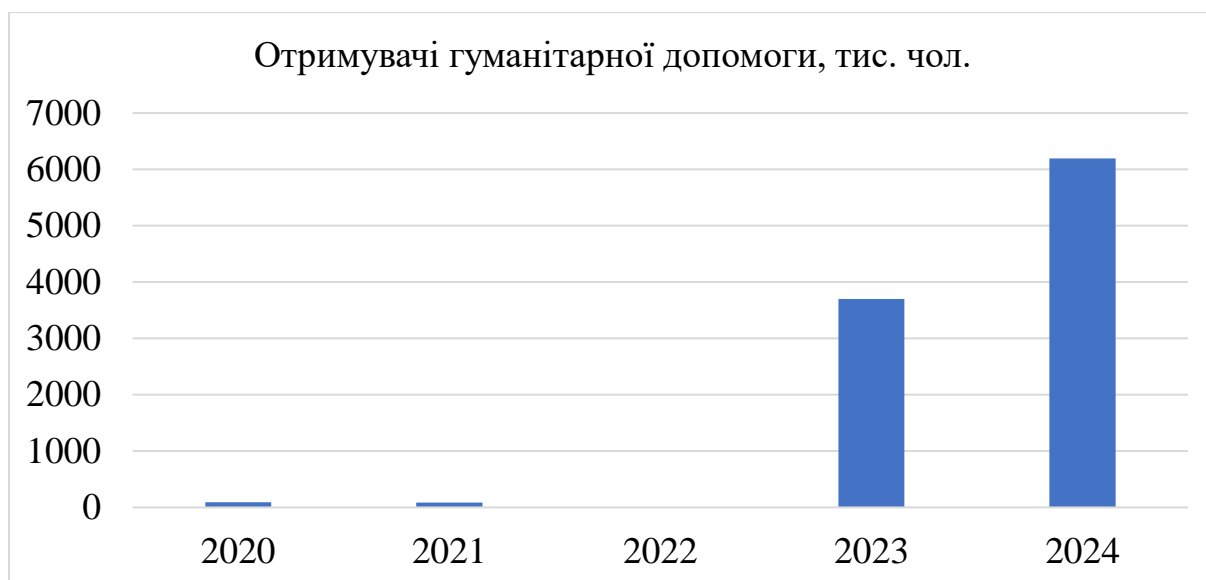

Рисунок 2.16. Кількість отримувачів гуманітарної допомоги за 2020–2024 роки, тис.чол.

Складено автором за: [28]

Особливу роль у забезпеченні соціального захисту відіграє цифрова платформа «єДопомога», яка дозволяє громадянам швидко подати заявки на фінансову допомогу. Популярність цієї платформи пояснюється не лише зростанням потреби у соціальній підтримці, а й зручністю її використання, що дозволяє уникнути бюрократичних перепон [66].

Подальше занурення в статистику засвідчує: найбільше навантаження на цифрові сервіси сформували саме ВПО, і їхня структура вимагає окремої уваги.

ВПО складають значну частину отримувачів цифрових соціальних послуг, оскільки через втрату місця проживання вони потребують доступу до фінансової підтримки, гуманітарної допомоги та програм соціальної адаптації. У дослідженні «Характеристика домогосподарств ВПО – бенефіціарів допомоги МБФ «Карітас України»» зазначено, що рівень вразливості таких домогосподарств зростає зі збільшенням кількості дітей і є особливо високим у сім'ях, які очолюють жінки, зокрема самотні матері [173]. Дана робота, на наш погляд, окреслює соціальний портрет основних користувачів цифрових сервісів: найбільш уразливими є багатодітні родини та жінки, які самотійно утримують домогосподарство. Звідси випливає, що ефективність цифрових рішень у

соціальному захисті залежить від їх здатності враховувати гендерні та демографічні характеристики отримувачів допомоги.

Аналіз вікового розподілу ВПО показує, що найбільшу частку переміщених осіб становлять люди віком 0–10 років (486,7 тис.), 11–20 років (549,9 тис.) та 31–40 років (643,8 тис.). Значна частка людей віком 61–70 років (728,2 тис.) свідчить про те, що війна вплинула не лише на молодь та працездатненаселення, а й на пенсіонерів, які змушені залишати свої домівки (рис.2.17).

Ці дані демонструють, що система цифрової допомоги повинна бути максимально універсальною та віково інклюзивною, з урахуванням як технологічних бар'єрів старших вікових груп, так і потреб неповнолітніх.

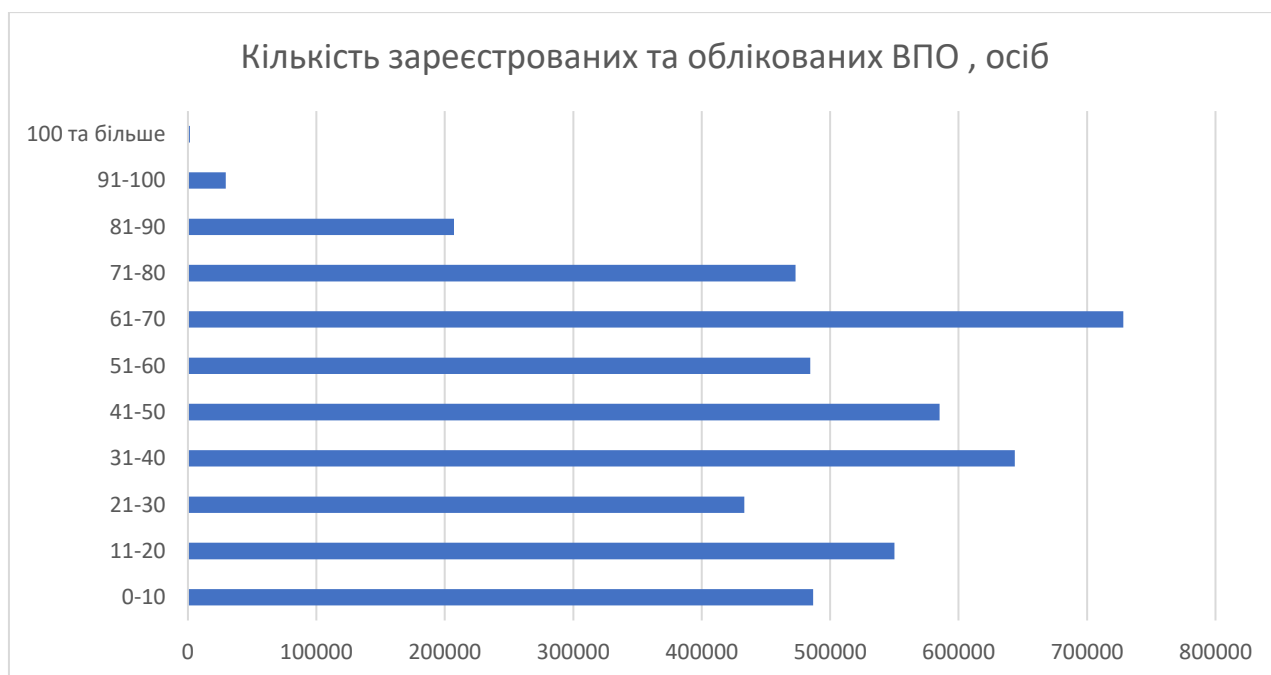

Рисунок 2.17. Кількість зареєстрованих та облікованих ВПО, осіб

Складено автором за: [28]

Що стосується статтєво-вікової структури зареєстрованих ВПО, то жінки становлять 59% ВПО (2,76 млн осіб), чоловіки – 41% (1,85 млн осіб), що свідчить про вищу мобільність жінок, які переїжджають разом із дітьми, та обмеження на виїзд чоловіків призовного віку (рис. 2.18).

Уточнення регіонального розподілу дозволяє краще зрозуміти, де саме цифрова інфраструктура потребує посилення.

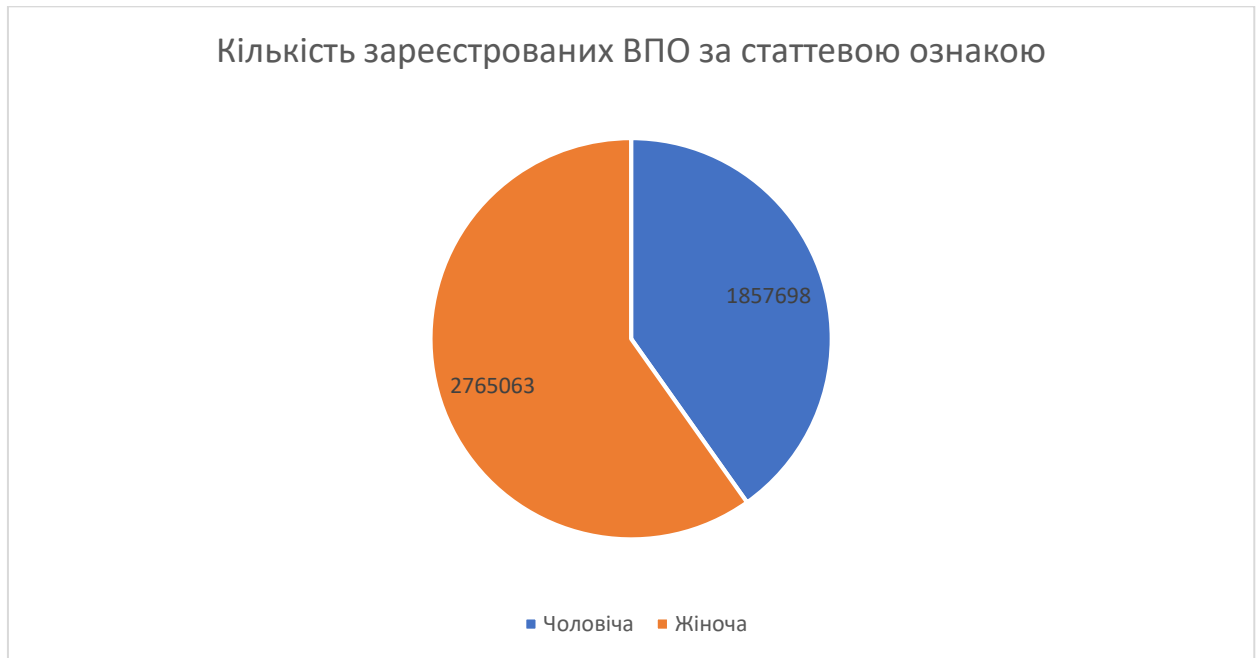

Рисунок 2.18. Кількість зареєстрованих ВПО в Україні за статтевою ознакою

Складено автором за: [28]

За регіональним розподілом, найбільше ВПО зареєстровано в центральних областях – 27,71% від загальної кількості. Найбільші показники у Дніпропетровській (577 тис.), Полтавській (259 тис.) та Кіровоградській (164 тис.) областях. Західні області прийняли 22,54% переселенців, зокрема, Львівщина (224 тис.) та Хмельниччина (245 тис.) (табл. 2.4).

Такий розподіл свідчить про необхідність регіональної децентралізації цифрової інфраструктури соціального захисту, з урахуванням реального навантаження на конкретні області.

Програма «ЄДопомога» стала одним із основних цифрових інструментів підтримки населення. Комплексний характер цифрової трансформації найкраще ілюструється через багатовимірність функцій соціального захисту. Жаковська та

Таблиця 2.4. Кількість внутрішньопереміщених осіб по регіонам та областям України, чол.

Регіон	Область	Кількість внутрішньопереміщених осіб, тис.чол	Всього кількість внутрішньопереміщених осіб по регіону, тис осіб	Відношення чисельності ВПО по областям до загальної кількості, %	Відношення чисельності ВПО по регіонам до загальної кількості, %
Захід	Волинська	102	1217	1,89%	22,54%
	Закарпатська	195		3,61%	
	Івано–Франківська	138		2,56%	
	Львівська	224		4,15%	
	Рівненська	49		0,91%	
	Тернопільська	69		1,28%	
	Хмельницька	245		4,54%	
	Чернівецька	195		3,61%	
Північ	Житомирська	119	836	2,20%	15,48%
	м.Київ	128		2,37%	
	Київська	247		4,57%	
	Сумська	205		3,80%	
	Чернігівська	137		2,54%	
Південь	АР Крим та м. Севастополь	0	1259	0,00%	23,32%
	Запорізька	567		10,50%	
	Миколаївська	449		8,32%	
	Одеська	201		3,72%	
	Херсонська	42		0,78%	
Центр	Вінницька	369	1496	6,83%	27,71%
	Дніпропетровська	577		10,69%	
	Кіровоградська	164		3,04%	
	Полтавська	259		4,80%	
	Черкаська	127		2,35%	
Схід	Донецька	165	591	3,06%	10,95%
	Луганська	0		0,00%	
	Харківська	426		7,89%	
Всього		5399	5399	100,00%	100,00%

Складено автором за: [28]

Домалевська визначають ці функції як: захисну – надання допомоги в умовах позбавлення; запобіжну – недопущення позбавлення; стимулюючу – підвищення доходів і можливостей; трансформаційну – соціальна рівність, інклюзія та розширення прав [305]. Це узагальнює багатовимірну роль цифрових сервісів у кризових умовах, адже соціальний захист має не лише компенсувати втрати, а й запобігати подальшій маргіналізації, створювати умови для відновлення та

сприяти інтеграції. Таким чином, цифрова трансформація повинна враховувати не лише ефективність виплат, а й стратегічні цілі системи соціального захисту.

За віковим розподілом найбільше звернень припадає на людей 66–70 років (1,39 млн), 61–65 років (1,24 млн) та 71–75 років (1,13 млн). Це підтверджує той факт, що саме люди пенсійного віку найбільше користуються державною допомогою через економічну нестабільність та високі витрати на проживання (рис. 2.19).

Рисунок 2.19. Кількість заявок на отримання фінансової підтримки «ЄДопомога» в віковому розрізі за 2024 рік

Складено автором за: [28]

Не менш важливим є географічний вимір – там, де попит найвищий, має бути найкраща цифрова готовність.

Географічний аналіз показує, що найбільша кількість заявок зафіксована у Харківській (759,9 тис.), Київській (627,6 тис.) та Львівській (608,6 тис.) областях. Показники підтверджують наявність великих груп ВПО у цих

регіонах, так і кращу інфраструктурну готовність до цифрової взаємодії, порівняно з більш віддаленими або деокупованими територіями (рис. 2.20).

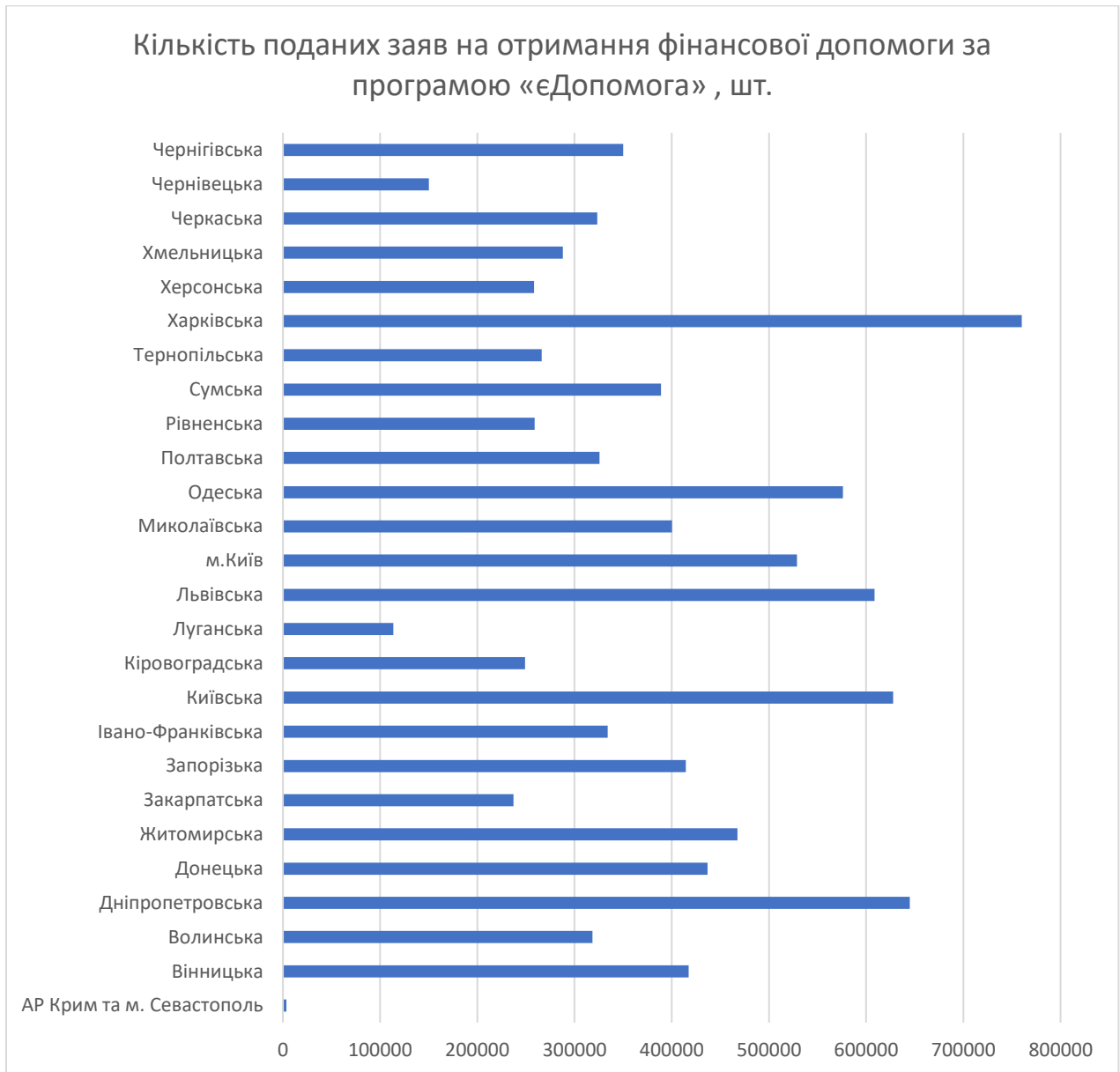

Рисунок 2.20. Кількість поданих заяв на отримання фінансової допомоги за програмою «єДопомога», шт.

Складено автором за: [28]

Окрема аналітична площина – цифрове адміністрування гуманітарної допомоги, яка з початку війни стала повноцінним елементом державної політики.

Зміна кількісних параметрів гуманітарної підтримки свідчить не лише про розширення охоплення, а й про трансформацію її статусу – з допоміжного механізму у повноцінну компоненту державної соціальної політики.

Цифрові технології відіграли важливу роль у систематизації гуманітарної допомоги. Онлайн–реєстрація заявок дозволяє швидше отримувати підтримку, а цифрові бази даних допомагають уникати дублювання виплат. Завдяки цьому розподіл допомоги став більш ефективним, особливо для вразливих категорій населення, таких як ВПО, люди з інвалідністю та малозабезпечені громадяни.

Однак, навіть із цифровими механізмами, гуманітарна підтримка потребує подальшого вдосконалення, зокрема, у сфері розподілу ресурсів між регіонами та координації міжнародних організацій з державними структурами.

Таким чином, зібрана статистика не лише демонструє масштаб цифрових викликів, а й підтверджує їхню ключову роль у підтримці мільйонів українців.

Подальший розвиток має зосереджуватися не лише на технологіях, а й на підвищенні адресності, адаптивності та соціальної справедливості цифрових механізмів – інакше цифровізація ризикує поглибити соціальну нерівність, замість того щоб її подолати, залишаючи за бортом саме тих, для кого система соціального захисту має бути найчутливішою

Для глибшого розуміння перспектив доцільно звернутися до досвіду країн ЄС, де цифровізація соціального захисту вже стала одним із ключових напрямів політики та міжнародної координації.

Цифрова трансформація соціального захисту стала важливим напрямом політики ЄС, зокрема в контексті координації надання соціальних виплат між країнами–членами. Європейські правила щодо соціального захисту закликають країни застосовувати цифрові технології для обміну даними та забезпечення доступу до соціальних послуг громадянам, які мають право на вільне пересування в межах ЄС. Одним із ключових кроків у цьому напрямку стало створення в 2017 році нової ІТ–системи для обміну інформацією про соціальний захист – EESSI (Electronic Exchange of Social Security Information) [228].

У 2021 році в рамках ЄС також був започаткований пілотний проект «Європейська перепустка соціального захисту» [229], який спрямований на покращення трансграничного обміну правами на соціальний захист, використовуючи цифрову перевірку компетентними органами щодо соціального страхування громадян. Такий підхід вирішує питання ідентифікації і автентифікації мобільних громадян у різних країнах–членах ЄС, забезпечуючи більш ефективну координацію їх соціального захисту.

У цьому контексті можна стверджувати, що ЄС формує засади цифрового «соціального громадянства», за якого доступ до соціального захисту гарантується незалежно від кордонів і країни перебування [193, с. 14].

Показовим прикладом рівня цифрової спроможності населення є частка осіб віком 16–74 років, які володіють базовими або вищими цифровими навичками. Цифрові навички є необхідною умовою для повноцінної участі громадян у системі електронного соціального захисту. Нижче наведено порівняльні дані по країнах Європи станом на 2023 рік (рис. 2.21).

Як видно з даних на рисунку, найвищий рівень цифрових навичок спостерігається у Норвегії (85%), Швейцарії (83%), Нідерландах (82%) та Фінляндії (79%). Ці країни вирізняються стабільною цифровою інфраструктурою та високим рівнем цифровізації державних послуг. Натомість, у таких країнах як Румунія (27%) та Болгарія (35%) частка населення з базовими цифровими навичками є критично низькою, що може суттєво обмежувати доступ до цифрових форм соціального захисту. Україна у подібних міжнародних порівняннях наразі не представлена, однак орієнтація на середній рівень по ЄС (58%) могла б бути досяжною ціллю у середньостроковій перспективі за умов системної державної політики у сфері цифрової освіти населення

Однак цифрова компетентність населення – це лише одна зі складових соціальної інтеграції. Не менш важливим є показник соціальної вразливості, зокрема – частка осіб, які перебувають під ризиком бідності або соціального відчуження. Наступний рисунок демонструє ситуацію в країнах ЄС у 2023 році (рис. 2.22).

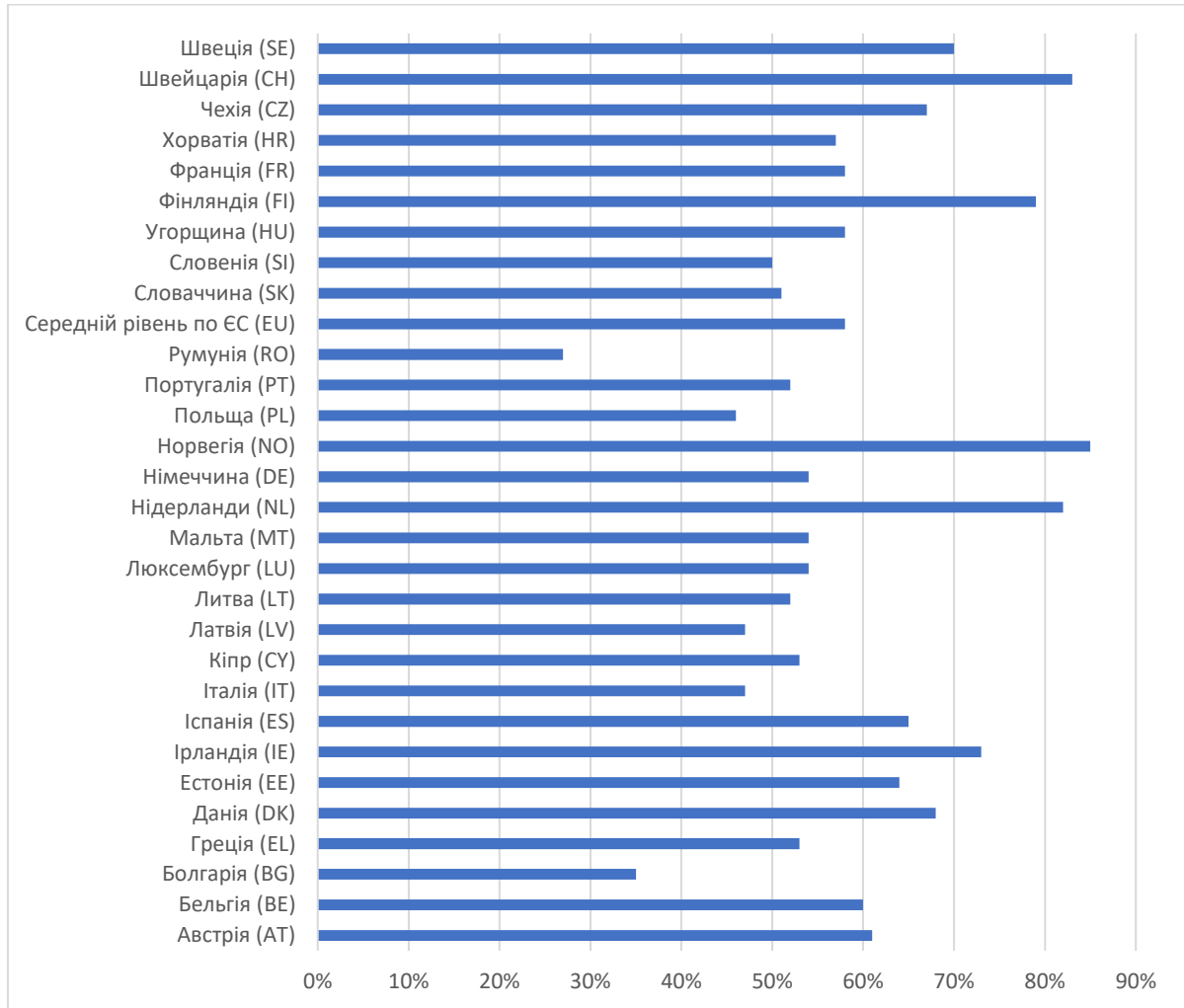

Рисунок 2.21. Люди з базовими або вищими цифровими навичками у країнах Європи, 2023, (у відсотках до всього населення віком 16–74 років)

Складено автором за: [231]

Аналіз наведених даних показує, що в окремих країнах з низьким рівнем цифрових навичок спостерігається і вищий ризик соціального відчуження. Наприклад, у Болгарії та Румунії частка населення під ризиком бідності перевищує 30%, що поєднується з низькими показниками цифрової компетентності. Водночас у таких країнах, як Чехія (12,9%) та Словенія (13,5%), ситуація значно краща – й цифрові навички, й соціальна безпека перебувають на вищому рівні. Це свідчить про потенційний взаємозв'язок між цифровою інклюзією та рівнем соціальної захищеності населення. Для України це є

важливим сигналом: подолання цифрової нерівності і має розглядатися не ізольовано, а як складова ширшої стратегії соціального захисту.

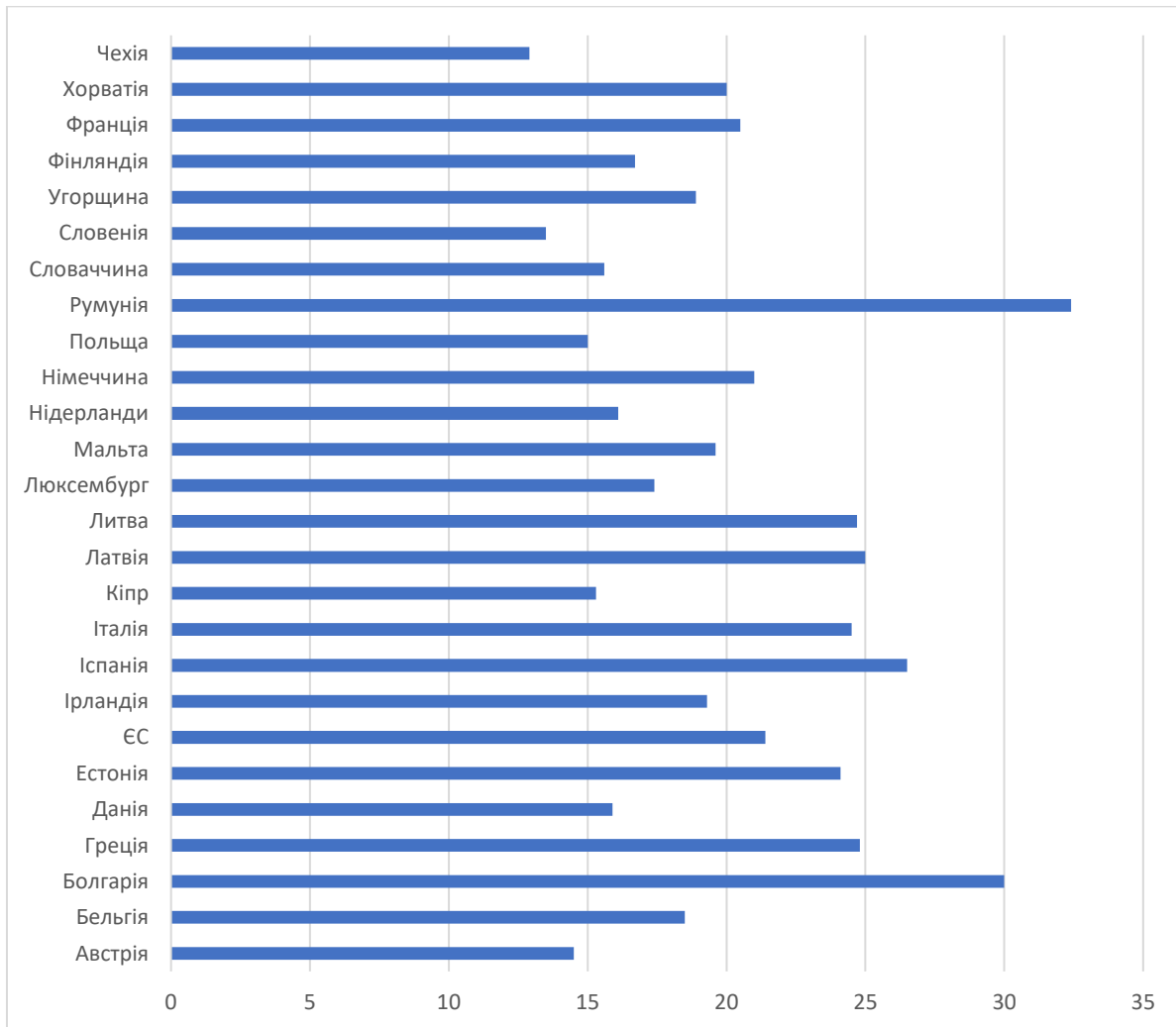

Рисунок 2.22. Частка населення під ризиком бідності або соціального відчуження у 2023 році (%) по країнах ЄС

Складено автором за: [231]

Ще один індикатор соціальної вразливості – частка населення, яке неспроможне забезпечити покриття непередбачуваних фінансових витрат. Цей показник демонструє, наскільки домогосподарства здатні самостійно впоратися з непередбаченими обставинами, такими як хвороба, втрата доходу або аварійні ситуації. Дані по країнах ЄС у 2023 році подано нижче (рис. 2.23).

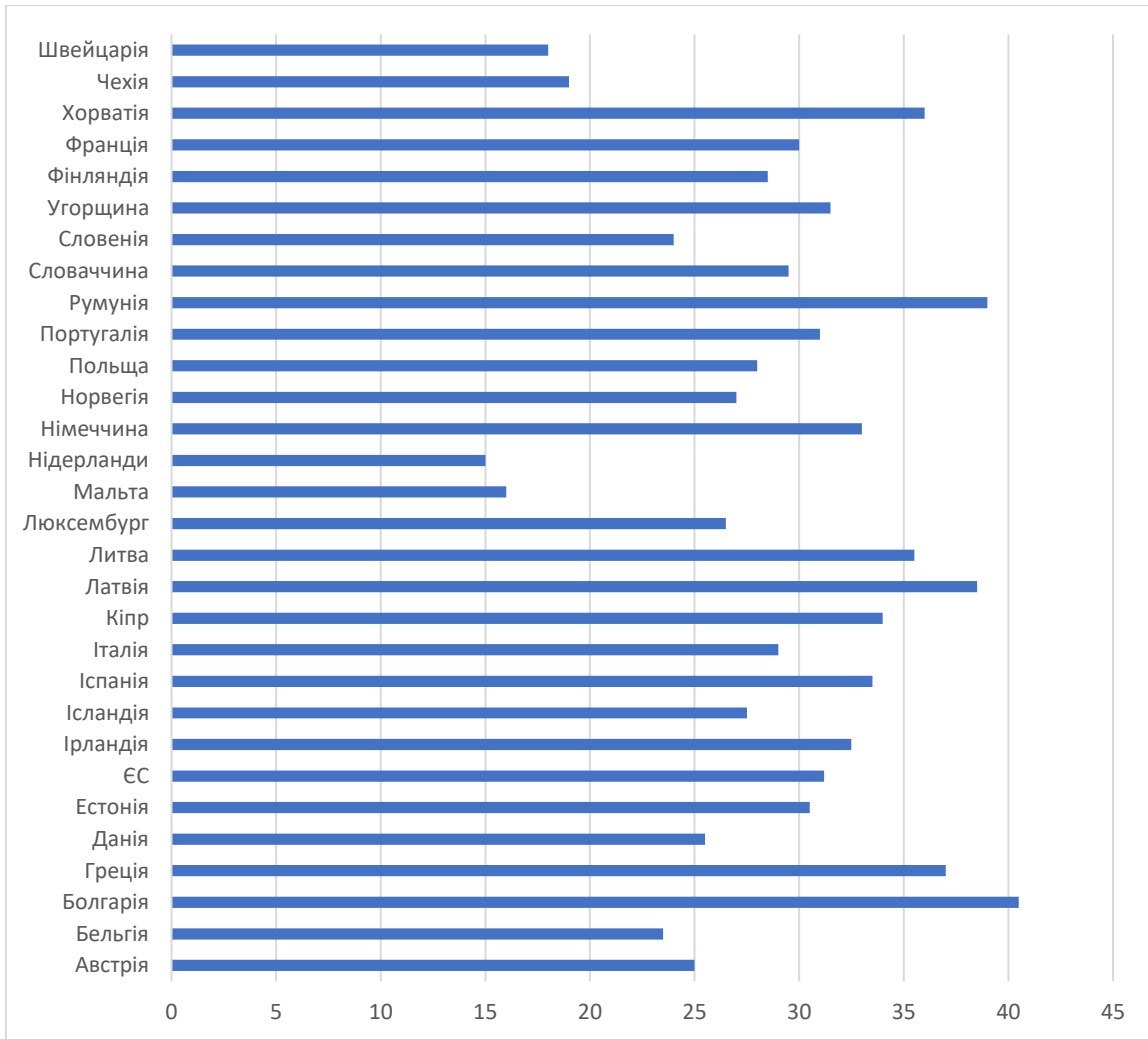

Рисунок 2.23. Частка населення, яке не може покрити несподівані фінансові витрати у 2023 році (%)

Складено автором за: [231]

Ще одним показником соціальної уразливості, що має цифровий вимір, є частка населення, яке не може покрити несподівані фінансові витрати. Найгірші показники фіксуються в Болгарії (40,5%), Румунії (39%) та Латвії (38,5%), що, як і у попередніх рисунках, корелює з нижчим рівнем цифрових навичок та вищими ризиками бідності. Водночас у Нідерландах (15%), Швейцарії (18%) та Чехії (19%) частка населення, нездатного впоратися з раптовими витратами, суттєво нижча. Це дозволяє припустити, що високий рівень цифровізації соціальних послуг у цих країнах поєднується з ефективною системою соціального забезпечення та вищим рівнем фінансової стабільності домогосподарств. Для України ці показники мають стати орієнтиром у контексті зміцнення цифрових

та соціальних інституцій. Отже, загальноєвропейський вектор цифрового розвитку набуває системного характеру та реалізується на національному рівні, зокрема в країнах — лідерах цифрового соціального адміністрування.

У контексті цифровізації соціального захисту не можна оминати увагою загальний прогрес у сфері розвитку цифрових державних послуг (e-Government), який створює основу для електронного адміністрування соціальних програм. Динаміка цього процесу в низці європейських країн у 2015–2020 роках наведена нижче (рис. 2.24).

Рисунок 2.24. Прогрес цифрових державних послуг (e-Government) у країнах Європи за 2015–2020 роки.

Складено автором за: [269]

Як видно, Естонія демонструє стабільно високі та зростаючі показники, досягнувши 88 пунктів у 2020 році. Це є наслідком системної державної цифрової політики, зокрема – в соціальному секторі. Велика Британія та Німеччина також демонструють позитивну динаміку, хоча й стартували з нижчих позицій. Особливу увагу привертає приклад Угорщини, яка з 26 балів у 2015 році

піднялася до 60 у 2020 – тобто майже подвоїла індекс. Це свідчить про потенціал швидкого зростання навіть у країнах із початково слабкими цифровими структурами за умови політичної волі та цілеспрямованих реформ. Для України ці приклади можуть слугувати дорожньою картою

Окрім розбудови цифрових державних інституцій, ключовим є рівень фактичного доступу до онлайн-послуг з боку громадян. Наступний графік ілюструє прогрес виконання онлайн-послуг у 2015–2020 роках у країнах Європи (рис. 2.25).

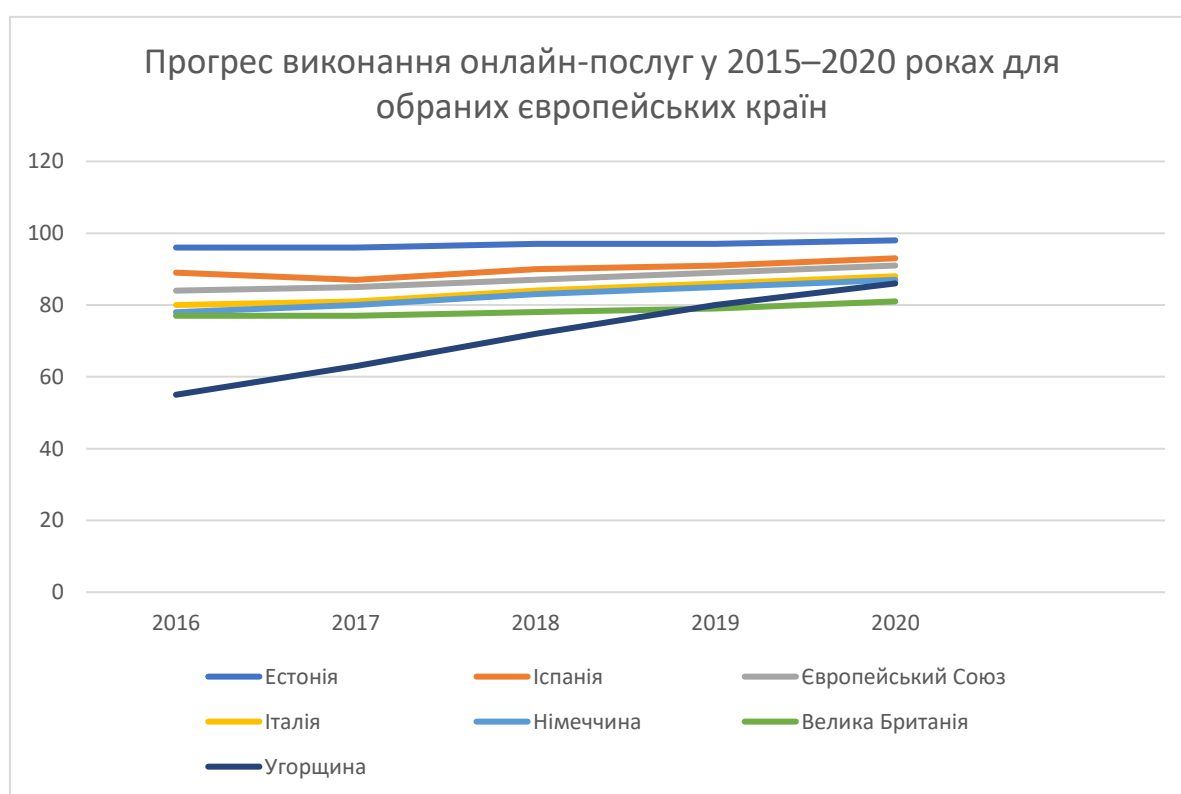

Рисунок 2.25. Прогрес виконання онлайн-послуг у 2015–2020 роках для обраних європейських країн

Складено автором за: [269]

Естонія вкотре демонструє абсолютне лідерство, піднявшись до 98 пунктів у 2020 році. Високі темпи цифровізації також фіксуються в Іспанії (93), Великій Британії (81) та Італії (88). Значним є прогрес Угорщини – з 48 до 86 пунктів за шість років, що підкреслює потенціал країн із нижчого старту. Відповідно, ефективна цифрова трансформація соціального захисту неможлива без

паралельного розвитку цифрових державних послуг і сприятливих умов для їх активного використання.

Важливим елементом розвитку електронних сервісів є не лише їх наявність, а й зручність використання. Саме тому особливу увагу привертає динаміка впровадження попередньо заповнених форм (pre-filled forms), які значно спрощують процес подання заяв та отримання соціальних послуг. У графіку нижче подано рівень їх використання в низці європейських країн у 2015–2020 роках (рис. 2.26).

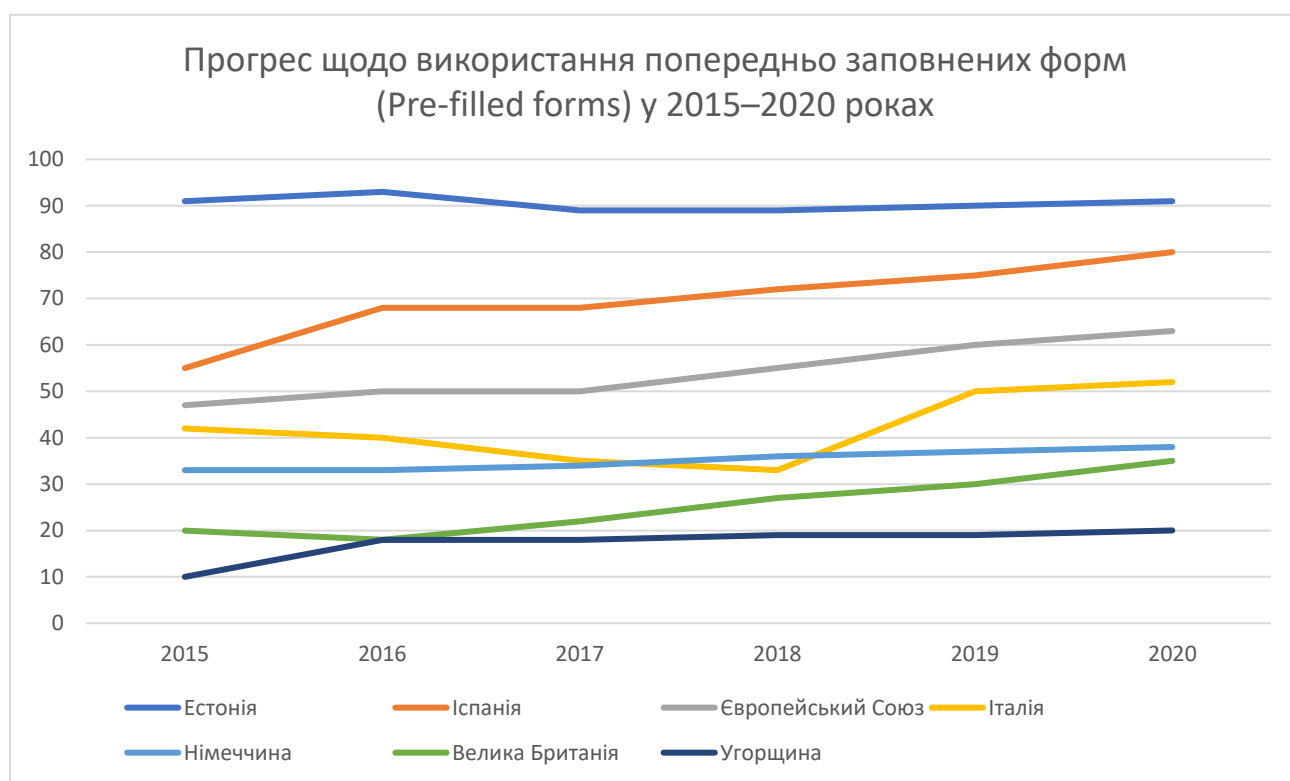

Рисунок 2.26. Прогрес щодо використання попередньо заповнених форм (Pre-filled forms) у 2015–2020 роках

Складено автором за: [269]

Як свідчать дані, Естонія послідовно утримує надзвичайно високі позиції – понад 89% упродовж шести років. Водночас у таких країнах, як Велика Британія, Німеччина та Угорщина, цей показник суттєво нижчий, хоч і демонструє поступове зростання. Це свідчить про потенціал для вдосконалення цифрової взаємодії між державою та громадянами. В українських реаліях

впровадження pre-filled forms може стати суттєвим кроком до підвищення ефективності цифрового соціального захисту та скорочення адміністративного навантаження як на громадян, так і на органи влади.

Одним із лідерів у сфері цифровізації соціального захисту є Естонія, де запроваджено систему e-Estonia. Це одна з найуспішніших цифрових платформ соціального адміністрування, яка дозволяє громадянам отримувати соціальні виплати та послуги через єдиний цифровий портал. Електронна ідентифікація дозволяє громадянам подавати заявки на соціальну допомогу онлайн, що скорочує бюрократичні процедури та забезпечує швидке нарахування виплат [283].

Швеція також активно розвиває цифрові технології в соціальній сфері. Однією з ключових ініціатив є система BankID, яка забезпечує ідентифікацію громадян для отримання державних послуг, включно із соціальними виплатами. Швеція входить до п'ятірки лідерів за рівнем цифрової трансформації, займаючи 3-тє місце у світовому рейтингу цифрової конкурентоспроможності (2021 р.) [207].

Варто зазначити, що саме простота та довіра до інструменту цифрової ідентифікації є наріжним каменем шведської моделі соціального адміністрування.

У Німеччині цифрові рішення у сфері соціального захисту впроваджуються через електронні платформи, такі як Jobcenter Digital, система електронного медичного страхування та цифрові сервіси пенсійного забезпечення. Цифрова платформа Jobcenter Digital дозволяє громадянам дистанційно реєструватися в службі зайнятості та отримувати допомогу по безробіттю. Німеччина активно розширює електронний документообіг у сфері соціального захисту, що зменшує адміністративне навантаження на державні установи [166].

Спільним для цих моделей є широке використання цифрових платформ, автоматизація та аналіз даних як механізмів стратегічного управління.

У всіх трьох країнах широко застосовуються цифрові платформи, що дозволяють автоматизувати процеси обробки заявок, розрахунку та виплати соціальної допомоги.

- у Німеччині цифрова трансформація у сфері соціального страхування реалізується через окремі цифрові платформи, що інтегрують різні аспекти соціального забезпечення, зокрема електронні системи медичного страхування, пенсійного забезпечення та допомоги по безробіттю [221].

- у Швеції система цифрових державних послуг дозволяє автоматично розраховувати рівень соціальної допомоги на основі даних про доходи громадян, що мінімізує помилки та виключає можливість зловживань [207].

- в Естонії застосування блокчейн–технологій забезпечує прозорість соціальних виплат, що дозволяє оперативно контролювати фінансові потоки та гарантувати справедливий розподіл державних ресурсів [4].

Ці приклади підтверджують, що цифрові технології вже перейшли на рівень не просто інструментів підтримки, а механізмів стратегічного управління соціальними системами.

Цифровізація охоплює також пенсійну та страхову сфери, формуючи нові механізми мобільності соціальних прав і міждержавної координації. Європейська комісія активно просуває ідею Європейського цифрового паспорта, що має сприяти покращенню доступу до соціальних виплат для громадян, які працюють у різних країнах ЄС.

Інституціоналізація цифрових прав у соціальному захисті свідчить про перехід від технічного рішення до юридичного стандарту, який визнає цифрову доступність базовим правом.

Значний рівень цифровізації економіки безпосередньо впливає на ефективність соціального захисту. Це підтверджується даними індексу цифрової економіки та суспільства (DESI) за 2022 рік, який демонструє розбіжності між країнами ЄС у рівні цифрової трансформації (рис. 2.27).

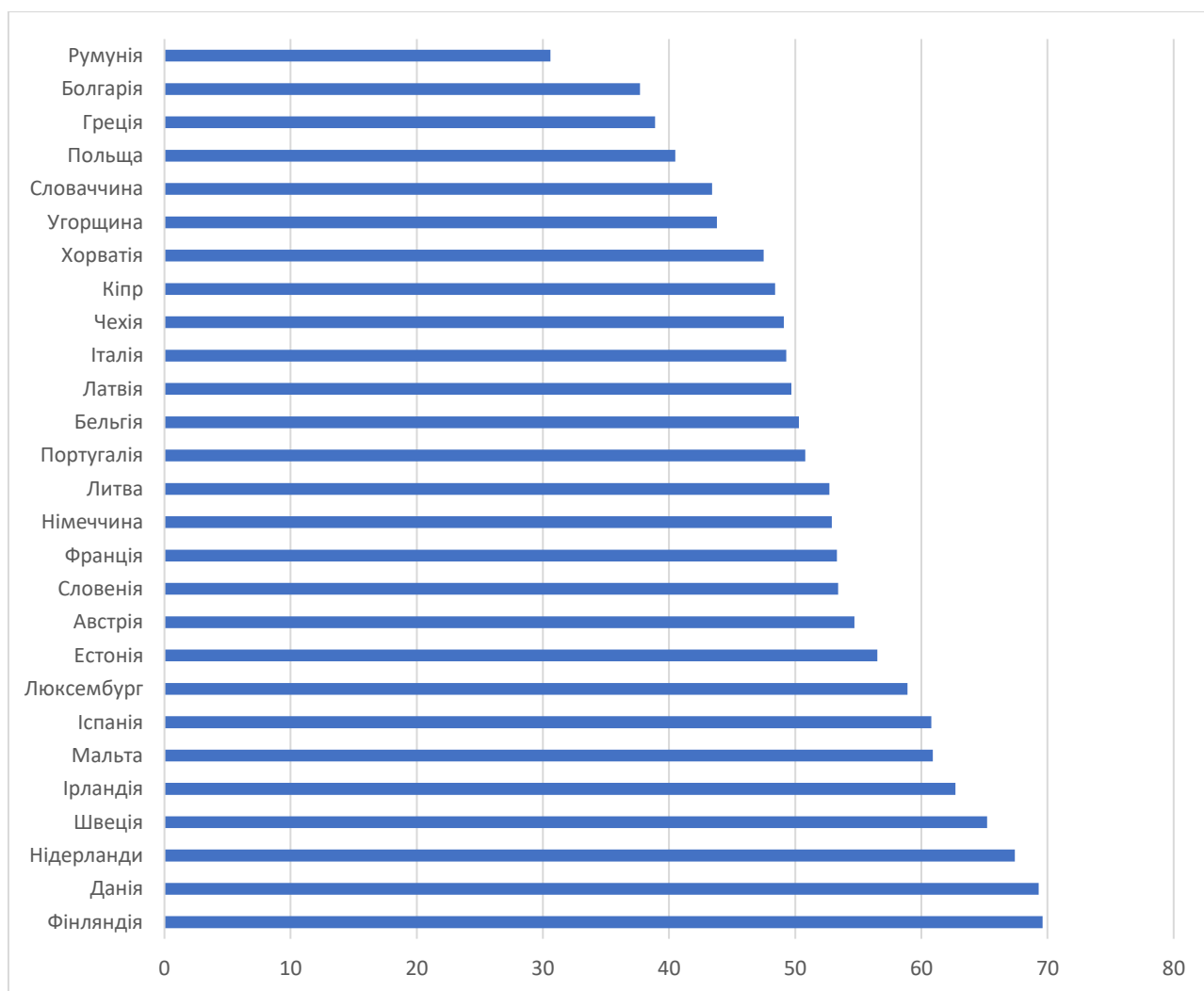

Рисунок 2.27. Показники індексу цифрової економіки та суспільства (DESI) в країнах ЄС у 2022 році

Складено автором за: [291]

Як видно з рисунку, Фінляндія, Данія, Нідерланди та Швеція є лідерами за рівнем цифровізації, що пояснює їхню ефективність у впровадженні цифрових платформ соціального страхування.

У середній групі рейтингу знаходяться Австрія, Німеччина, Франція та Бельгія, де цифрова трансформація соціального захисту вже має широке впровадження, проте ще існують певні адміністративні перешкоди.

Водночас країни з нижчими показниками цифрової економіки, такі як Польща, Угорщина, Словаччина, Болгарія та Румунія, демонструють повільніші темпи цифровізації соціального захисту.

Таким чином, аналіз індексу DESI підтверджує, що країни з вищим рівнем цифрової економіки мають ефективніші моделі цифрового адміністрування соціальних виплат та пенсійних програм, тоді як держави з нижчими показниками ще потребують значних реформ у цьому напрямі [230].

Згідно з оцінками Групи Світового банку, цифровізація соціального захисту дозволить до 2025 року збільшити ВВП країн ЄС на 2,6%. Більш ефективне адміністрування соціальних виплат та страхових програм забезпечить економію бюджетних коштів та підвищить рівень соціального забезпечення [301].

Цифровізація стає не лише засобом оптимізації, а інструментом стратегічного управління соціальною стабільністю в умовах демографічного старіння, міграційних криз і економічної нестабільності.

Цифрова трансформація пенсійної системи також є пріоритетом. В ЄС уже функціонують системи автоматизованого обліку пенсійних накопичень та прогнозування майбутніх виплат. Наприклад, у Швеції впроваджена система MinPension, яка дозволяє громадянам відстежувати свої пенсійні заощадження та отримувати персоналізовані рекомендації щодо управління фінансами [265].

Водночас цифровізація соціального захисту породжує низку викликів, зокрема ризики кібератак та цифрового розриву між різними верствами населення.

У 2020 році в ЄС 52% працівників виробничого сектору потребували підвищення рівня цифрової грамотності. Це створює загрозу нерівного доступу до цифрових соціальних послуг, що потребує реалізації програм цифрового навчання та підвищення кібербезпеки [208]. Хантрайс у своїй роботі зауважує, що поряд із розвитком інформаційного суспільства виникають нові форми виключення – серед молоді, яка не здобула академічної чи професійної кваліфікації, або тих, хто не зміг скористатися його перевагами [241, с. 207]. На наш погляд, це показує, що цифровізація не є нейтральним процесом і створює нові лінії соціального виключення. До груп ризику належать не лише люди

похилого віку, а й молодь без належних навичок, що суперечить поширеним уявленням про їхню цифрову компетентність.

Ми вважаємо, що питання цифрової грамотності мають стати частиною соціальної політики, на рівні з субсидіями чи пенсійним забезпеченням.

Узагальнюючи, можна сказати, що цифрова трансформація соціального захисту в ЄС уже стала не просто технічною реформою, а новою формою соціального договору.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що цифровізація в країнах ЄС є важливим напрямом удосконалення системи державних послуг, що сприяє підвищенню ефективності соціальних виплат, покращенню доступності соціального страхування та оптимізації пенсійної системи. Приклади Німеччини, Швеції та Естонії демонструють ефективність цифрових платформ у сфері соціального забезпечення, що дозволяє скорочувати бюрократичні процедури, зменшувати державні витрати та покращувати якість життя громадян.

Однак для забезпечення збалансованого цифрового розвитку необхідно подолати виклики, пов'язані з цифровою нерівністю та інформаційною безпекою. Подальший розвиток цифрових технологій у сфері соціального захисту вимагатиме інтеграції передових технологій, таких як ШІ та блокчейн, а також забезпечення захисту персональних даних та кібербезпеки.[1; 294].

Поряд із європейським досвідом не менш показовими є практики США та Китаю, які демонструють інші підходи до цифрових соціальних сервісів і дозволяють оцінити глобальну різноманітність моделей цифровізації.

Почнемо з аналізу досвіду Сполучених Штатів, де ключову роль у цифровому соціальному захисті відіграє програма SNAP.

Цифровізація соціального захисту є важливим елементом удосконалення державних програм у США, Китаї та країнах, що розвиваються. Використання електронних платформ дозволяє зменшувати адміністративні витрати, покращувати доступ до допомоги та підвищувати прозорість фінансування. США є лідером у цифровій трансформації соціального захисту, особливо в

адмініструванні програми SNAP, яка забезпечує продовольчу підтримку мільйонам громадян через ЕВТ–картки (Electronic Benefit Transfer) [289].

Американський досвід демонструє, що навіть у країнах з децентралізованою моделлю управління можливо забезпечити уніфіковану цифрову інфраструктуру, яка ефективно обслуговує мільйони отримувачів. У своєму дослідженні Говард підкреслює, що американська модель соціального захисту, хоча й не стала ідентичною європейській чи канадській, усе ж є масштабною та всеосяжною [243]. Дане твердження, як ми гадаємо, ілюструє, що ефективність цифрової трансформації не завжди визначається централізованістю чи уніфікованістю системи. США, попри фрагментарність та складність моделі, зуміли створити цифрову інфраструктуру, яка охоплює широкі верстви населення, зокрема через програму SNAP та систему ЕВТ. Це важливий орієнтир для країн із подібними викликами у сфері управління.

Програма SNAP охоплює 41,5 млн осіб і вважається найбільшою ініціативою у сфері продовольчої підтримки. Цифрові інструменти значно підвищили її ефективність [289].

Важливим компонентом цифрової трансформації SNAP є використання ЕВТ–карток, які замінили паперові купони та дозволили зробити програму ефективнішою, безпечнішою та доступнішою. Крім того, учасники SNAP отримали можливість здійснювати онлайн–покупки, що стало особливо важливим у період пандемії COVID–19 [224].

Це підтверджує ефективність поєднання цифрових інструментів із соціальними програмами в умовах криз, коли швидкість і доступність мають вирішальне значення. Скотчпол зазначає, що програми Великого Суспільства зменшили рівень бідності приблизно вдвічі порівняно з тим, яким він був би без федеральних втручань у приватну економіку [281]. З цього випливає, що системна державна інтервенція в сферу соціального забезпечення, навіть у ринковій економіці, може мати суттєвий позитивний ефект. У сучасних умовах таке втручання набуває цифрових форм, де електронні інструменти виступають продовженням соціальної політики, адаптованої до нових викликів. У підсумку,

цифровізація соціальної політики має поєднувати інструментальну ефективність із здатністю реагувати на нові соціальні ризики, зумовлені трансформацією ринку праці та зростанням ролі цифрових компетентностей.

За даними Міністерства сільського господарства США, SNAP отримує найбільшу частку фінансування серед усіх продовольчих програм. Витрати на програму значно перевищують фінансування інших ініціатив, що підкреслює її ключову роль у системі соціального захисту (рис. 2.28).

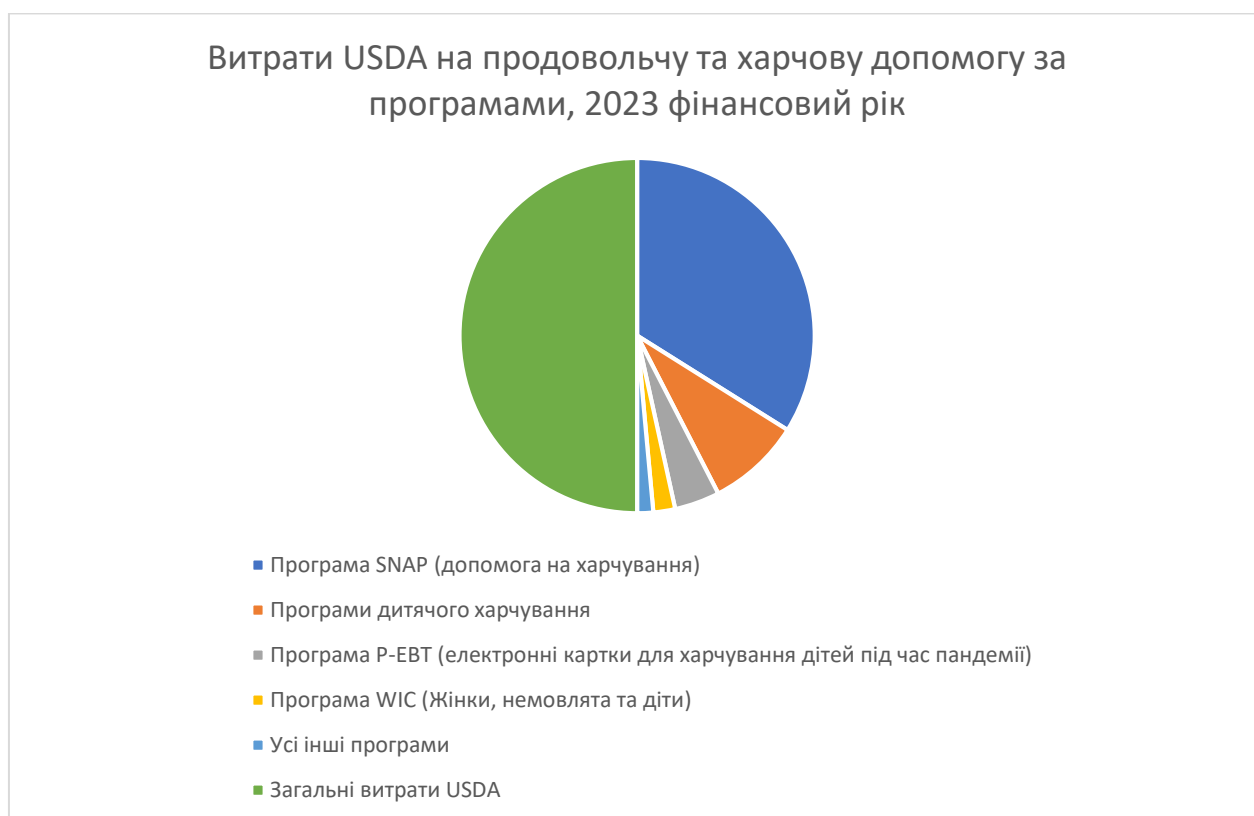

Рисунок 2.28. Витрати USDA на продовольчу та харчову допомогу за програмами, 2023 фінансовий рік

Складено автором за: [288]

Програма SNAP підтримує широке коло соціально вразливих груп населення. Найбільшу частку учасників становлять дорослі віком 18–59 років, що свідчить про необхідність підтримки економічно активного населення з низькими доходами. Значну частину отримувачів складають діти віком до 17

років, що підкреслює важливість програми для підтримки сімей. Літні люди (60+) також є серед бенефіціарів SNAP, хоча їхня частка менша.

Рисунок 2.29. Розподіл учасників програми SNAP за віком, фінансовий рік 2022

Складено автором за: [288]

Динаміка фінансування SNAP свідчить про її адаптивність до кризових ситуацій. Після фінансової кризи 2008 року спостерігалось різке зростання фінансування та кількості отримувачів допомоги через високий рівень безробіття. Після 2014 року фінансування програми поступово скорочувалося на тлі покращення економічної ситуації. У 2020–2021 роках пандемія COVID–19 призвела до рекордного зростання витрат SNAP, які перевищили 160 млрд доларів (у цінах 2023 року). Це було пов’язано з різким збільшенням кількості учасників програми та розширенням підтримки через механізм P–EBT. У 2022–

2023 роках фінансування поступово скорочується, однак рівень участі у програмі залишається вищим, ніж до пандемії (рис. 2.29).

Такі тренди свідчать про сталість попиту на цифрові сервіси навіть після завершення надзвичайних ситуацій, що вказує на трансформацію моделей соціальної взаємодії (рис. 2.30).

Рисунок 2.30. Середня щомісячна участь у програмі SNAP та скориговані на інфляцію річні витрати програми, 2000–2023 фінансові роки

Складено автором за: [288]

Цифровізація програми SNAP забезпечила низку позитивних змін. Завдяки онлайн-заявкам та цифровій верифікації кількість отримувачів SNAP збільшилася на 6 млн осіб у 2021–2022 роках. Електронні системи моніторингу витрат допомогли знизити рівень шахрайства на 23% у 2022 році[289].

Цей результат підкреслює значення цифрових технологій у побудові підзвітної соціальної системи, орієнтованої на ефективне використання публічних ресурсів.

Проте цифровізація соціальних програм у США має певні виклики. Одним із ключових є цифровий розрив – частина населення, особливо люди похилого віку та малозабезпечені громадяни, можуть мати труднощі у використанні цифрових платформ. Л.Українська та Н.Шифріна наголошують, що платформи зайнятості стають важливим соціальним інструментом сучасної економіки [163, с. 176]. Дослідниці зауважують: їх стрімкий розвиток змінює не лише ринок праці, а й підходи до формування механізмів соціальної підтримки. Говард зауважує, що медіа й освіта перебувають під домінуванням надзаможних, що поглиблює розрив у доступі до знань – чинник, особливо важливий в умовах цифрової трансформації соціальної політики [243, с. 16]. На наш погляд, це підкреслює, що цифровий розрив зумовлений не лише браком технічних навичок чи пристроїв, а й структурною нерівністю в доступі до знань. Тому справедливий доступ до цифрових соціальних сервісів потребує не тільки технічної модернізації, а й інвестицій в освіту, розвиток цифрової грамотності та забезпечення комунікаційної рівності. Іншим викликом залишається кібербезпека, адже захист персональних даних отримувачів допомоги є критично важливим завданням [186].

Подальший розвиток цифрових платформ у соціальній сфері має супроводжуватися системними інвестиціями у кіберзахист і підвищення цифрової грамотності населення.

США демонструють високий рівень цифровізації соціального захисту, що дозволяє підвищувати ефективність програми SNAP. Однак для подальшого розвитку необхідно подолати цифровий розрив, покращити заходи кібербезпеки та розширити можливості онлайн-покупок через ЕВТ-картки, що зробить програму ще зручнішою. Американський досвід цифровізації SNAP може бути корисним для інших країн, особливо щодо автоматизації соціальних програм, моніторингу витрат та боротьби з шахрайством.

Проте програма SNAP – не єдина форма цифрової трансформації соціального захисту в США. Одним із прикладів масштабної реалізації соціальних послуг на рівні штатів є програма SSBG (Social Services Block Grant), яка забезпечує фінансування для надання широкого спектра послуг у сфері догляду, підтримки сімей, допомоги людям з інвалідністю тощо. Завдяки цифровим системам обліку, моніторингу та адміністрування, кожен штат самостійно розподіляє кошти відповідно до локальних потреб. Нижче подано обсяги фінансування за програмою SSBG у 2023 році (рис. 2.31).

Найбільші видатки мають Каліфорнія (191 млн \$), Флорида (103 млн \$) та Техас (101 млн \$), що пояснюється як чисельністю населення, так і широтою спектра соціальних послуг. Інструменти цифрового моніторингу дозволяють цим штатам оперативно управляти коштами, фіксувати ефективність програм та виявляти потреби у додатковій підтримці. Таким чином, SSBG є прикладом того, як цифровізація сприяє децентралізованому, адресному й гнучкому наданню соціальних послуг у складній федеративній системі США.

На рисунку нижче подано дані щодо загальної кількості отримувачів допомоги в межах цієї програми станом на 2023 рік.

Найвищі показники зафіксовано в Каліфорнії (понад 1,8 млн осіб), Пенсильванії (4,6 млн) та Флориді (4,3 млн), що корелює з обсягами фінансування. Однак у деяких штатах (наприклад, Нью-Йорк чи Арканзас) співвідношення між витратами та кількістю отримувачів може свідчити про відмінності в структурі послуг або рівні витрат на одного бенефіціара. Завдяки цифровим реєстрам і автоматизованим звітам штати мають змогу адаптувати соціальні програми до потреб населення, оптимізуючи витрати та підвищуючи адресність підтримки. Це підкреслює потенціал цифрових рішень у формуванні ефективної децентралізованої системи соціального захисту (рис. 2.32).

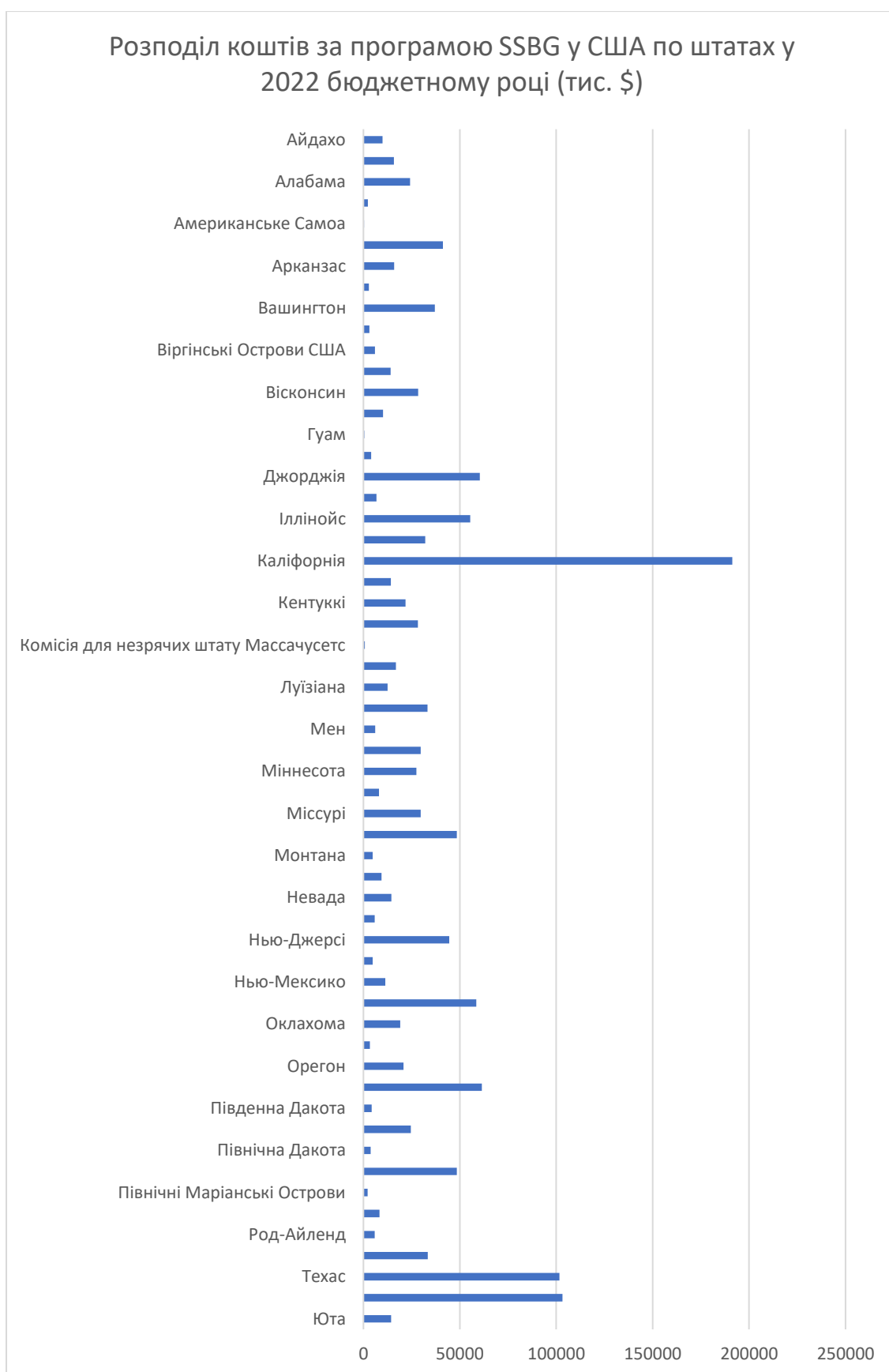

Рисунок 2.31. Розподіл коштів і кількість отримувачів за програмою SSBG у США по штатах у 2022 бюджетному році

Складено автором за: [276]

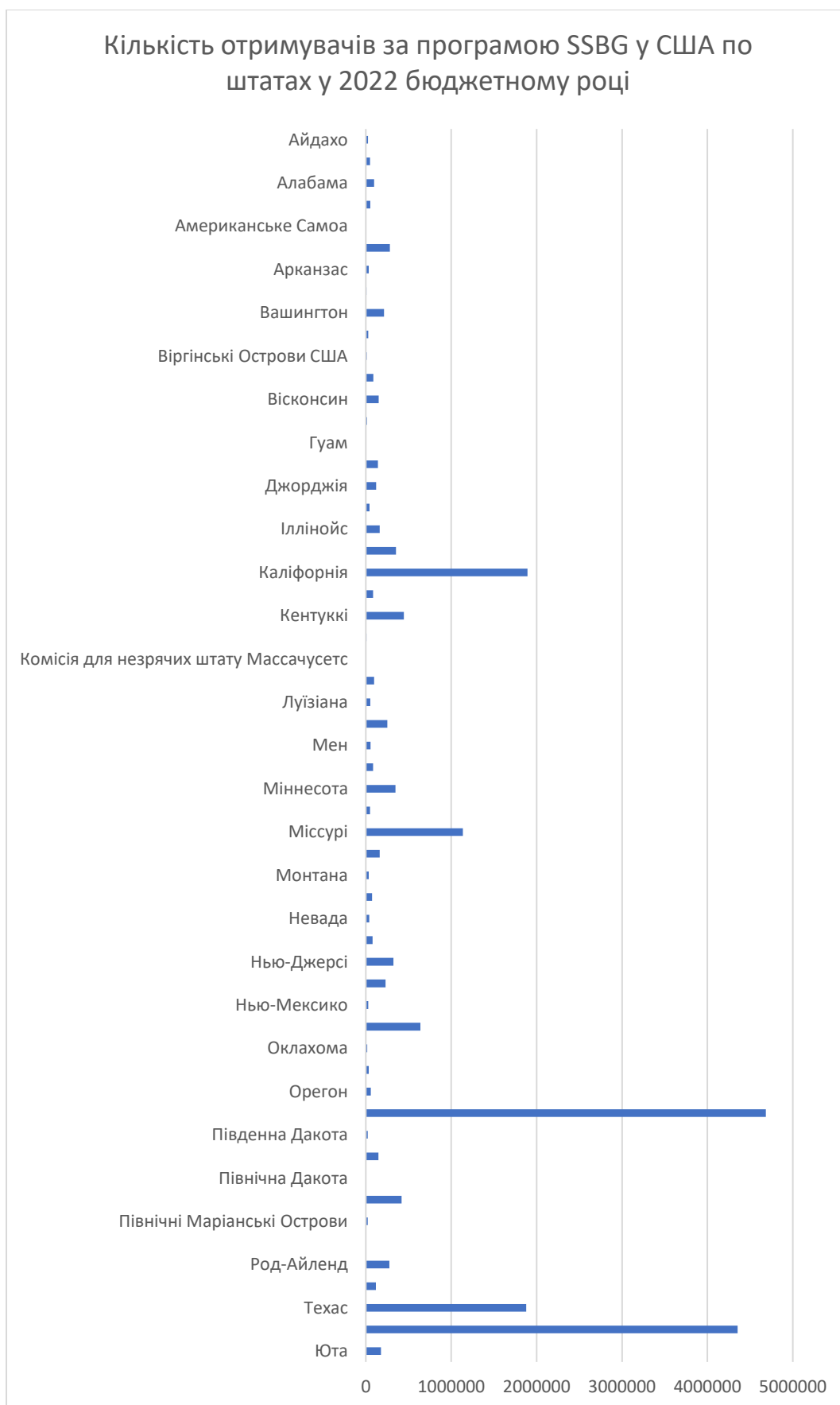

Рисунок 2.32. Кількість отримувачів за програмою SSBG у США по штатах у 2022 бюджетному році

Складено автором за: [276]

Важливо також розглянути, які саме послуги надаються в межах програми SSBG. Це дозволяє оцінити змістовну спрямованість програми, а також визначити соціальні групи, які найчастіше стають її бенефіціарами. На рисунку нижче наведено структуру отримувачів допомоги за категоріями послуг у 2022 році (рис. 2.33).

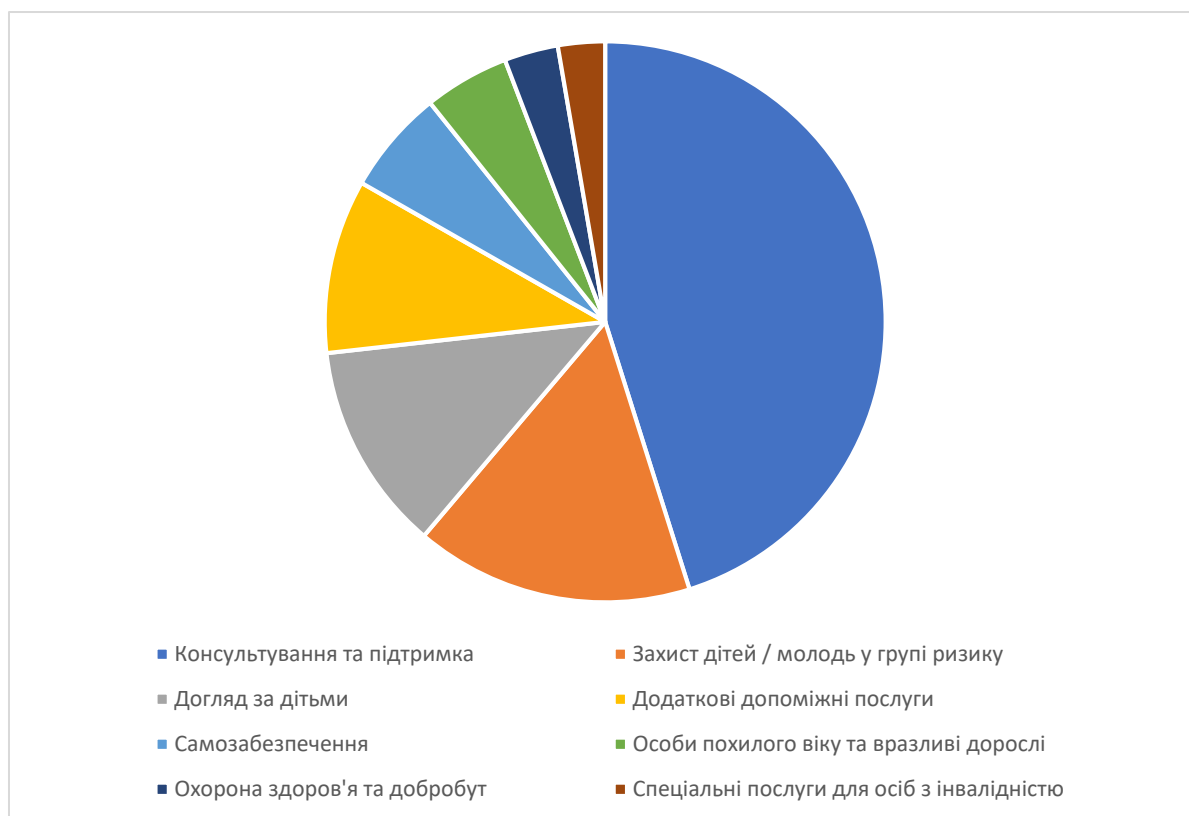

Рисунок 2.33. Структура отримувачів допомоги за видами послуг у межах програми SSBG у США, 2022 рік

Складено автором за: [276]

Найбільшу частку отримувачів (45%) становлять особи, які скористалися послугами консультування та підтримки – йдеться про психологічну, правову чи інформаційну допомогу. 16% припадає на послуги із захисту дітей та молоді з груп ризику, що свідчить про фокус програми на попередження соціальних загроз. Важливе місце посідають також догляд за дітьми (12%) і додаткові допоміжні послуги (10%). Меншу частку мають послуги охорони здоров'я,

самозабезпечення, а також підтримка осіб з інвалідністю. Цей розподіл демонструє, що програма SSBG має профілактичну і соціально підтримуючу орієнтацію, а її цифрове адміністрування дозволяє ефективно координувати широкий спектр послуг для різних вразливих категорій населення.

Для більш повного розуміння пріоритетів програми SSBG важливо проаналізувати, як саме розподіляються бюджетні кошти між напрямками соціальних послуг. Наступний рисунок демонструє обсяги витрат за кожною категорією у 2022 році (рис. 2.34.).

Рисунок 2.34. Витрати за програмами SSBG за напрямками соціальних послуг у США, 2022 рік (млн \$)

Складено автором за: [276]

Найбільше коштів спрямовується на захист дітей та молоді у групі ризику – 926 млн доларів, що узгоджується з пріоритетом превентивних заходів у соціальній політиці США. Високі обсяги фінансування також мають додаткові допоміжні послуги (404 млн), підтримка осіб з інвалідністю (270 млн), а також догляд за дітьми (269 млн). Попри те, що консультавання охоплює найбільше бенефіціарів (45%), його частка у фінансуванні є нижчою – 284 млн, що свідчить про відносну дешевизну таких послуг у розрахунку на одного отримувача.

Адміністративні витрати становлять лише 73 млн доларів – тобто близько 2% загального обсягу, що підтверджує високу ефективність цифрового адміністрування програми. Це підтверджує націленість програми на підтримку ключових соціальних потреб.

Частина фінансування соціальних послуг у США також надходить за рахунок перерозподілених коштів із програми TANF. Вони доповнюють ресурси SSBG і спрямовуються на покриття аналогічних категорій послуг. Нижче подано розподіл коштів TANF за напрямками соціальної підтримки у 2022 році (рис. 2.35.).

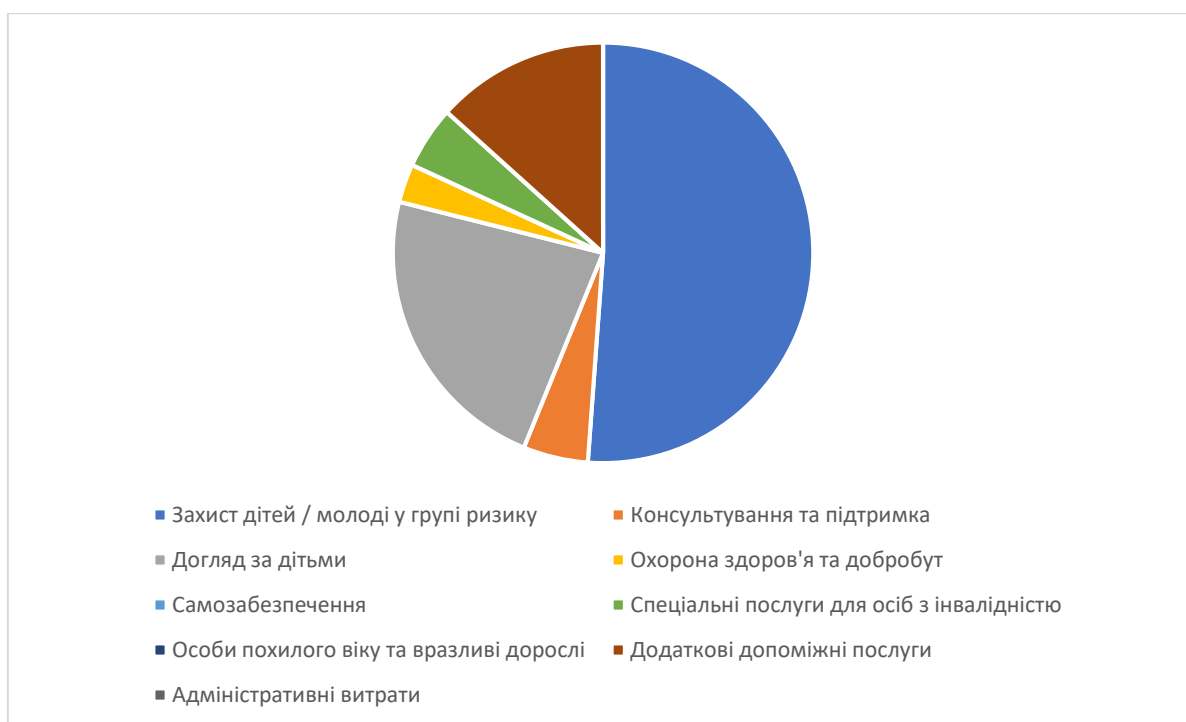

Рисунок 2.35. Перерозподілені кошти TANF за напрямками соціальних послуг у США, 2022 рік (млн \$)

Складено автором за: [276]

Як видно з рисунку, найбільша частка перерозподілених коштів TANF припадає на захист дітей і молоді (553 млн \$), що повністю узгоджується з пріоритетами SSBG. Додаткове фінансування отримує догляд за дітьми (246 млн \$), допоміжні послуги (144 млн \$), а також консультавання (54 млн \$). Деякі напрями, зокрема самозабезпечення чи підтримка осіб похилого віку, взагалі не

отримують ресурсів із TANF – це свідчить про різну стратегічну орієнтацію програм: SSBG має ширший соціальний спектр, а TANF – фокусується на профілактиці дитячої бідності.

На нашу думку, досвід Сполучених Штатів демонструє високий рівень організаційної зрілості цифрової моделі соціального захисту в умовах федералізму. Комплексне поєднання програм SNAP, SSBG і TANF свідчить про здатність американської системи забезпечувати масштабну, децентралізовану, але водночас цифрово інтегровану соціальну підтримку. Застосування електронних платформ для адміністрування, моніторингу, розподілу ресурсів та обліку отримувачів дозволяє не лише оптимізувати витрати, але й адаптувати програми до реальних потреб населення.

У свою чергу, не менш масштабні цифрові рішення реалізовані і в Китаї, де цифрова трансформація має дещо іншу специфіку.

Китай є світовим лідером у впровадженні цифрових технологій у сферу соціального захисту, інтегруючи ШІ, великі дані та мобільні технології у систему державного управління. Лише 16 із 148 країн Глобального Півдня запровадили грошові трансферти, які забезпечують базову доходну безпеку для всіх громадян, і серед них – Китай [272, с. 194]. Тобто, країна поєднує активне використання цифрових інструментів із системною політикою соціального забезпечення, яка охоплює все населення. Отже, цифровізація постає не ізольованою технічною модернізацією, а складовою стратегічного курсу на соціальну інтеграцію та базову безпеку.

Цифровізація соціальних послуг у КНР здійснюється через впровадження загальнонаціональних платформ, які забезпечують автоматичне призначення соціальних виплат, контроль за фінансовою підтримкою громадян та впровадження біометричних технологій для ідентифікації отримувачів допомоги [36].

Одним із головних стратегічних напрямків цифрової політики Китаю є розвиток ШІ у соціальній сфері. План розвитку ШІ нового покоління (2017) передбачає поступовий перехід до повної автоматизації державного управління

до 2030 року, зокрема й у сфері соціального захисту. На першому етапі (до 2020 року) Китай зосередився на оптимізації ШІ для аналізу даних про соціальні виплати та верифікації отримувачів допомоги. До 2025 року країна планує досягти значного прориву у впровадженні ШІ в державне адміністрування соціальних виплат, а до 2030 року – повністю автоматизувати процес надання соціальної допомоги [36].

Цей стратегічний підхід відображає спробу перетворити соціальну політику на керовану в реальному часі систему з мінімальним людським втручанням.

Ключовою особливістю цифрової трансформації соціального захисту у Китаї є створення єдиної бази даних громадян, яка поєднує інформацію з податкових, медичних, трудових і страхових реєстрів. Це дозволяє автоматично визначати рівень соціальної допомоги, яку має отримати громадянин, та уникати шахрайства або дублювання виплат.

Така централізована модель є ефективною в частині контролю, однак потребує критичного аналізу її прийнятності в демократичних країнах із акцентом на приватність і права людини.

За даними 2023 року, у Китаї 1,2 мільярда користувачів інтернету (70,9% від загальної чисельності населення) та 1,63 мільярда користувачів мобільного зв'язку (112,6% населення), що забезпечує ефективність цифрових платформ соціального захисту [254].

Продовжуючи розгляд китайського досвіду, важливо звернути увагу на інтеграцію цифрових рішень саме в систему соціального страхування та пенсійних виплат.

Китай є одним із лідерів за кількістю охопленого соціальним страхуванням населення, що створює особливо високі вимоги до цифрових інструментів управління цими системами. На рисунку нижче подано дані щодо кількості учасників основних напрямів соціального страхування в країні станом на січень–березень 2025 року (рис. 2.36).

Рисунок 2.36. Кількість учасників систем соціального страхування в Китаї на січень–березень 2025 року, млн осіб

Складено автором за: [226]

Найбільшу кількість учасників має базове медичне страхування – понад 1,3 млрд осіб, що фактично охоплює практично все населення країни. Це свідчить про прагнення Китаю до універсального доступу до медичних послуг, адміністрованих через цифрові системи на місцевому й національному рівні.

На другому місці – базове пенсійне страхування (1072,79 млн осіб), що відображає розвинену систему пенсійного забезпечення не лише для міського населення, а й для сільських жителів, самозайнятих та працівників неформального сектору.

Інші напрями страхування охоплюють дещо меншу, але все ж значну частку населення:

- страхування від нещасних випадків на виробництві – понад 300 млн осіб;

- страхування на випадок безробіття – 245,89 млн. осіб;
- страхування у зв'язку з вагітністю та пологами – 252,98 млн. осіб.

Ці показники свідчать про системну інституційну присутність держави в регулюванні соціальних ризиків і, водночас, про високий потенціал цифрових технологій у координації такої масштабної системи. Значний рівень охоплення також означає наявність інтегрованих цифрових реєстрів, що дозволяють забезпечити оперативний доступ до даних, автоматизацію розрахунків та контроль за цільовим використанням коштів.

Також важливою складовою цифрової соціальної політики Китаю є інтеграція систем соціального страхування та пенсійних виплат у єдину національну цифрову платформу. Державні пенсійні виплати, субсидії та страхові компенсації здійснюються через багатофункціональні мобільні додатки WeChat та Alipay, що дозволяють отримувати кошти без необхідності відвідування державних установ.

Подібна інтеграція повсякденних цифрових платформ у систему соціального забезпечення є надзвичайно ефективною з точки зору зручності, але водночас потребує високого рівня цифрової інклюзії та регуляторного контролю.

Крім того, у Китаї технології розпізнавання обличчя та біометричної ідентифікації використовуються для верифікації особи громадян у соціальних системах та фінансових операціях. У 2021 році в країні функціонували 2205 підприємств, що спеціалізуються на впровадженні ШІ у соціальну сферу. Найбільш активні напрямки включають автоматизацію системи соціального страхування (17,2%) та електронного управління субсидіями (10,3%) [262].

У межах проекту «Цифровий шовковий шлях» Китай розвиває цифрову інфраструктуру та телекомунікаційні технології у країнах, що розвиваються, включаючи системи електронного управління. Зокрема, уряд КНР співпрацює з державами Африки, Латинської Америки та Південно-Східної Азії у сфері цифровізації соціального захисту, надаючи їм доступ до китайських платформ управління соціальними виплатами [292].

Це дозволяє Китаю не лише експортувати технології, а й просувати власну інституційну модель цифрового соціального захисту на міжнародному рівні.

Особливу увагу привертає впровадження в КНР системи соціального рейтингу, що має суттєвий вплив на функціонування соціальної політики.

Однією з найбільш суперечливих ініціатив у сфері соціального захисту Китаю є впровадження системи соціального рейтингу, що передбачає оцінку громадян за фінансовими та соціально–поведінковими характеристиками. Ця система базується на обробці великих даних з державних реєстрів, соціальних мереж, банківських транзакцій та мобільних додатків.

Соціальний рейтинг у Китаї – це система оцінки громадян за фінансовою та соціальною поведінкою, яка ґрунтується на масовому зборі даних з податкових служб, правоохоронних органів, закладів охорони здоров'я та систем відеоспостереження. Високий рейтинг забезпечує доступ до пільг, а низький – може призводити до обмежень, зокрема відмови у соціальних виплатах. Влада КНР позиціонує цю систему як засіб підвищення відповідальності громадян, однак міжнародні організації висловлюють занепокоєння щодо дотримання прав людини та приватності [56; 293].

Ефективність такого інструменту в адмініструванні соціального захисту може оцінюватися лише за умови наявності чітких юридичних гарантій захисту приватності, прозорості алгоритмів та забезпечення права на оскарження. Це означає, що соціальна політика повинна вимірюватися фактичним ефектом для людини, особливо в умовах цифровізації, коли існує ризик формалізації прав через алгоритмічні критерії.

Разом з тим, навіть за умови стрімкої цифровізації, Китай стикається з низкою викликів, що супроводжують глибоку трансформацію соціальної політики.

Попри значні успіхи у впровадженні цифрових технологій у соціальну сферу, Китай стикається з низкою викликів, серед яких:

- брак висококваліфікованих спеціалістів у сфері ІІІ. Уряд КНР затвердив «План дій щодо інновацій ІІІ для інститутів вищої освіти», який

передбачає впровадження дисциплін ШІ в освітню систему, починаючи з початкової школи [215].

- соціальні ризики автоматизації. За оцінками експертів, автоматизація державного управління може призвести до масового безробіття серед працівників бюджетної сфери, що створить соціальну напругу [242]. Це ставить перед урядом завдання не лише технологічної модернізації, а й паралельної розробки нових форм соціального контракту між державою та громадянином.

- ризики цифрового контролю. Унікальна система соціального рейтингу викликає критику з боку міжнародних організацій через можливі порушення прав людини та надмірну концентрацію державного контролю над громадянами [56].

- залежність від централізованих цифрових платформ.

Незважаючи на швидкий розвиток цифрових технологій, Китай стикається з викликами у сфері безпеки даних та ризиками кіберзлочинності. Таким чином, процеси цифровізації повинні супроводжуватися зміцненням культури цифрової відповідальності серед інституцій та громадян.

Китайська модель цифровізації соціального захисту базується на інтеграції великих даних, ШІ та автоматизованих систем управління соціальними виплатами. Використання єдиних цифрових реєстрів дозволяє значно скоротити час обробки заявок та підвищити ефективність розподілу соціальних виплат. Однак у демократичних державах така централізація вимагає запровадження чітких механізмів стримування, щоб уникнути концентрації надмірної влади в одних руках.

Особливістю китайської моделі є використання соціального рейтингу як інструменту регулювання державної підтримки, що підвищує ефективність соціальної політики, але водночас порушує питання конфіденційності персональних даних громадян.

Досвід Китаю може бути корисним для України, особливо в частині автоматизації процесів соціального страхування, цифрових виплат та інтеграції

великих даних у систему соціального захисту. Патті зауважує, що перехід до цифрової економіки здебільшого відбуватиметься завдяки приватним компаніям, однак держава, громадські організації та громадяни повинні забезпечити, щоб цей процес був справедливим і інклюзивним [274]. Це особливо актуально в умовах використання великих даних, де централізоване управління вимагає суспільного контролю. Для адаптації китайської моделі Україні слід урахувувати аспекти кібербезпеки, захисту персональних даних і прав людини.

Справедливо вважати, що адаптація китайської моделі повинна ґрунтуватися на вибірковому запозиченні технічних рішень – без перенесення авторитарних принципів адміністрування.

Узагальнюючи міжнародний досвід, постає потреба у порівняльному аналізі ефективності цифрових соціальних послуг, що дозволяє виявити відмінності між країнами та оцінити сильні й слабкі сторони кожної моделі.

Почнімо з оцінки рівня доступності цифрових платформ в Україні у порівнянні з іншими країнами.

Рівень цифровізації соціального захисту значно відрізняється між країнами, що розвиваються, Україною та провідними економіками світу. В Україні діють цифрові платформи «Дія» та «єДопомога», які спрощують оформлення соціальних виплат, однак, за даними 2023 року, 62% ВПО зверталися за соціальними виплатами та оформленням документів особисто, а не через цифрові сервіси. Це свідчить про розрив між упровадженням цифрових рішень та рівнем їх практичного застосування [31].

Такий розрив між технічними можливостями держави і реальним рівнем цифрової включеності населення потребує переосмислення акцентів цифрової політики – від суто технічного впровадження до системної роботи з користувачем.

Порівняльний аналіз свідчить, що у країнах ЄС цифрова інфраструктура вже функціонує як інтегрований механізм соціального адміністрування, а не як допоміжний сервіс. В Естонії понад 85% соціальних виплат оформлюються через електронні платформи, що забезпечує мінімальну взаємодію громадян із

державними органами [284]. У Швеції впроваджено єдиний цифровий реєстр отримувачів соціальної допомоги, що дозволяє обробляти заявки в автоматичному режимі [279].

Очевидно, що в основі успішної цифровізації в ЄС лежить стратегія державної цифровізації довгострокового характеру, спрямована не лише на технологічний розвиток, а й на підвищення рівня цифрових компетентностей населення, забезпечення інклюзивності та законодавче закріплення права на доступ.

У країнах ЄС та США соціальні платформи активно використовуються для інформування населення про соціальні послуги та порядок їх отримання [253].

Таким чином, комунікаційна складова стає невід'ємним елементом ефективного електронного урядування – громадяни не лише подають заяви, а й отримують пояснення, підказки, інструкції в зручному цифровому форматі.

Станом на 2021 рік майже 88% корпоративного сектору та 78% домогосподарств у Європейському Союзі активно використовували цифрові технології. Ці показники свідчать про високий рівень цифрової трансформації економіки та суспільства в регіоні [295].

У корпоративному секторі цифровізація сприяє автоматизації бізнес–процесів, підвищенню продуктивності праці та оптимізації витрат. Підприємства впроваджують хмарні сервіси, ШІ, аналітичні платформи та електронні системи документообігу, що дозволяє зменшити адміністративні витрати та підвищити ефективність управління. Найбільш «оцифрованими» є середні та великі корпорації; серед мікро– та малого бізнесу питома вага користувачів цифрових технологій складає 40–45% [286, с. 11].

Домогосподарства ЄС також активно використовують цифрові рішення для отримання державних послуг, оплати рахунків, доступу до освітніх та медичних ресурсів. Високий рівень цифрової грамотності серед громадян сприяє успішному впровадженню електронного урядування, що забезпечує зручний доступ до соціального захисту, податкових сервісів та медичного страхування. Масштабуванню цифрових процесів сприяє і політика урядів провідних країн,

які ще з початку XXI ст. успішно впроваджують стратегії власного цифрового розвитку, розглядаючи його як чинник стійкого економічного зростання та соціальної інтеграції.

Це свідчить, що цифровізація розглядається не лише як інструмент оптимізації, а як чинник стратегічного розвитку, зокрема для формування довгострокової суспільної довіри[123].

Це, зокрема, Естонія («е-Естонія», 2000 р.), Німеччина («Індустрія 4.0», 2010 р.), США («Промисловий Інтернет», 2012 р.), Сінгапур («Розумна нація», 2014 р.), Японія («Суспільство 5.0», 2016 р.), Франція («Національний план цифрового розвитку», 2018 р.), Нідерланди («Стратегія цифровізації 2.0», 2019 р.) [124, с. 30].

Цифрові технології у сфері соціального захисту дають змогу автоматизувати процес виплат, мінімізувати бюрократію та покращити взаємодію з громадянами. Процес стає прозорим, передбачуваним і підзвітним, що особливо важливо в умовах постійних соціальних змін [162].

Низький середньостатистичний рівень володіння цифровими знаннями та вміннями нівелює переваги цифровізації в соціальній, культурній та освітній сферах. Створюється загроза цифрового розриву – нерівності доступу до можливостей людського та професійного розвитку через недостатність навичок і неповний та нерівномірний доступ до комп'ютерних, телекомунікаційних і цифрових технологій [117].

Водночас одним із ключових аспектів ефективності цифрових сервісів є їхній вплив на оперативність виплат та рівень адресності допомоги.

Цифрові сервіси дозволяють значно скоротити час розгляду заявок на соціальну допомогу та підвищити адресність виплат. В Україні середній термін розгляду заявок здійснюється протягом 10 календарних днів [18].

Для порівняння, у Естонії цей процес є ще швидшим. В Естонії заявки обробляються протягом 5 днів [122].

Цифровізація також підвищує адресність виплат, зменшуючи кількість помилок та випадків шахрайства. Наприклад, у США система SNAP інтегрована

з податковими базами, що дозволяє автоматично перевіряти рівень доходів отримувачів і уникати зловживань [289].

Це приклад успішної міжвідомчої інтеграції, яка зменшує навантаження на громадян і підвищує ефективність прийняття рішень – практика, варта адаптації в Україні

Окремої уваги потребує і питання захисту персональних даних та механізмів кібербезпеки, без яких цифровізація не може вважатися повноцінною.

Цифровізація соціального захисту супроводжується викликами у сфері кібербезпеки та захисту персональних даних. У 2023 році в Україні було зафіксовано випадки шахрайства із соціальними виплатами, що призвели до втрат державних коштів на значні суми. Зокрема, шахраї використовували фейкові версії додатку «Дія» для отримання персональних даних громадян та незаконного оформлення соціальних виплат. Такі дії не лише завдають фінансових збитків державі, але й підривають довіру громадян до цифрових сервісів. Для протидії таким злочинам правоохоронні органи посилюють заходи безпеки та проводять інформаційні кампанії для підвищення обізнаності населення щодо можливих ризиків [3].

Наголошуємо, що саме довіра – ключовий капітал цифрової держави, і без неї найінноваційніші технології залишаються мертвими інструментами.

У країнах ЄС та США діють більш розвинені механізми кіберзахисту. Наприклад, у Німеччині державні цифрові сервіси працюють за принципом мінімального збору персональних даних, що значно знижує ризики витоку інформації.

На нашу думку, саме такий підхід – «мінімально необхідного втручання» – є компромісом між технологічною ефективністю та правами людини.

В Естонії використовується блокчейн-технологія, яка забезпечує захищеність реєстрів від несанкціонованого доступу [122].

Китайська модель цифровізації соціального захисту, яка включає соціальний рейтинг громадян, демонструє інший підхід до безпеки даних. У рамках цієї системи інформація про громадян збирається з різних джерел,

включаючи податкові органи, поліцію та камери відеоспостереження. Це забезпечує повний контроль над соціальними виплатами, але водночас викликає занепокоєння щодо прав людини та конфіденційності персональної інформації [56].

Цей приклад яскраво демонструє, що ефективність цифровізації не повинна досягатися ціною громадянських свобод – баланс між ефективністю і етикою має бути збережений.

Нарешті, ефективність цифрової трансформації варто оцінювати і крізь призму фінансових результатів та супутніх викликів.

Цифровізація дозволяє знизити витрати на адміністрування соціальних виплат і підвищити ефективність розподілу коштів. За оцінками, її впровадження забезпечує багатомільярдну економію державних ресурсів щороку, зокрема за рахунок скорочення паперової документації та зменшення витрат на персонал [169]. Такі розрахунки, навіть попередні, свідчать про колосальний потенціал цифрових інструментів для зменшення фіскального тиску на бюджет і вивільнення ресурсів для стратегічного розвитку. Зокрема, за оцінками Всесвітнього економічного форуму, до кінця 2025 р. цифровізація створить 6 млн робочих місць лише у сферах інформаційних технологій, логістики, енергетики, цифрової безпеки [301].

Разом із викликами цифрова трансформація створює значні економічні вигоди, що можна побачити на прикладі розміру цифрових ринків.

За даними 2020 р., загальна вартість європейського інформаційного ринку складала 80 млрд. євро, американського – 210 млрд. євро [295]. Водночас глибоке проникнення цифровізації у суспільство як на рівні ЄС, так і світу загалом викликає все більше занепокоєння щодо впливу цього процесу на рівень зайнятості та доходів населення, соціальну диференціацію, ефективність використання людських ресурсів, індивідуальну безпеку та стан здоров'я. Вчені–економісти не мають єдиної думки, який вплив на соціум матиме врешті–решт це глобальне явище – позитивні зрушення чи нову «глобальну» загрозу. Б. Бреннер та Б. Харт вказують, що потенційний вплив цифровізації досить важко

оцінити, для цього потрібне не одне покоління, адже знадобилося століття, щоб усвідомити повномасштабний ефект попередніх науково–технічних революцій [210].

Цілком погоджуємося з даним твердженням: цифрова трансформація має кумулятивний і довгостроковий ефект, який лише частково виявляється в короткострокових показниках ефективності.

Такі припущення можуть бути реальними з огляду на нові тенденції розвитку ринку праці, зумовлені цифровими змінами, серед яких:

- створення єдиних цифрових інформаційних платформ, що уніфікують облік отримувачів соціальних послуг та забезпечують автоматичну верифікацію даних;
- запровадження інтегрованої системи управління соціальними ресурсами з акцентом на цільове використання бюджетних коштів;
- удосконалення цифрових сервісів для громадян із максимальною автоматизацією процедур звернень і мінімізацією корупційних ризиків;
- оптимізація ділових процесів у соціальній сфері шляхом переходу від паперових процедур до електронного документообігу;
- запровадження систем моніторингу соціальних витрат і контрольних інструментів у режимі реального часу;
- скорочення адміністративних витрат завдяки автоматизації та зменшенню ролі ручного управління в інституціях соціального захисту [25 с. 47; 174].

У доповіді «Інноваційна Україна 2020» зазначено, що інноваційною технологією у сфері праці є залучена праця в рамках аутсорсингу та лізингу працівників [53]. Це конкретизує одну з нових форм організації зайнятості, яка поширюється в умовах цифрової трансформації. Вони дають компаніям змогу гнучко пристосовуватися до цифрового середовища, проте водночас створюють нові виклики у сфері трудових прав і соціального захисту працівників. У США впровадження електронних карток ЕВТ у рамках SNAP дозволило значно скоротити витрати, пов'язаних із використанням паперових талонів та

мінімізувати можливості зловживань. Водночас у країнах, що розвиваються, фінансування цифрових реформ залишається обмеженим через нестачу бюджетних ресурсів [224].

Варто зауважити, що цифрова інфраструктура США розвивалася десятиліттями, тому її ефективність – це результат послідовної державної політики, а не виключно технічних заходів. Основні виклики цифровізації включають слабку інфраструктуру, нерівномірний доступ до цифрових навичок та потребу в посиленій кібербезпеці [137].

Порівняльний аналіз цифрових соціальних послуг демонструє, що Україна досягла значного прогресу у цифровізації, однак все ще відстає від країн ЄС, Китаю та США за рівнем доступності, швидкістю обробки заявок і рівнем кібербезпеки. Е.Лібанова підкреслює, що Україна помітно поступається більшості європейських країн за рівнем і якістю життя населення, що стимулює частину активних і амбітних громадян розглядати міграцію як спосіб поліпшення власного життя [165, с. 4]. Дане твердження свідчить, що успіх цифрової трансформації у сфері соціального захисту безпосередньо залежить від ширших соціальних умов. Недовіра, вразливість і міграційні настрої сигналізують: технічні рішення повинні супроводжуватися суттєвими трансформаціями у соціальній сфері та соціальної стабільності, інакше цифровізація ризикує залишитися формальною та не здатною стримати відтік людського капіталу.

Проте цей прогрес є фрагментарним – найбільш ефективні елементи працюють в окремих напрямках (реєстрація, подача заяв), але повної взаємодії з іншими системами (оподаткування, охорона здоров'я, ринок праці) поки що не реалізовано.

Для подальшого розвитку цифрового соціального захисту Україні необхідно:

- збільшити доступність цифрових послуг для громадян, особливо у сільській місцевості [16].

- оптимізувати терміни обробки соціальних виплат шляхом розширення автоматизованих алгоритмів перевірки заявок [167].
- посилити кібербезпеку через впровадження сучасних методів захисту даних[202].
- залучити міжнародні інвестиції для модернізації цифрової інфраструктури та навчання населення цифровим навичкам [172].

Запозичення найкращих міжнародних практик цифровізації дозволить Україні покращити ефективність системи соціального захисту, знизити адміністративні витрати та забезпечити швидке і точне нарахування виплат для громадян.

Висновки до розділу 2

Аналіз системи соціального захисту України засвідчує її складну багаторівневу структуру з поєднанням державних і приватних механізмів. Попри наявність базових гарантій, система стикається з проблемами нестабільного фінансування, дефіциту Пенсійного фонду, бюрократизації та корупційних ризиків. Війна загострила потребу у соціальній підтримці, висунувши вимогу нових підходів до фінансування й розподілу ресурсів.

Сучасна криза стала випробуванням на стійкість системи та підштовхує до переосмислення соціального захисту як основи суспільного договору. Подальші реформи мають ґрунтуватися на принципах адресності, прозорості та фінансової стабільності.

Оцінка фінансової стійкості в умовах війни свідчить про подвійний ефект: з одного боку – зростання бюджетних витрат і розширення цифрових інструментів підтримки (як–от «єДопомога»), а з іншого – скорочення пенсійного контингенту при збереженні високого рівня видатків. Це виявляє обмеженість ресурсної бази та підкреслює необхідність нових моделей фінансування, що поєднують ефективність витрат із принципом справедливості.

Цифровізація визначається ключовим напрямом модернізації: платформи «Дія» та «єДопомога» спрощують доступ до виплат, скорочують час обробки

заяв і покращують контроль за використанням ресурсів. Водночас залишаються виклики цифрової нерівності, технічної обмеженості й кібербезпеки. Їх подолання потребує цілісної стратегії з акцентом на інклюзії, етиці, безпеці, підвищенні цифрової грамотності та розширенні доступу до якісного Інтернету.

Проведений аналіз дозволяє удосконалити методику порівняння еволюції моделей цифрової трансформації соціального захисту в Україні і світі за критерієм базової основи відповідної моделі: в ЄС – цифрова зрілість, в США – програмна адресність, в Китаї – масштаб і централізація, в Україні – кризове навантаження та адаптація.

Результати цифрової трансформації соціального захисту в Україні варто оцінювати у двох вимірах: позитивні ініціативи (ЄІССС, «Дія», «єДопомога») підвищили швидкість, відкритість і прозорість державних сервісів, проте водночас цифрова нерівність і технічні бар'єри зумовлюють потребу в компенсаторних механізмах. Отже, цифровізація має розглядатися не лише як технічний прогрес, а як інструмент зменшення нерівності та розширення доступу до соціальної підтримки найуразливіших громадян.

Визначальним чинником успіху цифровізації в Україні є інституційна спроможність держави адаптувати, підтримувати й захищати цифрову інфраструктуру. Оптимальна стратегія має поєднувати світові практики з урахуванням локального контексту, забезпечуючи баланс між технологічними інноваціями та соціальною доступністю.

Положення та висновки, що вкладені у цьому розділі, опубліковано нами у статтях [149], [176].

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

3.1. Виклики цифрової трансформації системи соціального захисту

Ефективність цифрової трансформації соціального захисту залежить не лише від наявності окремих онлайн–платформ, а й від рівня їхньої інтеграції в єдину екосистему. Важливо створити взаємопов’язану інфраструктуру, що забезпечить автоматизований доступ громадян до соціальних послуг [167].

На нашу думку, саме системна інтеграція, а не фрагментарна автоматизація є вирішальним фактором успіху цифрових реформ у соціальній сфері. Інакше зростає ризик дублювання функцій, неузгодженості рішень та зниження довіри з боку громадян. У продовження цієї логіки варто звернутися до підходу Української та Шифріної, які акцентують, що визначальною проблемою платформізації в Україні є зміна характеру конкуренції: вона розгортається вже не між окремими суб’єктами господарювання, а між цифровими платформами та цілими екосистемами [164, с. 83]. Така інтерпретація дає змогу перенести відповідну аналітичну рамку на сферу соціального захисту: за відсутності цілісної архітектури інтеграції цифрові сервіси функціонують роз’єднано, що породжує не лише технічні збої, а й управлінську неузгодженість. У цьому контексті інтеграція цифрових рішень набуває системного значення, оскільки виходить за межі суто технологічного виміру та впливає на інституційну цілісність державної соціальної політики.

Реєстр складається з розділів про надавачів соціальних послуг, окремо – про фізичних осіб, які надають послуги без здійснення підприємницької діяльності, та про отримувачів соціальних послуг [41, с. 88] . Це дає підстави стверджувати, що ефективна цифрова екосистема має спиратися на чітку структуру даних, яка охоплює всі сторони взаємодії. Така архітектурна цілісність

забезпечує узгодженість процесів, запобігає дублюванню інформації та підвищує оперативність управлінських рішень.

У цьому контексті важливим напрямом є створення єдиної архітектури цифрових платформ, яка забезпечить синхронізовану взаємодію між державними установами та соціальними сервісами. Це потребує стандартизації процесів обміну даними, що дозволить зменшити ручне опрацювання інформації та пришвидшити ухвалення рішень. Використання уніфікованих API-протоколів та централізованих цифрових ідентифікаторів дасть змогу забезпечити швидку взаємодію між реєстрами та мінімізувати ризики дублювання даних [12]. Дата й результати оцінювання потреб особи чи сім'ї у соціальних послугах та їх обсяг фіксуються в електронному обліку [41, с. 90]. Таким чином, дане твердження свідчить, що уніфіковані цифрові рішення забезпечують структурований підхід до збору інформації про потреби громадян. Саме такий підхід формує основу для єдиної архітектури даних, яка мінімізує людський фактор, гарантує злагоджену міжвідомчу взаємодію та сприяє оперативному ухваленню рішень у сфері соціального захисту.

Вважається доцільним, щоб впровадження таких рішень відбувалося з урахуванням європейських стандартів інтероперабельності, що дозволить у перспективі інтегрувати українську систему з міжнародними цифровими сервісами соціального захисту.

Таким чином, розвиток цифрової інфраструктури соціального захисту має розглядатися не ізольовано, а як складова ширшої моделі електронного урядування, що впливає на економічну та інституційну стійкість країни.

Структура цифрових моделей соціального захисту вибудовується навколо трьох взаємодоповнювальних компонентів:

1. сервіси соціального самосервісу та застосування ШІ/аналітики даних для персоналізації підтримки, прогнозування потреб і виявлення аномалій – за умови прозорих, підконтрольних суспільству процедур;
2. блокчейн-рішення, що технічно гарантують прозорість і підзвітність руху коштів;

3. єдина архітектура реєстрів і платформ з уніфікованими API, цифровими ідентифікаторами та електронним обліком оцінювання потреб, сумісна зі стандартами інтероперабельності ЄС.

У сукупності ці елементи формують інноваційну модель соціального захисту, яка поєднує адресність і зручність для громадян із надійністю, швидкістю та ефективністю управлінських рішень.

Іншим важливим аспектом є автоматизоване управління соціальними виплатами через інтеграцію баз даних податкової служби, банківських установ та інформації про зайнятість. Це дозволить не лише скоротити час перевірки правомірності отримання допомоги, а й забезпечити гнучкість у реагуванні на зміни соціального статусу громадян. Наприклад, система зможе автоматично коригувати розмір виплат залежно від змін у доходах або життєвих обставинах особи [90].

На наш погляд, саме така адаптивність системи є ключовою умовою справедливості соціальної політики в умовах кризової нестабільності та високої динаміки змін.

Впровадження інтелектуального аналізу даних та механізмів прогнозування соціальних потреб на основі великих даних сприятиме більш ефективному розподілу ресурсів. Використання ШІ дозволить ідентифікувати ризикові групи та оперативно реагувати на потреби населення без зайвих бюрократичних процедур [57]. Соріогло наголошує, що мікроімітаційні моделі у соціальних дослідженнях застосовуються не лише для виявлення закономірностей, а й для прогнозування наслідків політики та вироблення рекомендацій щодо її реалізації [144, с. 13]. Цей підхід резонує з нашим баченням: ключова перевага цифрових систем полягає не лише у здатності аналізувати поточні потреби, а й у формуванні сценаріїв майбутніх рішень. Саме це підвищує обґрунтованість управлінських дій та знижує ризики хибного розподілу ресурсів.

Водночас важливо наголосити на необхідності етичного контролю за алгоритмами прийняття рішень, щоб уникнути автоматизованої дискримінації вразливих груп.

Вважаємо, що успішність цієї трансформації залежатиме не лише від технічних рішень, а й від спроможності держави забезпечити якісне управління змінами, включаючи навчання персоналу, нормативну адаптацію та зворотний зв'язок із громадянами.

Наступним ключовим напрямом цифрової трансформації є автоматизація соціальної підтримки, яка покликана усунути зайві бюрократичні бар'єри та зробити доступ до допомоги максимально швидким і прозорим.

Автоматизація соціальної підтримки є важливим етапом цифрової трансформації, який спрямований на спрощення процедур призначення допомоги, підвищення точності виплат і мінімізацію бюрократичних перешкод. Основне завдання – запровадити безконтактний механізм із відмовою від паперових документів і цифровим ухваленням рішень [91]. Лібанова підкреслює, що модернізація соціального діалогу потребує посилення координації між інституціями та зменшення інформаційної асиметрії. [76]. Отже, автоматизація соціальної підтримки має охоплювати не лише технологічний вимір, а й організаційний – передбачати вдосконалення механізмів обміну інформацією, що мінімізує затримки й забезпечує прозорість призначення допомоги.

На нашу думку, це особливо актуально для країн із великим навантаженням на соціальні служби, таких як Україна, де традиційні форми адміністрування вже давно не відповідають вимогам оперативності й справедливості.

Одним із ключових напрямів удосконалення є інтеграція ІІІ та алгоритмів самонавчання, які дозволяють персоналізувати соціальні виплати відповідно до реальних потреб громадян. Аналіз великих даних, зокрема рівня доходів, сімейного стану та інших соціально-економічних показників, дає змогу автоматично визначати оптимальний рівень підтримки без необхідності

додаткових звернень. Це особливо важливо у кризових ситуаціях, коли швидкість ухвалення рішень є критичною [280]. Грейв, Морейра та ван Гервен підкреслюють, що сучасні тенденції характеризуються зростанням автоматизації, цифровізації та впровадженням алгоритмів ШІ в реальні практики [237, с. 6]. Отже, для соціального захисту це означає новий рівень оперативності, точності та індивідуалізації рішень, що має особливе значення в умовах високого навантаження на системи підтримки, як в Україні. У нинішніх умовах війни персоналізація соціальних рішень є не опцією, а необхідністю.

Важливою складовою автоматизації є мінімізація впливу людського чинника, що дозволить зменшити корупційні ризики та забезпечити об'єктивність у розподілі допомоги. Використання стандартизованих цифрових процедур ухвалення рішень гарантує прозорість соціальної політики, унеможливаючи суб'єктивний підхід у призначенні виплат [116]. Це дає підстави розглядати автоматизацію не лише як технічний інструмент підвищення швидкості сервісів, але й як механізм інституційного зміцнення системи соціального захисту. Відповідно, результативна модель соціального захисту поєднує алгоритмічну оперативність із правовою гнучкістю та механізмами контролю.

Особливої уваги, на нашу думку, потребує гарантування процедур апеляції алгоритмічних рішень, щоб не допустити випадків соціальної несправедливості через помилки алгоритмів.

Також автоматизація сприятиме оптимізації адміністративного навантаження, дозволяючи державним установам зосередитися на стратегічному управлінні соціальними програмами, а не на технічній обробці заяв. Це забезпечить швидкий і зручний доступ до допомоги та адаптивність системи [80]. На думку Нугрохо, соціальна політика має бути орієнтована на розвиток суспільства, подолання соціальної несправедливості та досягнення добробуту [267, с. 22]. Такий підхід підкреслює, що цифрові перетворення повинні відбуватися у нерозривному зв'язку з посиленням соціального змісту політики. Цифровізація у цьому контексті виступає засобом досягнення справедливішого

суспільства, а не лише технічним інструментом. Саме така інтеграція дозволяє уникнути технологічного формалізму та зберегти гуманітарну місію соціального захисту.

На нашу думку, доцільно поєднувати автоматизацію з інституційними перетвореннями у сфері підготовки кадрів, щоб працівники не втратили значущість у цифровій системі, а перетворилися на її ключових аналітичних партнерів.

Наступним кроком аналізу є оцінка впливу цифрових технологій на ефективність соціальних програм, адже вони змінюють не лише процедури, а й стратегічний рівень управління соціальною сферою.

Впровадження цифрових ідентифікаторів є ключовим етапом у вдосконаленні системи соціального захисту, оскільки забезпечує точність розподілу виплат, знижує ризики шахрайства та оптимізує роботу державних установ. Використання єдиної цифрової ідентифікації дозволяє автоматизувати перевірку відповідності заявників критеріям отримання допомоги без необхідності надання зайвих документів [33]. Патель, Плагерсон і Чіньюка зазначають, що досвід впровадження JAM-моделі в Індії показав, що біометрична цифрова ідентифікація у поєднанні з мобільним зв'язком та загальним доступом до банківських послуг суттєво зменшила бюджетні витрати, підвищила прозорість, підзвітність та знизила рівень виключення вразливих груп [273]. Це свідчить про те, що цифрова ідентифікація є не лише технічним рішенням, а й важливим інструментом соціальної інклюзії. Індійський приклад доводить, що завдяки поєднанню цифрових ID, мобільного зв'язку та фінансової доступності держава може досягти ефективного й справедливого розподілу соціальної допомоги.

В.Саріогло підкреслює, що мікроімітаційне моделювання при розробці політики дає змогу враховувати значну кількість змінних, які характеризують окремі одиниці спостереження [144, с. 15]. Це створює підґрунтя для ефективного використання цифрової ідентифікації у складних системах соціального захисту. Доцільно зауважити, що ця думка підкреслює ще один вимір

цінності цифрової ідентифікації – її потенціал як інструменту збору та обробки багатовимірних соціальних даних. Це дозволяє формувати гнучкі сценарії допомоги та прогнозувати наслідки змін у політиці. На нашу думку, це особливо актуально для боротьби з «мертвими душами» в реєстрах та уникнення дублювання адресної допомоги, що в умовах обмеженого бюджету є критичним.

Одним із перспективних рішень є цифровий соціальний паспорт громадянина, який об'єднує всі необхідні дані про людину, включаючи інформацію про доходи, сімейний стан, статус зайнятості та отримані соціальні виплати. Інтеграція такого паспорта з державними реєстрами дозволить автоматично визначати право громадянина на допомогу та здійснювати виплати без подання додаткових заяв [12].

Важливим кроком у цифровій ідентифікації є розширення можливостей Дія.ІД та інтеграція блокчейн-рішень. Це забезпечить надійний механізм перевірки даних без втручання посередників, унеможливить несанкціоноване редагування інформації та підвищить рівень довіри до цифрових процесів. Блокчейн дозволить створити систему захисту інформації, у якій будь-які зміни вносяться прозоро та фіксуються в розподіленому реєстрі, що робить маніпуляції з виплатами неможливими [2]. Електронні реєстри нерухомості, населення та підприємств у північноєвропейських країнах виконують роль базових адміністративних і статистичних систем, формуючи надійну інфраструктуру для цифрової ідентифікації та управління трансфертами [40, с. 22]. Ми вважаємо, що це підтверджує необхідність створення єдиної цифрової екосистеми, у якій соціальні сервіси функціонують на основі узгоджених реєстрів.

На нашу думку, інтеграція блокчейн-технологій у систему соціального захисту особливо важлива для країн з підвищеним рівнем корупційних ризиків, адже вона надає нову якість фінансовому контролю. Ще одним важливим напрямом є використання біометричних технологій для верифікації отримувачів соціальної допомоги. Автентифікація за відбитками пальців, розпізнаванням обличчя або іншими біометричними параметрами дозволить усунути можливість дублювання виплат або подання заяв від імені неіснуючих осіб [60].

На нашу думку, це рішення доцільно реалізовувати паралельно з освітніми кампаніями щодо захисту персональних даних, аби уникнути недовіри населення до нових форм ідентифікації.

Застосування цифрових ідентифікаторів у соціальній сфері дозволить не лише мінімізувати людський фактор у процесі ухвалення рішень, а й підвищити точність і адресність виплат. Використання новітніх технологій підвищить прозорість розподілу соціальної допомоги, зробить її більш персоналізованою та доступною для громадян, які найбільше її потребують [191]. В аналітичному звіті «Характеристика домогосподарств внутрішньо переселених осіб» зазначається, що облік Мінсоцполітики ще донедавна охоплював людей, які фактично проживають на непідконтрольних територіях і періодично приїздять для отримання пенсії чи соціальної допомоги [173]. Це свідчить про наявність похибок у реєстрах та ризики нецільового використання коштів. Цифрові ідентифікатори та біометрична верифікація здатні усунути такі зловживання, забезпечивши справедливий розподіл ресурсів і прозорість системи.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє систематизувати наступні ризики цифрової трансформації системи соціального захисту населення в Україні: інституційна фрагментація та неузгодженість рішень, опір змінам у державному секторі, недостатній рівень цифрових компетенцій, обмежена технічна та інфраструктурна спроможність, необхідність балансування швидкості змін і якості їх впровадження), які знижують економічну ефективність цифровізації.

Розглянувши вплив цифрових ідентифікаторів та сучасних технологій на точність і прозорість соціальної політики, доцільно перейти до аналізу їхнього внеску в підвищення ефективності управління соціальними програмами.

Впровадження сучасних цифрових технологій у систему соціального захисту значно підвищує ефективність управління соціальними програмами, роблячи їх більш гнучкими та адаптивними до реальних потреб населення. Використання ШІ та аналізу великих даних дає змогу прогнозувати соціальні потреби, оптимізувати фінансування та підвищити адресність виплат [167]. Як

ззначає Лібанова, методики моніторингу соціальних процесів мають спиратися не на статичні показники, а на темпи їх змін, що відкриває можливості для адаптивного відстеження соціальних трендів [77, с. 17]. Такий підхід дозволяє швидше виявляти загрози, прогнозувати тенденції та коригувати політику. У поєднанні з інструментами ШІ це формує основу гнучкої та динамічної системи соціального захисту.

На нашу думку, саме аналітичний потенціал цих інструментів відкриває можливість перейти від реактивної до проактивної соціальної політики, де держава виявляє проблему до того, як людина залишиться без підтримки.

Застосування Big Data та машинного навчання дозволяє прогнозувати потребу в соціальній допомозі, визначати групи ризику ще до звернення громадян та ефективно розподіляти ресурси.

Один із ключових аспектів цифрової трансформації соціального захисту – динамічне оновлення програм підтримки відповідно до змін у макроекономічній ситуації. В умовах нестабільної економіки соціальні програми повинні оперативно реагувати на коливання ринку праці, рівня інфляції чи надзвичайні ситуації. Завдяки автоматизованому збору та обробці даних можливо оперативно коригувати умови надання допомоги, змінювати критерії призначення виплат або переглядати їхній розмір без затримок, пов'язаних із адміністративними процедурами [24]. Лібанова наголошує, що використання мікроданих дає змогу оцінювати рівень життя за різними критеріями, що забезпечує гнучке коригування соціальної політики на основі актуальної інформації [77, с. 8]. На нашу думку, це підтверджує високий потенціал цифрової аналітики: мікродані дозволяють відстежувати зміни в реальному часі та адаптувати програми під конкретні потреби населення. Такий підхід особливо важливий у кризових умовах, коли потрібні швидкі та точні рішення.

Ми переконані, що гнучкість соціальної політики у цифрову епоху повинна стати її головною особливістю – особливо в умовах швидких економічних змін, що стали новою нормою для країн, які перебувають у стані тривалих криз. Запровадження автоматизованих аналітичних платформ

сприятиме ефективному моніторингу та оцінці соціальної політики в режимі реального часу. Автоматизовані аналітичні платформи дозволяють виявляти слабкі місця в охопленні соціальними програмами та своєчасно реагувати на структурні недоліки [191].

Дослідники зазначають, що рівень охоплення бідних програмами підтримки залишається низьким і подекуди продовжує знижуватися [150]. Ми погоджуємося з цією оцінкою, адже вона наочно демонструє, що навіть у найвразливіших категорій громадян виникають труднощі з доступом до підтримки. Це свідчить про структурні недоліки в існуючих системах, які потребують не косметичних змін, а впровадження сучасних цифрових рішень. Аналітичні платформи можуть не лише виявляти подібні диспропорції в реальному часі, а й сприяти оперативному вдосконаленню програм, підвищуючи їхню точність, ефективність та соціальну справедливість.

З нашої точки зору, саме цифрові панелі мають стати фундаментом прозорості соціальної звітності, доступної не лише для чиновників, а й для громадян. Це сприятиме посиленню громадського контролю та зростанню довіри до системи.

Цифрові технології трансформують соціальні програми – від статичних до гнучких, персоналізованих і проактивних. Це не просто модернізація, а нова філософія соціального партнерства між державою і громадянином.

3.2. Стратегії вдосконалення цифрових соціальних послуг

Подальший розвиток цифрових платформ забезпечує швидкий і зручний доступ до соціальних послуг. Важливо не лише оптимізувати їхню роботу, а й інтегрувати нові сервіси для автоматизації призначення виплат [214].

На нашу думку, фокус має зміститися з формальної присутності онлайн-сервісів до глибокого функціонального наповнення, яке дозволить не лише подати заяву, а й повністю завершити весь цикл взаємодії з державною системою соціального захисту без фізичного контакту.

Одним із головних завдань є створення єдиного цифрового середовища, яке дозволить громадянам взаємодіяти з державними соціальними сервісами через один інтерфейс. Це передбачає інтеграцію всіх соціальних послуг у персоналізований цифровий кабінет, де користувач зможе не лише подавати заявки на виплати, а й отримувати рекомендації щодо доступних програм підтримки, відстежувати статус своїх звернень та переглядати історію виплат [92].

Черенко підкреслює, що найбільш прийнятною є описова модель, яка систематизує принципи та механізми цифрової трансформації у сфері соціального захисту [188, с. 53]. Такий підхід дозволяє розглядати персоналізоване цифрове середовище не як набір розрізнених сервісів, а як цілісну систему взаємодії між громадянином і державою.

У цьому контексті персоналізація означає перехід від технічної автоматизації до проактивної моделі взаємодії, орієнтованої на супровід громадянина протягом усього циклу отримання послуг.

Суттєвим напрямом є інтеграція цифрових платформ з фінансово–податковими реєстрами, що дозволить автоматизувати перевірку відповідності заявників критеріям отримання допомоги. Це дозволить усунути потребу у додаткових документах та довідках, скоротити час ухвалення рішень та забезпечити адресність соціальної підтримки [12].

На нашу думку, саме синхронізація даних з іншими державними реєстрами є умовою для реальної адресності, оскільки дозволяє оцінити соціальне становище людини на основі об'єктивних і вже наявних даних, без її додаткового залучення.

Окрім автоматизації процесів, необхідно адаптувати цифрові сервіси до потреб різних категорій громадян. Удосконалення мобільних версій державних платформ, розробка адаптивних інтерфейсів для людей з обмеженими можливостями та інтеграція голосових помічників дозволять значно розширити доступність соціальних послуг [87]. Брік підкреслює, що всеосяжна й справедлива стратегія соціального захисту повинна враховувати вразливості

різних груп населення, зокрема людей з інвалідністю та хронічними захворюваннями [211]. Ми переконані, що такий підхід має стати основою цифрової трансформації: сервіси повинні бути не лише технічно досконалими, а й соціально чутливими. Створення доступних і адаптивних інтерфейсів є обов'язковою умовою реалізації принципу справедливості у цифровому середовищі соціального захисту.

Інклюзивність доцільно розглядати як критерій функціональної спроможності цифрових платформ, а не лише як їх нормативну характеристику. Якщо інструмент недоступний для людини з інвалідністю, він не виконує повною мірою своєї соціальної функції.

Подальше розширення функціоналу цифрових платформ також передбачає використання ШІ та алгоритмів прогнозного аналізу. Ці технології дозволять не лише автоматично обробляти заявки, а й аналізувати соціально–економічні фактори для персоналізованого підходу до виплат.

В.Саріогло підкреслює, що зміщення акцентів у оцінці соціального розвитку потребує забезпечення доступності статистичних і адміністративних даних на найнижчих рівнях агрегації [144, с. 12]. Це означає, що персоналізовані цифрові рішення можливі лише за умови доступу до детальних локальних даних. За відсутності такої інформаційної бази алгоритмічні інструменти ризикують відтворювати структурні викривлення замість їх подолання.

На нашу думку, саме впровадження алгоритмів адаптивної політики може змінити підхід до соціального захисту з реактивного (відгук на звернення) на превентивний (випереджальна підтримка груп ризику).

Таким чином, розвиток цифрових платформ у соціальному захисті має бути спрямований на створення інтегрованої екосистеми, яка забезпечить швидкість, точність та доступність соціальних послуг для всіх категорій населення. Інноваційні рішення дозволять мінімізувати бюрократичні перепони, зробити систему соціального захисту більш ефективною та адаптивною до потреб суспільства.

У цьому контексті особливої уваги заслуговує застосування ШІ та великих даних, які відкривають принципово нові можливості для прогнозування соціальних потреб і переходу від реактивної до проактивної політики.

Застосування сучасних цифрових технологій у сфері соціального захисту дозволяє значно підвищити ефективність управління ресурсами та зробити соціальну політику більш адресною. Використання ШІ та аналізу великих даних відкриває можливості для автоматизованого прогнозування потреб населення, виявлення вразливих категорій громадян та оцінки ефективності вже впроваджених соціальних програм[29]. Е.Лібанова зауважує, що в Україні, як і в багатьох інших країнах, відсутні методологічно обґрунтовані інструменти оперативного оцінювання та прогнозування рівня життя [77, с. 8]. Це створює інституційний вакуум, який можуть заповнити ШІ та Big Data. Перехід до алгоритмізованого проактивного управління є ключовою відмінністю цифрової соціальної політики від традиційної: йдеться не лише про реакцію на запити, а й про здатність завчасно передбачати потребу в допомозі.

У цьому контексті однією з ключових технологій виступає застосування алгоритмів ШІ для аналізу запитів на допомогу. ШІ може значно полегшити процес обробки заявок на соціальну допомогу, прискорюючи ухвалення рішень та зменшуючи адміністративне навантаження на державні установи[158].

Особливої актуальності це набуває у періоди масштабних криз, коли кількість заявок різко зростає, а ресурси людського апарату – обмежені. ШІ в такому контексті виступає не як заміна, а як підсилення державної спроможності.

ШІ відкриває широкі можливості для підвищення ефективності функціонування системи соціального захисту. Насамперед, він забезпечує автоматизовану обробку заявок: алгоритми самостійно аналізують надану громадянами інформацію, здійснюють перевірку відповідності встановленим критеріям і ухвалюють рішення про надання допомоги без участі людини. Крім того, ШІ здатен розпізнавати нестандартні або складні запити, які не підпадають під дію типових алгоритмів, і автоматично передавати їх для індивідуального розгляду відповідними фахівцями. Важливою перевагою є також реалізація

персоналізованого підходу: на основі аналізу попередніх звернень та історії взаємодії із соціальною системою, ШІ може рекомендувати громадянину найбільш релевантні види підтримки. Крім того, ШІ здатен ідентифікувати потенційні прояви шахрайства шляхом аналізу великих масивів даних і виявлення аномальних патернів поведінки, наприклад, випадків одночасного подання заявок у кількох регіонах [219].

Запровадження таких алгоритмів дозволить значно скоротити час очікування соціальної допомоги та забезпечити більш оперативне реагування на запити громадян.

Паралельно із цим важливим напрямом залишається використання великих даних для точнішого прогнозування соціальних тенденцій. Аналіз великих даних дозволяє виявляти закономірності у поведінці громадян та соціально-економічних процесах, що допомагає державі планувати соціальні програми більш ефективно [140].

Лібанова пропонує систему показників для оцінки щоквартальної динаміки рівня життя, зокрема індекс реальних доходів, обсяг грошової соціальної допомоги, частку домогосподарств із доходами нижчими за прожитковий мінімум та частку витрат на харчування [77, с. 18]. Ми вважаємо, що дані індикатори можуть стати базою для моделей прогнозування соціальних потреб. Інтеграція таких показників у алгоритми Big Data дозволить оцінювати динаміку добробуту в реальному часі та швидко реагувати на негативні тенденції. Справжня сила великих даних полягає у можливості працювати не лише з усередненими значеннями, а й з мікрорівнем – конкретними містами, районами чи демографічними групами.

Використання технологій Big Data у сфері соціального захисту відкриває нові можливості для прийняття більш обґрунтованих і проактивних рішень у формуванні соціальної політики. Зокрема, аналіз великих масивів демографічних даних дозволяє прогнозувати зміни у структурі населення, що є підґрунтям для завчасного планування програм підтримки для відповідних соціальних груп, таких як пенсіонери, сім'ї з дітьми чи ВПО. Крім того, Big Data забезпечує більш

точну оцінку рівня бідності в різних регіонах країни, що дає змогу ефективніше розподіляти бюджетні ресурси відповідно до реальних потреб населення. Аналіз даних ринку праці дозволяє прогнозувати рівень безробіття та виявляти групи населення, які можуть опинитися у складному соціально–економічному становищі внаслідок кризових явищ або трансформацій у структурі економіки. Також значущим є виявлення економічних ризиків шляхом аналізу інформації про споживчі витрати, заборгованості з оплати житлово–комунальних послуг та інших фінансових показників, що дозволяє заздалегідь визначити потенційно вразливі категорії громадян і спрямувати до них відповідні форми соціальної підтримки [29].

Реалізація цих інструментів допоможе державі не просто реагувати на запити населення, а й завчасно передбачати соціальні виклики та формувати ефективну політику підтримки.

Однією з ключових функцій ШІ є виявлення громадян, які ще не звернулися, але вже потребують допомоги.

Однією з ключових переваг впровадження ШІ та технологій аналізу великих даних у систему соціального захисту є формування механізмів проактивної допомоги. Це означає, що система здатна самостійно виявляти громадян, які можуть потребувати соціальної підтримки, навіть у тих випадках, коли вони ще не звернулися із відповідним запитом. Така функціональність реалізується через перехресний аналіз інформації, отриманої з різних державних реєстрів – податкових, соціальних, медичних тощо, – що дозволяє автоматично визначати осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Система також здатна ідентифікувати соціальні ризики: наприклад, при втраті роботи особою, яка має малолітніх дітей, може бути ініційовано надання додаткової допомоги. Аналіз споживчих витрат, зокрема прострочених комунальних платежів, дає змогу прогнозувати виникнення кризових ситуацій і вчасно пропонувати відповідні інструменти підтримки. Крім того, завдяки персоналізованим алгоритмам громадяни, які проходять реєстрацію в системі, можуть отримувати

індивідуальні рекомендації щодо доступних програм соціальної допомоги, на які вони мають право [239].

Такий підхід дозволить не лише оперативніше реагувати на потреби громадян, а й робити систему соціального захисту більш ефективною та адресною.

Логічним продовженням таких практик виступає оцінювання результативності соціальних програм із використанням аналітичних платформ. Черенко, Полякова та Соріогло відзначають, що значна частина сімей незадоволена низьким розміром допомоги, а третина вказує на складність і тривалість процедур оформлення [189, с. 21]. Наведені дані свідчать про потребу у створенні зворотного аналітичного механізму в системі соціального захисту. Скарги громадян мають стати не лише підставою для реагування, а й джерелом даних для алгоритмів, що дозволяють оперативно коригувати програми. Цифрові платформи оцінки ефективності допомоги відкривають можливість динамічно налаштовувати соціальну підтримку відповідно до очікувань, рівня задоволеності та реального впливу на життя домогосподарств.

Одним із ключових викликів сучасної системи соціального захисту є недостатня ефективність окремих програм, що зумовлено як нецільовим використанням бюджетних коштів, так і невідповідністю заходів актуальним потребам населення [71].

Ми переконані, що без автоматизованого аналізу впливу соціальних заходів – на рівень бідності, фінансову стабільність, участь у ринку праці – будь-яке реформування ризикує залишитися декларативним.

Вирішити цю проблему дозволяє застосування аналітичних інструментів, які забезпечують інструменти для оцінювання результативності соціальної політики. Застосування аналітичних платформ забезпечує системне оцінювання результативності соціальної політики. Зокрема, такі платформи дають змогу аналізувати зміни у доходах громадян до та після отримання допомоги, що дозволяє виявити ефективні програми та вчасно коригувати ті, які не дають очікуваного результату. Крім того, за допомогою прогнозного моделювання

можливо оцінити вплив змін у політиці – наприклад, збільшення розміру виплат або впровадження нових видів субсидій – на рівень бідності чи соціальну стабільність. Аналітичні інструменти також дозволяють виявляти слабкі місця у системі, аналізуючи динаміку витрат та звернень громадян, що допомагає більш точно виявляти програми, які функціонують неефективно. Отримані дані можуть стати основою для формування обґрунтованих рекомендацій щодо перерозподілу бюджетних ресурсів, забезпечуючи цілеспрямованість і результативність соціальної підтримки [29; 140].

Впровадження таких платформ дозволить уряду ухвалювати більш зважені рішення щодо фінансування та пріоритетів у соціальній політиці.

Отже, використання ІІІ та Big Data в соціальному захисті – це не просто технологічний тренд, а механізм стратегічного переосмислення ролі держави. Як зазначає О.Довгаль цифрові технології мають першочергове значення у розвитку зеленої економіки, забезпечуючи низку переваг та можливостей для розвитку [222, с. 61]. Авторка сверджує, що на системоутворюючій ролі цифрових технологій у трансформаційних процесах сучасної економіки, що дозволяє екстраполювати цю логіку і на сферу соціальної політики: цифровізація набуває стратегічного значення не як набір інструментів автоматизації, а як механізм інституційного переосмислення управління та перерозподілу ресурсів у межах цифрової держави.

У звіті ЮНІСЕФ підкреслюється, що соціально–економічна політика в критичні періоди має ґрунтуватися на доказовій базі, а обмежені ресурси використовуватися максимально ефективно, прозоро та підзвітно [30, с. 4]. У цьому контексті цифрові аналітичні інструменти виступають не лише засобом оптимізації процесів, а й інфраструктурою доказового врядування. Такі принципи мають стати основою цифрової трансформації: ІІІ та Big Data не лише оптимізують процеси, а й посилюють роль держави як відповідального розпорядника публічних ресурсів. Ухвалення рішень на основі доказів є ключем до справедливої, адаптивної та ефективної соціальної політики.

Функціонально це означає перехід від реактивного адміністрування до проактивного управління соціальними ризиками. ШІ може спростити обробку заявок, прогнозувати соціальні потреби та автоматично виявляти людей, що потребують підтримки. Великі дані допоможуть уряду ухвалювати більш зважені рішення, аналізувати ефективність програм та вчасно реагувати на зміну соціально–економічних умов [78].

На нашу думку, стратегічне значення цих технологій виходить за межі технічного вдосконалення – йдеться про перехід до соціальної політики, яка вміє передбачати, бути точною та економічно обґрунтованою. У цьому сенсі цифровізація змінює саму логіку втручання держави — від компенсаційної до превентивної. Розширення цих технологій у сфері соціального захисту дозволить зробити систему більш прозорою, швидкою та гнучкою, забезпечуючи громадян необхідною допомогою саме тоді, коли вони її найбільше потребують. Черенько, Соріогло та Сітнікової зазначають, що найбільш уразливими залишаються домогосподарства з традиційно високим ризиком бідності та ті, що найбільше постраждали від війни [187, с. 2]. Ми вважаємо, що саме ці категорії мають бути в центрі цифрової трансформації: застосування ШІ та Big Data покликане забезпечувати не лише ефективність, а й справедливість. Такі технології дозволяють державі не тільки реагувати на потреби вразливих груп, а й передбачати ризики для їхнього добробуту та завчасно пропонувати підтримку.

Поряд із ШІ та аналітикою великих даних усе більшої ваги набувають блокчейн–рішення, які забезпечують прозорість і підзвітність у сфері соціального захисту.

Використання блокчейн–технологій у сфері соціального захисту відкриває нові можливості для забезпечення прозорості, захисту даних і підвищення ефективності соціальних виплат.

Блокчейн як децентралізована система реєстрації даних може вирішити багато проблем, пов'язаних із бюрократією, корупцією та неефективним розподілом соціальної допомоги [61]. У «Handbook on Social Innovation and Social Policy» зазначається, що бідність серед вразливих груп проявляється у низьких

показниках людського розвитку, включаючи освіту та здоров'я [240]. Такий підхід вимагає соціальної політики, спрямованої не лише на реагування, а й на запобігання негативним наслідкам бідності шляхом забезпечення рівного доступу до підтримки. У даному контексті блокчейн доцільно розглядати як інституційний механізм гарантування прозорості розподілу ресурсів, що має особливе значення для захисту прав найбільш уразливих груп.

На нашу думку, саме блокчейн здатен закласти фундамент якісно нового рівня довіри до соціальної системи – не на рівні обіцянок, а на рівні архітектури самої системи.

Застосування цієї технології, насамперед, актуалізується у сфері виплат – там, де блокчейн дозволяє уникнути зловживань і автоматизувати перевірку. Одним із ключових викликів у системі соціального захисту є складність адміністрування виплат та ризику зловживань. Блокчейн може зробити процес нарахування та розподілу соціальної допомоги значно швидшим, безпечнішим і прозорішим [232]. В сценарних дослідженнях бідності наголошується, що навіть за оптимістичними оцінками рівень бідності зріс із 39,9% у 2021 році до 57,6% у 2022–му [134]. На нашу думку, вищезгадані дані наочно демонструють глибину соціальної кризи, яка вимагає не лише додаткового фінансування, а й принципово нових підходів до управління ресурсами. Власне, блокчейн у такому контексті може стати інструментом, що гарантує прозорість, підзвітність і захищеність соціальних трансфертів в масштабах, недосяжних для традиційних методів адміністрування.

У сучасних умовах, коли масштаби соціальної підтримки зросли у зв'язку з війною, блокчейн може стати інструментом системної стабільності та запобігання збоїв при високому навантаженні.

Використання блокчейн–технологій у сфері соціальних виплат надає низку суттєвих переваг, які сприяють підвищенню прозорості, ефективності та доступності соціальної допомоги. Однією з ключових переваг є можливість автоматизованого відстеження транзакцій: кожен платіж фіксується у децентралізованому реєстрі, що унеможливорює його зміну або приховування. Це

створює прозоре середовище для моніторингу фінансових потоків та забезпечує підзвітність. Крім того, блокчейн дозволяє здійснювати миттєву перевірку отримувачів: система автоматично звіряє інформацію про громадян із відповідними державними реєстрами, що виключає необхідність багаторазових перевірок і подання паперових довідок. Застосування цієї технології також сприяє зменшенню адміністративних витрат, оскільки усувається потреба у посередницьких ланках, таких як банки чи соціальні служби, що оптимізує процес управління виплатами. Нарешті, блокчейн підвищує рівень доступності соціальної допомоги: громадяни можуть отримувати кошти безпосередньо на цифрові гаманці або через спеціалізовані онлайн-платформи, без необхідності особистого відвідування установ [232].

Із підвищенням технічної прозорості зростає і довіра до самих баз даних – що є ще одним важливим аспектом. Блокчейн-технологія забезпечує високий рівень захисту та незмінності інформації завдяки використанню механізму розподіленого зберігання даних, у якому кожен запис є унікальним і не може бути змінений або видалений без відома всіх учасників мережі. Такий підхід дає змогу ефективно вирішувати низку критичних проблем, пов'язаних із функціонуванням системи соціального захисту. У звіті Черенько, Соріогло та Сітнікова наголошується на нагальній потребі у ґрунтовних оцінках масштабів бідності, що вимагає наявності надійних і репрезентативних даних [187, с. 2]. Ми вважаємо, що саме ці виклики здатні долати блокчейн-рішення. Надійність і верифікованість даних виступають ключовим елементом якісної соціальної політики. Блокчейн формує довіру не декларативно, а технічно: усі транзакції й записи фіксуються прозоро та незмінно. В умовах, коли соціальна допомога охоплює мільйони осіб, технологія створює не лише інструмент управління виплатами, а й основу для ефективної аналітики та стратегічних рішень.

Ми гадаємо, що це особливо актуально для України, де довіра до державних інформаційних систем традиційно низька через численні скандали з корупцією та маніпуляціями з даними. Блокчейн – це шанс зробити прозорість не просто декларативною, а технічно гарантованою.

По–перше, гарантується достовірність інформації: неможливість внесення змін заднім числом унеможлиблює фальсифікацію даних, що підвищує довіру до соціальних реєстрів. По–друге, знижується ймовірність виникнення помилок, оскільки автоматизовані механізми внесення та перевірки інформації мінімізують вплив людського фактора. По–третє, забезпечується відкритість системи для аудиту: всі зміни у блокчейн–реєстрі можуть бути оперативно перевірені державними органами, міжнародними структурами або незалежними аудиторами, що сприяє підвищенню прозорості й підзвітності у сфері соціальної підтримки [266].

На практиці функціонування такої системи може відбуватися у такий спосіб: державні органи створюють централізовану базу даних отримувачів соціальної допомоги, водночас фіксуючи їхні права у блокчейн–системі. Уся історія дій з моменту подання заявки до отримання виплати фіксується в блокчейні, що забезпечує повну прозорість і можливість аудиту.

Смарт–контракти усувають затримки, мінімізують суб’єктивізм і прискорюють допомогу тим, хто її реально потребує [297].

На нашу думку, саме смарт–контракти – це міст між технологічною ефективністю та соціальною справедливістю: вони усувають затримки, зменшують ризик суб’єктивного втручання та прискорюють допомогу для тих, хто її реально потребує. Герасименко підкреслює, що жінки часто стають опосередкованими жертвами корупції, адже переважають серед соціально вразливих груп [23, с. 13]. Така позиція особливо актуалізує проблему усунення суб’єктивного впливу під час розподілу ресурсів. Смарт–контракти, як інструмент автоматизованого виконання умов, мінімізують ризик, коли рішення посадовців стають джерелом дискримінації чи зловживань. Власне, саме цей механізм має ключове значення для захисту жінок та інших вразливих категорій, які найчастіше страждають від непрозорих процедур розподілу допомоги.

Смарт–контракти мають значний потенціал у спрощенні механізмів надання соціальних виплат. Вони дозволяють автоматизувати процес призначення допомоги, ініціюючи її нарахування без потреби в поданні заявки у

випадках, коли громадянин відповідає визначеним критеріям, зокрема у разі втрати роботи або досягнення пенсійного віку. У разі змін у фінансовому чи соціальному статусі особи, наприклад, при працевлаштуванні, система на основі смарт-контракту автоматично коригує обсяг соціальної підтримки. Завдяки алгоритмам самостійної верифікації зникає необхідність у ручних перевірках документів з боку державних органів, що суттєво скорочує часові та адміністративні витрати. Крім того, смарт-контракти забезпечують оперативність виплат: нарахування здійснюється миттєво після виконання відповідних умов, що дозволяє уникнути затримок, характерних для традиційних процедур [277].

Побудова систем, у яких корупція технічно неможлива, – найнадійніший шлях до чесної соціальної політики [17].

На наш погляд, боротьба з корупцією має починатися не з нагляду, а з побудови систем, у яких корупція технічно неможлива. Саме блокчейн створює таку можливість – де зловживання не потребують викриття, бо вони не можуть відбутися.

Використання блокчейн-технологій у сфері соціального захисту дозволяє вирішити низку системних проблем. По-перше, забезпечується відсутність можливості для маніпуляцій, оскільки всі транзакції є прозорими та незмінними, що унеможливорює незаконну зміну даних або перерахування виплат особам, які не мають на них права [13]. По-друге, відбувається скорочення контактів громадян із представниками органів влади, оскільки більшість процесів автоматизується, що суттєво знижує ризик вимагання неправомірної вигоди або несанкціонованих затримок виплат [109]. Третім аспектом є посилення контролю за цільовим використанням коштів: у випадках, коли субсидії або інші види допомоги призначені для конкретних потреб (наприклад, оплата житлово-комунальних послуг), система здатна відстежувати їх використання відповідно до призначення. Нарешті, відкритість реєстрів у блокчейн-інфраструктурі сприяє розвитку громадського контролю, оскільки незалежні організації

отримують змогу перевіряти прозорість процесів, що значно зменшує ризики зловживань на всіх рівнях управління [19].

Із теорії – до практики: чимало країн уже сьогодні тестують або впроваджують подібні рішення. Деякі країни вже почали впроваджувати блокчейн у соціальні системи:

- Естонія використовує блокчейн для збереження медичних та соціальних даних громадян, що гарантує їхню безпеку та неможливість фальсифікації[79; 85];

- Великобританія тестує смарт-контракти для автоматичного нарахування допомоги безробітним[209];

- ООН застосовує блокчейн для гуманітарної допомоги біженцям, що забезпечує контроль за витрачанням коштів та адресну підтримку[50].

Ці приклади підтверджують: блокчейн – це не теорія майбутнього, а практичний інструмент, який вже довів свою результативність у найскладніших умовах, зокрема в кризових регіонах У звіті ПРООН зазначається, що жінки особливо чутливі до проявів несправедливості, частіше стикаються з побутовою та діловою корупцією і більше цікавляться питаннями розподілу ресурсів [65]. На нашу думку, наведені факти підсилюють аргументацію на користь упровадження технологій, які мінімізують людський фактор і гарантують прозоре адміністрування. Блокчейн у такій ролі постає не лише як технічне нововведення, а й як інструмент гендерно чутливої соціальної політики, здатний захищати права жінок і зміцнювати довіру до системи розподілу допомоги.

Отже, потенціал блокчейну полягає не лише у технічному вдосконаленні процедур, а у формуванні прозорої та підзвітної моделі перерозподілу соціальних ресурсів. Його впровадження забезпечить прозорість виплат, зменшить бюрократичні перешкоди, усуне корупційні ризики та підвищить ефективність державних програм.

Використання смарт-контрактів дозволить автоматизувати соціальні виплати, а прозорий механізм обліку коштів знизить можливість маніпуляцій та нецільового використання ресурсів.

Ми вважаємо, що блокчейн у соціальному захисті – це не лише технологія, а концепція прозорості, підзвітності й справедливості, яку варто втілювати вже зараз, а не відкладати в майбутнє.

В аналітичному звіті «Дитяча бідність: вплив війни на стан домогосподарств з дітьми» зазначається, що чинні програми в Україні недостатньо орієнтовані на бідні сім'ї, а охоплення найуразливіших домогосподарств із дітьми залишається вкрай низьким [30, с. 4]. Такий висновок свідчить, що традиційна модель соціального захисту не завжди забезпечує адресність і повноту підтримки.

На нашу думку, блокчейн у такій ролі має не лише технічне, а й соціальне призначення – гарантувати, що жодна вразлива сім'я не буде виключена з системи через бюрократію, корупцію чи неузгодженість даних. Йдеться про технологію, покликану працювати не на контроль, а на справедливість і гідність.

Попри високий потенціал, для реалізації цих ініціатив необхідно ухвалити відповідні законодавчі зміни, забезпечити належний рівень кібербезпеки та створити технічну інфраструктуру для підтримки блокчейн-рішень. Отже, впровадження цієї технології потребує комплексного нормативного й організаційного супроводу, а не лише технічної інтеграції. Перспективи використання цієї технології у сфері соціального захисту дають Україні шанс на побудову більш прозорої та ефективної системи соціальних виплат.

Разом із блокчейн-технологіями вагому роль у підвищенні ефективності соціального захисту відіграють автоматизовані рішення, спрямовані на оптимізацію процесів надання виплат і мінімізацію бюрократичного навантаження.

Цифровізація соціального захисту дозволяє не лише покращити доступ громадян до соціальних виплат, а й значно оптимізувати сам процес їхнього нарахування та адміністрування. Впровадження автоматизованих рішень у систему соціального захисту сприяє прискоренню виплат, зменшенню бюрократичного навантаження та мінімізації ризиків зловживань і людських помилок [91].

Насамперед важливою передумовою ефективної цифровізації є запровадження цифрових систем верифікації отримувачів допомоги. Одним із ключових чинників ефективності системи соціального захисту є точна ідентифікація осіб, які мають право на отримання допомоги. У зв'язку з цим цифрова верифікація постає не як окремий технічний елемент, а як базовий інструмент підвищення адресності та обґрунтованості соціальних рішень.

У сучасних умовах цей процес переважно ґрунтується на ручному зборі та перевірці документів, що не лише потребує значних часових і трудових ресурсів, але й створює потенційні корупційні ризики [116]. Запровадження цифрових систем верифікації дозволяє суттєво підвищити точність і швидкість прийняття рішень. Зокрема, такі системи здатні автоматично перевіряти відповідність заявників встановленим критеріям, аналізуючи, наприклад, рівень доходів через інтеграцію з податковими та банківськими базами даних [129].

Крім того, цифрові механізми сприяють запобіганню дублюванню виплат: у випадках, коли особа вже отримує певну форму підтримки, система враховує це при розгляді нових заяв. Черенько, Полякова та Шишкін відзначають, що понад половина домогосподарств вважає соціальну допомогу спрямованою за призначенням [189, с. 6]. Варто зауважити, що такий висновок нагадує: цифрові інновації мають упроваджуватися не як самоціль, а як засіб підтримки найуразливіших груп населення. В умовах зниження рівня життя технології повинні слугувати не лише для скорочення витрат, а й для забезпечення справедливого доступу до допомоги, аби уникнути посилення соціального розшарування.

Застосування Дія.Підпис та біометричної ідентифікації (відбитки, обличчя) підвищує точність перевірки даних і особливо актуальне в умовах війни, коли документи можуть бути втрачені або підроблені [135; 198].

Застосування біометрії верифікації особливо важливе в умовах масових переміщень населення, як–от в Україні під час війни, коли документи можуть бути втрачені або підроблені.

Такі рішення дозволять не лише спростити процес подання заявок, а й зроблять систему більш прозорою та стійкою до шахрайських схем.

Поряд із цим важливим напрямом є автоматизація обробки заявок та нарахування соціальних виплат. Черенько зазначає, що система соціальної підтримки розглядається як складова моделі рівня життя у двох вимірах: допомога вразливим групам та стимулювання працездатних [188, с. 9]. Такий підхід актуалізує двовекторну логіку сучасної соціальної політики: цифрові технології мають не лише спрощувати доступ до допомоги для тих, хто її потребує, а й створювати інфраструктуру підтримки для громадян, здатних до активної економічної участі. Це дозволяє поєднати принципи соціальної справедливості та ефективності в межах цифрової трансформації.

На сьогодні більшість процедур, пов'язаних із поданням заяв на соціальну допомогу та їх подальшою обробкою, потребують значної кількості ручної роботи. Такий підхід призводить до затримок у здійсненні виплат, створює надмірне навантаження на державні установи та ускладнює доступ громадян до необхідної підтримки [185]. Впровадження автоматизованих рішень здатне суттєво змінити ситуацію. ШІ дозволяє миттєво ухвалювати рішення без ручної перевірки, що зменшує затримки та суб'єктивний вплив [27].

Крім пришвидшення обробки, важливо, що автоматизація дозволяє уникнути вибіркового підходу, коли людський фактор може несвідомо або свідомо впливати на рішення.

Автоматизація забезпечує динамічне оновлення статусу отримувачів: у разі змін у доходах, складі сім'ї або зайнятості система самостійно коригує право особи на відповідні виплати. Ще однією перевагою є інтеграція з іншими державними реєстрами, що уможлиблює автоматичну перевірку достовірності даних без необхідності у поданні додаткових документів або довідок з боку заявника [6].

Використання таких технологій значно покращить доступність соціального захисту та дозволить громадянам отримувати допомогу без довготривалого очікування.

Далі варто звернути увагу на зменшення ризиків, пов'язаних із людським фактором у процесі ухвалення рішень.

Людський фактор залишається однією з основних причин виникнення проблем у системі соціального захисту, зокрема через ймовірність помилок під час обробки заяв або ризику корупції, які виникають унаслідок суб'єктивного ухвалення рішень. Автоматизація процесів дозволяє значною мірою усунути ці недоліки, забезпечуючи неупередженість та об'єктивність прийняття рішень [90].

Особливо це важливо в умовах низького рівня довіри до державних структур – прозора, алгоритмічна процедура знижує ризики суб'єктивних рішень і підвищує легітимність системи в очах громадян.

Однією з ключових переваг є усунення суб'єктивного впливу – алгоритми працюють на основі заздалегідь визначених правил і критеріїв, що унеможлиблює втручання з боку посадових осіб. Водночас автоматизовані системи забезпечують високу швидкість та ефективність, обробляючи одночасно тисячі заяв, що суттєво скорочує терміни надання допомоги. Крім того, сучасні системи передбачають наявність автоматизованих апеляційних механізмів: у разі, якщо громадянин вважає відмову у виплаті необґрунтованою, він може подати скаргу через онлайн-платформу, де алгоритм повторно перевіряє рішення на предмет його відповідності встановленим правилам [261].

Таким чином, автоматизовані процеси не лише роблять систему соціального захисту ефективнішою, а й значно підвищують рівень довіри громадян до державних сервісів. У дослідженні «Інноваційна Україна 2020» наголошується, що оцінювання якості соціальних послуг допомагає визначати пріоритети державної політики та забезпечує раціональне використання бюджетних коштів [53]. Це свідчить, що автоматизація має не лише технічний ефект швидкості й прозорості, а й впливає на ухвалення управлінських рішень. Завдяки цифровим механізмам зворотного зв'язку та алгоритмічному аналізу скарг стає можливим не просто реагувати на окремі випадки, а системно виявляти слабкі місця в наданні послуг і коригувати політику відповідно до потреб населення.

Таким чином, аналіз еволюції систем соціального захисту підтверджує, що ця еволюція супроводжується відповідною еволюцією їхніх функцій і набуття ними наступних форм реалізації: мінімізація соціальних ризиків, зменшення нерівності, соціальна стабільність та згуртованість, розвиток людського потенціалу.

Отже, цифровізація соціальної політики не зводиться до технічних інновацій, а трансформує управління у соціальній сфері. Автоматизація та алгоритмізація процесів підвищують точність виплат, мінімізують корупційні ризики, забезпечують прозорість і об'єктивність рішень, підсилюють легітимність програм і підтримку громадян. У підсумку цифрові рішення стають фундаментом нової моделі соціальної політики, орієнтованої на ефективність, справедливість та суспільну підтримку

Завершальним компонентом процесу оптимізації є зменшення адміністративного навантаження на державні органи.

Однією з провідних переваг цифровізації та автоматизації процесів у сфері соціального захисту є суттєве зниження навантаження на державні органи, що сприяє ефективнішому розподілу ресурсів та скороченню бюджетних витрат [116].

Автоматизація дозволяє зменшити кількість працівників, які залучені до рутинної обробки документів, що, своєю чергою, дає можливість переорієнтувати кадрові ресурси на реалізацію стратегічно важливих завдань.

Це дозволить формувати не кількісно–бюрократичну, а якісну державну службу, де фахівці займаються аналітикою, прогнозуванням і політикою, а не рутинними операціями.

Скорочення витрат на адміністрування дає змогу перерозподілити бюджетні кошти на безпосереднє надання соціальної допомоги замість фінансування численного бюрократичного апарату. Оцифрування міжвідомчої взаємодії забезпечує оптимізацію комунікацій між різними структурами, що підвищує оперативність та ефективність прийняття рішень. Е.Лібанова наголошує, що сучасні можливості цифровізації забезпечують прозорість,

гнучкість і підвищення ефективності управління у сфері економічної активності [76]. Подібний підхід варто розглядати ширше: цифровізація створює не лише технічні удосконалення, а й інституційні передумови для якіснішого державного управління. У сфері соціального захисту це відкриває шлях до переходу від паперово–орієнтованого до аналітично–орієнтованого апарату, де акцент робиться на стратегічному управлінні, а не на формальному адмініструванні.

Значним є також внесок автоматизації у зменшення обсягів паперової роботи: обробка заяв, супровідної документації та адміністративних рішень у цифровому форматі знижує потребу у фізичних архівах, водночас сприяючи екологізації державного управління [38].

Крім того, автоматизація дозволить державним службовцям більше часу приділяти вирішенню складних індивідуальних випадків, замість механічної перевірки документів [39].

Оптимізація процесів через автоматизовані рішення – це стратегічний крок до побудови справедливої, прозорої та ефективної системи соціального захисту. Вона дозволяє скоротити час розгляду заяв, зменшити корупційні ризики та знизити навантаження на держоргани [51; 97].

На нашу думку, саме автоматизація має стати основою сучасної соціальної політики – не як технічний інструмент, а як засіб формування нової моделі взаємодії між громадянином і державою, що ґрунтується на довірі, доступності та оперативності.

3.3. Перспективи розвитку соціального захисту у цифрову епоху

У найближчі роки цифровізація соціального захисту продовжуватиме розвиватися, орієнтуючись на автоматизацію процесів, покращення доступності послуг та посилення захисту даних. Основні тенденції охоплюють розширення державних цифрових сервісів, інтеграцію хмарних технологій, впровадження інновацій у соціальне управління та використання мобільних додатків для спрощеного доступу до соціальних виплат і послуг [98].

Державні цифрові платформи, такі як «Дія» та Єдина інформаційна система соціальної сфери, відіграють ключову роль у модернізації соціального захисту. Очікується, що в найближчому майбутньому їхній функціонал буде розширюватися, забезпечуючи громадянам повний доступ до соціальних послуг онлайн[197].

Таким чином, розширення функціональності державних платформ має поєднуватися з принципами конкурентності, інтероперабельності та прозорого регулювання. Сучасні напрями розвитку цифрових сервісів у сфері соціального захисту зосереджені на розширенні функціональності державних платформ і впровадженні інноваційних інструментів для підвищення ефективності управління соціальною підтримкою. Одним із ключових напрямів є автоматизація процесу призначення виплат, коли державні системи самостійно визначатимуть право громадян на отримання допомоги на основі даних з інтегрованих реєстрів, без потреби у подачі окремих заяв. У цьому контексті важливою ініціативою є створення єдиного цифрового соціального кабінету, який надасть громадянам можливість переглядати повну інформацію про власні соціальні виплати, отримувати персоналізовані рекомендації щодо доступних програм підтримки та подавати заяви в інтерактивному форматі [90].

Таке уніфіковане цифрове середовище має потенціал не лише оптимізувати взаємодію громадян з державою, а й змінити саму філософію соціальної політики – від пасивної реакції на потреби до проактивного й передбачуваного управління підтримкою.

Окрему роль відіграватиме цифровий соціальний паспорт, що забезпечуватиме автоматичне оновлення статусу особи у разі життєвих змін, таких як втрата роботи, народження дитини, вихід на пенсію тощо [66].

Застосування алгоритмів ШІ в управлінні соціальною сферою дозволить аналізувати запити громадян, оптимізувати процес прийняття рішень і значно скоротити час обробки заявок [113].

Водночас важливо, щоб автоматизація не призводила до формалізації рішень – навіть у цифровій системі повинен залишатися простір для індивідуального підходу в складних випадках.

Розширення цифрових сервісів дозволить зменшити бюрократичні перепони, прискорити виплати та зробити систему соціального захисту більш гнучкою й доступною.

Водночас важливим технологічним трендом стає використання хмарних технологій для збереження та обробки даних.

Одним із важливих аспектів цифровізації є перехід на хмарні технології, що дозволяють безпечно зберігати та швидко обробляти великі обсяги інформації.

Хмарні рішення у сфері соціального захисту мають низку суттєвих переваг, що сприяють підвищенню ефективності державного управління. Насамперед, вони дозволяють значно скоротити витрати на ІТ-інфраструктуру, оскільки державні органи можуть відмовитися від утримання фізичних серверів на користь використання хмарних сервісів, що знижує загальні фінансові витрати. Крім того, хмарні технології забезпечують швидкий доступ до даних у режимі реального часу, що дає можливість органам соціального захисту оперативно отримувати актуальну інформацію про громадян та пришвидшувати процес ухвалення рішень. Ще однією перевагою є гнучке масштабування системи: у разі підвищеного навантаження, зокрема в умовах кризових ситуацій, можна швидко збільшити обсяг доступних ресурсів без зниження продуктивності [121]. Нарешті, хмарні рішення сприяють підвищенню рівня кібербезпеки, адже використання розподілених механізмів захисту та систем резервного копіювання значно зменшує ймовірність втрати або несанкціонованого доступу до персональних даних [59].

Однак для України важливо також врахувати ризики, пов'язані із зберіганням чутливої інформації в іноземних хмарних середовищах – постає питання цифрового суверенітету та контролю над даними громадян.

Використання хмарних технологій стане ключовим елементом інтегрованої системи соціального захисту, забезпечуючи швидку та ефективну взаємодію між державними установами.

Ще одним напрямом змін є інтеграція новітніх цифрових рішень у сфері соціального управління.

Цифровізація соціального захисту передбачає активне впровадження інноваційних технологій, таких як ШІ, блокчейн, великі дані та смарт-контракти.

Серед найбільш перспективних напрямів розвитку цифрових технологій у сфері соціального захисту можна виокремити кілька ключових. Передусім, це застосування ШІ для прогнозування соціальних потреб: алгоритми ШІ здатні аналізувати економічні та демографічні дані з метою визначення тих верств населення, які потенційно потребуватимуть допомоги в майбутньому [68]. Також значний потенціал має впровадження блокчейн-рішень, що сприятиме підвищенню прозорості виплат, зниженню корупційних ризиків і забезпеченню цільового використання бюджетних коштів шляхом унеможливлення махінацій із соціальними трансферами [19]. У свою чергу, використання смарт-контрактів дозволить автоматизувати нарахування соціальних виплат і усунути затримки, забезпечуючи їхнє миттєве проведення за умови дотримання визначених критеріїв, як-от досягнення пенсійного віку чи втрата джерела доходу [69]. Нарешті, аналіз великих даних відкриває можливості для ефективнішого розподілу бюджетних ресурсів, оскільки дозволяє виявляти найбільш ефективні соціальні програми та своєчасно коригувати ті, що втрачають актуальність або недостатньо результативні [257].

Але важливо наголосити, що ефективне використання цих інструментів можливе лише за умов достатнього технічного оснащення державних структур та наявності кадрів, здатних працювати з аналітикою, а не лише із формальним адмініструванням.

Такі рішення дозволять зробити соціальне управління більш точним, прогнозованим і результативним, орієнтованим на реальні потреби громадян.

Не менш значущим трендом стане використання мобільних додатків для доступу до соціальних послуг.

Мобільні додатки стають основним способом взаємодії громадян із державними послугами, особливо у сфері соціального захисту. Доступ до соціальних виплат і довідок у смартфоні значно спрощує процеси та зменшує потребу у фізичних відвідинах державних установ [125].

У найближчі роки очікується активний розвиток мобільних соціальних сервісів, що стане важливою складовою цифрової трансформації системи соціального захисту. Зокрема, передбачається суттєве розширення функціоналу мобільного застосунку «Дія», який включатиме нові можливості для подачі заявок на соціальні виплати, перегляду статусу їх нарахування та взаємодії з представниками соціальних служб у режимі онлайн [125]. Одночасно з цим заплановано впровадження інтерактивних чат-ботів та віртуальних помічників на основі ШІ, які допомагатимуть громадянам отримувати необхідну інформацію, заповнювати електронні форми та вирішувати поширені запити без залучення операторів [100].

Особливою перевагою таких сервісів є їхня інклюзивність – мобільний додаток із простим інтерфейсом стає ключовим інструментом для людей з інвалідністю, літніх осіб або жителів сільських територій, які раніше були «виключені» з цифрового обслуговування.

Важливою інновацією стане впровадження миттєвих push-сповіщень про зміну статусу соціальних виплат, що забезпечить оперативне інформування користувачів щодо нарахувань або потреби оновлення документів [52]. Крім того, одним із перспективних напрямів є інтеграція соціальних виплат у захищені цифрові гаманці, що дозволить значно пришвидшити транзакції, підвищити рівень безпеки фінансових операцій та забезпечити зручність отримання допомоги без фізичного звернення до установ [20].

Завдяки впровадженню мобільних рішень соціальні послуги стануть доступнішими для широкого кола громадян, включаючи людей, які проживають у віддалених регіонах або мають обмежені можливості пересування.

Інакше кажучи, мобільна цифровізація соціального захисту має супроводжуватися інфраструктурними та освітніми заходами, спрямованими на розширення доступу до Інтернету та формування цифрових компетентностей населення.

Цифровізація соціального захисту продовжуватиме розвиватися у напрямку автоматизації, хмарних технологій, ШІ та мобільних сервісів. Основними пріоритетами стануть розширення функціоналу державних платформ, використання передових технологій для прозорості виплат, прогнозування соціальних потреб та створення зручних цифрових інструментів для громадян [194].

Однак, важливо вже зараз передбачити механізми зворотного зв'язку, доступність інтерфейсів та зрозумілість сервісів, інакше ризикуємо створити ефективну, але закриту систему, що не відповідає потребам найуразливіших груп. В умовах глобальної кризи, спричиненої пандемією COVID–19, саме освітня підтримка з оволодіння цифровими навичками та навчання адаптації до онлайн–праці стали ключовим інструментом зменшення безробіття та стримування еміграції [306, с. 53]. Звідси випливає, що без супровідних освітніх заходів навіть найсучасніші цифрові інструменти залишатимуться недоступними для значної частини населення. Тому розвиток цифрового соціального захисту має невід'ємно поєднуватися із системною підтримкою цифрової грамотності, особливо серед вразливих категорій громадян.

Інтеграція цих рішень дозволить зробити систему соціального захисту більш швидкою, доступною, прогнозованою та ефективною, що відповідає викликам сучасного суспільства.

Проте розвиток цифрової соціальної політики не обмежується сучасними інструментами – дедалі більшого значення набувають майбутні технології, здатні докорінно змінити принципи взаємодії між громадянами та державою.

Технологічний прогрес відкриває нові можливості для трансформації системи соціального захисту та управління соціальною політикою. Інноваційні підходи, такі як Web 3.0, метавсесвіти, нейромережі та прогнозні цифрові моделі,

можуть значно покращити якість взаємодії громадян із державними установами, підвищити точність аналізу соціальних потреб та забезпечити більш гнучке реагування на потенційні соціально–економічні кризи [205]. Пандемія COVID–19 і війна в Україні показали, як кризи підживлюють одна одну, занурюючи цілі народи й регіони у стрімке погіршення якості життя [240]. Це дає підстави вважати, що впровадження передових технологій є особливо актуальним у ситуації накопичення та взаємопов’язаності криз. Отже, цифрові інструменти мають виконувати не лише адміністративну функцію, а й забезпечувати аналітичну підтримку для своєчасного реагування на соціальні ризики.

Однією з ключових тенденцій у цьому контексті є впровадження Web 3.0 та його роль у покращенні взаємодії громадян із державою.

Web 3.0 – це концепція децентралізованого Інтернету, що використовує блокчейн, смарт–контракти та ШІ для створення прозорих, безпечних і ефективних цифрових сервісів. У сфері соціального захисту ця технологія здатна трансформувати принципи доступу до державних послуг [142].

Використання технологій Web 3.0 у соціальній політиці відкриває нові можливості для підвищення ефективності, прозорості та інклюзивності управління соціальним захистом. Одним із ключових інструментів є децентралізовані цифрові ідентифікаційні системи, які забезпечать громадянам безпечну й зручну ідентифікацію без необхідності в паперових документах, що особливо актуально в умовах віддаленого доступу до соціальних сервісів [196]. Крім того, Web 3.0 дає змогу реалізувати автоматизовану модель нарахування соціальних виплат за допомогою смарт–контрактів, що дозволяє виключити посередників, мінімізувати затримки та усунути ризики корупції [69].

Це особливо актуально для країн із обмеженими адміністративними ресурсами, де цифрові інструменти можуть компенсувати нестачу людського капіталу у сфері державного управління. Лічанд, Сердейра та Різарді слушно зауважують, що розробка політики для «реального громадянина» вимагає врахування психологічних і соціальних механізмів поведінки та їх інтеграції у процеси формування рішень, аби досягати кращих соціальних результатів [260].

Такий підхід демонструє, що ефективне застосування технологій Web 3.0 у соціальній політиці має спиратися не лише на інноваційні можливості, а й на глибоке розуміння практичних моделей взаємодії людей із цифровими сервісами. Орієнтація саме на «реального громадянина» забезпечує інклюзивність, довіру та прийняття нових рішень у сфері соціального захисту.

Ще однією інноваційною перспективою є впровадження державних сервісів на основі DAO (децентралізованих автономних організацій), що дає змогу ухвалювати ключові рішення щодо соціальної політики колективно через децентралізовані цифрові платформи, підвищуючи легітимність, ефективність і прозорість процесів управління [69].

Проте важливо передбачити юридичні механізми врегулювання для таких децентралізованих рішень – їх ефективність без законодавчої бази буде обмеженою.

Web 3.0 забезпечить прозорість, автоматизацію та зручність соціальних послуг, значно скоротивши бюрократичні процедури.

Ще одним напрямом майбутніх трансформацій стане застосування метавсесвітів як інструменту для віртуальних консультацій і нових форматів соціальної підтримки.

Концепція метавсесвіту передбачає створення цифрових середовищ, у яких люди можуть взаємодіяти у віртуальному просторі. У сфері соціального захисту ця технологія відкриває нові можливості для забезпечення доступності послуг та персоналізованої підтримки громадян [14].

Використання технології метавсесвіту у сфері соціальної політики відкриває нові можливості для підвищення доступності та якості соціальних послуг. Зокрема, громадяни зможуть отримувати консультації від соціальних працівників у віртуальному середовищі, що є особливо важливим для осіб з обмеженою мобільністю або тих, хто проживає у віддалених населених пунктах.

Це також дозволить оптимізувати навантаження на установи соціального захисту, створюючи гібридну модель «цифрових приймалень», що працюють незалежно від географії.

Створення цифрових хабів у метавсесвіті сприятиме наданню комплексної підтримки вразливим категоріям населення, зокрема юридичної, психологічної та соціальної допомоги, без необхідності фізичного відвідування відповідних установ. Однією з інноваційних функцій є можливість моделювання та тестування соціальних реформ у віртуальному просторі, що дозволяє заздалегідь оцінити їхній потенційний вплив на різні групи населення до впровадження у реальному житті.

Технології віртуальної реальності можуть бути ефективно використані для реалізації навчальних програм, спрямованих як на підвищення цифрової грамотності громадян, так і на професійне вдосконалення державних службовців у сфері соціального захисту[14].

Метавсесвіт дозволить зробити соціальні послуги більш інтерактивними, доступними та ефективними.

У свою чергу, широке використання нейромереж дозволить зробити соціальну політику більш персоналізованою та адаптивною до потреб громадян.

ШІ та нейромережі здатні аналізувати великі масиви даних, розпізнавати складні закономірності та прогнозувати майбутні соціальні потреби. Використання цих технологій у соціальній політиці може забезпечити більш персоналізований та ефективний підхід до підтримки громадян [280]. Соріогло наголошує, що мікроімітаційні моделі дають змогу відносно просто враховувати ефекти взаємодії між одиницями мікрорівня, що є особливо цінним для аналізу процесів мережевого характеру [144, с. 16]. Отже, поєднання нейромереж і мікроімітаційних моделей відкриває можливість не лише прогнозувати поведінку окремих громадян у межах соціальної політики, а й відтворювати взаємодії на міжособистісному рівні. Це відкриває новий вимір у плануванні соціальних реформ, трансформуючи підходи від реактивної моделі до превентивної, адресної та цілісно скоординованої соціальної політики.

Особливої уваги потребує етичне регулювання – нейромережі мають використовуватись не для категоризації людей, а для справедливішого розподілу ресурсів на основі реального стану речей.

Використання нейромереж у сфері соціального захисту має низку важливих переваг, що сприяють підвищенню точності, ефективності та адаптивності соціальної політики. Насамперед, вони забезпечують високий рівень персоналізації соціальних виплат: нейронні мережі здатні аналізувати комплексні дані про фінансовий стан, рівень доходів, сімейний склад та інші індивідуальні характеристики, формуючи найбільш релевантний пакет соціальної підтримки для кожного громадянина. Крім того, ШІ дозволяє своєчасно виявляти ризикові групи населення, прогнозуючи, які категорії осіб можуть із високою ймовірністю потрапити у складні життєві обставини. Важливим функціональним блоком є також оцінювання ефективності реалізованих соціальних програм: нейромережі можуть аналізувати їх вплив на рівень бідності, безробіття та загальний соціально-економічний добробут. Нарешті, завдяки можливості точного прогнозування майбутніх потреб населення, ці інструменти дають змогу більш раціонально розподіляти бюджетні ресурси, що сприяє скороченню непродуктивних витрат і підвищенню цільової спрямованості соціальних витрат [280].

Використання нейромереж дозволить державним органам швидше реагувати на соціальні виклики та забезпечувати громадянам максимально адаптовану підтримку.

На додаток до цього, перспективним кроком стане інтеграція цифрових валют центрального банку (CBDC) у механізми соціальних виплат.

Використання цифрових валют центрального банку (CBDC) у соціальних виплатах може стати одним із ключових інструментів для підвищення ефективності системи соціального захисту. На відміну від традиційних фіатних валют, CBDC є цифровим активом, випущеним і контрольованим центральним банком, що дозволяє державі забезпечити повний контроль над рухом коштів та їх цільовим використанням [143].

Особливо актуальним цей інструмент може стати у періоди надзвичайних ситуацій, коли важлива не лише швидкість, а й гарантія, що допомога дійде саме до тих, хто її потребує. У 2000-х і 2010-х роках у країнах Глобального Півдня

масово запроваджувалися програми грошових трансфертів для бідних, які забезпечили хоча б мінімальний рівень соціального захисту для верств населення, раніше виключених із системи допомоги [272]. Досвід цих країн демонструє, що грамотно реалізовані програми здатні значно розширити охоплення соціального захисту.

У сучасних умовах подібний ефект можуть посилити цифрові інструменти, зокрема CBDC, які забезпечують чітке адресування виплат і прозоре використання ресурсів.

Однією з головних переваг такого підходу є підвищення прозорості соціальних виплат. Використовуючи програмовані механізми, уряд може забезпечити, щоб кошти спрямовувалися виключно на визначені потреби, наприклад, оплату житлово–комунальних послуг, медицини чи освіти. Це допомагає зменшити рівень шахрайства та виключити можливість нецільового використання бюджетних ресурсів [143]. Крім того, CBDC дозволяє значно прискорити виплати, оскільки гроші можуть бути автоматично перераховані отримувачам без участі посередників, таких як банки чи фінансові установи.

Інтеграція цифрових валют у соціальний захист також сприяє покращенню фінансової інклюзії. Багато громадян, особливо у віддалених регіонах або серед вразливих категорій населення, не мають доступу до банківських послуг, що ускладнює отримання соціальних виплат. CBDC дозволяє отримувати кошти без необхідності відкриття банківських рахунків, використовуючи мобільні додатки або навіть офлайн–технології. Це особливо важливо в умовах кризових ситуацій, коли необхідно швидко надавати фінансову допомогу постраждалим групам населення [180].

Прикладом ефективного використання CBDC є Китай, де цифровий юань уже застосовується для державних виплат. У США також розглядається можливість використання цифрового долара в соціальних програмах, що може оптимізувати державні витрати [58].

Попри очевидні переваги, впровадження CBDC потребує вирішення низки викликів, зокрема питань конфіденційності та кібербезпеки. Ключовим

завданням стане побудова довіри громадян до нової системи цифрових грошей – без цього навіть найінноваційніша технологія не зможе реалізувати свій потенціал у повному обсязі.

Надмірний контроль держави над транзакціями може викликати побоювання щодо втручання в особисте життя громадян, а цифрові системи потребують високого рівня захисту від кібератак. Важливо також враховувати можливий вплив на банківську систему, оскільки використання цифрової валюти може змінити роль комерційних банків у фінансовій екосистемі[143].

В Україні Національний банк уже досліджує можливості запровадження цифрової гривні, яка може стати основою для модернізації системи соціальних виплат. Впровадження такої валюти дозволить мінімізувати адміністративні витрати, прискорити нарахування допомоги та забезпечити максимальну прозорість використання бюджетних коштів [127].

Таким чином, усі ці технології – від нейромереж і Web 3.0 до метавсесвітів і CBDC – формують нову архітектуру цифрової соціальної політики. Йдеться не про сукупність розрізнених інновацій, а про інтегровану модель цифрового управління соціальними ризиками.

Нейромережі допоможуть персоналізувати соціальну допомогу, Web 3.0 забезпечить прозорість виплат, метавсесвіт відкриє нові формати соціальних послуг, а цифрові аналітичні системи дадуть змогу передбачати кризи та швидко реагувати на них. Цифрові валюти центрального банку (CBDC) зроблять соціальні виплати швидшими, безпечнішими та цільовими.

Зрештою, цифрові фінансові інновації мають розглядатися як механізм удосконалення інструментів соціальної політики, а не як альтернатива її соціальному змісту. Завдяки їх програмованості уряд зможе гарантувати, що кошти використовуються саме за призначенням, наприклад, на оплату житла, медицини чи продуктів харчування. Це дозволить зменшити неефективні витрати, підвищити рівень соціальної справедливості та забезпечити доступ до фінансових послуг для всіх громадян, навіть тих, хто не має банківських рахунків.

Водночас ефективність упровадження нових технологій визначатиметься спроможністю держави забезпечити належну нормативну, етичну та технічну інфраструктуру. Кнапик, Ковальська, Маслик і Моравчікова підкреслюють, що сучасні системи соціальної підтримки та політика щодо літніх людей і активного старіння ґрунтуються на принципах гідності, рівності, незалежності, самореалізації, солідарності й участі [255, с. 82]. Таким чином, цифровізація соціального захисту є не стільки технічним, скільки ціннісно орієнтованим процесом: технології мають підтримувати реалізацію ключових соціальних принципів, а не підміняти їх. Лише інтегрованість у цю ціннісну основу забезпечить легітимність, суспільне прийняття та результативність цифрових реформ, перетворюючи їх на справжній етап соціального прогресу.

Інтеграція цих технологій у соціальну політику стане ключовим фактором підвищення ефективності соціального захисту в найближчі роки, забезпечуючи громадянам кращу якість державних послуг.

Разом із тим, розглядаючи перспективи майбутніх технологій, не можна оминати й міжнародний досвід, адже саме його інтеграція у вітчизняну практику дає можливість поєднати інноваційність із перевіреними моделями реформування.

Адаптація міжнародного досвіду є важливим кроком у реформуванні соціального захисту України. Впровадження цифрових рішень у сфері соціальної підтримки в країнах ЄС, США, Канаді та Сінгапурі свідчить про ефективність інтегрованих платформ, автоматизації процесів призначення виплат та персоналізованого підходу до соціальної допомоги. В українському контексті важливо не лише вивчити ці практики, а й адаптувати їх з урахуванням економічних, технологічних та соціальних особливостей країни [184]. Стандарти мають відображати сучасні прогресивні підходи, кращий міжнародний і вітчизняний досвід, а також урахувувати потреби й очікування споживачів [53]. Як наслідок, запозичення моделей повинно супроводжуватися їх глибокою адаптацією, що враховує не лише технічні можливості, а й суспільні очікування. Це створює основу для побудови ефективною та прийнятною для громадян моделі

цифрового соціального захисту, заснованої на поєднанні міжнародних практик і національних реалій.

Одним із першочергових напрямів є удосконалення функціональних можливостей цифрових платформ, що дозволить скоротити час обробки заявок та усунути зайві бюрократичні процедури. Досвід Німеччини демонструє ефективність централізованої електронної системи адміністрування соціальних виплат, яка дозволяє автоматично перевіряти відповідність заявників критеріям допомоги без потреби в додаткових запитах документів. В Україні це може бути реалізовано шляхом інтеграції соціальних реєстрів, податкових баз та даних про зайнятість в єдину цифрову систему [146].

Реалізація такого підходу потребує оновлення інформаційних систем та забезпечення сумісності між наявними базами.

Важливим напрямом є персоналізація соціальної допомоги через автоматизовані алгоритми. У Швеції система соціальних пільг автоматично оновлюється залежно від змін у статусі громадянина, що усуває потребу в повторному поданні заявок. Україна може запровадити аналогічний підхід, використовуючи технології ШІ та аналізу великих даних для прогнозування потреб населення та автоматичного коригування рівня виплат [114]. Як підкреслює Брік, соціальний захист виступає механізмом підвищення продуктивності домогосподарств, їх здатності до залучення ресурсів і розвитку людського капіталу [211].

Однак доцільність таких змін повинна оцінюватися з урахуванням ризиків надмірної автоматизації, яка може створити виклики для громадян, що не мають стабільного цифрового доступу або високого рівня цифрової грамотності.

Підвищення доступності цифрових сервісів для вразливих категорій населення є ще одним важливим аспектом реформування. У Фінляндії діє державна програма навчання цифровим навичкам людей похилого віку, що сприяє їхньому залученню до користування онлайн-сервісами[82].

Для України подібні освітні ініціативи мають бути пріоритетними, особливо в контексті регіонів, де цифрова інфраструктура розвинена слабо – без

цифрової інклюзії навіть найкращі рішення залишаться недоступними для частини населення.

В Канаді реалізована модель гібридного доступу до соціальних послуг, що поєднує цифрові платформи та мобільні центри підтримки. Україна може застосувати аналогічний підхід, запровадивши комплексну програму цифрової освіти та розширивши мережу державних консультаційних центрів [218].

Доцільно передбачити впровадження гнучких форматів консультацій, зокрема мобільних офлайн-груп, які виїжджають у громади, виконуючи компенсаторну функцію для категорій населення, що не користуються інтернетом або не мають відповідних технічних засобів.

Перспективним напрямом розвитку також є застосування автоматизованого аналізу даних з метою підвищення результативності та адресності соціальної політики. Сінгапур успішно впровадив систему прогностичного аналізу потреб у соціальній допомозі, що дозволяє гнучко коригувати бюджетне фінансування програм підтримки. Для України це відкриває можливості оптимізації витрат на соціальні виплати та забезпечення їхньої адресності за допомогою технологій ШІ та аналітичних платформ[103]. Хантрайс зауважує, що адаптація й модернізація систем соціального захисту увійшли до політичного порядку денного ЄС, забезпечивши новий імпульс для узгодженої стратегії їх розвитку [241, с. 240]. Таким чином, цифрова трансформація соціальної політики є складовою ширших міжнародних процесів, і для України важливо не лише переймати технології, а й інтегруватися у глобальну стратегію модернізації соціального захисту.

Надання пріоритету бюджетному прогнозуванню на основі реального попиту, а не політичної доцільності – це шлях до справжньої ефективності соціальних програм, однак він потребуватиме зміни управлінської культури та звітності в системі соціального захисту.

Таким чином, міжнародний досвід демонструє ефективність цифрової трансформації соціального захисту через автоматизацію процесів, персоналізацію послуг та підвищення доступності цифрових сервісів. В Україні

впровадження цих рішень дозволить створити динамічну, інтегровану та прозору систему соціального захисту, що відповідатиме сучасним викликам і забезпечить громадянам більш швидкий і зручний доступ до соціальної підтримки.

Важливо не лише запозичити технології, а й забезпечити сталість і послідовність цифрових перетворень – саме це стане запорукою успішного впровадження міжнародних практик в українських умовах.

Наступним кроком є прогнозування розвитку цифрових соціальних послуг в Україні, адже бачення майбутнього дозволяє визначити пріоритети та сформуванню реалістичну дорожню карту до 2030 року.

Цифровізація соціального захисту в Україні активно розвивається, і до 2030 року очікується перехід до повністю автоматизованої системи соціальної підтримки.

Однак процес цифрової трансформації також супроводжуватиметься викликами, що потребуватимуть адаптації та гнучких стратегічних рішень[98]. Система соціального захисту в Україні перебуває у стані кризи: стара модель, заснована на повній зайнятості та численних пільгах через підприємства й профспілки, зруйнувалася, але водночас відкривається можливість створення ефективної, справедливої та всеосяжної системи [245]. Тобто, можемо стверджувати, що цифрова модернізація відбувається не в умовах стабільності, а на тлі глибоких структурних змін: руйнування старої моделі створює не лише ризики, а й історичний шанс для побудови нової цифрової архітектури соціального захисту, здатної відповідати сучасним викликам і потребам громадян.

Особливістю цифрового переходу в українських реаліях буде необхідність синхронного вирішення інституційних, технічних та освітніх проблем – лише комплексна політика забезпечить реальну інклюзію, а не лише технічну модернізацію.

Очікувані зміни охоплять не лише інструменти, але й логіку надання соціальної підтримки, зокрема – рівень автоматизації соціальних виплат.

До 2030 року ключовим напрямом розвитку системи соціального захисту в Україні визначено повну автоматизацію процесів призначення та нарахування соціальної допомоги, що має на меті значне підвищення ефективності, прозорості та швидкодії відповідних процедур [98]. Передбачається, що уповноважені державні органи зможуть самостійно визначати право громадян на отримання соціальних виплат, використовуючи дані з інтегрованих державних реєстрів, що дозволить повністю відмовитися від подання паперових документів і ручної обробки заяв [107].

На цьому етапі критично важливо забезпечити цілісність та узгодженість державних реєстрів – без достовірності вихідних даних автоматизація не гарантуватиме справедливості, а лише швидкість.

У межах цього підходу також планується запровадження системи «розумного розподілу ресурсів», у якій алгоритми на основі аналізу великих даних ідентифікуватимуть найбільш уразливі категорії населення та забезпечуватимуть цільове надання допомоги [29]. Нугрохо наголошує, що соціальна політика – це завжди рішення: діяти чи не діяти та які наслідки це матиме; відповідно, будь-яке урядове рішення спрямоване на соціальний розвиток, справедливість і добробут [267]. Отже, навіть у технологічно складних моделях цифрової трансформації визначальним залишається змістовний вибір держави – як діяти, кого підтримувати й до яких соціальних результатів це призведе. У центрі цифрової політики має бути людина, а не лише дані чи технічна ефективність.

Важливою перевагою стане скорочення часу ухвалення рішень: якщо в поточних умовах обробка заяв займає тижні, то із застосуванням ШІ та автоматизованих реєстрів цей процес може бути зведений до кількох годин [107]. Крім того, очікується впровадження цифрових гарантів для здійснення соціальних виплат, що дозволить перераховувати кошти безпосередньо громадянам, миттєво та без участі посередників, мінімізуючи ризики зловживань і затримок у виплатах [171].

Особливої актуальності це набуває в умовах війни та гуманітарних криз, коли швидкість реагування держави може мати вирішальне значення для виживання певних груп населення.

На основі досвіду провідних країн можна прогнозувати, що цифровізація соціального захисту знизить адміністративне навантаження, підвищить точність нарахувань і зробить систему більш ефективною.

Наступним кроком стане формування цілісної цифрової системи соціального захисту, яка охоплюватиме весь цикл – від збору даних до моніторингу результатів.

До 2030 року очікується, що цифрова трансформація повністю охопить усі етапи функціонування системи соціального забезпечення – від збору й обробки інформації про громадян до автоматизованого призначення виплат та моніторингу їхньої ефективності [298].

Серед ключових змін варто виокремити впровадження єдиного цифрового соціального паспорта, який надаватиме громадянам централізований доступ до повної інформації про їхні соціальні права та отримані виплати через персоналізований електронний кабінет [90].

Також планується реалізація автоматичної верифікації отримувачів допомоги із використанням біометричних технологій і блокчейн-рішень, що дозволить забезпечити високий рівень захисту даних і мінімізувати ризики шахрайських дій [2].

Ще одним важливим аспектом стане інтеграція державних платформ за допомогою API-рішень, що уможливить обмін соціально значущою інформацією між податковими, демографічними, медичними та іншими реєстрами в режимі реального часу, підвищуючи оперативність і точність надання соціальних послуг [204]. Як зазначають Кнапик, Ковальська, Маслик і Моравчікова, нові моделі соціальної підтримки мають ґрунтуватися на принципах децентралізації, деінституціоналізації, плюралізму, захисту прав людини та соціальної інклюзії [255, с. 82]. Це підкреслює, що ефективна цифрова трансформація має спиратися не лише на технології, а й на принципи соціальної

справедливості. Справді сучасна система соціального захисту – це не тільки швидкість і точність, а й гарантія гідності, рівності доступу та підтримки для всіх громадян.

Зважаючи на високий ризик фрагментації державних баз даних, ключовим викликом залишатиметься створення єдиної архітектури цифрового соціального захисту – інакше очікувана інтеграція залишиться на рівні декларацій.

Така система забезпечить повну цифрову взаємодію між державою та громадянами, зменшивши потребу у фізичних візитах до установ соціального захисту.

Однією з ключових переваг цифровізації є забезпечення прозорості у розподілі коштів – завдяки використанню блокчейн-технологій держава зможе в реальному часі відстежувати всі трансакції, що унеможливує застосування корупційних схем [61]. Крім того, застосування інструментів аналізу великих даних створює умови для більш гнучкого управління соціальною політикою: уряд зможе оперативніше адаптувати програми відповідно до змін демографічної структури населення, рівня безробіття або інших соціально-економічних показників [29]. Як наголошує Жаковська, необхідно чітко визначати пріоритети, щоб спрямовувати витрати на підтримку найбільш вразливих верств, водночас формуючи робочу силу, здатну працювати в умовах швидкозмінного конкурентного ринку [304, с. 32]. Отже, цифрова трансформація має поєднувати оптимізацію управління коштами з орієнтацією на соціальні пріоритети та розвиток людського капіталу.

Ще одним важливим наслідком цифрової трансформації стане зниження рівня соціальної нерівності – завдяки алгоритмам персоналізації допомоги соціальні ресурси розподілятимуться з урахуванням реальних потреб кожної категорії населення, що підвищить адресність і справедливість підтримки [113].

Озираючись на поточні тенденції та виклики, пов'язані з цифровізацією системи соціального в Україні, ми вважаємо за доцільне виокремити три ймовірні сценарії подальшого захисту розвитку цієї сфери до 2030 року: песимістичний, базовий та оптимістичний. Їх формулювання ґрунтується на аналізі як

внутрішніх структурних передумов, так і зовнішньополітичних чинників, а також рівня готовності інституцій до впровадження цифрових рішень.

На нашу думку, песимістичний сценарій окреслює ситуацію інерційної фрагментації, за якої в Україні не буде реалізовано цілісну цифрову стратегію в соціальній сфері. Збереження адміністративної розпорошеності, низький рівень координації між платформами, зокрема між ЄІССС, «Дією» та локальними реєстрами, а також обмежене фінансування реформ у поєднанні з політичними ризиками сприятимуть уповільненню модернізації. За такого сценарію цифрова нерівність лише поглиблюватиметься, особливо в контексті доступу до послуг для людей похилого віку, жителів сільської місцевості та ВПО.

Водночас, базовий сценарій передбачає стриманий, але стабільний прогрес у напрямі цифрової трансформації. На нашу думку, його реалізація стане можливою за умови збереження поточної динаміки розвитку ініціатив, таких як платформа «ЄДопомога», цифрова інтеграція з банками, автоматизована перевірка правомірності виплат тощо. Успішне масштабування наявних рішень, розширення програм цифрової грамотності та покращення міжвідомчої взаємодії дозволять досягти покращення якості соціальних послуг без радикальних змін у їхній організації. У межах цього сценарію Україна, ймовірно, зможе забезпечити цифрове охоплення близько 65–70% населення, частково реалізуючи зобов'язання перед ЄС у сфері цифрового управління.

Нарешті, оптимістичний сценарій передбачає цілісну цифрову трансформацію соціального захисту на основі інноваційного прориву. Ми переконані, що реалізація такого сценарію можлива лише за умови формування повноцінної національної стратегії цифровізації соціального забезпечення, підтриманої політичною волею, інституційною сталістю та залученням міжнародної допомоги. У цьому разі Україна може перейти до широкомасштабного впровадження передових рішень – ІІІ для автоматизованого аналізу заяв, блокчейн-технологій для аудиту та прозорості виплат, смарт-контрактів для цільового нарахування допомоги. На нашу думку, саме поєднання державного, приватного та донорського фінансування,

доповнене технологічною інтеграцією, дозволить охопити цифровими сервісами понад 90% населення та суттєво знизити корупційні ризики. За таких умов Україна має потенціал увійти до групи лідерів у регіоні за рівнем цифровізації соціального захисту.

Отже, кожен зі сценаріїв демонструє, наскільки різною може бути траєкторія цифрової трансформації залежно від рішень, що ухвалюються вже сьогодні. Саме тому стратегічне планування і політична послідовність мають стати ключем до успіху.

Водночас не можна ігнорувати ризики, що неминуче виникатимуть у процесі цифрової трансформації, – від кіберзагроз до людського фактору.

Попри всі переваги цифровізації соціального захисту, цей процес супроводжуватиметься низкою викликів, які потребуватимуть уваги та комплексного вирішення.

Не всі громадяни мають достатній рівень цифрової грамотності або доступ до швидкісного Інтернету. Вирішенням цієї проблеми може стати розширення державних програм цифрової освіти та забезпечення безкоштовного доступу до онлайн-сервісів для малозабезпечених верств населення [22]. У Handbook on Social Innovation and Social Policy зазначається, що сучасні кризи, переплітаючись між собою, дедалі більше поглиблюють розриви між сільськими та міськими територіями й сприяють зростанню багатовимірної нерівності [240]. Отже, цифрова трансформація соціального захисту має враховувати географічну та соціальну асиметрію доступу до послуг. Без компенсаторних механізмів для вразливих груп нові технології можуть не скоротити, а посилити існуючі розриви.

Зростання обсягів персональних даних у цифрових реєстрах суттєво підвищує вразливість системи соціального захисту до кіберзагроз, перетворюючи її на потенційну мішень для кібератак. Тобто, питання інформаційної безпеки та захисту персональних даних мають інтегруватися в загальну архітектуру цифрової соціальної політики, а не розглядатися як другорядний технічний аспект. У зв'язку з цим виникає необхідність у впровадженні комплексних заходів інформаційної безпеки.

Особливо актуальним є питання захисту саме соціально чутливих категорій – осіб з інвалідністю, ВПО, багатодітних сімей – чиї дані в разі витоку можуть бути використані зловмисниками з серйозними наслідками.

Одним із ключових рішень є використання блокчейн–технологій для захисту баз даних, що забезпечує децентралізоване зберігання інформації з високим рівнем прозорості та незмінності записів. Важливим елементом також є впровадження багаторівневої аутентифікації для доступу до цифрових платформ соціального захисту, що ускладнює несанкціонований доступ до чутливої інформації. Крім того, доцільним є регулярне проведення незалежного аудиту кібербезпеки державних систем, що дозволяє виявляти та усувати потенційні вразливості до їх експлуатації зловмисниками [2]. У поєднанні з ризиками знецінення соціальних трансфертів ці загрози формують подвійне навантаження на найуразливіші групи. Аспальтер наголошує, що інфляція, тобто знецінення доходів і системи соціального захисту, разом із цифровими ризиками формує додаткове навантаження на вразливі групи та потребує негайного реагування шляхом гарантування стабільності трансфертів і кіберзахисту [206, с. 16]. Тобто, вразливість системи має не лише технічний, а й соціально–фінансовий вимір: витік даних і знецінення виплат у сукупності здатні спричинити серйозну дестабілізацію. Відтак кіберзахист повинен стати не лише інфраструктурним, а й соціальним пріоритетом державної політики.

Перехід на повністю цифрову систему вимагає стабільної ІТ–інфраструктури та швидкого реагування на потенційні збої. Для цього потрібно створити резервні сервери та центри обробки даних, які гарантуватимуть безперебійну роботу системи навіть у критичних ситуаціях [12].

Автоматизація соціального захисту змінює традиційні моделі роботи державного апарату, що може викликати супротив серед працівників соціальних служб. Для подолання цього виклику необхідно проводити навчання, підвищувати кваліфікацію та залучати фахівців із цифрових технологій до держустанов [167]. Працівники центрів зайнятості мають проходити регулярне навчання з ефективної роботи з громадами, аналізу ринку праці та взаємодії з

вразливими групами [245]. Ми вважаємо, що таким чином, цифрова трансформація потребує не лише технічних інновацій, а й оновлення професійних компетенцій соціальних працівників. Особливо важливим є розвиток навичок персоналізованої підтримки громадян у новому цифровому середовищі.

До 2030 року Україна має всі можливості перейти до повністю цифрової системи соціального захисту, яка забезпечить швидке та автоматизоване надання допомоги, мінімізацію бюрократії та ефективне використання бюджетних коштів [298].

Основні зміни включатимуть автоматичне призначення виплат, цифровий соціальний паспорт, розширене використання ШІ та блокчейну. Проте для успішної реалізації реформ потрібно подолати ризики кібербезпеки, цифрової нерівності та технічні виклики.

Реформа має базуватися не лише на технічному прогресі, а й на довірі громадян, правовому захисті даних та соціальній справедливості. Без цього навіть найкращі технології не зможуть стати ефективним інструментом підтримки населення. Хантрайс наголошує, що політика соціального включення та захисту повинна розглядатися не як тягар для ресурсів, а як продуктивний чинник, що сприяє формуванню динамічної та стійкої робочої сили [241, с. 193]. Це дає підстави вважати, що соціальні інвестиції мають стратегічне значення: вони не лише захищають вразливі групи, а й створюють основу для сталого економічного розвитку.

До 2030 року можливі три сценарії розвитку цифрових соціальних послуг:

1. песимістичний – інерційна фрагментація, охоплення $\leq 40\%$, формальна інтеграція, поглиблення цифрової нерівності;
2. базовий – поступове масштабування чинних рішень, охоплення 65–70%, часткова євроінтеграція, помірне зниження бюрократії;
3. оптимістичний – нацстратегія + зовнішнє фінансування + інтегровані реєстри, широке застосування ШІ/блокчейну, охоплення $\geq 90\%$, повна автоматизація і прозорість. Визначальними чинниками будуть демографічний

тиск, глибина міжнародної інтеграції, зрілість даних та ІТ–інфраструктури, кадрова спроможність і правовий захист даних.

Таким чином, цифрова трансформація соціального захисту має узгоджуватися з фінансовою стійкістю та інституційною довірою, оскільки технологічні рішення не можуть компенсувати структурні дисбаланси системи. Роль держави еволюціонує від адміністратора до оркестратора екосистеми цифрового захисту.

Висновки до розділу 3

Розвиток цифрової економіки відкриває нові можливості для модернізації системи соціального захисту, забезпечуючи швидші, прозоріші та ефективніші механізми підтримки громадян. У розділі визначено основні виклики цифровізації та окреслено стратегічні напрями вдосконалення цифрових соціальних послуг.

Ключовими перешкодами залишаються фрагментарність державних платформ, низький рівень інтеграції даних, недостатня автоматизація та ризики кібербезпеки. Їх подолання потребує створення цілісної цифрової архітектури управління, інтеграції соціальних реєстрів із податковими й фінансовими базами, використання технологій ІІІ та аналітики великих даних.

Структура сучасних цифрових моделей охоплює три ключові виміри: архітектуру інтегрованих реєстрів і платформ, що гарантують швидкість та інтероперабельність; сервіси самоспрямованої взаємодії та алгоритми ІІІ, які створюють умови для персоналізації; а також блокчейн–рішення, що підвищують прозорість і підзвітність державних витрат. Поєднання цих компонентів формує інноваційну модель соціального захисту, яка зміцнює відчуття надійності у громадян.

Запропоновані рішення спрямовані на формування інтегрованої цифрової екосистеми соціального захисту, яка забезпечить:

- автоматизоване та точне призначення виплат;
- прозорість процесів завдяки блокчейн–технологіям і смарт–контрактам;
- мінімізацію корупційних ризиків;

- персоналізацію соціальної підтримки через алгоритми ШІ;
- доступність цифрових сервісів для всіх груп населення.

Цифровізація соціальної політики трансформує саму логіку управління у сфері захисту: відбувається перехід від технічного оновлення процедур до автоматизації та алгоритмізації процесів, що усувають людський фактор і мінімізують корупційні ризики. Прозорі цифрові механізми підвищують легітимність програм і суспільну впевненість, а цифрові рішення стають фундаментом нової моделі соціальної політики, орієнтованої на прозорість, швидкість і суспільну підзвітність.

Міжнародний досвід (ЄС, США, Сінгапур) доводить ефективність цифрових паспортів, інтегрованих реєстрів і прогнозової аналітики, проте їх адаптація в Україні має враховувати інфраструктурні обмеження та рівень довіри громадян.

Прогноз до 2030 року передбачає перехід України до повністю автоматизованої та інтероперабельної моделі, що охоплюватиме повний цикл – від збору даних і верифікації до призначення виплат і моніторингу результативності. Ключові напрями розвитку включають API-інтеграції, аналітику великих даних, цифровий соціальний паспорт і масштабування кіберзахисту. Така траєкторія дає підстави прогнозувати формування сучасної прозорої й соціально інклюзивної моделі, у якій цифрові технології працюють на принципах справедливості та суспільної підтримки громадян.

До 2030 року очікується перехід до повністю цифрової моделі соціального захисту з використанням автоматизованих алгоритмів, CBDC та технологій Web 3.0. Водночас необхідно вирішити проблеми кібербезпеки, захисту персональних даних, цифрової грамотності та подолання цифрової нерівності, щоб уникнути соціальної ізоляції вразливих груп.

Таким чином, цифровізація соціальної сфери є не лише технічним оновленням, а й зміною логіки взаємодії держави та громадян: від бюрократичного адміністрування – до сервісної підтримки, від реактивної допомоги – до випереджального захисту.

Положення та висновки, що вкладені у цьому розділі, опубліковано нами у статтях [148], [149].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено системне дослідження актуального наукового завдання розкриття шляхів трансформації соціального захисту населення в умовах цифрової економіки, що дозволило сформулювати цілісне бачення його сучасного стану та перспектив розвитку.

1. Соціальний захист розглянуто як багатофункціональний інститут, що поєднує соціальну, економічну та технологічну складові. Доведено, що в умовах цифровізації він виконує не лише компенсаторну роль, а й стає ключовим чинником суспільної стабільності, інклюзивності та соціальної довіри.

2. Виявлено, що традиційні механізми соціальної підтримки поступово втрачають ефективність унаслідок бюрократизації, фінансових обмежень та низького рівня прозорості. У цьому контексті цифрова модернізація постає як єдиний шлях до створення більш гнучкої та адаптивної системи, здатної реагувати на демографічні та економічні виклики.

3. Підкреслено, що впровадження інноваційних рішень у сферу соціального захисту вимагає врахування етичних та правових вимірів. Забезпечення прозорості цифрових алгоритмів, захист персональних даних та недопущення цифрової нерівності визначено ключовими умовами легітимності реформ.

4. Узагальнення міжнародного досвіду показало, що найбільш результативними є моделі, де цифрові технології інтегровані з механізмами солідарності та правовими гарантіями. Це дозволяє поєднати високу ефективність сервісів із соціальною справедливістю, що має стати орієнтиром для України.

5. Обґрунтовано, що цифровізація соціального захисту не може зводитися лише до технічного оновлення. Йдеться про зміну самої логіки взаємодії держави та громадян – від адміністративно-бюрократичної моделі до сервісно-партнерської, у якій користувач виступає активним суб'єктом.

6. Практична цінність роботи полягає у виробленні рекомендацій для державних органів і партнерських структур щодо побудови інтегрованої цифрової екосистеми соціального захисту. Запропоновані рішення можуть стати основою для стратегічних програм реформування у сфері соціальної політики, зокрема в напрямі розвитку електронних реєстрів, автоматизації процесів і запровадження інноваційних механізмів фінансування.

Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що цифрова трансформація соціального захисту є довгостроковим і комплексним процесом. Вона відкриває можливості для створення прозорої, гнучкої та справедливої системи, яка забезпечуватиме соціальну стійкість і конкурентоспроможність України в умовах глобальних викликів ХХІ століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична записка з питань порівняльного законодавства ЄС, держав-членів ЄС та інших держав щодо забезпечення кібербезпеки. Дослідницька служба Верховної Ради України, 2023. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32612.pdf>
2. Балацька В., Побережник В. Концепція застосування блокчейн-технологій для підвищення захищеності персональних даних платформи «Дія»: відповідність вимогам GDPR та українському законодавству // *Кібербезпека: освіта, наука, техніка*. 2024. № 2 (26). С. 268–290. URL: <https://doi.org/10.28925/2663-4023.2024.26.681>
3. Балашова Л. Додаток на 19 млн українців. Шахраї підробляють «Дію» для виїзду за кордон, виманювання банківських даних та обману магазинів. Як не потрапити на гачок? Forbes. 5.11.2023. URL: <https://forbes.ua/innovations/dodatok-na-19-mln-shakhrai-pidroblyayut-diyu-dlya-otrimannya-paroliv-vid-kartok-ta-viizdu-za-kordon-yak-ne-potrapiti-na-gachok-02112023-17007>
4. Басюк О. П. Рекомендації до впровадження технологій розподіленого реєстру (блокчейн) у публічний сектор України на основі світового досвіду // *Актуальні проблеми державного управління*. 2023. № 1 (62). С. 131–154. DOI: <https://doi.org/10.26566/1684-8489-2023-1-08>
5. Беглій О., Набок В., Корогод А., Репко М. План для Ukraine Facility. 2024. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf>
6. Без додаткових довідок та черг – як зміниться сфера соціальних послуг з впровадженням Єдиної інформаційної системи соціальної сфери. Міністерство цифрової трансформації України. 04.10.2021. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/bez-dodatkovikh-dovidok-ta-cherh-yak-zminitsya-sfera-sotsialnikh-poslug-z-vprovadzhennyam-edinoi-informatsiynoi-sistemi-sotsialnoi-sferi>
7. Бем М., Городиський І. Захист персональних даних: правове регулювання та практичні аспекти: наук.–практ. посіб. Київ : [б. в.], 2021. 158 с.

8. Березанська І. Електронний документообіг інформаційних відділів державних установ в умовах розбудови інформаційного суспільства // *ESociety. Document. Communication.* 2023. Вип. 19. С. 37–59. DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2023-19-37-59>.
9. Бідність та нерівні можливості дітей в Україні. Звіт / ЮНІСЕФ в Україні, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Київ : ЮНІСЕФ, 2021. 106 с.
10. Білецький О. П. Інтеграція цифрових технологій у соціальну роботу: виклики та перспективи // *Публічне управління та соціальна робота*, 2024. №1. С. 38–42. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2024-1-6>.
11. Білоус С. П., Чепіль В. О. Використання інформаційних технологій для підвищення ефективності публічного управління // *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 21. С. 189–194. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.21.189>.
12. Бірнс Т. Розробка Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС) в Україні: зміцнення інфраструктури соцзахисту в умовах кризи у 2023 році. Лондон : DAI Global UK, Міністерство закордонних справ та розвитку Великої Британії, 2024. 22 с.
13. Блокчейн у державному управлінні України як ліки від корупції, рейдерства і бюрократії: думка експертів. PaySpace Magazine. 06.03.2023. URL: <https://psm7.com/uk/analytics/blokchejn-u-derzhavnomu-upravlinni-ukraini-yak-likiv-vid-korupcii-rejderstva-i-byurokratii-dumka-ekspertiv.html>
14. Боровик Л. Що ми знаємо про метавсесвіт та яка з нього користь? // Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая. URL: <https://istu.edu.ua/що-ми-знаємо-про-метавсесвіт-та-яка-з-нього-користь/>
15. Бородін Є. Запровадження єдиної інформаційної системи в контексті реформування публічного управління соціальною сферою // *Public administration aspects*. 2021. Т. 9, спец. вип. №1. С. 5–10.
16. Будеянський Б. С. Обґрунтування оптимізації системи інституційного забезпечення публічного управління соціальним захистом населення в Україні //

Актуальні питання у сучасній науці : зб. наук. пр. Вип. 5(23). 2024. С. 187–199. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-5\(23\)-187-199](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-5(23)-187-199).

17. В ООН радять використовувати блокчейн для боротьби з корупцією. Укрінформ. 04.11.2020. URL: <https://ukrinform.ua/rubric-technology/3129418-v-oon-radat-vikoristovuvati-blokcejn-u-borotbi-z-korupcieu.html>

18. В який термін приймається рішення про призначення державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям? 2024. URL: <https://ukc.gov.ua/knowledge/v-yakuj-termin-prijmayetsya-rishennya-pro-pryznachennya-derzhavnoyi-sotsialnoyi-dopomogy-malozabezpechenym-sim-yam.com>.

19. Винникова Н. Цифрові технології у боротьбі з глобальною корупцією. The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. *Issues of Political Science*. 2022. № 41. С. 30–39. DOI: 10.26565/2220-8089-2022-41.

20. Волокіта В. В Україні запустили єдину Дія.Картку для виплат від держави // Економічна правда. 17.12.2024. URL: <https://pravda.com.ua/finances/v-ukraini-zapustili-diya-kartku-dlya-viplat-vid-derzhavi-800977/>

21. Вплив війни на соціально-економічні системи: безпековий аспект: колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. М.І. Копитко., д.ю.н., проф. З.Р. Кісіль. Львів: ЛьвДУВС, 2024. 394 с.

22. Вплив соціальної нерівності на життя людей та можливі рішення // Welfare Green. 2025. URL: <https://welfare.green/vplyv-socialnoi-nerivnosti-na-zhyttya-lyudej-ta-mozhlyvi-rishennya/>.

23. Герасименко Г. Корупція очима жінок і чоловіків. К.: ПРООН в Україні, 2018. 68 с.

24. Горемикіна Ю. Глобальні виклики для систем соціальної підтримки: сутність, компонентні ознаки та особливості // *Демографія та соціальна економіка*. 2024. № 3 (57). С. 101–121. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.03.101>.

25. Гриценко А., Бурлай Т. Вплив цифровізації на соціальний розвиток // *Економічна теорія*. 2020. № 3. С. 24–51. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2020.03.024>.

26. Давиденко Г. Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація : монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 240 с. DOI: <https://doi.org/10.58521/978-617-552-348-3-2023-236>
27. Дашко І. М., Череп О. Г., Михайліченко Л. В. Розвиток ІІІ: переваги та недоліки. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. № 67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-31>.
28. Державне підприємство «Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики України» 2024. URL: <https://www.ioc.gov.ua/analytics>.
29. Дзюндзюк Б. В. Особливості використання великих даних, ІІІ та технології блокчейн у публічному управлінні // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 5. DOI: 10.32702/2307-2156.2023.5.11
30. Дитяча бідність: вплив війни на стан домогосподарств з дітьми : звіт / Представництво Дитячого фонду ООН в Україні. Київ : ЮНІСЕФ, 2023. 27 с. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/14771/file>
31. Дідківська Л. А. Формування цифрової компетентності майбутніх соціальних працівників // Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені В.Винниченка. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2021. № 199. С. 109–114.
32. Дідківська Л. В. Еволюція англосаксонської моделі економіки: соціальний вимір // *Грааль науки*. 2023. № 25. С. 29–33. DOI: 10.36074/grail-of-science.17.03.2023.001
33. Дія. Інтегрована система електронної ідентифікації. URL: <https://se.diiia.gov.ua/integrated-system-of-electronic-identification.com>
34. Довгаль О. Економічна політика переходу до зеленої економіки в умовах цифровізації. *Економічний простір*. 2025. № 199. С. 26–31. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.199.26-31>
35. Додон О., Коваленко О. Інформаційні технології в системі соціального захисту // *Modeling the development of the economic systems*. 2023. № 2. С. 74–78.

36. Дослідники назвали Китай лідером із впровадження ШІ. ForkLog UA. 10.07.2024. URL: <https://forklog.com.ua/news/doslidnyky-nazvaly-kytaj-liderom-iz-vprovadzhennya-shi>
37. Дягілева О., Коровіна Н. В. Трудова імміграція як інструмент стимулювання економічного зростання України в післявоєнний період. *Бізнес-Інформ.* 2023. № 11. С. 55–61.
38. Екологічність електронного документообігу: як цифрові технології сприяють збереженню навколишнього середовища. *Signy.online*, 27 лип. 2023. URL: <https://signy.online/ekologichnist-elektronного-dokumentooobigu-yak-tsifrovi-tehnologiyi-spriyayut-zberezhennyu-navkolishnogo-seredovishha/>
39. Електронний документообіг в державних органах: можливості та успішні приклади. InBase. 11.11.2024. URL: <https://inbase.com.ua/elektronnyj-dokumentooobigu-v-derzhavnyh-organah.com>.
40. Електронні реєстри: європейський досвід створення та використання: кол. моногр. / за ред. О.М. Гладуна; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. Київ, 2021. 271 с.
41. Електронні реєстри: напрями використання: кол. моногр. / за ред. О. М. Гладуна та М. В. Пугачової ; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи. Київ, 2021. 364 с.
42. Електронні реєстри: стан в Україні: кол. моногр. / за ред. О.М. Гладуна; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. Київ, 2021. 637 с.
43. Євсюкова О. В., Кисельов М. С. Механізми надання публічних послуг у цифровій державі: виклики та перспективи. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування.* 2025. Т. 36 (75), № 1. С. 63–70. DOI: 10.32782/TNU-2663-6468/2025.1/11. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2025/1_2025/13.pdf
44. Єгорова-Луценко Т. П. Цифровізація системи надання соціальних послуг в Україні // *Право та інноваційне суспільство.* 2020. № 2 (15). С. 80–85. DOI: [https://doi.org/10.37772/2309-9275-2020-2\(15\)-13](https://doi.org/10.37772/2309-9275-2020-2(15)-13).

45. Єдина інформаційна система соціальної сфери (ЄІССС) України. Medirent. URL: <https://medirent.ua/projects/project/yedyna-informatsiina-systema-sotsialnoi-sfery-yeisss-ukrainy>.
46. Єрмоленко О., Власенко Т., Шаповалова І. Наслідки цифрового розриву та шляхи його подолання // *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2024. № 2. С. 79 – 84.
47. Жаворонок А. В., Лопашук І. А. Цифровізація соціальної сфери в контексті забезпечення економічної безпеки держави // *Економічний простір*. 2024. № 189. С. 253–258.
48. Житлові умови населення: чинники, сучасний стан і політика регулювання / Л.М. Черенько, С.В. Полякова, В.С. Шишкін та ін.; НАН України, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи. Київ: [б.в.], 2020. 248 с.
49. Захист персональних даних у сфері безпеки та оборони: реєстри воєнного стану «Оберіг». Укрінформ. 20.08.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3896634-zahist-personalnih-danih-u-sferi-bezpeki-ta-oboroni-reestri-voennogo-stanu-oberig.html>
50. Звіти міжнародних організацій та окремих юрисдикцій. Державна служба фінансового моніторингу України. Листопад 2024. Серійний номер: ДСФМУ–ДК–2024–034. 28 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/330/METHODOLOGICAL%20DIGESTS/LYSTOPA D/34.pdf>.
51. Зміни у системі надання адмінпослуг та новини зі сфери публічного адміністрування. UPLAN. 15.01.2023. URL: <https://uplan.org.ua/news/zminy-u-systemi-nadannia-adminposluh-ta-novyny-zi-sfery-publichnoho-administruvannia-1-15-sichnia.com>.
52. Зміни у системі надання адмінпослуг та новини зі сфери публічного адміністрування UPLAN. 20.11.2022. URL: <https://uplan.org.ua/news/zminy-u-systemi-nadannia-adminposluh-ta-novyny-zi-sfery-publichnoho-administruvannia-11-20-travnia/>.

53. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця та ін. ; НАН України. К., 2015. 336 с.
54. Історія соціальної роботи : навч. посіб. / уклад. О. О. Кравченко, О. О. Матрос. Умань : РВЦ «Візаві», 2017. 117 с.
55. Каркач А., Семигіна Т. Цифрова компетентність людей літнього віку. Таллінн : Teadmus, 2024. 322 с.
56. Кащавцева Х. Як працює соціальний рейтинг у Китаї? 2024. URL: <https://www.unian.ua/curiosities/chtotakoe-socialnyu-reyting-v-kitae-pravda-i-mify-12443769.html>.
57. Кирилюк В. В., Рябоконт І. О., Кіндій А. С. Цифрові соціальні сервіси у менеджменті соціального забезпечення // *Актуальні проблеми економіки*. 2023. № 7 (265). С. 6–15. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2023-1-265-6-15>.
58. Китай додасть функцію CBDC до карток соціального страхування // *Кривопуст*. 2023. URL: <https://krivopust.com/kytay-dodast-funktsii-cbdc-do-kartok-sotsi>.
59. Кібербезпека в інформаційному суспільстві: Інформаційно-аналітичний дайджест / відп. ред. О. Довгань; упоряд. О. Довгань, Л. Литвинова, С. Дорогих; Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України»; Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. К., 2024. №6 (червень). 364 с.
60. Ковіра А., Візенбах Ф., Воборський Л. Використання платформи та застосунку «Дія» для визначення доходу для перевірки нужденності в контексті реалізації гуманітарних програм: довідковий документ. Серпень 2024 р. URL: https://socialprotection.org/sites/default/files/publications_files/241128%20Diia%20for%20Income%20Information%20UKR.pdf
61. Комісаренко О. Блокчейн: технологія майбутнього, принципи довіри та етичні міркування. *Vatican News*. 06.2024. URL: <https://vaticannews.va/uk/world/news/2024-06/oikonomia-44-blockchain.html>
62. Корж І. Ф. Проблеми забезпечення соціальної та цифрової трансформації. 2023. URL:

https://ippi.org.ua/sites/default/files/konferenciya_2023_socialna_i_cifrova_transformaciya_maket.pdf.

63. Коровіна Н. В. Розвиток нових форм зайнятості в умовах цифрової трансформації. *Ефективна економіка*. 2026. № 1.

64. Коровіна Н.В. Цифровізація як фактор соціальної нерівності і перерозподілу доходів. *Економічний простір*. 2026. № 210. С.332-340.

65. Корупція очима жінок і чоловіків: інфографіка / Програма розвитку ООН в Україні. Київ: ПРООН, 2018. 9 с.

66. Кошеленко К. Цифровізація соціальної сфери. Чому це важливо навіть під час війни? LB.ua. 2022. URL: https://lb.ua/blog/kostjantyn_koshelenko/530007_tsifrovizatsiya_sotsialnoi_sferi_chomu.html.

67. Кравченко О. В., Шаповал О. Б. Блокчейн–технології: стан та перспективи розвитку в Україні // *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 6, Т. 2. С. 267–272.

68. Криниця С. Сучасні тренди розвитку цифрових технологій та їх вплив на публічні фінанси. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2023. № 2. С. 82–120. DOI: 10.33244/2617–5940.2.2023.82–120.

69. Криптовалюта та соціальний краудфандинг. Welfare Green. 22.01.2025. URL: <https://welfare.green/kriptovalyuta-ta-socialnijj-kraudfanding/#6>.

70. Кулініч Т., Стернюк О. Аналіз використання ІІІ в цифровому фінансовому середовищі в Україні // *Економіка та суспільство*. 2024. № 63. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524–0072/2024–63–22>.

71. Лабораторія законодавчих ініціатив. Проблеми та стан сфери соціальних послуг в Україні: ЛЗІ провела презентацію дослідження. 09.08.2024. URL: <https://parlament.org.ua/news/problemy-ta-stan-sfery-soczialnyh-poslug-v-ukrayini-lzi-provela-prezentacziyu-doslidzhennya.com>

72. Лазебна М. Цифрове майбутнє стає сьогоднішнім // *Укрінформ*. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3380732-cifrove-majbutne-stae-sogodennam.html>.

73. Ланде Д., Пучков О., Субач І. Система аналізу великих обсягів даних з питань кібербезпеки із соціальних медіа // *Information Technology and Security*. 2020. Т. 8, № 1 (14). С. 4–18. DOI: <https://doi.org/10.20535/2411-1031.2020.8.1.217993>.
74. Лібанова Е. М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу / Е. М. Лібанова ; НАН України, Ін-т демографії та соц. досліджень ім. М. В. Птухи. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2020. 456 с.
75. Лібанова Е., Осауленко О., Черенко Л. Оцінка якості життя в Україні на основі суб'єктивних показників добробуту : монографія. Варшава : RS Global Sp. z O.O., 2020. 361 с.
76. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків в умовах асиметрій : наук. доп. / за ред. Е. М. Лібанової ; НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи. Київ : Фенікс, 2020. 284 с.
77. Людський розвиток в Україні: оцінка та прогноз рівня життя населення : кол. монографія / за ред. Е. М. Лібанової ; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи, 2019. 270 с.
78. Ляхович Г. І., Вакунь О. В. Використання ШІ для підвищення ефективності системи управлінського обліку // *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2023. Вип. 3 (56). С. 28–33. DOI: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2023-3\(56\)-28-33](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2023-3(56)-28-33).
79. Мазурик Р. Цифрова охорона здоров'я в Естонії. MedIntegro. 2.09.2019. URL: <https://medintegro.com.ua/cifrova-ohorona-zdorovya-v-estoniyi.com>.
80. Малиновський В. Я. Стратегічні аспекти цифрової трансформації соціальної сфери // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України : зб. наук. пр. 2021. Вип. 1 (147). С. 27–31. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2021-1-4>
81. Малиш Н. А. Тренди цифрової трансформації в соціальній сфері України в умовах війни // Burksiene V. et al., Public policy, governance and communications in the EU member states and candidate countries: post-conference

monograph. G. Riabtsev & V. Tertychka (ред.). Київ : Національний університет «Києво–Могилянська академія», 2023. С. 55–63.

82. Маніфест про навчання дорослих у XXI столітті. Сила та радість від навчання. ЕАЕА. 2019. 24 с. URL: https://eaea.org/wp-content/uploads/2019/05/eaea_manifesto_ukraina_2019_web.pdf.

83. Мартинюк В. П., Длугопольський О. В., Длугопольська Т. І. Еволюція держави добробуту та екологізація її розвитку // *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 11. С. 108–115.

84. Матрос О. О. Система соціального захисту в Україні : навч. посіб. Умань : Візаві, 2021. 176 с.

85. Мережева країна: як Естонія запровадила е–урядування. Mind.ua. 2020. URL: <https://mind.ua/openmind/20200751-merezheva-krayina-yak-estoniya-zaprovadila-e-uryaduvannya.com>.

86. Мігранти з неврегульованим статусом в Україні: аналітичне резюме / О. В. Позняк, О. А. Малиновська, І. П. Майданік, О. Р. Овчиннікова ; Міжнародна організація з міграції (МОМ), Державна міграційна служба України, Міністерство внутрішніх справ України. Київ, 2021. 12 с.

87. Міністерство соціальної політики України. Електронний кабінет особи з інвалідністю.2025. URL: <https://msp.gov.ua/content/elektronniy-kabinet-osobi-z-invalidnistyu.html.com>

88. Міністерство соціальної політики України. Єдина інформаційна система соціальної сфери «Соціальна громада». URL: <https://socgromada.ioc.gov.ua/>.

89. Міністерство соціальної політики України. Обґрунтування технічних та якісних характеристик предмета закупівлі, розміру бюджетного призначення, очікуваної вартості предмета закупівлі: Послуги зі створення прикладного програмного забезпечення Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС). 2021. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/20751.html>.

90. Міністерство соціальної політики України. Обґрунтування технічних та якісних характеристик предмета закупівлі, розміру бюджетного призначення, очікуваної вартості предмета закупівлі: послуги з підтримки (супроводження)

Центрального сховища даних Міністерства соціальної політики України. 12.01.2024. URL: <https://www.msp.gov.ua/legislation/regulatory-framework/document-8a5a07f2-d302-4f16-8e95-d6ccb21ec31b>

91. Міністерство соціальної політики України. Про Єдину інформаційну систему соціальної сфери. 2024. URL: <https://www.msp.gov.ua/e-servisy/yeiss>

92. Міністерство соціальної політики України. Соціальний портал Мінсоцполітики. 2025. URL: <https://soc.gov.ua/welcome.com>

93. Міністерство соціальної політики України. Стратегічна мета Мінсоцполітики – створення конкурентного ринку соціальних послуг. 2024. URL: <https://msp.gov.ua/news/24292.html>.

94. Міністерство соціальної політики України. Цифрова трансформація соціальної сфери. 2021. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/19671.html>.

95. Міністерство соціальної політики. Про внесення змін до деяких законів України щодо надання базової соціальної допомоги та соціальних стипендій. 2023. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/834/>.

96. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України. Без додаткових довідок та черг – як зміниться сфера соціальних послуг з впровадженням Єдиної інформаційної системи соціальної сфери. 2021. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/bez-dodatkovikh-dovidok-ta-cherh-yak-zminitsya-sfera-sotsialnikh-poslug-z-vprovadzhennyam-edinoi-informatsiynoi-sistemi-sotsialnoi-sferi>.

97. Міністерство фінансів України. Стратегія реформування системи управління державними фінансами. 2021. URL: <https://mof.gov.ua/uk/strategija-reformuvannja-sistemi-upravlinnja-derzhavnimi-finansami-sudf>

98. Мінсоцполітики опублікувало Стратегію цифрового розвитку соцсфери для громадського обговорення. Міністерство соціальної політики України. 13.11.2024. URL: <https://msp.gov.ua/news/24203.html>.

99. Мінфін. Партнери з розвитку, які надали бюджетну підтримку Україні у 2024 році загальним обсягом понад \$41 млрд, та напярм спрямування коштів. 2024. URL:

https://mof.gov.ua/uk/news/development_partners_that_provided_ukraine_with_over_4_1_billion_in_budget_support_in_2024_and_the_allocation_of_these_funds-4974.

100. Мінцифри готує до запуску AI-помічника у застосунку «Дія» для спілкування з клієнтами у чаті. Укрінформ. 10.03.2025. URL: <https://ukrinform.ua/rubric-technology/3834258-u-dii-zavitsa-catbot-na-osnovi-stucnogo-intelektu-nadia.html>.

101. Мірясов Ю.О., Федченко Т.М. Принципи та підходи до визначення інклюзивного зростання. *Грааль науки: міжнар. наук. журнал*. 2025. № 52. С.373-380.

102. Мірясов Ю.О., Федченко, Т.М. Парадигмальна трансформація: шлях від повоєнної відбудови до реконструктивного розвитку. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2025. № 26. С. 64-73.

103. Мішина С. В., Мішин О. Ю. Досвід соціально-економічного розвитку Сінгапуру: особливості та можливості застосування в Україні // *Ефективна економіка*. 2024. № 4. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.4.46>.

104. Можайкіна Н. В., Островський І. А. Бідність в Україні: підходи до визначення та шляхи подолання. *Економічна теорія та право*. 2023. Вип. 1 (52). С. 6-29. DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2023-52-1-6>

105. Можайкіна Н. В., Островський І. А. Реформування пенсійних систем і проблеми справедливості: міжнародний досвід. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-151>

106. Можайкіна Н. В., Островський І. А. Старіння населення і проблеми реформування пенсійних систем: досвід розвинутих країн. *Комунальне господарство міст*. 2023. Т. 2, вип. 176. С. 8-13. DOI: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2023-2-176-8-13>

107. Молодковець М. Напівпровідники, ІІІ і не тільки. Україна затвердила Стратегію цифрового розвитку інновацій до 2030 року. *AIN.UA*, 14 січ. 2025. URL: <https://ain.ua/2025/01/14/strategiiu-cifrovogo-rozvitku-innovacii-do-2030-roku/>

108. На допомогу: яких міжнародних фондів та організацій я можу розраховувати? 2024. URL: <https://bf.diia.gov.ua/articles/na-dopomohu-iakykh-mizhnarodnykh-fondiv-ta-orhanizatsii-ia-mozhu-rozrakhovuvaty>.

109. Навіщо впроваджувати блокчейн в державний устрій і як це допоможе у боротьбі з корупцією. AIN.UA. 29.12.2022. URL: <https://ain.ua/2022/12/29/bornjakov-pro-blockchain.com>.

110. Наказ Міністерства соціальної політики України від 12 грудня 2024 року № 578-Н «Про затвердження Положення про Соціальний веб-портал електронних послуг Мінсоцполітики». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1988-24>.

111. Нариси з демографічної історії України ХХ століття : Монографія / О.М. Гладун ; НАН України, Ін-т демограф. та соціальн. дослідж. ім. М.В. Птухи. Київ, 2018. 224 с.

112. Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002–2019 рр.: кол. моногр. / за ред. О.М. Гладуна; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. Київ, 2020. 174 с.

113. Національна стратегія розвитку ШІ в Україні 2021–2030. Міністерство освіти і науки України, Національна академія наук України, Інститут проблем ШІ. Київ, 2021. 34 с. URL: https://wp.oecd.ai/app/uploads/2021/12/Ukraine_National_Strategy_for_Development_of_Artificial_Intelligence_in_Ukraine_2021-2030.pdf.

114. Ніколаєва В. І., Суворцева І. Ю. Адміністрування соціального забезпечення: європейська практика державно-громадського управління системою соціальної роботи. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. Т. 33 (72), № 3. С. 120–124. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2022.3/20>.

115. Новіков В. М., Гвелесіані А. Г., Черніченко В. В. Емпіричні дослідження проблем соціальної стабільності (на прикладі інститутів місцевого фінансування та житлових програм) / за ред. В. М. Новікова. Київ: Наукова думка, 2024. 144 с. DOI: <https://doi.org/10.15407/978-966-00-1923-2>.

116. Оглядове досьє щодо основних аспектів цифрової трансформації соціальної сфери. Дослідницька служба Верховної Ради України. 2024. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33011.pdf>
117. Олійник М. Глобальна проблема цифрової нерівності та її ключові форми // *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-20>.
118. Осіпова Л. В. Вплив глобалізації на сучасні економічні моделі: нові виклики та можливості // *Економіка та суспільство*. 2024. № 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-78>.
119. Островський І. А., Юхнов Б. Ю. Теоретичні аспекти міжнародної трудової міграції на тлі зовнішніх шоків. *Комунальне господарство міст*. 2022. Т. 2, вип. 169. С. 33–38. DOI: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2022-2-169-33-38>
120. Піжук О. І. Цифрова трансформація економіки України: обмеження та можливості : монографія. Ірпінь : Університет державної фіскальної служби України, 2020. 504 с.
121. Пазюк А., Слабко Т. Використання комерційних хмарних технологій для обробки даних державних реєстрів України. Міжнародна фундація виборчих систем (IFES). 2024. 76 с. URL: <https://ifesukraine.org/wp-content/uploads/2024/01/ifes-ukraine-the-use-of-commercial-cloud-technologies-for-processing-data-from-state-registers.pdf>.
122. Перебування в Естонії: місце проживання для біженців з України. 2024. URL: <https://kriis.ee/uk-UA/dlya-bizhenciv-z-ukraini/perebuvannya-v-estonii/misce-prozhivannya>.
123. Пирожков С. І., Хамітов Н. В. Цивілізаційна суб'єктність України: від потенції до нового світогляду і буття людини : монографія. Київ : Проєкт «Наукова книга», 2020. – 256 с.
124. Пищуліна О. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. Київ : Заповіт, 2020. 274 с.
125. Плани на майбутнє та доступні сервіси: все про платформу Дія. Київ Post. 27.02.2024. URL: <https://kyivpost.com/uk/post/28726>.

126. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2021 року № 99 «Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2021>.

127. Про е-гривню – цифрові гроші Національного банку // Національний банк України. 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia>.

128. Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери : Постанова КМУ від 14.04.2021 р. (редакція від 18.06.2024, підстава – 687–2024–п). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2021>

129. Про затвердження Порядку доступу до інформації в інформаційно-аналітичній платформі електронної верифікації та моніторингу органів, що здійснюють державні виплати : постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2020 р. № 1355. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-poriadku-dostupu-do-informatsiyi-v-informatsiino-analitichnii-platforni-elektronnoyi-verifikatsiyi-ta-monitorynhu-28-grudnya-2020-r1355>

130. Про підтримку окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.04.2022 р. № 457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2022>.

131. Про схвалення Стратегії реформування психоневрологічних, інших інтернатних закладів та деінституціоналізації догляду за повнолітніми особами з інвалідністю та особами похилого віку до 2034 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2026 роках 2024. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/924/>.

132. Про схвалення Стратегії цифрового розвитку соціальної сфери на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації – 2024. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/917/>.

133. Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020>

134. Прогнозна оцінка рівня бідності в Україні у 2022 році за трьома сценаріями розвитку соціально–економічних процесів внаслідок російсько–української війни / НАН України, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи. Київ, 2022. 4 с.

135. Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 587 і від 27 січня 2021 р. № 39». URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/908/>

136. Прокопенко С. А. Проблеми та перспективи цифровізації адміністративних послуг в Україні // *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 12. С. 235–240.

137. Разумков Центр. Цифровізація в Україні: поточний стан та перспективи розвитку. 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf.

138. Разумков Центр. Чинники впливу на інноваційний розвиток країн. 2024. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/chynnyky-vplyvu-na-innovatsiinyi-rozvytok-krain>.

139. Редзюк В., Дармостук Д. Цифрові платформи для надання державних послуг: досвід України та світу // *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2024. № 9. С. 168–175. DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-9-168-175>.

140. Розбицький М. Використання великих даних для інформаційного забезпечення ринку праці // *Демографія та соціальна економіка*. 2024. № 1 (55). С. 133–147. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.01.133>.

141. Розробка Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС) в Україні. Medirent. 2023. URL: https://medirent.ua/images/2024/STAAR_2024.pdf.

142. Романенко М. Web 3.0 в Україні: Шлях до Інновацій та Цифрового Прориву // LinkedIn. 2023. URL: <https://linkedin.com/pulse/web-30-v-ukraini-shlyah-do-innovatsiy-ta-tsifrovogo-mikhail-romanenko>.

143. Рябокінь М. Виклики впровадження цифрової валюти Центрального банку у контексті нової еволюційної форми грошей в Україні: світовий досвід //

Економіка та суспільство. 2022. Вип. 37. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-63>

144. Саріогло В. Г. Мікродані у соціально-економічних дослідженнях : монографія / В. Г. Саріогло ; Нац. акад. наук України, Ін-т демографії та соц. досліджень ім. М. В. Птухи. Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2021. 296 с.

145. Сенишин О. С., Ільків Н. В., Угольков Є. О. Стратегічні напрями взаємодії бізнесу, громадських організацій і держави в часи динамічних змін // *Економіка та суспільство*. Вип. 56. 2023. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-94>.

146. Сидоренко Н. О., Шкурат І. В. Іноземний досвід у сфері надання адміністративних послуг // *Public management*. 2021. № 2 (27). С. 68–80. DOI: [10.32689/2617-2224-2021-2\(27\)-6](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-2(27)-6)

147. Скандинавська модель: секрет успіху країн Північної Європи чи система, позбавлена майбутнього? Аналітичний центр ADASTRA. 24.01.2021. URL: <https://adastra.org.ua/blog/skandinavska-model-sekret-uspihu-krayin-pivnichnoyi-yevropi-chi-sistema-pozbavlena-majbutnogo>

148. Соболев В. М., Хорошев М. І. Особливості та перспективи цифрової модернізації соціального захисту в Україні. *Бізнес-Інформ*. 2025. № 11. С. 205–216. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-11-205-216>

149. Соболев В. М., Хорошев М. І. Цифровізація соціального захисту населення: сучасні глобальні виклики та ризики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 24. С. 58–66. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.24.58>

150. Соціальне відторгнення, нерівність та бідність дітей / Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Васильєв О.А., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи. Київ, 2021. 150 с.

151. Соціальне забезпечення в Україні : навч. посіб. / за ред. А. Я. Кузнецової, З. Є. Скрипник, Л. К. Семів. Львів : Університет банківської справи, 2021. 552 с.

152. Соціальне страхування // Handbook Germany together. 2024. URL: <https://handbookgermany.de/uk/social-insurance.com>
153. Соціальний захист населення України : статист. збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2023. 115 с.
154. Соціально-трудові права і виклики цифровізації: монографія / кол. авт.; за ред. Я. В. Сімутіної, М. М. Шумила. Київ: Ніка-Центр, 2023. 348 с.
155. Співпраця громад із недержавним сектором у сфері надання соціальних послуг // Cedos, 2024. URL: <https://cedos.org.ua/researches/spivpraczya-gromad-iz-nederzhavnym-sektorem-u-sferi-nadannya-soczialnyh-poslug>.
156. Стащук О. В., Теслюк С. А., Кузьмич І. В. Перспективи використання технології блокчейн у фінансовому секторі // *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-81>.
157. Твердохліб О. С., Грицяк Н. В. Практичні аспекти застосування технологій аналізу даних великих масивів (Big Data) в публічному управлінні // *Ефективність державного управління*. 2020. Вип. 3 (64), ч. 1. С. 121–135. DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.64.2020.217610>.
158. Тереняк Л. В. Держава та ШІ в прийнятті рішень. Концептуальна інтенсивність трансформаційних процесів соціально-економічного розвитку суб'єктів господарювання в умовах цифровізації: колективна монографія. Х.: Видавництво Іванченка І. С., 2024. С. 151–170
159. Теслюк С., Матвійчук Н., Демчук Н. Краудфандинг як сучасний спосіб фінансування: проблеми та перспективи його розвитку в Україні // *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-16>.
160. Тимчук Л. І., Звоздецька В. Г., Білик Н. М. Історія соціальної роботи : навч. посіб. Чернівці, 2021. 198 с.
161. Ткач Д., Білокур Г. Вплив глобалізації на розвиток міжнародних соціально-економічних процесів // *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 4 (68). С. 28–35. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-68-28-35>.

162. У Євросоюзі набув чинності Акт із цифрових послуг. Укрінформ. 17.02.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3828311-u-evrosouzi-nabuv-cinnosti-akt-iz-cifrovih-poslug.html>

163. Українська Л. О., Шифріна Н. І. Економічні і соціальні проблеми цифрового розвитку. *Review of Transport Economics and Management*. 2024. Вип. 12(28). С. 174–181.

164. Українська Л. О., Шифріна Н. І. Платформізація як складова становлення цифрової економіки. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2025. № 91. С. 242–249.

165. Українське суспільство: міграційний вимір: національна доповідь / за ред. Е. М. Лібанової ; НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи. К., 2018. 36 с.

166. Федеральне агентство з питань праці Німеччини. Bürgergeld – finanzielle Unterstützung für Arbeitssuchende. URL: <https://www.arbeitsagentur.de/arbeitslos-arbeit-finden/buergergeld>

167. Федірко Н. В. Цифровий соціальний захист в Україні: передумови та стратегічні виклики // *Соціально-трудова відносина: теорія та практика : зб. наук. пр.* / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана, Ін-т соц.-труд. відносин ; [редкол.: А. М. Колот (голова) та ін.]. Київ : КНЕУ, 2022. № 12, ч. 1. С. 1–13.

168. Федоров М. Діджиталізація проти корупції: Як цифрова трансформація сприяє прозорій роботі держави. 12.05.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3707925-didzitalizacia-proti-korupcii-ak-cifrova-transformacia-sприяe-prozorij-roboti-derzavi.html>

169. Федоров М. Цифровізація сфери соцпослуг зекономить державі мільярди гривень. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3708212-cifrovizacia-sferi-socposlug-zekonomit-derzavi-milardi-grivenfedorov.html>.

170. Федорович І. М. Функціонування фондів соціального страхування у міжнародному контексті: ключові особливості та порівняльний аналіз // *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 63. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-92>.

171. Фінансові технології : навчальний посібник / В. В. Корнеєв, О. І. Береславська, А. І. Гулей та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В. В. Корнеєва. Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. 244 с.

172. Фінансування соціальної сфери: хто фінансує та які процедури? Лабораторія законодавчих ініціатив. 07.06.2024. URL: <https://parlament.org.ua/analytics/finansuvannya-soczialnoyi-sfery-hto-finansuye-ta-yaki-procedury/>

173. Характеристика домогосподарств внутрішньо переселених осіб – бенефіціарів допомоги МБФ «Карітас України» / За ред. О. Позняка. К., 2018. 56 с.

174. Хаустов М. М., Бондаренко Д. В. Цифровізація: здобутки та загрози для суспільства // *Scientific Collection «Interconf»*. 2021. № 51. С. 49–58.

175. Хлівнюк Т. П., Кіріяк А. І. Соціальна інклюзія в контексті цифровізації: можливості та ризики для соціальної держави // *Психологія та соціальна робота*. 2024. Вип. 2(60). С. 135–149. DOI: <https://doi.org/10.32782/2707-0409.2024.2.12>

176. Хорошев М. І. Ефективність системи соціального захисту в Україні в умовах війни. *Бізнес-Інформ*. 2024. № 10. С. 268–277.

177. Хорошев М. І. Ефективність системи соціального захисту в Україні в умовах війни // *Управління розвитком економічного середовища в умовах глобальних трансформацій : тези доп. наук.–практ. конф. (6 лютого 2025 р.)*. Харків : [б. в.], 2025. С. 145–146.

178. Хорошев М. І. Зміни демографічної ситуації в Україні під час війни та їх вплив на соціальну політику. *Бізнес-Інформ*. 2024. № 8. С. 259–269.

179. Хорошев М. І. Статистичне дослідження міграційних процесів внаслідок російської військової агресії. *Сучасна статистика: проблеми та перспективи розвитку: матеріали XXII Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди Дня статистики працівників*. Київ: «Інформаційно-аналітичне агентство», 2024. С.184–186.

180. Хуторна М. Є., Запорожець С. В., Ткаченко Ю. П. Цифрові валюти центральних банків: світові тренди та перспективи в Україні // *Social Economics*. 2021. Вип. 61. С. 123 – 134. URL: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2021-61-12>

181. Цифрова грамотність населення України – 2023. Дія.Освіта. 2024. URL:https://osvita.diia.gov.ua/uploads/1/8800ua_cifrova_gramotnist_naselenna_ukraini_2023.pdf

182. Цифрова трансформація соціальної сфери: стратегічні напрями та виклики : аналітичне дослідження. Дослідницька служба Верховної Ради України, 2024. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33011.pdf>

183. Цифрова трансформація соцсфери. Єдина електронна система дозволить заощадити до 11 млрд грн щороку. Прес-офіс Міністерства цифрової трансформації України 18 жовтня 2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/cifrova-transformaciya-socsferi-yedinaelektronna-sistema-dozvolit-zaoshchaditi-do-11-mlrd-grn-shchoroku>.

184. Цифрове врядування : монографія / О. В. Карпенко, Ж. З. Денисюк, В. В. Наместнік [та ін.] ; за. ред. О. В. Карпенка. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. 336 с.

185. Цифровий розвиток Єдиної інформаційної системи соціальної сфери: які зміни ухвалив Уряд. Міністерство соціальної політики України. 31.10.2023. URL: <https://msp.gov.ua/news/23150.html.com>.

186. Цифровий розрив: чому лише технологія не може його вирішити. Останній Бастіон. 19.02.2023. URL: https://bastion.tv/cifrovij-rozriv-chomu-lishe-tehnologiya-ne-mozhe-jogo-virishiti_n52695.com

187. Черенько Л. С., Саріогло В. К., Сітнікова Н. С. Дитяча бідність: прогнозні оцінки впливу війни на стан домогосподарств з дітьми. Київ: ЮНІСЕФ в Україні, 2023. 9 с.

188. Черенько Л.М. Модель рівня життя в умовах соціально-економічної нестабільності: монографія / Л.М. Черенько. К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2021. 423 с.

189. Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С. та ін. Оцінка ефективності програм соціальної підтримки за даними спеціального опитування населення / Л.М. Черенько, С.В. Полякова, В.С. Шишкін та ін. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2020. 64 с.

190. Чукут С. А., Загвойська О. В., Цимбаленко Я. Ю. Основи електронного урядування: навч. посіб. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 268 с.
191. Шлапак А. В., Іващенко О. А. Управління соціальною безпекою в умовах цифрової економіки: локальний рівень // *Бізнес Інформ*. 2024. № 1. С. 87–94.
192. Шлюб в Україні у демографічному вимірі: історія і сучасність / НАН України, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи. Київ, 2021. 180 с.
193. Шляхи імплементації європейської політики впровадження цифрових технологій: монографія / [К. В. Єфремова, О. В. Шаповалова, М.Г. Хаустова та ін.]; за ред. К. В. Єфремової. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2022. 272 с.
194. ШІ змінює світ: шанси і виклики для України. Світ КПІ. 31.01.2025. URL: <https://svit.kpi.ua/2025/01/31/штучний-інтелект-змінює-світ-шанси-і-в/>.
195. Що таке «єДопомога» і як проєкт може допомогти переселенцям – 2024. URL: <https://bf.diaa.gov.ua/articles/shcho-take-proiekt-iedopomoha>.
196. Що таке суверенна ідентичність (Self-Sovereign Identity, SSI)? The Transmitted. 2023. URL: <https://thetransmitted.com/adlucem/shho-take-suverenna-identychnistself-sovereign-identity-ssi/>.
197. Як закон про ЄІССС допоможе побудувати сучасну та ефективну систему соціальної підтримки. Укрінформ. 05.06.2024. URL: <https://ukrinform.ua/rubric-presshall/3870844-ak-zakon-pro-eisss-dopomozepobuduvati-sucasnu-ta-efektivnu-sistemu-socialnoi-pidtrimki.html>.
198. Як ідентифікуватися за допомогою Дія.Підпису. Пенсійний фонд України. 01.11.2023. URL: <https://pfu.gov.ua/2161254-yak-identyfikuvatysya-za-dopomogoyu-diya-pidpysu.com>.
199. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Крикун О.І., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр.та соц. дослідж. ім.М.В. Птухи. Київ, 2023. 191 с.

200. Яремчук С. С., Гнатчук О. С., Шестакова К. Ю. Еволюція систем соціального захисту: від концепцій до сучасної практики. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2023. Вип. 38. URL: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8318761>.
201. Ярова Л. В. Континентальна модель соціального захисту як ефективна система завоювань громадянського суспільства // *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. Одеса : Фенікс, 2012. Вип. 45. С. 157–164.
202. Ящик О. Б., Симонов В. В., Іваненко Р. О. Забезпечення кібербезпеки в еру III: аналіз технологічних підходів та стратегій для захисту інформації // *Бізнес Інформ*. 2024. № 1. С. 81–86
203. Amazon Web Services (AWS). What is Blockchain? URL: <https://aws.amazon.com/ru/what-is/blockchain>.
204. API державних реєстрів // Opendatabot. 2025. URL: <https://opendatabot.ua/open/api>
205. Arbanas J., Cook A. V., Arkenberg C., Downs K. The metaverse and Web3: The next internet platform. *Deloitte Insights*. URL: <https://www.deloitte.com/us/en/insights/industry/technology/web3-and-metaverse-the-future-of-the-internet.html>
206. Aspalter C. *Super Inequality: Theoretical Essays in Economics and Social Policy*. Cham: Springer, 2023. 169 p.
207. BankID та банківські послуги у Швеції. 2024. URL: <https://www.informationsverige.se/uk/jag-har-fatt-uppehallstillstand/ekonomi-pengar-och-rakningar/bank-och-banktjanster.html>.
208. Borchert M., Bonefeld-Dahl C. A Stronger Digital Europe: Our Call to Action towards 2025. DIGITALEUROPE, 2019. 52 p. URL: <https://cdn.digitaleurope.org/uploads/2019/02/DIGITALEUROPE-Our-Call-to-Action-for-A-STRONGER-DIGITAL-EUROPE.pdf>
209. Brave New Coin. UK Government pilot uses blockchain tech for welfare distribution. *Brave New Coin*. URL: <https://bravenewcoin.com/insights/uk-government-pilot-uses-blockchain-tech-for-welfare-distribution>

210. Brenner B., Hart B. The perceived relationship between digitalization and ecological, economic, and social sustainability // *Journal of Cleaner Production*. 2021. No. 315. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.128128>.
211. Brik B., A. Silent Pain and Public Policy: Suicide and Social Welfare in the Middle East and North Africa. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2024. 314 p.
212. Burchanuddin A., Sore U. B. Social inclusion in enhancing political participation of marginalized communities in Indonesia // *International Journal of Health Sciences*. 2024. Vol. 2, No. 3. P. 831–849. DOI: 10.59585/ijhs.v2i3.418.
213. Burlay T. Digital Technologies and the Resilience of Ukraine's Social Protection System: Wartime Experience. *Agora International Journal of Juridical Sciences*. 2024. Vol. 18, No. 1. P. 141–152. DOI: 10.15837/aijjs.v18i1.6751. URL: <https://www.researchgate.net/publication/381980731>
214. Carvalho D., Valente M., Tavares C., Bassani I. Data, Algorithms, and Automation in Social Protection: A Data Justice Perspective on the Single Registry. *Conference on Digital Government Research*, May 2025. DOI: 10.59490/dgo.2025.1011. URL: <https://www.researchgate.net/publication/391984302>
215. China's Ministry of Education. AI Education Reform in China: Expanding Digital Literacy and Skills. 2024. URL: https://english.www.gov.cn/news/202403/29/content_WS6606302bc6d0868f4e8e5941.html.
216. Council of Europe. The Framework Convention on Artificial Intelligence. Strasbourg, 5 September 2024. URL: <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/the-framework-convention-on-artificial-intelligence>
217. Cowen N. Neoliberal social justice and taxation. *Social Philosophy and Policy*. 2021. 21 p. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3751666
218. Delivering Digital Solutions Together for Canada. Shared Services Canada. Government of Canada, 2025. URL: <https://www.canada.ca/en/shared-services/programs/delivering-digital-together.html>
219. Desai H. Designing Secure and Inclusive Digital Welfare Systems: A Strategic Analysis of Fraud Detection and Access. In: *Startup-Driven E-Government:*

Digital Innovation for Sustainable Ecosystems. IGI Global, April 2025. P. 603–632. DOI: 10.4018/979-8-3373-0817-3.ch023.

220. Digital Services Act Handbook – Public Version / European Broadcasting Union. Geneva : EBU, 2023. 19 p. URL: <https://www.ebu.ch/publications/digital-services-act-handbook>

221. Digital transformation in Germany: progress and challenges. 2024. URL: <https://awsdigitaldecade.publicfirst.co/germany/>.

222. Dovgal O. Features and trends of the digitalization process in the development of the green economy. *Ekonomichnyi prostir*. 2025. No. 206. P. 57–63. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.206.57-63>

223. Dovgal O. Digitalization of international trade relations: advantages and contradictions. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*. 2025. No. 21. P. 38–46. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-21-04>

224. Electronic Benefit Transfer (EBT) . New York State Office of Temporary and Disability Assistance. 2024. URL: <https://otda.ny.gov/workingfamilies/ebt/>.

225. Espuelas, S. An Economic History of the Spanish Welfare State: The Political Economy of Social Policy From the Mid-19th Century to the Present / Sergio Espuelas. London: Routledge, 2025. 283 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003024651>

226. EU-China Social Protection Reform Project. Quarterly Social Security Policy Monitor. Issue 20, January–March 2025. EU-China Project «Improving China’s Institutional Capacity towards Universal Social Protection (Phase 2)», 2025. URL: <https://www.ilo.org/publications/quarterly-social-security-policy-monitor-issue-20>

227. European Commission. Digitalisation in social security coordination. URL: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/moving-working-europe/eu-social-security-coordination/digitalisation-social-security-coordination_en

228. European Commission. Electronic Exchange of Social Security Information (EESSI). 2022. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1544&langId=en>.

229. European Commission. European Social Security Pass. 2022. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1545&langId=en>.
230. European Commission. The Digital Economy and Society Index (DESI). 2021. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_21_5483.
231. Eurostat. Key figures on Europe. 2024 edition. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2024. 80 p. DOI: 10.2785/298757.
232. Exploring blockchain technology for government transparency: blockchain-based public procurement to reduce corruption : insight report. Geneva : World Economic Forum ; Washington : Inter-American Development Bank, 2020. 48 p.
233. Fisher M. How to create societies for human wellbeing: through public policy and social change. Bristol: Policy Press, 2024. 169 p.
234. Frota L., Behrendt C., Razavi S. Digital transformation is pivotal to achieving the goal of universal social protection. ILO, 2025. URL: <https://www.ilo.org/resource/article/digital-transformation-pivotal-achieving-goal-universal-social-protection>
235. Greve B. The Future of Social Policy. London : Routledge, 2025. 111 p.
236. Greve B., Blomquist P., Hvinden B., van Gerven M. Nordic welfare states – still standing or changed by the COVID-19 crisis? *Social Policy & Administration*. 2020. Vol. 55, No. 2. P. 295–311. DOI: 10.1111/spol.12675. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7753633/>
237. Greve B., Moreira A., van Gerven M. (eds.). Handbook on the Political Economy of Social Policy. Cheltenham : Edward Elgar Publishing Ltd, 2023. 343 p.
238. Greve, B. Social and Labour Market Policy: The Basics. London: Routledge, 2018. 154 p.
239. Hager G. D., Drobnis A., Fang F., Ghani R., Greenwald A., Lyons T., Parkes D. C., Schultz J., Saria S., Smith S. F., Tambe M. Artificial Intelligence for Social Good. Washington : Computing Community Consortium (CCC), 2017. 28 p.
240. Handbook on Social Innovation and Social Policy / eds. Stephen Sinclair, Simone Baglioni. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2024. 331 p.

241. Hantrais, L. *Social Policy in the European Union*. London: Red Globe Press, 2007. 304 p.
242. Horton B., Zeng J. Can China become the AI superpower? Interview. Chathamhouse. 2021. URL: <https://www.chathamhouse.org/2021/01/can-chinabecome-ai-superpowerintelligence/global-ai/>.
243. Howard C. *The welfare state nobody knows: debunking myths about U.S. social policy*. Princeton: Princeton University Press, 2007. 272 p.
244. H-X Technologies. Кібербезпека у 2024 році: тенденції, виклики та рішення. 2024. URL: <https://www.h-x.technology/ua/blog-ua/trends-cyber-challenges-solutions-2024-ua>.
245. ILO-CEEET (ред.). *The Ukrainian Challenge: Reforming Labour Market and Social Policy*. Budapest: Central European University Press, 1995. 336 p.
246. International Labour Organization. *World Social Protection Report 2020–22: Social protection at the crossroads – in pursuit of a better future*. Geneva : ILO, 2021. URL: <https://www.ilo.org/global/research/global-reports/world-social-protection-report/2020-22>.
247. International Organization for Migration. *World Migration Report 2022*. Geneva : IOM, 2022. URL: <https://publications.iom.int/system/files/pdf/WMR-2022.pdf>.
248. International Telecommunication Union (ITU). *Financial inclusion, fintech, and digital currencies*. 2024. URL: <https://www.itu.int/en/ITU-T/DFS>.
249. International Telecommunication Union (ITU). *Measuring Digital Development: Facts and Figures.2022*. Geneva : International Telecommunication Union, 2022. URL: https://www.itu.int/hub/publication/d-ind-ict_mdd-2022/.
250. Jafree S. R. *Social Policy for Women in Pakistan*. London : Palgrave Macmillan, 2023. 375 p.
251. Julian Tupay. *Germany’s New Security Strategy*. 2024. URL: <http://blog.icds.ee/article/89/germanys/new/security/strategy>.
252. Kaun A., Männiste M. Public sector chatbots: AI frictions and data infrastructures at the interface of the digital welfare state. *New Media & Society*. 2025.

Vol. 27, Issue 4. DOI: 10.1177/14614448251314394. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/14614448251314394>

253. Kemp S. Digital 2021 October: Global Statshot Report. 2021. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2021-october-global-statshot>.

254. Kemp S. Digital 2022: Local Country Headlines Report. China. Datareportal. 26 January 2022. Slide 54. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2022-localcountry-headlines>.

255. Knapik W., Kowalska M., Masłyk T., Moravčíková D. The European Union Social Policy on Older People in the Light of the Deinstitutionalisation of Social Services: A Concept of Care Farming in Rural Poland / W. Knapik, M. Kowalska, T. Masłyk, D. Moravčíková. Göttingen : V&R unipress ; Brill Deutschland GmbH, 2022. 221 p.

256. Kubaszewska A. Digitalization, social protection and three key dilemmas. 30.01.2024. URL: <https://www.unssc.org/news-and-insights/blog/digitalization-social-protection-and-three-key-dilemmas>

257. Kulyna H., Nalukova N. Informatization of social providing as a main element in the formation of digital economy // World of finance. 2020. № 1 (62). P. 95–106. DOI: 10.35774/sf2020.01.095

258. Larsson A., Teigland R. (Eds.). Digital Transformation and Public Services. Societal Impacts in Sweden and Beyond. London; New York : Routledge, 2020. 378 p. URL: <https://www.routledge.com/Digital-Transformation-andPublic-Services-Societal-Impacts-in-Sweden-and/Larsson-Teigland/p/book/9781032088303>.

259. Law N., Woo D., de la Torre J., Wong G. A Global Framework of Reference on Digital Literacy Skills for Indicator 4.4.2. Information Paper No. 51. Montreal: UNESCO Institute for Statistics, June 2018. 146 p. URL: <https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/ip51-global-framework-reference-digital-literacy-skills-2018-en.pdf>

260. Lichand G., Serdeira A. de P., Rizardi B. Behavioral Insights for Policy Design: A New Framework for Understanding Wicked Social Problems and Designing Policies for Real Citizens. Cham : Springer Nature Switzerland AG, 2023. 160 p. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-031-33034-6>.

261. Loi M., in cooperation with Metzener A., Müller A., Spilkamp M. Automated Decision-Making Systems in the Public Sector: An Impact Assessment Tool for Public Authorities. AlgorithmWatch, June 2021. 48 p. URL: <https://algorithmwatch.org/en/wp-content/uploads/2021/06/ADMS-in-the-Public-Sector-Impact-Assessment-Tool-AlgorithmWatch-June-2021.pdf>
262. Luong N., Arnold Z. China's Artificial Intelligence Industry Alliance // *Center for Security and Emerging Technology*. 2021. URL: <https://doi.org/10.51593/20200094>.
263. Matthews D. The class struggle and welfare: social policy under capitalism. New York : Monthly Review Press, 2025. 232 p.
264. Ministry of Social Policy, Family and Unity of Ukraine. Digitalization of social services: e-case management functionality presented in Kyiv. 09 Sept. 2024. URL: <https://www.msp.gov.ua/en/press-center/news/Digitalization>
265. MinPension – Swedish pension information system. 2024. URL: <https://www.minpension.se/minpension-se-info-pa-engelska>.
266. Newline Tech. Блокчейн за межами світу криптовалют. URL: <https://newline.tech/uk-blokchejn-za-mezhami-svitu-kriptovalyut.com>
267. Nugroho, R. Social Policy for the Developing Countries: An Introduction. Yogyakarta: Pustaka Pelajar & Institute for Policy Reform, 2024. 267 p.
268. Nyabola N. Towards a social contract for tomorrow. New York: Center on International Cooperation, New York University, 2021. 37 p. URL: https://cic.nyu.edu/wp-content/uploads/1662/65/cic-towards_a_social_contract_for_tomorrow-2021.pdf
269. O'Reilly J., Verdin R. Comparing the digital transformation of welfare delivery in Europe. EUROSHIP Working Paper No. 8. Oslo: Oslo Metropolitan University, 2021. 20 p. DOI: 10.6084/m9.figshare.17158028.
270. OECD. Employment Outlook 2024: Transitioning to Net Zero Jobs and the Labour Market. Paris: OECD Publishing, 2024. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-employment-outlook-2024_ac8b3538-en.html

271. OECD. Legal frameworks for the social and solidarity economy. OECD Local Economic and Employment Development (LEED) Papers. Paris: OECD Publishing, 2022. 73 p. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/06/legal-frameworks-for-the-social-and-solidarity-economy_e33debad/480a47fd-en.pdf
272. One Hundred Years of Social Protection: The Changing Social Question in Brazil, India, China, and South Africa / edited by Lutz Leisering. Cham : Palgrave Macmillan, 2021. 452 p. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-54959-6>.
273. Patel L., Plagerson S., Chinyoka I. (Eds.). Handbook on Social Protection and Social Development in the Global South. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2023. 587 p. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781800378421>.
274. Patti S. Circular Economy and Policy: Sustainability, Environmental, and Social Perspectives. Cham: Springer, 2023. 172 p. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-031-43324-5>.
275. Pöder K., Kerem K. «Social Models» in a European Comparison. *Eastern European Economics*. 2011. Vol. 49, No. 5. P. 55–74. DOI: 10.2307/41408818.
276. Primus W., Sinakovas R. The Social Services Block Grant provides critical services to low-income families – and has already been cut substantially. Brookings, May 8, 2025. URL: <https://www.brookings.edu/articles/the-social-services-block-grant-provides-critical-services-to-low-income-families-and-has-already-been-cut-substantially/>
277. Rapal H. Use Cases of Smart Contracts in Government and Public Sector. *Legitt*, June 4, 2024. URL: <https://legittai.com/blog/smart-contracts-in-government-and-public-sector>
278. Rauhut D., Sielker F., Humer A. (Eds.). EU cohesion policy and spatial governance: territorial, social and economic challenges. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2021. 311 p.
279. Registret över ekonomiskt bistånd – 2024. URL: <https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/register/ekonomiskt-bistand/>.

280. Sansone D., Zhu A. Using Machine Learning to Create an Early Warning System for Welfare Recipients. *arXiv preprint*, arXiv:2011.12057 [econ.GN], 2020. DOI: 10.48550/arXiv.2011.12057. URL: <https://arxiv.org/abs/2011.12057>
281. Skocpol, T. *Social Policy in the United States: Future Possibilities in Historical Perspective*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1995. 330 p.
282. Slater R. Chapter 10: Universal, categorical and targeted social protection: issues, debates and solutions // *Sociology, Social Policy and Education*. 2023. P. 188–204. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781800378421.00024>.
283. Sotsiaalkindlustusamet. STAR – sotsiaaltöö spetsialistidele mõeldud elektrooniline töökeskkond. 2024. URL: <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/spetsialistile-ja-koostoopartnerile/star>.
284. Sotsiaaltoetuste maksmise ja sotsiaalteenuste osutamise kord – 2024. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/427092014037>.
285. Spytyska, L. E-government in Ukraine and the world: A comparative legal analysis. *Social & Legal Studios*.2024. 7(2), 36–43. DOI: 10.32518/sals2.2024.36.
286. Stern S., Krylova P., Harmacek J. *Social Progress Index 2020. Methodology Summary*. Washington, 2020. 36 p.
287. Sun Q. *Intelligent Social Welfare: How AI Optimizes Social Assistance, Elderly Care, and Healthcare Systems*. February 2025. DOI: 10.6914/dsvg.010102. URL:https://www.researchgate.net/publication/389217518_Intelligent_Social_Welfare_How_AI_Optimizes_Social_Assistance_Elderly_Care_and_Healthcare_Systems
288. Supplemental Nutrition Assistance Program (SNAP) – Key Statistics and Research – 2024. URL: <https://www.ers.usda.gov/topics/food-nutrition-assistance/supplemental-nutrition-assistance-program-snap/key-statistics-and-research>.
289. Supplemental Nutrition Assistance Program (SNAP) – NYC Access. 2024. URL: <https://access.nyc.gov/programs/supplemental-nutrition-assistance-program-snap/>.

290. Teaching social policy: international, comparative and global perspectives / ed. by Zoë Irving. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2023. 241 p. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781035302017>.

291. The Digital Economy and Society Index (DESI) – 2024. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>.

292. The Digital Silk Road: Expanding China's Digital Footprint. Council on Foreign Relations. EURASIA GROUP. 2020. URL: <https://www.eurasiagroup.net/files/upload/Digital-Silk-Road-Expanding-China-Digital-Footprint.pdf>.

293. The Ethical Norms for the New Generation Artificial Intelligence. Ministry of Science and Technology of the People's Republic of China (Trans. English). International Research Center for AI Ethics and Governance. 2021. URL: <https://ai-ethics-and-governance.institute/2021/09/27/the-ethical-norms-for-the-new-generation-artificialintelligence-china/>.

294. UNICEF Ukraine. Integrated Social Services: Strengthening Social Protection Systems. – 2024. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/36691/file/Unicef_Integrated%20social%20services.pdf.

295. United Nations Conference on Trade and Development. Digital economy report 2021: cross-border data flows and development: for whom the data flow. Geneva : United Nations, 2021. 238 p.

296. United Nations Department of Economic and Social Affairs. World Social Report 2021: Reconsidering Rural Development. New York: United Nations, 2021. URL: <https://www.un.org/development/desa/dspd/world-social-report/2021-2.html>.

297. WhiteBIT. Що таке смарт-контракт у блокчейні та як він працює? 30 серпня 2024. URL: <https://blog.whitebit.com/uk/about-smart-contracts/>

298. WINWIN: Україна затвердила Стратегію цифрового розвитку інновацій до 2030 року // Міністерство освіти і науки України. 14.01.2025. URL: <https://mon.gov.ua/news/winwin-ukraina-zatverdyla-stratehiiu-tsyfrovogo-rozvytku-innovatsii-do-2030-roku>

299. World Bank. Creating Digital Public Infrastructure for Empowerment, Inclusion, and Resilience. Washington: World Bank Group, 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/results/2023/10/12/creating-digital-public-infrastructure-for-empowerment-inclusion-and-resilience>.

300. World Bank. Ukraine Economic Update: Social Protection and Recovery. Washington: World Bank Group, 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine>.

301. World Economic Forum. Why digitalization is our best shot at saving the planet. 2022. URL: <https://www.weforum.org/stories/2022/05/why-digitalization-is-our-best-shot-at-saving-the-planet/>.

302. World Health Organization. Social Protection: Shared Interests in Vulnerability Reduction and Development. (Social Determinants of Health Sectoral Briefing Series, 4). Geneva: WHO, 2012. 32 p. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241503655>

303. Yhdessä SOTE-teköälyä kehittämään. 2024. URL: <https://stm.fi/-/yhdessa-sote-tekoalya-kehittamaan>

304. Žakovska M. (ed.). Social security in the Balkans. Volume 3: An overview of social policy in Serbia and Kosovo. Leiden; Boston: Brill, 2022. 293 p.

305. Žakowska M., Domalewska D. Social security in the Balkans. Volume 2: An overview of social policy in the republics of North Macedonia and Montenegro. Leiden ; Boston : Brill, 2022. 244 p. DOI: 10.1163/9789004306899

306. Žakowska, M., Domalewska, D. Social Security in the Balkans. Volume 1: An Overview of Social Policy in Croatia, Albania, Bosnia and Herzegovina, Greece, Romania and Bulgaria. Leiden ; Boston : Brill, 2021. 270 p.

307. Zhuvahina I., Zhukova L., Tverezovska N., Chatchenko T., Miriasov Y., Mangushev D. Accelerating the Development of the Digital Economy in Ukraine in the Framework of the Course of European Integration. *Revista romaneasca pentru educatie multidimensionala. Journal for Multidimensional Education*, Editura Lumen, Department of Economics. 2023. vol. 15(3). P.107-118.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:***Публікації у фахових виданнях України категорії «Б»:***

1. Хорошев М. І. Зміни демографічної ситуації в Україні під час війни та їх вплив на соціальну політику. *Бізнес–Інформ*. 2024. № 8. С. 259–269.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-8-259-269>

URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-8_0-pages-259_269.pdf

2. Хорошев М. І. Ефективність системи соціального захисту в Україні в умовах війни. *Бізнес–Інформ*. 2024. № 10. С. 268–277.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-10-268-277>

URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-10_0-pages-268_277.pdf

3. Соболев В. М., Хорошев М. І. Цифровізація соціального захисту населення: сучасні глобальні виклики та ризики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 24. С. 58–66.

DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.24.58>

URL: <https://nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/8404/8542>

Особистий внесок Хорошева М.І. – виявлення та систематизація сучасних тенденцій цифровізації соціально-економічних процесів в Україні та світі, виявлення каналів впливу цифровізації на соціальний захист населення та змістовне розкриття цього впливу, узагальнення ризиків цифровізації соціального захисту та засобів їх нейтралізації.

Особистий внесок Соболева В.М. – участь у підборі джерел для написання статті, підготовці огляду цих джерел, складенні списку використаних джерел та остаточне редагування тексту.

4. Соболев В. М., Хорошев М. І. Особливості та перспективи цифрової модернізації соціального захисту в Україні. *Бізнес-Інформ*. 2025. № 11. С. 205–216.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-11-205-216>

URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2025-11_0-pages-205_216.pdf

Особистий внесок Хорошева М.І. – обґрунтування шляхів підвищення ефективності використання цифрових технологій у системі соціального захисту населення в Україні, узагальнення світового досвіду цифровізації системи соціального захисту населення та основні риси національної моделі цифровізованого соціального захисту населення для України.

Особистий внесок Соболева В.М. – участь у підборі джерел для написання статті, підготовці огляду цих джерел, складенні списку використаних джерел та остаточне редагування тексту.

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Хорошев М. І. Статистичне дослідження міграційних процесів внаслідок російської військової агресії. *Сучасна статистика: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали XXII Міжнародної науково–практичної конференції з нагоди Дня статистики працівників. Київ: «Інформаційно–аналітичне агентство», 2024. С.184–186.

URL: <https://irb.nasoa.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9c2d3a28-be02-4b5f-a038-25f5c7a77820/content>

6. Хорошев М. І. Ефективність системи соціального захисту в Україні в умовах війни // *Управління розвитком економічного середовища в умовах глобальних трансформацій* : тези доп. наук.–практ. конф. (6 лютого 2025 р.). Харків : [б. в.], 2025. С. 145–146.

URL:<https://econmgmt.uepa.karazin.ua/wp-content/uploads/2025/03/>.pdf

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 04:06:52 23.05.2026

Назва файлу з підписом: Дисертація Хорошев на сайт.pdf.asice
Розмір файлу з підписом: 1.5 МБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Дисертація Хорошев на сайт.pdf
Розмір файлу без підпису: 1.7 МБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: Хорошев Максим Ігорович

П.І.Б.: Хорошев Максим Ігорович

Країна: Україна

РНОКПП: 3539206912

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 04:06:50
23.05.2026

Сертифікат виданий: КНЕДП monobank | Universal Bank

Серійний номер: 10FF6F932221FA00E6F819000000001A14EC16B

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.04.06 13:00